VAHAP ERDOĞDU

VAHAP ERDOĞDU ■ SERMAYENİN KÜRESEL EGEMENLİĞİ VE İSLAM

SERMAYENİN KÜRESEL EGEMENLİĞİ VE İSLAM

ONUR YAYINLARI

BİRİNCİ BASKI
MART 2007

SERMAYENİN KÜRESEL EGEMENLİĞİ VE İSLAM

VAHAP ERDOĞDU

ONUR YAYINLARI
ANKARA 2007

ISBN: 978-975-351-030-1

İ Ç İ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANGLO-AMERİKAN EMPERYALİZMİNİN İDEOLOJİK ARACI OLARAK İSLAM RADİKALİZMİ

95-171

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE TÜRKİYE

172-222

GİRİŞ

Burada anlatılanlar senin öykündür.
Karl Marx

EN karmaşık kavramlar yalın öğelerden oluşur. O karmaşık kavramlar, yalın ögelerine ayrıştırıldığında, açık seçik, basit kavramlar olduğu görülür.

"*Ilımlı İslam*" da tıpkı "*küreselleşme*", "*pazar ekonomisi*" gibi, hinoğlu hince önümüze sürülen, ilk bakışta anlaşılması güç, moda kavramlardan biridir.

Aslında ne "*küreselleşme*" yeni bir kavramdır, ne de "*pazar ekonomisi*". İngiliz sömürgeciliğinin vaftiz babası, *Doğu Hindistan Şirketinin* (*East Indian Company*) memurlarından Adam Smith'in, onsekizinci yüzyıl ortalarında kotarıp, top tüfek gölgesinde kabul ettirdiği kavramlardır bunlar. O dönemde İngiliz sanayicileri "*liberalizm*" adı altında "*özgürlük*" ve "*uygarlık taşıyıcısı*" kimliği ile "*açık kapı*" siyasetini egemen kılmak için, az kan dökmediler. Hindistan'a yerleşen *Doğu Hindistan Şirketi*, Hindistan'ın geri, kapitalizm-öncesi düzenini yıkacak, kapitalistleşme sürecini hızlandırarak, ülkeyi geliştirmiş olacaktı. Oysa tam tersi oldu, Hindistan köylüsü, şirketin geniş plantasyonunda toprağa bağlı paryalar haline geldi.

Süveyş Kanalının açılışı da aynı gerekçeye dayandırıl-

mıştı. Mısır'ın fellahları, Batının bilim ve teknolojisiyle donanacak, üretim ve dolayısıyla dışsatım artacak ve Mısır halkı zenginleşecekti. Hindistan'da olduğu gibi, orada da, tersi oldu. Mısır'ın zenginlikleri, köleleştirilen fellahın aracılığıyla Avrupa kapitalizminin merkezlerine akıtıldı. Mısır'ın filizlenen dokuma sanayii "*açık kapı*" politikaları sonucu silinip süpürülmüştü. Bursa'nın, Ankara'nın dokuma tezgahları, Isfahan'ın, Şiraz'ın, Tebriz'in, Halep'in, Şam'ın ünlü dokumaları, bu politikalar yüzünden yok olmuşlardı.

Bugün "*küreselleşmenin*" insanlığın ulaşabileceği "*en son düzen*" olduğunu dayattıkları gibi, o zamanın iktisatçıları da liberal ekonominin "*doğal düzen*" olduğunu öne sürmüşlerdi. O zaman da "*tarihin sonu*" gelmiş oluyordu. Ne tarihin sonu gelmişti, ne de küreselleşme insanlığın ulaştığı en son aşama olacaktı. Tarih evrimleşerek, kendini yeni koşullarda yineliyordu.

John Berger, "*bir daha asla, hiçbir hikaye tek bir hikaye imiş gibi söylenmeyecektir*"[1] diyor. Marx, bunu tarihsel olgular için söylemişti. İnsan tarihin nesnesi olduğu kadar, tarihin öznesidir de. Tarihin diyalektiği, toplumların evrimlerinin düz bir çizgi izlemediğini söylüyor. Ama gelişmelerinin belirli aşamalarında, toplumsal görüngülerdeki benzerlik, tarihin evrensel niteliğinin gereğidir. Tarihe bilimsel özelliğini veren, tam da bu niteliğidir. "*Belirli bir tarza göre üretici faaliyette bulunan belirli bireyler, bu belirli toplumsal ve siyasal ilişkilerin içine girerler.*"[2] Değişik tarihlerde, değişik toplumlarda, değişik coğrafyalarda yaşanan tarihsel olaylar, kendini bir başka düzeyde geliştirerek yineliyor. Eğer doğru yerde duruyor, bakmasını da biliyorsanız, "*hep sizin öykünüzün anlatıldığını*" da görebilirsiniz. Her yeni öykü, eski öykülerin değişen koşullarda yinelenmesidir.

11 Eylül İkiz Kulelere saldırı olayı, dünyanın gündeminden düşmüş değil. Üç bine yakın insan, bir sonbahar sabahında ölümlerin en dehşetini yaşadılar. Daha enkazın külleri arasından cesetler çıkarılmadan, Başkan Bush, "*Üçüncü Dünya Savaşı*"nı ilan etmişti bile.

Bu tarihten yirmi dokuz yıl önce, gene bir 11 Eylül sabahı, Şili'de halkın oyu ile seçilen Allende, ateşe verilen Başkanlık Sarayında öldürülmüştü. Darbenin ardından binlerce insan öldürüldü, binlercesi "*kayboldu*". Ülkenin dört bir yanında toplama kampları, işkence odaları kuruldu. Ölüler hendeklere dolduruldu, toplu mezarlara gömüldü. Şili halkı yıllarca bir gece kapısının dövüleceği, geri dönmemek üzere alınıp götürüleceği kabusu ile yaşadı. Hala kayıp çocuklarının yılların sarartıp eskittiği fotoğraflarıyla, Santiago caddelerinde yürüyen, göz pınarları kurumuş, solgun yüzlü analar var.

2000 yılında açıklanan belgelerde, CIA'nın darbedeki rolü ve etkinliği ortaya çıkmıştı. Kissinger, darbenin hemen ardından, darbenin lideri Pinoşe'yi şu sözlerle kutlamıştı: "*Bildiğiniz gibi, Birleşik Devletler olarak, yaptıklarınıza sempati ile bakıyoruz, hükümetinize iyi dileklerimizi iletiyoruz.*"

Nobel Barış ödüllü Kissinger, Şili halkını da şöyle suçluyordu: "*Kendi halkının sorumsuzluğu yüzünden, bir ülkenin komünizme yönelişini eli kolu bağlı olarak seyretmek için bir neden göremiyorum.*"[3]

Hepsi bu kadar da değil. ABD'nin Georgia Eyaletinin Fort Benning'de kurduğu Amerikan Okulunda eğittiği altmış bin kişiyi açık ya da kapalı operasyonlarda, on binlerce insanı yoketmek üzere Güneyli diktatörlerinin hizmetine veriyordu. ABD yönetmenlerine göre Latin Amerikalılar "*demokrasiye alışık*" değillerdi.

Ama bugün, "*demokrasiye alışık olmayan*" Şili halkı, işkenceyle öldürülmüş bir hava generalinin, işkenceden sağ kurtulmuş kızını Cumhurbaşkanı seçti. Latin Amerika'da yeniden yükselen demokrasi dalgası, Washington kuklası diktatörleri birer birer temizleyip, bir kenara atıyor.

Bir başka 11 Eylülü 12 Eylüle bağlayan gece, Ankara'dan Washington'a "*bizim oğlanlar becerdi*" iletisi ulaştırılıyordu.

Bugün artık herkesçe biliniyor ki, sosyalist sistemin yıkılış sürecini tetikleyen, CIA destekli 1956 Macaristan olayları olmuş, "*Çekoslovakya Baharı*" onu izlemiş, ardından Papa-

lığın Vatikan bankaları aracılığıyla Polonya kilisesine aktardığı paralarla harekete geçirilen papazlar ve dini bütün sendikacıların başlattıkları eylemler gelmiştir. Bu hizmetleri de karşılıksız kalmamış, sıradan bir kardinal, 450 yıl sonra İtalyan olmayan bir kişi, Katolik dünyasının başına geçmiş, Papa olmuş, öteki, bağnaz bir Katolik, liman işçiliğinden Polonya Cumhurbaşkanlığına yükselmişti.

Sosyalist sistem çöktü de ne oldu? Dünya tek bir ulus devletin tartışmasız egemenliğine girdi. Öteki ulus devletler dağıtıldı, parçalara bölündü, ya da yokedildi. Artık Çekoslovakya yok. Çekler ve Slovaklar var. Yugoslavya yok, birbirlerinin kanını içen küçük devletçikler var. Sovyetler yok, yerini onlarca kimliksiz küçük devletçikler aldı. Etnik, dinsel topluluklar var, cemaatlar var. 70 yıllık Sovyet halkının birikimlerini yağmalayarak, Moskova sokaklarını dolduran on binlerce yoksulun arasında, pahalı arabalarda keyif süren eli kanlı çeteler var. Bu çeteler, Sovyet halkından gasp ettikleri zenginlikleri, Batının tekelci sermayesiyle bütünleştirerek küresel pazarın vazgeçilmez oyuncuları haline geldiler.

Bütün bir dünya, tek bir devletin, onun güdümündeki büyük tekellerin açık pazarı haline geldi. Bugün dünyanın ilk büyük yüz ekonomisinin ellibirini, ülkeler değil, şirketler oluşturuyor. *New York Times*'ın köşe yazarı Thomas Friedman "*pazarın gizli eli, gizli bir yumruk olmadan işleyemez. McDonald's, McDonell Douglas olmadan varlığını sürdüremez.*" diyor. Şimdi bu gizli yumruğun görülecek bir hesabı daha var. Enerji kaynaklarını denetim altına almak. Bu amacını gerçekleştirmek için *Büyük Ortadoğu Projesi* (BOP) adı altında bölgenin siyasal coğrafyası yeniden çizilmeye çalışılıyor. Dünya pazarının tek egemeni olmanın biricik yolu da bu.

21. Yüzyılda ABD emperyalizminin önüne koyduğu hedef, Dünya pazarlarının "*küreselleşme*" adı altında tekelleştirilmesi, bir başka anlatımla, enerji ve hammadde kaynaklarını tek başına kendi egemenliği altına alması, Dünya pazarının *Amerikanlaştırılmasıdır*. Büyük Ortadoğu Projesinin

(BOP) amacı budur. BOP'un bir özelliği de, bu yeni paylaşıma, tekellerin doğrudan katılmasıdır. Bugün dünyanın 100 büyük ekonomisinin 24'ü tekeldir. Örneğin General Motors'un yıllık geliri, Türkiye'nin ulusal gelirine neredeyse eşit, ama, Çat, Namibya, Kenya,, Siri Lanka, Uruguay, Yeni Zelanda ve İrlanda'nın ulusal gelirlerinin toplamına eşittir. Afganistan ve Irak, ABD işgalinden sora, ABD'li enerji, inşaat ve gıda tekelleri tarafından paylaşılmıştır.

Tam da bu noktada "*kahraman*" olarak kayıtlara geçen ve iki kez *Onur Madalyası* ile ödüllendirilmiş Amerikan Generali Smedly Butler'ın (1888-1940) söylediklerini anımsamanın sırası:

> Askerlik mesleğini seçmiş olan herkes gibi, meslekten ayrılana kadar hiçbir zaman benim kendime ait bir düşüncem olmadı. Üstlerimin verdiği emirleri yerine getirirken, bütün zihinsel becerilerimi askıya alıyordum. Bu, askerlik yapan herkes için geçerlidir.
>
> Otuzüç yıl dört ay, bu ülkenin en cevval askeri kuvveti olan Deniz Piyadelerinde askerlik yaptım. Asteğmenlikten orgeneralliğe kadar bilinen bütün rütbeleri taktım. Bu süre boyunca vaktimin çoğunu büyük iş adamları, Wall Street ve bankerler için üst düzey bir pazulu adam olarak harcadım. Kısacası ben, kapitalizm için çalışan bir kumpasçı, bir gangsterdim.
>
> Bir zamanlar kumpasın bir parçası olduğum kuşkusunu taşırdım. Şimdiyse bundan artık eminim.
>
> 1903'te Amerikan meyve şirketi için Honduras'ın "*doğru yola*" getirilmesine yardım ettim. 1914'te Meksika'nın, özellikle Tampico'nun Amerikan petrol çıkarları için, güvenli hale getirilmesine yardım ettim. Haiti ve Küba'nın National City Bank çocuklarının gelirlerini toplaması için boyun eğdirilmesine yardım ettim. Wall Street'in karları için, yarım düzine Orta Amerika cumhuriyetinin ırzına geçilmesine yardımcı oldum. 1909-1912 yıllarında Brown Kardeşlerin uluslararası bankası için Nikaragua'nın temizlenmesine yardım ettim. 1916'da Amerikan şeker çıkarları için Dominik Cumhuriyetine ışık götürdüm. Çin'de Standart Oil'in kazasız be-

lasız yoluna devam etmesi için gözcülük yaptım (1933).[4]

Pearl Harbour baskını, ABD'nin yenilmiş Japonya'ya karşı atom bombası kullanmasının gerekçesi olmuştu. 11 Eylül saldırısı da, *Büyük Ortadoğu Projesinin* fitilini ateşlemek için gerekçe oldu. Gerçek ise, bu gerekçenin arkasında gizliydi.

1. *Her Savaşın Gerekçesi Bir Yalanın Arkasına Gizlenmiştir*

Her savaşı çıkaran lider, önce kendi halkına, sonra da dünyaya yalan söyleyerek işe başlar. Bu nerdeyse savaşların genel bir kuralı haline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşının gerçek nedeninin Sırp prensinin Saray Bosna'da öldürülmesi olmadığını herkes bilir.

Hani Mr. Bush Afganistan'ı Sovyetler Birliğine karşı CIA eliyle silahlandırarak iktidara taşıdığı Talibandan temizleyecek, Bin Ladin'i saklandığı ininde yakalayıp cezalandıracak, Afgan kadınını burkasından kurtararak özgürleştirecekti! Aradan bunca zaman geçti. Bin Ladin gazetecilerle buluşuyor, televizyonlara demeçler veriyor, kasetler dağıtıyor, ama nedendir bilinmez, çağın en gelişkin haber alma, izleme teknolojisine sahip olmakla övünen ABD tarafından bir türlü yakalanamıyor!

Her Afganlının tepesine 40 kilogram bomba yağdırdıktan sonra, *Unicol Petrol Şirketinin* memuru Karzai'yi Afgan halkının başına oturtunca, hepsi unutulup gitti.

Irak'a saldırı gerekçesi, kitle imha silahlarıydı. Olmadığı ortaya çıktı. Öyleyse Irak neden işgal edildi? Bunca kan, bunca işkence, kıyım, Saddam zulmünden daha mı azdı? Laik, bütüncül bir Irak'ı parçalara bölerek, mollalara, aşiret ağalarına teslim etmek, daha mı demokratik olacaktı?

Bir başka 11 Eylülde, 1990'da Baba Bush, Amerikan Kongresinde hükümetinin Irak'a karşı savaş açtığını ilan etmişti. Oysa aynı Bush, bir kaç yıl önce, İran'a karşı Saddam'ı

desteklemek üzere, İran Körfezine uçak gemileri göndermişti. 3 Temmuz 1988'de bu gemilerden birinden atılan füze ile İran Hava Yollarına ait sivil bir uçağın 290 yolcusu ile düşürülmesinden sonra, "*Amerika adına asla özür dilemem. Gerçeğin ne olduğu da umurumda değil.*" diyecekti Baba Bush. Baba Bush'un "*gerçeği*" Pentagon dosyalarının içinde gizliydi.

İdeoloji, belirli bir sınıf ya da grubun inanç ve değerlerini ifade eden düşünce sistemi ya da dünya görüşüdür. Bugün "*tarihin sonu*" olduğunu öne sürenler, daha önce "*ideolojilerin sonu*" görüşüyle sahneye çıkmışlardı. 1960'larda Daniel Bell gibi Amerikalı sosyologların bu tezlerinin altında, marksizmin yadsınarak, sınıf çatışmalarının yerini sınıf uzlaşmalarının aldığı görüşlerini egemen kılmak yatıyordu. Giderek, özellikle Sovyetlerin dağılmasından sonra, "*sınıf*" kavramı, yerini "*birey*" ve "*sivil toplum örgütleri*" alınca, "*uzlaşacak*" taraf da kalmamıştı. Böylece sosyalist ideoloji de "*yok*" olmuş sayılıyordu.

Peki kapitalist ideolojiye ne oldu? O "*pazar ekonomisinin*" tutsağı haline gelen "*küreselleşme*" ideolojisine doğru evrimleşti. Uluslararası sermaye kurumlarınca oluşturulan küreselleşme ideolojisi ise, geçtiğimiz yüz yılın son yarısında biçimlenmişti. Pazarın "*birey*"ine bir ideoloji gerekliydi. Bu da din ideolojisinden başkası olamazdı. Dünya halklarına zorbalıkla dayatılan bu yeni ideoloji, pazar ekonomisine dinin eklemlenmesiydi. ABD, İsrail, Hindistan ve İslam dünyasının hemen hemen tümü, bu doğrultudaki ideolojik oluşum içerisine girmişlerdi. Bin yıllık kanlı-bıçaklı, Hıristiyanlığın iki düşman kardeşi, Hıristiyanlık adına barış güvercinleri uçuruyorlar.

Günümüz kürselleşen dünyasını üç kurum yönetiyor. IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü. Her üçü de ABD'nin denetimi altındadır. Bunun içindir ki, küreselleştikçe, ABD emperyalizmine bağımlılık artıyor. Dünyaya yön veren bütün kararlar, kapalı kapılar arkasında, üç beş yönetici tarafından alınıyor. Milyarlarca insanın yazgısını ellerinde

tutan bu insanların kimliklerini bilen çok az insan var. Ne yer ne içerler, aylık gelirleri nedir, dünya görüşleri nedir? Bilen çok azdır.

Bugün dünya pazarı oyunu (Büyük) Ortadoğu coğrafyasında sahneleniyor. Afrika'nın büyük bir bölümü şimdilik, bu oyuncuların deneme-yanılma laboratuarıdır. Büyük tekeller, buralarda paralı askerlerle rejim değiştirmeyi, iç savaş çıkarmayı sürdürüyorlar. Eğer bu başarılar pekiştirilebilir, kalıcı kılınabilirse, parçalanmış, bölünmüş Büyük Ortadoğu coğrafyasında yeniden yapılanacak olan büyük tekeller, kendi silahlı güçlerini de oluşturarak, egemenliklerini güvence altına almış olacaklardır. Afganistan ve Irak'ta bu uygulamalara başlandı bile. Tekellerin Irak'taki bu *"sivil ordular"*ında hizmet vermek üzere, Türkiye'den başvuranların sayısının dört bini geçtiğini yazıyor gazeteler.

Hammadde kaynaklarının sınırlılığı ile, liberal ekonominin sınır tanımazlığı, yaşadığımız dünyanın en güncel çelişkisidir. Bu çelişki, küreselleşmenin başıboşluğu lehinde çözümlendiğinde, dünyanın sonu geliyor olacaktır. Bugünün azgın tüketim boyutlarında, bu tüketimden dünya nüfusunun tümü eşit koşullarda yararlanmış olsaydı, doğal kaynaklar birkaç yıl içerisinde tükenmiş olacaktı. Çin ve Hindistan gibi dünya nüfusunun üçte-birini barındıran ülkelerin hızlı bir gelişme sürecine girmiş olmaları, ABD emperyalizminin sömürü iştahını daha da kamçılamaktadır. *Asya Kalkınma Bankasının* verilerine göre, Çin ekonomisi 1978'den bu yana yılda ortalama yüzde 9 büyüme hızı ile en büyük bakır, teneke, çinko, platin, çelik ve demir cevheri tüketicisidir. Alüminyum ve kurşun tüketiminde ikinci, nikel tüketiminde üçüncüdür. Petrol tüketiminde ise, ABD'den sonra ikinci sıradadır.[5] İşte asıl sorun da buradan kaynaklanıyor. Bilinen dünya petrol rezervlerinin yüzde 66'sını, gaz rezervlerinin yüzde 36'sını barındıran Ortadoğu, yeni bir talanın hedefi oluyor. Doğal kaynakları olabildiğince en kısa sürede kurutulmak üzere, *Büyük Ortadoğu Projesi* adı altında, bölge kan ve ateşin içine sürülüyor.

Sömürgecilik dönemi ile birlikte, bütün savaşların nedeni "*pazar*" olmuştur. Önce pazara kapalı kapılar *laissez faire* (bırakınız yapsınlar) politikaları gereği, zorla (Latin Amerika, Çin, Japonya vb) açılmıştı, Birinci Dünya Savaşı, bu pazarların paylaşımı, İkinci Dünya Savaşı ise, pazarların yeniden paylaşımı savaşları oldu.

2. *Küreselleşme Amerikanlaşmadır*

ABD'nin dış politikasının "*tam egemenlik*" doktrinine dayandığını, başka bir deyişle, rakipsiz egemenlik ilkesine dayandığını biliyoruz. Bu anlayış temel alındığında, yalnızca mevcut rakiplerin etkisizleştirilmesi değil, ilerideki olası rakiplerin de etkisizleştirmesinin gerektiği, kolayca anlaşılır.

En büyük rakip Sovyetler Birliği, tek kurşun atılmadan çökertilmişti. Sovyet sisteminin dağılması, kapitalist-emperyalist sistemin insanlığın ulaşabileceği en son aşama olduğu kanısını yaymakla kalmıyor, sosyalizme inanarak kapitalist düzenin tekerine çomak sokmaya kalkışanların da umutlarını kırıyordu. "*Tarihin sonu*" böylece gelmiş oluyordu. Çin, Hindistan, Rusya gibi ülkelerin nicel büyüklükleri yanında, hızlı gelişimleri sonucu, nitel üstünlüğü ele geçirmeleri olasılığı oldukça yüksekti. Bu olasılığı ortadan kaldırmanın yolu, buralara petrol taşıyan sanayileşmenin can damarlarının kesilmesidir. BOP, tam da bu bağlamda önem kazanıyor. Petrol coğrafyası üzerinde sağlanacak tam egemenlik, ***küresel egemenlik*** demektir, ***tek kutuplu bir dünya*** demektir.

Uluslararası tekellerin vatanı pazarlardır. Tüketicinin bulunduğu her yer o vatanın parçasıdır. Bu vatanın, sınırı, ulusu, dini, imanı, mezhebi yoktur. Bu vatanda "*biz*" yok, "*ben*" vardır. Ahlak, gelenek, görenek, kültür yoktur. Daha doğrusu, pazarın kendi ahlakı, arz-talep kuralının dayattığı başka bir ahlakı vardır. Arzı da, talebi de, "*ben*" belirleyemez. "*Ötekiler*" belirler, "*ben*" yalnızca "*seçer*". Bu "*seçim*" özgürlüğünü pazar sınırlar. Çünkü özgür olan yalnız ve yalnızca pazarın kendisidir ve özgürleştirme bütün yerküresini he-

defler.

Serbest pazara sürülen her mal gibi, kamu oyu da pazar ekonomisi tarafından üretiliyor. Pazar ekonomisi koşullarında özgürlükler de, adalet de, insan hakları da, içilen su, solunan hava da meta haline gelmiştir. Gücü olan bu metalardan satın alabilir. "*Özgür düşünce*" medya baronlarının denetiminde üretilerek pazara sürülüyor. Bizim bir birey olarak düşünce özgürlüğümüz, medya pazarına bağımlıdır. Bağımlı da deği, prangalanmıştır.

Kültür yozlaşması, müzikte, sinemada, edebiyatta, sanatta, bilimde yüzeysellik, sığlık, topluma egemen olan sokak kültürü, bunların tümü, yeni küreselleşme kasırgasının dört bir yana saçtığı yabanıl tohumlardır.

"*Tüketici*" ve "*bireyin*" özdeşleştiği bir dünyada, bireysel varlığımız, tüketim kapasitemizle sınırlıdır. Eğer tüketemiyorsak, özgür değiliz, ya da tüketebildiğimiz kadar özgürüz. Ama çok tüketim, çok üretim, açlığın ve yoksulluğun önkoşulu değildir. Çünkü sorun, tüketicinin (bireyin) sorunu değildir.

BM verilerine göre, dünya nüfusunun yarısı günlük 2 doların altında bir gelirle geçiniyor. 1.2 milyar insan 1 doların altında bir parayla gününü tamamlıyor. Az gelişmiş ülkelerden (4.6 milyar) 800 milyon insan yeterli gıda alamıyor, 850 milyon okur yazar değil. 2.4 milyar insan temel sağlık olanaklarından yoksun. Okula gidemeyen çocuk sayısı 325 milyon. Her yıl, beş yaşından küçük 11 milyon çocuk, önlenebilir hastalıklardan ölüyor. 40 milyon insan HIV virüsü taşıyor.

ILO'nun verilerine göre, dünya ticareti 50 yıl öncesine göre 17 kat artmıştır. Ama bu dönemde Latin Amerika'nın payı yüzde 11'den yüzde 5'e, Afrika'nın payı yüzde 8'den yüzde 2'ye düşmüştür.

Oxfam uzmanlarından Kevin Watkins'in saptamalarına göre, zengin ülkelerin ticari sınırları kendi lehlerine kaldırmaları sonucu, gelişmekte olan ülkeler, her yıl 700 milyar dolar kaybediyor. Gelişmekte olan ülkelere yardım ya da borç

olarak verilen her dolara karşılık, ticari serbestlikten ötürü, bu ülkeler 14 dolar ödüyor.[6]

Toplumlar ortak çıkarlarını, bireyler kendi özgürlüklerini bu kar ve kültürel tekelciliğe karşı nasıl koruyacaklardır? Bu acımasız imparatorluğun içerisinde bireyselleştikçe yalnızlaşan, yalnızlaştıkça daha çok tutsaklaşan insan, özgürlüğünü nasıl kazanacaktır?

Kuşkusuz, bu soruların yanıtı, soruların içeriğinde yatıyor. Küreselleşme adı altında yeni liberalizmin yarattığı vahşi kapitalizm ortamında, ulus bilincinin, ona bağlı olarak yurttaşlık kimliğinin yok edildiği koşullarda, yalnızlaştırılan insan, güven duyabileceği bir sığınak arayışındadır.

3. *Küreselleşmenin Öteki Yüzü – Din*

Din ve etnik köken bu sığınakların başında bulunuyor. Bu, aynı zamanda, insanın karşı koyma güdüsünü hem zayıflatan, hem de yönlendirilmesi zor olmayan bir koşullandırmadır. Çünkü, "*din gerçekte, ya bireyselliğe daha ulaşmamış ya da bireyselliğini yeniden yitirmiş insanın bilinci ve özyazgısıdır.*"[7]

Alman din felsefecisi Friedrich Schliermacher (1768-1834) dinin özünün "*mutlak bağımlılık duygusu*" olduğu görüşündedir. Harold Bloom "*din ... bizim ölümü algılamamızdan doğar. Anlamsızlığa anlam vermek, dinin sonu gelmez konusu olmuştur. Ölüm merkez alınınca, din başlar.*"[8] diye yazar. Ernest Becker de dini "*ölümün yadsınması*" olarak tanımlar. Görüleceği gibi din, ölümle yaşam arasında kurulan sanal bir köprüdür.

"*Din toplumların afyonudur*" yargısı, Marx'ın dini aşağılamak için öne sürdüğü bir söylem değildir. Marx, bu vargıya nesnel bir gerçeklik olarak ulaşmıştır. Bu gerçeği, Marx'la birlikte, belki de ondan önce, "*sırtlarına ağır yük sararken, rahat dursunlar diye, İncili afyon olarak kullandık*"[9] sözleriyle, Protestan rahip Charles Kingsley dile getirmişti. Marx da, rahip Kingsley gibi, dini ezilen insanın çilesini çekilir hale

getiren bir afyon olarak görmüştü. Sömürgeci güçler, dinin bu özelliğinden sonuna kadar ustalıkla yararlanmasını bilmişlerdir. Kimi zaman dini siyasetin içine, kimi zaman da siyaseti dinin içine sarmalayarak, hedeflerine yürümüşlerdir. "*Din ve siyaset o çağı devindiren gerçek güdülerin aldıkları biçimlerden ibaret oldukları halde, o çağı ele alan tarihçi bu sanıyı paylaşır.*"[10] diyor, Marx.

Buradan hareketle, dinin tarihini anlatmak, insanın tarihini anlatmakla bir olduğu söylenebilir. Ama insanın tarihi, yalnızca dinin tarihi değildir. İnsanın gerçek tarihi, sınıf savaşımlarının tarihidir. Bu savaşımda din, savaşıma dinamizmini veren eşitsizlik ve haksızlığın çözümünü bir başka dünyaya, ölüm ötesine taşıyan bir yanılsamadır. Bu bağlamda din, insanın ortak vicdanıdır ve bu özelliğiyle, insana yaşam umudu veren önemli bir araçtır. Yeryüzünde bu eşitsizlik, bu haksızlık olduğu sürece, din bu işlevini sürdürecektir.

Taliban mücahidine,"*onlar. kolayı sever, biz ölümü*" dedirten bu yoğun din duygusundan başka ne olabilir? Dini etkili siyasi bir silah haline getiren de bu duygudur.

Din ve tanrı, daha başından beri insanın bilincinde var olagelmiştir. Ama "*insanın varlığını belirleyen bilinçleri değil, tam tersine, onun bilincini belirleyen toplumsal varlıklarıdır*".[11] Demek oluyor ki, bilinç, insanın kendisi gibi, toplumsal bir üründür ve insanlar var olukları sürece böyle kalacaktır. Bu ilişki tek yanlı da değildir, kuşkusuz. Diyalektik bir ilişkidir bu. Ortam ve koşullar insanı yarattığı kadar, insanlar da ortamı ve koşulları sürekli yaratmaktadır. İnsan tanrısını yaratırken, insanın yarattığı tanrı da insanını yaratır.

Herkesin tanrısı, çağa, topluma, hatta kişiye göre farklıdır. Hıristiyanın tanrısı, müslümanın tanrısından, müslümanın tanrısı musevinin tanrısından farklıdır. O nedenle herkes kendi tanrısı için savaşır. Daha doğrusu, her savaş tanrıların da savaşıdır. Saddam'la Humeyni savaşırken, her ikisinin de elinde Kuran vardı. Humeyni'nin şehitleriyle, Saddam'ın şehitlerinin kanı birbirine karışıyordu. Her ikisine de aynı cennet vadediliyordu. Irak'ta birbirlerini boğazlayan,

içindekilerle birlikte camilerini yakanlar, Muhammet'in ümmeti değiller mi?

İslamiyet, siyasal erkle yumaklaşarak doğdu. İlk müslümanlar, Mekke'nin egemen güçlerine karşı varlığını korumak için Medine'ye sığınmak zorunda kalmıştı. Ama daha sonra, aynı egemen güçler "*islamlaşınca*", öncelikle Muhammet'in ailesine ve Medine'ye yöneldiler. Emevi saltanatının kurucusu Muaviye, Muhammet'e karşı savaşmış olan Ebu Sufyan'ın oğluydu. Muhammet'in soyunu Kerbela'da kılıçtan geçiren de Muaviye'nin oğlu Yezit'ten başkası değildi.

Hıristiyanlık, doğumundan üç yüz yıl sonra, doğduğu topraklardan uzaklarda bir yerde, Roma'da devlet dini haline geldi. Hıristiyanlık devlet dini haline gelince, bir başka anlatımla, siyasal kimliğini kazanınca, önce üçyüz yıl boyunca devletin her türlü baskı ve zulmüne karşın, onu koruyan kendi halkını sömürme aracı olarak kullanmaya, sonra da başka halkları sömürme aracı olarak kullanılmaya başlandı.

Sömürgeciliğin öncülük bayrağını Hıristiyan misyonerler taşımıştı. Önce misyonerler, ellerinde İncil, oralara gidiyor, yerli halktan hıristiyanlaştırdıkları ile birlikte oluşturdukları koloniler, ortamı hazırladıktan sonra, sömürgeci güçler harekete geçiyordu. Osmanlı topraklarına ilk misyonerler 1819'da gelmişlerdi. Amerikalı bu misyonerler, özellikle hıristiyanların (Ermeni ve Rumların) yoğunlaştığı yörelerde örgütlendiler. Vakıf niteliğindeki kuruluşlar aracılığıyla okul ve hastaneler açmışlardı. Bin yıldan beri birlikte yaşayan, dinleri farklı olan halkları birbirlerine düşman etmek için uzun zamana gerek yoktu. 1894-96 yıllarında çıkan Ermeni olaylarında bu kuruluşlar etkin rol oynamışlardı. Ardından da, Amerika'ya çok "*acıklı*" mektuplar gönderen misyonerler, müdahale için ABD hükümetini zorluyorlardı. Başkan McKinley bu baskılar karşısında, Osmanlı hükümetinden zarar ziyanın karşılanmasını istedi. Babı-Ali hükümeti bu istemlere yanıt verecek konumda değildi.

"*Uykularını kaçıran*" bu durum karşısında Başkan, İstanbul'a bir donanma göndererek Yıldız Sarayının "*camları-*

nı şangırdatmak" istiyordu. Ama önünde iki engel vardı. Birincisi, Küba'nın hesabının görülmesi gündemdeydi. Donanmaya gereksinimi vardı. İkincisi de, böylesine bir müdahale, öteki büyük güçlerin tepkisine neden olacaktı. Başkan, bu düşüncesinden vazgeçmek zorunda kaldı.

Yine de o dönem Savunma Bakan Yardımcısı Theodore Roosvelt, "*dünyada ezmek istediğim iki ulus var, Türkler ve İspanyollar*"[12] diyerek öfkesini dile getiriyordu. Küba'da İspanyolların hesabını gördüler (1898-1902). Ama Türklere karşı diplomatik oyunlarla yetindiler. İkinci Dünya Savaşına dek Lozan'da Türkiye ve ABD arasında parafe edilen ticaret anlaşmasını onaylamadılar ve Montreaux'yu tanımadılar, doğuda Ermeni komitacılarını kışkırttılar.

Arap istilacılığının ideolojisi İslamlıktı. Hıristiyanlık ise sömürgeciliğin bayrağı olmuştu. İki büyük din arasında onüç yüzyıl boyunca sürdürülen çatışma, Birinci Paylaşım Savaşında yeni bir aşamaya gelmişti. Savaş sonrası İslam dünyasında kabaran ulusalcı hareketler, savaşın ortakları tarafından kuşkuyla izleniyordu. Bölgede ulusalcı, laik, sosyalist hareketler güçleniyordu. Daha da önemlisi, bu bilinçlenme, emperyalizme karşı yönelmişti. Arap, İran ve Türk ulusalcılığı karşısında İslam radikalizmi önemli bir engel olacaktı. Bunların karşısına, geleneksel emperyalist islamcı politikalar yeniden gündeme getirildi. İslamcı unsurlar, emperyalist güçler tarafından örgütlendi. Sovyetler Birliği, islamcı rejimlerle kuşatıldı. Bu politikaların bir başka amacı da, Sovyetler Birliği içerisindeki Müslüman devletleri, rejime karşı hareketlere zorlamaktı. Batı emperyalizmi İslamiyeti soğuk savaş döneminde (1945-1991) sosyalist dünyaya karşı, etkili bir anti-komünizm silahı olarak kullanmayı "*başarmıştı*".

Bu iki din arasında süregelen çatışma, bu gün de "*uygarlıklar çatışması*" adı altında "*Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında*" gündeme oturtulmuştur. Bu bağlamda dünün "*yeşil kuşağı*" bugün "*Ilımlı İslama*" dönüştürüldü. Özünde değişen bir şey yok. Amaçlanan, bölgesel siyasetlerin islamlaştırılarak, Batının emperyalist siyaset sofrasına sunulmasıdır.

BOP kapsamında İslam dünyasının İslam referansı temel alınarak "*demokratikleştirilmesi*"nden sözedilmektedir. Bu teze göre, önerilen "*demokrasinin*" İslamın temel ilkeleri sınırları içerisinde olacağı doğaldır. Türkiye'deki islamcıların sık sık yineledikleri "*Devri Saadet*" dönemindeki "*Medine demokrasisi*" gerçekleştirilecektir! Bir başka deyişle, "*şeriatın*" temeline oturacak bir "*demokrasi*" murat edilmektedir. Burada "*halkın egemenliği*" değil, "*Allah'ın egemenliği*" (Tayyip Erdoğan), Kuranın egemenliği esas olacaktır. Gerçekten de 19. yüzyılın başından beri, emperyalizm, "*Devri Saadet*" hayalini islamcı politikalarının temel taşı yapmışlardır. Bugün de, Afganistan ve Irak'ta olduğu gibi, uygulamalar bu doğrultuda gelişmektedir.

Marksistler, ideolojiyi toplumsal bilinçliliğinin özgün bir biçimi olarak tanımlar. Dolayısıyla, ideoloji, yığınlar tarafından benimsendiğinde, etkili bir silaha dönüşür. "*Ilımlı İslam*", Soğuk Savaş döneminin ideolojik silahı olarak kullanılan, radikal islamcılığın, BOP kapsamında güncelleştirilmesidir.

Aslında, "*Ilımlı İslamın*" maddi koşulları da gerilerden gelen çalışmalarla yeterince olgunlaştırılmıştı. Ne var ki, İslam dünyasında Irak, Suriye ve Türkiye radikal islamcılığın kök salamadığı üç ülkeydi. Suriye'de 1982'de Hama'da kışkırtılan islamcı kalkışım, kanlı bir biçimde bastırılmıştı. Bugün de laik Suriye yönetimine karşı Müslüman Kardeşler ve Kürtlerden oluşan bir muhalefeti güçlendirmek için, CIA yoğun çaba içerisine girmiştir. Irak'ta Şii mollalara, Saddam gözaçtırmamıştı. Ama İngiltere'de MI6'nın gözetiminde tutulan Ayetullah Sistani, Saddam'ın devrilmesinden sonra, Irak'a getirilerek Şiilerin başına oturtuldu.

Türkiye'de ise, 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbelerinin ardından islamcı hareket, iktidara ortak olma fırsatını yakalamıştı. Özellikle İstanbul Belediye Başkanlığının ele geçirilmesi ile islamcılar, gelecek olan islamcı iktidarın kadrolarını hazırlamakla kalmamış, Müslüman Kardeşler, Hamas, Hizbullah ve laik Afgan yönetimini deviren Taliban gibi örgüt-

lerle, doğrudan ilişkilere girme fırsatını yakalamışlardı. Bugün de, iktidarları döneminde bu ilişkilerini sürdürdükleri görülmektedir.

"*Ilımlı İslam*" ideologları, kendi icatları olan "*demokrasi*"nin, Batı tipi demokrasilerden "*farklı bir demokrasi*" olduğunu da vurguluyorlar.

"*Cemaat*" ilişkilerinin baskın olduğu İslam referanslı bir toplumda, bireyin özgür yurttaş olarak, toplumun demokratik oluşumunda etkinliği, asgari düzeydedir. Bireyin yalnızca önüne sürüleni seçme özgürlüğü vardır. O nedenle, bağlı olduğu tarikat ya da cemaatin seçimi, onun da seçimidir. Buna bağlı olarak, tarikat, cemaat, vakıf vb gibi örgütlerin, iktidarın niteliğinin belirlenmesinde birincil derecede etkinlikleri vardır. Siyasal partilerin gücü, bu örgütlerle kurdukları ilişkileriyle orantılıdır. Bu da, BOP politikalarıyla tam örtüşmektedir.

"*Ilımlı İslam*"ın siyasal yaşamın gündemine oturtulması, kuşkusuz bir rastlantı değildir. 1950'li yıllarda İran'da Musaddık hareketi, Mısır'da Nasır hareketi ve Irak'ta Baascı ulusalcılık hareketinin anti-emperyalist nitelikleri, ulusalcılığa karşı anti-komünizmin ideolojik temeli olarak, islamcılığı gündeme getirdi. Bernard Lewis gibi Ortadoğu uzmanları, 1950 ortalarında, *ABD Ulusal Güvenlik Konseyine*, Kafkaslardaki Nakşi tarikatının Sovyetlere karşı beşinci kol olarak kullanılabileceği yolunda raporlar sunmuşlardı.[13] Gerçekten de, soğuk savaşın emperyalist anti-komünizmi ile İslam radikalizminin politik amaçlarına denk düşüyordu.

1960'larda, Mısır'dan Cezayir'e, Suriye'ye, Irak'a kadar yayagınlaşan sol ulusalcılık ya da Arap sosyalizmi, yığınlarda yankısını buluyordu. Bunun karşısında durabilecek tek seçenek, Suut Vahhabiliği ile kökleri Mısır'da bulunan Müslüman Kardeşlerin temsil ettiği islam radikalizmi idi. Kuzey Afrika'dan Afganistan'a, Pakistan'a kadar, Vahhabilikle Müslüman Kardeşler birlikteliği sağlanabilirdi. Bunu gerçekleştirmek için, *Cenevre İslam Merkezi* (1962), *Dünya İslam Birliği* (1962), *İslam Konferansı Örgütü* (1969) kuruldu.

Toplumların yaşadığı toplumsal ve ekonomik eşitsizlik, islamcı radikalleri ilgilendirmiyordu. Dahası, devletçi politikalara, toprak reformu ve sosyal adalet gibi yaklaşımlara da karşı çıkıyorlardı.

Öte yandan, İslam radikalizmi yalnızca ulusalcı, laik, sosyalist ve komünist hareketlere karşı bir alternatif olarak değil, soğuk savaş koşullarında (1945-1991) Sovyetleri kuşatacak, dahası, Sovyetler Birliği içerisindeki müslüman halkları rejime karşı harekete geçirecek güçlü bir araç olarak da kullanılabilecekti. Gerçekten de, Yunanistan'dan Çin'e kadar uzanan İslam coğrafyası, Çin Seddi gibi, bir engel oluşturabilirdi. *Yeşil Kuşak*, islamcı bir politik duruşun stratejik söylemi oldu.

1950'li yıllarda CIA tarafından kurulan *Özgürlük Radyosu* (Radio Liberty), Sovyetler Birliği içerisindeki müslüman halklara yönelmişti. Özellikle Kafkaslardaki Nakşi tarikatı geleneğinden yararlanılarak İslam kartı kullanılacaktı. Nakşilik, Çeçenistan, Dağıstan, Orta Asya'nın Özbekistan gibi bazı bölgelerinde güçlüydü. Gürcüce, Azerice, Çeçencenin yanında, Özbekçe, Türkmence, Kazakça, Kırgızca dillerinde yayınlar yapılıyordu. 1960'larda Brzezinski ve Türkiye'de CIA İstasyon Şefliği yapacak olan Paul Henze'nin katkılarıyla, islamcılığa, milliyetçilik duyguları da eklemlenerek, Türk-İslam sentezi oluşturuldu. CIA uzmanları NATO bağlantılı Türkiye'nin Sovyetlerdeki Türk kökenli milliyetlerde bağımsızlıkçı duyguları geliştireceğine inanıyorlardı.[14]

Suudi Arabistan'ın önderliğinde *Rabıta* örgütlenmesi, 1960'lı yılların başında etkili bir biçimde desteklenmeye başlandı. Kısa sürede *Rabıta*, İslam dünyasında örgütlendi. Türkiye'de de *Rabıta* destekli *Komünizmle Mücadele Dernekleri* bu doğrultuda kurulmuşlardı.

1973 Arap-İsrail çatışmasının ardından gelen petrol bunalımı sonucu, dört kat artan petrol fiyatlarıyla, tutucu Suud kasalarını dolduran petro-dolarlar, İslam radikalizminin canlanıp kabarışının da maddi koşullarını yaratmıştı. Arap milliyetçiliğinin, İsrail karşısındaki 1974 başarısızlığı, islam-

cı hareketlerin önünü açacaktı.

Ulusalcı, laik Filistin Örgütüne karşı İsrail'in de desteğini alan Hamas, Sovyet desteğindeki ulusalcı laik sol iktidara karşı, Suud ve CIA desteğinde Sovyet sisteminin yıkılmasını tetikleyen Taliban gibi örgütlenmeler, İslam dünyasındaki radikal hareketleri yüreklendirmişti. Uluslararası bir kimlik kazanan radikal islamcılık, hedeflerini genişletmişti. Afganistan'da yıllarca süren bir savaşta deneyim kazanmış olan *İslam Tugaylarının* mücahitleri, Bosna'da, Çeçenistan'da, Cezayir'de etkili oluyorlardı.

Bütün İslam dünyasının bu "*cihat tugayları*", Amerika gibi dünyanın en güçlü askeri gücünün dize getiremediği Sovyet sistemini "*yıktıktan sonra*", İslamı dünyaya egemen kılmanın önünde önemli bir engel kalmamış demekti. Afganistan'ı üs olarak seçen *İslam Tugaylarının* militanları, çeşitli İslam ülkelerine dağılarak örgütleniyorlardı. 1993 yılında *New York Times* şunları yazıyordu:

> Cezayir, Mısır, Yemen, Tunus, Ürdün, Türkiye ve öteki müslüman ağırlıklı bazı ülkelerde yönetimleri devirmek için Afganistan'ı üs olarak kullanan binlerce islamcı militan, şiddete dayalı gizli faaliyet yürütüyorlar.[15]

4. *Tarikat Yuvaları – Varoşlar*

1970'lerde köylerden kentlere yoğunlaşan göçler, kırsal yaşamın gelenek ve göreneklerini de birlikte getirdiler. Kırsal koşullarda namaz, oruç, yatır ziyaretleri gibi, sınırlı dinsel ritüelleri kent ortamında, bu tür geleneksel inançların ötesine geçerek, kılık kıyafet, yaşam tarzı, kendine özgü bir senteze girdi ve toplumsal bir içerik kazandı.

Kırsal yaşamın dağınıklığının, birbirinden kopukluğunun tersine, gelenlerin toplu yaşama geçmeleri ile iletişimin kolaylaştırdığı koşulların elverişliliği, tarikat örgütlenmelerini kolaylaştırdı.

İslamcıların, İslamın biçimsel yönüne ağırlık vermeleri,

kişileri, çevreyi ne denli İslam oldukları konusunda sorgulama olanağı sağlıyor. İnancın açıkça sergilenmesini zorunlu kılıyor. Eğer İslam gibi giyinmiyorsa, namazını, orucunu başkalarının görebileceği biçimde yapmıyorsa, "*iyi bir müslüman*" olduğu konusunda kuşku yaratabiliyor. Bu toplumsal baskı, zincirleme olarak toplumun tümünü giderek kucaklar duruma gelmektedir. Bunun içindir ki, kamuya açık yerlerde toplu ibadet, önemli bir ajitasyon aracı olarak kullanılagelmiştir.

Öte yandan, İslamın öteki dinlere göre daha eşitlikçi oluşu, alt sınıfların tarikatlara katılımını kolaylaştıran bir başka önemli nedendir. *Müslüman Kardeşler, Hamas, Hizbullah* gibi islamcı örgütler, birer sivil kuruluş gibi çalışmakta, sağlık, eğitim gibi hizmetler yanında, yoksullara maddi yardımlarda da bulunmaktadır. İslamcı belediyelerin kömür, un gibi yardımlarının yanında, kent meydanlarında kurulan iftar çadırları, Fethullahcıların denetimindeki çeşitli örgütlenmeler, varoşlarda örgütlenen *Deniz Feneri* gibi yardım kuruluşları, faşist ve nazi partilerle benzerlikler göstermektedir.

Küreselleşmenin öngördüğü desantralizasyonla, demokratik katılımcılığı, "*sivil toplum örgütlerine*" ve bu bağlamda sivil toplum örgütlerine evrimleşen tarikatlara terkeden geleneksel siyasal partiler, adeta birer meslek kuruluşu haline dönüştürüldükten sonra, etrafı kalın duvarlarla çevrili, oy bekleyen birer kale haline gelmişlerdir. Sıradan bireyin bu duvarları aşması olanaksız değilse de, aşılması oldukça güçleştirilmiştir. Buna karşılık, camiler, tarikat merkezleri, politikanın (kuşkusuz islamcı politikanın) en rahat konuşulabildiği, herkese açık ortamlardır.

Seçmeni pasif seyirci yerine koyan ve her türlü yönetimin kendilerine bırakılmasını isteyen geleneksel partilerin tersine, yığınlar arasında, islamcı çağrılar kolay yanıt bulabilmektedir. Bu nedenle siyasal katılımcılığın, bu örgütlerde yankısını bulabilmesi doğal karşılanmalıdır.

Kent varoşlarına yerleşen islamcı militanlar, arabesk kültürü ile beslenen bu yörelerin işsiz gençlerini bu "*büyük*"

idealin peşine kolaylıkla takabiliyorlar.

Türkiye'de de islamcı hareketlerin hedefi bu varoşlar olmuştur. Henüz kentleşmemiş, kendi kırsal kültürünü kente taşımış, kent kültürüyle çatışan ve kent kültürü karşısında dışlanmışlık duygusuna kapılan, bu nedenle de, kimliğini korumaya çalışan bu kitlelerin, inançları nedeniyle de, yabancı olmadığı bu siyasal söyleme uyum sağlaması zor olmamıştır. Burjuva kültürünün bir anti-tezi olarak biçimlenen bu anlayış, yalnızca korumaya çalıştığı kimliğinde değil, yaşam tarzıyla da ayrıksılığını kanıtlayacak görünüme bürünmüştür. Bu yöreleri mekan seçen tarikatlar, okullar, Kuran kursları, vakıf türü örgütlenmeler, gözlerden uzak olmanın avantajlarını da kullanarak, küçük-burjuvazinin alt tabakalarından oluşan esnaf, memur, hizmetli, imam, öğretmen, öğrenci ve henüz köylülüğünden kopamamış işçilerden oluşan geniş yığınları, siyasal amaçları doğrultusunda yönlendirebilmektedir.

Bunların yanında, sürdürülen çatışmalar sonucu, kent varoşlarına yığılan Kürt yoksullarının ırkçı söylemlere tepki olarak, islami söylemlere sığınmaları da gözardı edilmemelidir. Bu durum, kırla kent arasında siyasal bağlantıyı da beraberinde getirebilmektedir. Gerçekten de ilamcı hareketler, kentleri kuşatan varoşlardan kent merkezlerine yönelerek, adım adım gelişmişlerdir. Bu gelişmeler siyasal iktidarların niteliğine göre, değişik evreler geçirmiştir.

5. *İslam Radikalizminin Gelişim Evreleri*

İslam radikalizminin Türk siyasal tarihinde üç önemli dönüm noktası vardır.

Birinci dönüm noktası, Truman doktrini ile başlayan ve Demokrat Partinin iktidarıyla sürdürülen çok partili döneme geçiş evresidir. Laik, çağdaş eğitimin kırsal alana taşınmasını amaçlayan Köy Enstitülerinin kapatılarak, İmam Hatip okullarının açılmaya başlaması, bu evreye rastlar. Bu dönem, aynı zamanda, tarikatların Bayar-Menderes ikilisiyle

siyasal alana sokulduğu dönemdir de.

Kuşkusuz bu, genelinde bütün dünyada, özelinde Ortadoğuda, İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan yeniden yapılanmayla yakından bağlantılıydı. 1951 yılında ABD ve İngiltere, Fransa, Türkiye, İsrail ve Ürdün'ü kapsayan Süveyş'te bir "*Ortadoğu Kumandanlığı*" kurulmasını öngörmüşlerdi. Mısır'ın ulusalcı tepkisi, bu projenin gerçekleşmesini önlemişti. Dünyanın nüfusu en kalabalık ülkesi Çin'de, köylüler Mao Çe-tung önderliğinde ulusalcı demokratik bir devrim gerçekleştirmişti. Vietnam'da, halk Fransız sömürgenlerine başkaldırmıştı. Kore bir içsavaşın içindeydi. Anglo-Amerikan baskılarına karşın, İkinci Dünya Savaşına katılmamış olan Türkiye, Amerikalıların yanında komünistlere karşı savaşmak üzere, Kore'ye asker gönderiyordu. Bu, Türkiye'nin Anglo-Amerikan emperyalizmine teslimiyetinin ilk adımı olmuştu. Olayın bir başka yanı da, komünizme karşı İslamla Hıristiyanlık, ilk kez birlikte hareket ediyor olmaları biçiminde yorumlanacaktı. *İslam Dünyası*'nın yöneticisi Kenneth Cragg "*1300 yıllık boş tartışmalardan sonra, sonunda tek tanrılı iki dinin insanları, Allahsız materyalizme karşı omuz omuza savaşıyorlar.*"[16] diye yazacaktı.

Öte yandan, Nasır ile yükselen Arap ulusalcılığı, İran'da gelişen Musaddık ulusalcılığı, Cezayir'de ulusalcıların Fransız emperyalizmine karşı bağımsızlık savaşımı, emperyalist politikaların önünde ciddi engeller oluşturmaya başlamıştı. Yükselen sosyalist dünya, ulusalcı hareketlerin arkasında duruyordu. Bu koşullarda emperyalizm, komünizme karşı savaşımın yanına, ulusalcılığa karşı savaşımı da eklemişti. *Bağdat Paktı* böyle oluşturuldu (1954). Irak, Türkiye, İran, Pakistan ve İngiltere, içerde ortaya çıkacak ve dışardan gelebilecek "*tehlikelere*" karşı, ABD'nin gözetiminde bir "*İslam Birliği*" kurmuş oluyorlardı. Ancak bu anlaşma uzun ömürlü olmadı. 1958'de gerçekleştirilen Irak'taki darbenin liderleri pakttan ayrıldıklarını ilan ettiler. Yerine kurulan ABD bağlantılı, İngiltere, Türkiye, İran ve Pakistan tarafından oluşturulan *CENTO*, Arapların dışarıda kaldığı, etkisiz bir bağ-

laşım olarak varlığını sürdürdü. Aslında *CENTO* da *Bağdat Paktı* gibi, ulusalcı, demokratik hareketlere karşı diktatörlerin birlikteliğiydi. Pakistan'ın başında bulunan General Eyüp Han, *"demokrasinin Pakistan gibi, sıcak iklimlere uymadığını, soğuk iklimlere uygun bir yönetim tarzı olduğunu*"[17] savunuyordu. Şah, İran'ı ünlü SAVAK (İran gizli servisi) ile yönetiyordu. Irak'ın değişmez başbakanı Nuri Sait, Kral Faysal'la birlikte, Temmuz 1958 darbesiyle öldürüldü. Menderes ise, "*odunu bile mebus yapabileceği*", parlamenter bir diktatördü.

İkinci dönüm noktası, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi oldu. Darbenin kadroları, *NATO* ve *CENTO*'ya bağlılık güvencesi ile ilk adımını attı. Ancak kabul edilen yeni anayasa, önemli demokratik açılımlar getirmiş, örgütlenme özgürlüğü, düşünce özgürlüğü gibi demokratik haklar önemli boyutlar kazanmıştı.

Bunun yanında, ABD'nin çabalarına karşın, ulusal solculuk, Arap sosyalizmi, Mısır'dan Suriye'ye, Irak'a, Filistin'e, Cezayir'e kadar yayılmıştı. Bu "*tehlikeye*" karşı ABD, Vahhabi radikalizmini devreye soktu. Suudlarla birlikte Kuzey Afrika'dan Pakistan ve Afganistan'a uzanan bir İslam bloku oluşturma girişimleri başladı. *Vahhabiliği* ve *Müslüman Kardeşleri* harekete geçirecek kuruluşlar oluşturuldu. *Cenevre*'de bir *İslam Merkezi* (1961), *Dünya İslam Birliği* (1962), *İslam Konferansı Örgütü* (1969) ve uluslararası nitelikte pek çok örgüt kuruldu. Türkiye'de *Milli Türk Talebe Birliği* ve İmam Hatip okullarında ortamını bulan İslam radikalizmi, *Komünizmle Mücadele Dernekleri* adı altında, ülke ölçeğinde örgütlenmişti. *Milli Türk Talebe Birliği*, *Doğu Türkistan Göçmenler Birliği* ve İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulan *İslam Araştırma Enstitüsü* (The Institute of Islamic Studies), *Rabıta* örgütüne bağlı kuruluşlar arasındadır. Daha sonra *Milli Türk Talebe Birliği* yerine kurulan *Milli Gençlik Teşkilatı*, kısa sürede 1800 şube ve 350 bin üyeye ulaşacaktı.[18] *Milli Gençlik Teşkilatının* 1994 yerel seçimlerinde belediyelerdeki başarılarının ardından, belediyelerin

de olanakları kullanılarak, AK Partinin başarısının ortamı hazırlanacaktı.

ABD politikaları doğrultusunda, Türk hükümetleri, bilinçli olarak, islamcı hareketleri son elli yıl içerisinde yüreklendirmiştir. Huntington bu konuda şunları söylemektedir:

> Soğuk Savaşın şu ya da bu döneminde, Cezayir, Türkiye, Ürdün, Mısır ve İsrail'in de aralarında bulunduğu pek çok ülke komünist ya da muhalif ulusalcı hareketlere karşı islamcıları teşvik etmiş ve desteklemişlerdir. En azından Körfez Savaşına kadar, Suudi Arabistan ve öteki Körfez ülkeleri, çeşitli ülkelerdeki Müslüman Kardeşler ve islamcı gruplara yoğun destekte bulunmuştur.[19]

İslam radikalizminin *üçüncü evresi* ise, 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle başlar. Bu dönem, İslam radikalizminin iktidar arayışları dönemi olmuştur. Humeyni'nin İran'da iktidarının ardından, Türkiye, İran radikalizmi ile ABD destekli Suud Vahhabiliğinin rekabet alanı haline gelmiştir. Suud sermayesi ve ABD desteğini arkasına alan Özal ailesi aracılığı ile iktidarı ele geçiren Nakşi tarikatı, laik TC kurumlarının islamlaştırılması girişimlerini başarı ile yürütmüşlerdir. Devlet memurları konumundaki yurt dışında çalışan imamların maaşları bile, cuntacı paşaların onayı ile, Suudlar tarafından ödenmeye başlamıştır.

6. *İslam Bankacılığı – Yeşil Sermaye*

İslam radikalizminin yayılmasının en önemli araçlarından biri (belki de en önemlisi), İslam bankacılığıdır. İslam bankacılığı, ilk kez 1963 yılında, Mısır'da Almanya eğitimli, Müslüman Kardeşler mensubu, Hasan el Banna'nın kardeşi Cemal el Banna ile yakın ilişkide olan Ahmet el Naccar tarafından, *Mit Ghamr Bankası* adı altında kuruldu. Banka, Alman bankacılardan destek almıştı. "*Mısır'ın ve dünyanın ilk islam bankası*" olan *Mit Ghamr Bankası*, Nasır döneminde amacını gizli tutmuştu. 1967'de Bankanın Müslüman Kar-

deşlerin bankası olduğu açığa çıkınca, kapatıldı. Banka kapatıldığı zaman, Mısır'da dokuz şubesi ve 250 bin müşterisi vardı. Banka kapatılınca, Naccar Sudan'a, 1970 sonlarında iktidara gelen Müslüman Kardeşlerin lideri Hasan Turabi'nin yanına kaçtı. Sudan'da Cafer Numeyri, Müslüman Kardeşler iktidarını devirince, Sudan'dan kaçan Naccar'ı, Suudilerin 1975'te Cidde'de oluşturduğu *İslam Konferansı Örgütü*'nün kurduğu *İslam Kalkınma Bankasında* görüyoruz. Suudi Arabistan'ın yanında, Libya, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden destek gören bu bankanın ardından, *Dubai İslam Bankası* (1975), *Kuveyt Finans Kurumu* (1977), *Sudan İslam Bankası* (1977), *Ürdün İslam Yatırım ve Finans Bankası* (1978), *Bahreyn İslam Bankası* (1978) kuruldu. *Faysal Finans* ve *El Baraka* ile birlikte, İslam bankacılığı uluslararası nitelik kazandı.

City Bank, Bankers Trust, Chase Manhatta, HSBC, Barklays, Deutsche Bank, Crédit Suiss gibi, uluslararası büyük bankaların, *Dünya Bankası* ve *IMF*'in desteğinde, geliştirilen bu bankaların sayıları 2004 yılında 270'e yükselmiş, mal varlıkları 260 milyar, mevduatları 200 milyar dolara ulaşmıştır.[20] Pazar ekonomisine sıkı sıkıya bağlı bu bankacılık, meta alışverişine dayandırılan, İslam geleneği ile varlığını sürdürmekte olan bir tür tefeciliktir. Bu nedenle de, İslam bankacılığı "*kardan payı alma*" (murabaha) gerekçesine dayandırıldığı için, faize dayalı bankacılıktan çok daha karlıdır. Dünya bankacılık çevrelerinin hesaplamalarına göre, Ortadoğuda sayısı 300 bin dolayında bulunan Arap zenginin elinde, 2002 rakamlarına göre, 1,1 trilyon dolar bulunmaktadır. Bu, Avrupa'nın toplam yıllık gelirinin yüzde 15'i, ABD yıllık gelirinin yüzde 11'ine denk düşmektedir.[21]

City Bank'ın başını çektiği *Şikago Okulu* iktisatçıları, Muhammet'i örnek göstererek, İslamiyetin özünde kapitalizme ve pazar ekonomisine, özel mülkiyet haklarına uygunluğunun, sosyalizme karşıtlığının kuramını geliştirmişlerdi. Bu kuram geliştirilirken, islamcı sermayedarlarla, islamcı militanlar ve şeriatçı düşünceyi bütünleştirerek, İslamı, be-

lirleyici siyasal bir güç haline dönüştürmek amaçlanmıştı. Bu bağlamda, ABD'de üniversitelerin yanında, pek çok islami örgüt oluşturuldu. Amerika'da, Virjinya'da *İslamcı Pazar Ekonomisi Enstitüsü* (*Islamic Free Market Institute*) adıyla kurulan vakıf, İslamla, pazar ekonomisinin uyumuna ilişkin, Kuran ayetlerinden örnekler vererek, yayınlar yapmaktadır.[22] CIA Ortadoğu Masası Şefi Graham Fuller de bu doğrultuda yoğun çalışmalar yapmıştır.[23]

Şam Üniversitesinde fıkıh eğitimi aldıktan sonra, Utah Üniversitesinde ekonomi doktorası yapan radikal islamcı, Suriye kökenli Monzer Kahf, 1975'ten 1981'e kadar *Kuzey Amerika İslam Cemiyetinin* parasal işlerini yürütüyordu. Bu örgüt, Müslüman Kardeşlerin denetiminde, radikal bir örgüttü. Kahf, 1985-1999 yılları arasında, Cidde'de, *İslam Kalkınma Bankasına* bağlı, *İslam Araştırma ve Eğitim Enstitüsünde* çalışmaya başladı. 2002 yılında, *İslamcı Maliye ve Bankacılık Harvard Forumuna* sunduğu çalışmada, Kahf, islamcı bankacılıkla, dinci çevreler ve ulemanın siyasal-ekonomik ittifakının önemini şöyle belirtmektedir:

> Ulema açısından bu yeni ittifak, en çok desteğe ihtiyaç duydukları bir sırada, onları siyasal sahneye geri getirecektir. ... Bu ittifak, aynı zamanda, ulemaya yeni bir gelir kaynağı sağlayacak ve kimi zaman özel uçaklarla, hava seyahatleri, beş yıldızlı oteller, medyanın çekim alanında, toplumsal ve ekonomik olarak, yükseklerdeki insanların, fikirlerini dinlemek için koşuşturduğu yeni bir yaşam tarzının kapılarını açacaktır. ... Ülkelerinde olduğu kadar, ülke dışında da üne kavuşacaklardır.[24]

Gerçekten de küçük bir cami imamı iken dünyanın dört bir yanındaki yüzlerce okulun, TV, radyo kanallarının, basın organlarının, milyarlarca dolarlık mali gücün başında, ABD'nin koruması altında, üniversitelerin, adına forumlar düzenlediği Gülen anımsandığında, bu ittifakın başarısı kolayca anlaşılır.

Gülen "*pazar ekonomisi*" ile tamtamına örtüşen tarikatın

başındadır. Çevresine anlı şanlı pek çok liberal iktisatçı, sosyolog, gazeteci toplayarak, beş yıldızlı otellerde, üniversite konferans salonlarında, seçkinlerin çağrılı olduğu, "*bilimsel*" seminerler, sempozyumlar düzenlenmektedir. "*Abant Toplantıları*" adıyla ünlenen ve giderek uluslararası boyutlara taşınan bu toplantılarda, seksen yıllık laik kemalistlerin uyguladıkları jakobenci politikaların Türkiye'nin gelişmesinin önünde önemli bir engel olduğu, laikliğin tersine, İslamın pazar ekonomisine, modernleşmeye ve demokrasiye en uygun din olduğu savunulmaktadır.[25] ABD'de bir grup Türk sosyologuna yazdırılan bir kitapta da, bu görüşler özetle şöyledir:

> Laiklik Batılı bir kavramdır. *Siyasal İslamın* laiklikle bağdaşması düşünülemez. Laik bir Türkiye Cumhuriyeti, ılımlı İslamın önünde en büyük engeldir. Kemalist doktrin, yukarıdan, ataerkil ve anti-demokratik bir zorlamadır, halkın tarihsel ve kültürel değerleriyle çelişmektedir. Bu nedenle, bir başarı örneği olmak yerine, Osmanlı-Türk toplumunun değerler dizgesini yokeden bir yanılgı olarak görülmelidir. Geçmişte izlenen bu politikalar, iç ekonomik dönüşümlerle bunalıma girmiş ve pazar ekonomisinin önünü tıkanmıştır, bu nedenle de yeni sosyo-ekonomik koşullar kemalizmle çatışmaktadır.[26]

Küresel boyutlardaki bu islami sosyo-ekonomik politikalar, İslam dünyasına *de facto* kabul ettirilmiştir. Bu olguyu Amerikalı yazar Robert Dreyfuss, *Devil's Game* adlı kitabında şöyle ifade ediyor:

> *Yakın bir* gelecekte, Afganistan'ın yeniden aşırı islamcıların eline düşeceği, Irak'ın, İran'dan biraz daha az militan bir dini yönetime yönelme olasılığı, en azından, yüzde ellidir. Aynı nedenle, Tahran'ın dini liderleri, İran İslam Cumhuriyeti üzerindeki iktidar kıskacını daha da pekiştireceğe benziyor. Pakistan'da –şimdiden Karaçi'deki islamcıların ağır baskılarını hoşgörü ile karşılayan– Başkan Müşerref, Müslüman Kardeşler ya da islamci sağ içerisindeki öteki militan parti ve gruplarla işbirliği içinde, ordu ve ISI'nın (Pakistan

Gizli Servisi) gerçekleştireceği islamcı bir darbe ile devrilebilir. Endonezya ve Bengaldeş, islamcı kalkışımlarla yüzyüze, *Türkiye, on yıldan fazla bir süreden beri, islamcı kampa sürükleniyor* (italikler V. E.), ve Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin, Müslüman Kardeşlerden gelen şiddetli baskı ile karşı karşıyadır. Arap dünyasının kalbi, Mısır ve Suudi Arabistan, pek çok gözlemcinin inandığı gibi, islamcı cumhuriyetin önünü açacak olan siyasal sistemlerinin kapılarını açma baskısıyla karşı karşıdır.[27]

Suud sermayesiyle, önce Mısır'da Müslüman Kardeşler aracılığı ile başlatılan bu yeni tür bankacılık, Katar, Kuveyt ve öteki Körfez şeyhliklerinin de desteği ile "*islami sermaye*", "*yeşil sermaye*", "*helal sermaye*" adı altında "*islamcı bir sermaye sınıfı*"nın dinamiğini oluşturuyor. Bu bankalar, Mısır, Sudan, Kuveyt, Pakistan, Türkiye ve Ürdün'de islamcı hareketlerin mali kaynakları oldukları kadar, bu hareketlerin aktif kadrolarının hazırlanmasında, ekonomik, siyasal ve toplumsal kurumların islamlaştırılmasında, kimi zaman açık, çoğu zaman da kapalı kapılar arkasında, en belirleyici siyasal-ekonomik güç merkezleri olmuşlardır. Enver Sedat'a yapılan suikastın düzenleyicileri, Mısır islamcı *Faysal Bankasının* kilit adamlarıydı. Suikasttan ötürü, idam cezası alan, Mısır'dan kaçarak ABD'ye sığınan Kör İmam lakaplı Ömer Abdul Rahman, Bankanın kurucuları arasında bulunuyordu.[28]

Türkiye'de AKP iktidarını oluşturan kadrolar, *Faysal Finans, Al Baraka* kökenlidir. AK Parti kurucusu, Başbakan Yardımcısı, Dış İşleri Bakanı Abdullah Gül, *Milli Kültür Vakfı* bursuyla İngiltere'ye gönderildikten sonra, Cidde'de *İslam Bankasında*, 1983-1991 dönemi çalışırken politikaya girmiş ve Refah Partisinden Kayseri milletvekili seçilmişti. Daha o günlerde Gül, "*Türkiye'nin bütünlüğünü tehdit eden, en ziyade tahribatı vermiş olan sistemin ilkelerinden biri de, laiklik ilkesidir, laiklik olayıdır*"[29] diyor, laik Türkiye karşısında duruşunu belirliyordu. AKP'nin "*ılımlılarından*" olan Gül, bugün TC'nin Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanıdır.

Yalnızca Gül değil, AKP'nin üst yönetiminin önemli bir kesimi, bu bankaların üst yönetiminde bulunmuşlardır. CHP lideri Deniz Baykal bu gerçeği şu sözlerle dillendirmişti:

> Bakanı Al Barakalı, TMSF'nin başındaki Al Barakalı, TMSF'nin Başkan Yarıııncısı Al Barakalı. Türkiye'nin mali işleyişine yön veren kuruluş Al Barakanın elinde. Türkiye Maliyesi Al Baraka Cumhuriyetine teslim edilmiştir.[30]

Kuşkusuz, maliyenin yanında, Kamu Bankaları Yönetim Kurulu Başkanlığı, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü, Merkez Bankası Yönetim kadroları da, islamcı bankalardan buralara aktarılan kişilerden oluşturulmuştur.[31]

İslamcı bankaların Türkiye'ye girişi, 12 Eylül darbesiyle başlamıştı. Cunta hükümeti, *İslam Konferans Örgütü* kapsamında bulunan *İslam Kalkınma Bankası* ile ilişkiye girmişti. 14 Aralık 1983 günü göreve başlayan Özal Hükümeti, 16 Aralık 1983 günü Suud kökenli finans kurumları ile ilgili kararnameyi Resmi Gazete'de yayınlamıştır.[32] Özal başbakan olunca, özel yasalar çıkararak, islamcı sermayeye bir dizi ayrıcalıklar sağlandı. *Faysal Finans* (Muhammet el Faysal tarafından kuruldu) ve *El Baraka* (Kral Fahd'ın kayınbiraderi Salih Kemal tarafından kurulmuştur), önceki *Rabıta* bağlantıları ve tarikat şeyhleri yardımıyla, kısa sürede Türkiye ekonomisinin yönlendirilmesinde belirleyici rol oynamaya başlamışlardı.

7. *Yol Kavşağında – Türkiye*

Türkiye Cumhuriyeti, İslam dünyası içerisindeki özgün laik ve demokratik kimliğini, irticaya karşı kararlı savaşım vererek kazanmıştı. Bugün Türkiye, bir yol ayırımına gelmiştir. Bu kavşakta Türkiye, ya demokratik-laik kimliğini koruyacak, ya da islamlaştırılmış bir devlet yapısıyla, emperyalizmin belirlemek istediği "*uygarlıklar çatışması*" arenasında, İslam dünyası saflarındaki yerini "*ılımlı islam*" kimli-

ğiyle alacaktır. Türkiye Cumhuriyetinin "*islamlaştırılması*" yolunda varılan noktanın boyutları, pek çok yabancı gözlemcilerce de saptanmıştır:

> Yetmiş yıllık laik geleneği Mustafa Kemal'e uzanan Türkiye'de islamcılar, Müslüman Kardeşler ve Nakşibendi tarikatıyla bağlantılı sağcı islamcıların baskısı altında, görülmemiş kazanımlar elde etmişlerdir.[33]

Devletin islamlaştırılması bağlamında sağlanan bu kazanımlar, bugün ürkütücü boyutlara ulaşmıştır. Laik, ulusalcı Türkiye Cumhuriyeti devleti, kuruluşundan bugüne kadar ekonomik, siyasal ve ideolojik saldırılarla karşı karşıya kaldı.

Ekonomik olarak korumacı, devletçi politikalar, yerini "*pazar ekonomisi*"nin açık kapı politikalarına bırakmaya zorlanıyordu.

Siyasal olarak, "*özgürlükçü demokrasi*" adı altında ABD patentli iki partili, sandık çoğunluğuna dayalı, çoğulculuğa kapalı, sınırlı bir demokrasi anlayışının yerleştirilmesi hedeflendi. Bu ikili parti anlayışın sonucu olarak, yeniden örgütlenme olanağı bulan tarikat yönlendirmeleriyle, sandık üstünlüğünü elinde tutan, gerici, tutucu partilerin iktidarları güvence altına alınmış oluyordu.

İdeolojik saldırı daha da kapsamlıydı. Soğuk Savaş döneminin anti-komünizmi, en geçerli silah olarak kullanılmıştı. *Aramko*'nun (Suudi-Amerikan Petrol Ortaklığı) maddi desteğiyle kurulan *Komünizmle Mücadele Dernekleri*, İslamın komünizme karşıtlığı temeline dayanıyordu. Bu dernekler, militanlarını, 1950'lerden başlayarak giderek çoğalan imam hatip okulları, Kuran kursları öğrencilerinden oluşturuyordu. laik eğitim, sistemli bir biçimde yozlaştırıldı. Dinsel referanslı eğitim ağırlık kazanmaya başladı. Kemalist Türkiye'nin temel yasalarından olan "*eğitim birliği*" yasası, işlevsiz hale getirildi. Yurttaşlık hukukunun yerini cemaat hukukunun alması gerektiği yolunda akademik (!) tartışmalar

başlatıldı.

Tam da bu dönemde, kemalist rejimin geçerliğinin kalmadığı yolunda görüşler üretilmeye başlandı. CIA'nın Ortadoğu uzmanları, Türkiye'nin kemalizmi terketmesi gerektiğini savunmaya başladılar. Onlara göre, "*jakobenci*", "*devletçi*", "*ataerkil*" bir ideolojiyi temsil eden kemalizmin yerini, islami değerlere dayalı "*neo-liberal*" politikaların alması gerekiyordu. Anımsanacağı gibi, Henze ve Fuller gibi CIA uzmanlarının yanında, Washington politikalarının baş ideologu Huntington da, Türkiye'nin "*kemalist ideolojiden*" vazgeçmesi gerektiğini sık sık vurgulamaktadır.

Washington'un bu yaklaşımı söylemle de kalmadı. Bu kapsamda Türkiye içinde ve dışında, "*bilimsel*" araştırmalarla da desteklendi. Pek çok yazar, *demokratlık* adına, islamcılarla sırt sırta vererek, kemalizme karşı zorlu bir savaşım veriyorlar. Bunlara göre İslam, "*eğitilmişler ile*" *eğitilmemişler*" arasındaki ilişkilerde toplumsal bir "*çimento*" olduğu, cumhuriyetçi (kemalist) ideolojinin bu olguyu yadsıyarak, jakobenci bir yaklaşım içine girdiği öne sürülmektedir. ABD ambalajlı bu görüş, islamcıların ne büyük haksızlıklara uğradıklarını kanıtlamakla kalmıyor, Cumhuriyetin temel kurumlarını etkisizleştirme çabalarına, meşruiyet kazandırmış da oluyordu.

12 Mart darbesiyle iyice palazlanan islamcı hareket, iktidarların vazgeçilmez ortağı olmaya başladı. 12 Eylül darbesi ise, neo-liberal politikaların uygulanması için Nakşi tarikatının müridi, Dünya Bankası yetiştirmesi, Turgut Özal'ı seçmişti. Darbenin başındaki general, imam hatip okullarının sayısını ikiye katladı, Kuran kurslarını özendirdi. İslamcı bankalara kapıların ardına kadar açılması da bu dönemde gerçekleştirildi. Suudi-Vahhabi desteği ile tarikatlar etkinleşti. Özellikle yurt dışında büyük mali desteklerle güçlenen islami örgütler, ülke içerisindeki islamcı sermayeyi güçlendirdi. Darbenin başı General, bu hizmetlerinden ötürü, Fethullah Efendinin hayır dualarına vesile oldu.

"*Yeşil Kuşağın*" Türkiye ayağı, islamcı referanslar çerçe-

vesinde oluşturulmuş, IMF dayatması neo-liberal politikaların uygulanmasıyla, yeni bir kimlik kazanmış oluyordu. Bu yeni kimliğin adı "*İkinci Cumhuriyet*"ti.

Elli yıldan beri giderek ivme kazanan islamcı hareket, son yirmi beş yılda, başka hiçbir siyasal hareketin erişemediği güce ulaşmıştır. 1983'te Turgut Özal'ın 400 kişilik parlamentonun 211 sandalyesini kazanmasından sonra, 3 Kasım 2003 seçimlerinde, AKP geçerli oyların yüzde 33'ünü alarak, parlamentoda yüzde 66'lık bir çoğunlukla, daha önceleri eşi görülmedik bir "*başarı*" kazanmıştır. İktidara gelişinden bir yıl sonra, Kasım 2003 yerel seçimlerinde oy oranını daha da artırarak, yüzde 42'lere yükselecektir.

Kuşkusuz bu başarıda Türkiye'nin içine düşürüldüğü sosyo-ekonomik koşulların büyük payı vardır. AKP iktidarı öncesi beş yıllık dönemde, Türk lirası devalüe edilerek dolar, 200 bin TL'den 1.7 milyon TL'ye yükselmiştir. 2001 Şubat bunalımında TL, değerini üçte-bir yitirerek, kişi başına ulusal gelir, 4 bin dolar düzeylerinden 2 bin dolarlar düzeylerine inecektir.

Resmi verilere göre, AKP iktidarı öncesi, islamcı 1200 vakıf, 480 özel okul, 2200 yurt ve pansiyon, 1100 Kuran kursu, 500 dershane, 1700 şirket ve finans kuruluşu, 34 holding, 245 radyo ve TV kanalı, 700 imam hatip okulu, 42 üniversite, bu "*islamcı kuşatmanın*" görünürdeki birlikleridir.

Tabloyu tamamlayabilmek için, 150 bin camisiyle, pek çok bakanlığın bütçesinden daha büyük bir bütçeye sahip Diyanet İşleri Kurumunu da eklemek gerekiyor. Anayasa maddesi haline getirilmiş, okullardaki zorunlu din derslerini, bu tablonun bir köşesine iliştirmeyi de unutmayalım.

Şimdi bu tabloyu, ülkeyi boydan boya parsellemiş olan bir tarikatlar coğrafyasının çerçevesine yerleştirelim. Tablomuzu 50-100 milyar dolarlık bir "*yeşil sermaye duvarına*" asalım. Bu tablonun adına dilerseniz "*ılımlı islam*", dilerseniz "*radikal islam*" adını verin. Ama Büyük Ortadoğu Projesinin (BOP'un) haritasını Washington'da çizenler, buna "*ılımlı islam*" adını koyarak, Türkiye'yi haritalarının ortası-

na oturttular. Artık Türkiye, "*islami demokrasinin başarılı bir örneği*" olarak, bütün İslam dünyasına sunulabilirdi.

BOP stratejisi gereği, Türkiye yalnızca edilgen bir örnek olmakla kalmayacak, projenin İslam dünyasında etkin bir biçimde önderliğini de üstlenmiş olacaktı. Bu yolda önemli adımlar da attı. *İslam Birliği Konferans Örgütünün* başına, ilk kez, bir Türk getirildi. İstanbul, örgütün fiili merkezi oldu. "*Uygarlıklar arası diyaloga*" İslam dünyası adına, Erdoğan taraf oldu. 11 Eylül sonrası ABD hesaplarından çekilen 100 ile 200 milyar doların büyük bir bölümü, çeşitli yollarla Türkiye'ye taşındı.[34] Arap şeyhlerinin dolarları Türkiye'deki karlı yatırım alanlarına iştahla akmaya başladı.

İslamcı demokrasinin "*islamcı*" yanı tamamlandıktan sonra, "*demokrasi*" yanını tamamlamak için, "*seçim*" yeterli oluyordu. Artık sorun "*kimlerin*" oyları değil, "*kimlere*" oy verileceğiydi. Çünkü iktidarın niteliğini belirleyen, bu "*kimlerin*" kimlikleridir. Oluşturulan güçlü ekonomik temele dayalı, son derecede örgütlenmiş islamcı cephe karşısında, bir o derecede dağınık demokratik-laik güçler, laik demokrasi ortamının tümüyle dışında, ayrı bir zeminin üstüne oturtulan sandık başarısı, kaçınılmaz hale geliyordu. İslamcı hareketin Cezayir'de, Filistin'de, Mısır'da ve Türkiye'deki seçim başarılarının altında yatan gerçek budur. İran'da bu "*demokrasi*", başarı ile sürdürülüyor. Irak'ta "*demokrasi*", bu tabana oturtulmak isteniyor. İslam dünyasında bugün, yaşanılan koşulların yaratılmasında önemli katkılarda bulunan Suud Krallığının kendisinin de, bu "*demokrasinin*" en son kurbanı olacağını söylemek için uzak görüşlü olmaya gerek yok.

Dünün radikal islamcılarını "*özgürlük savaşçıları*", "*mücahit*" olarak selamlayanlar, bugün "*terörist*" olarak lanetliyorlar. Onlara eski kimliklerini kazandırmanın yolu, "*islamın*" yakasına "*demokrasi*" rozetinin iliştirilmesinden geçiyor. Böylece "*islam rakalizmi*" "*ılımlı islama*" dönüşmüş oluyor. Ve eski bir hikaye, yeni bir hikaye olarak, önümüze yeniden sürülüyor.

NOTLAR

[1] John Berger, *The Way of Seeing*, Penguin Books, 1982, p. 6.

[2] Marx-Engels, *Alman İdeolojisi*, Sol Yayınları, Ankara 2004, s. 44.

[3] Roy Arundhati, *The Ordinary Guide to Empire*, Flamingo, London 2004, s. 2.

[4] Tarık Ali, *Fundementalizm Çatışması*, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s. 348.

[5] *Newsweek*, May 31, 2004.

[6] Ziauddin Sardar-Merryl Wyn Davies, *Why do People Hate America?*, Cambridge 2002, s.76.

[7] Karl Marx, *Din Üzerine*, Sol Yayınları, Ankara 2002, s. 34.

[8] Karen Armstrong, *A History of God*, London 1993, s. 402.

[9] Dirk J. Struik, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, Sol Yayınları Ankara 2005, s. 28.

[10] Marx-Engels, *Alman İdeolojisi*, Sol Yayınları, Ankara 2004, s. 70.

[11] Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Sol Yayınları Ankara 2005, s. 39.

[12] John A. DeNovo, *American Interests and Policies in tha Middle East 1900-1939*, The University of Minnesota Press, 1963. s. 5.

[13] Dreyfuss, *Devil's Game*, New York 2005, s. 124.

[14] Dreyfuss, *age*, s. 251-254.

[15] Dreyfuss, *age*, s. 312.

[16] *Middle East Journal*, Spring 1954. Aktaran Dreyfuss, *age*, s. 82.

[17] Tarık Ali, *age*, s. 245.

[18] Ergün Poyraz, Hilafet Ordusundan Arap-Kürt Partisine, İstanbul 2003, .s 47.

[19] Samuel Huntington, *Uygarlıklar Çatışması.*

[20] *The Middle East*, May 2004.

[21] *Middle East*, May 2004.

[22] Dreyfuss, *age*, s. 174.

[23] Graham Fuller, *Siyasal İslamın Geleceği*, Timaş Yayınları, İstanbul 2004, s. 315-345.

[24] Dreyfuss, *age*, s. 182.

[25] Yavuz M. Hakan, Esposito John L. (edited by), *Turkish Islam and tha Secular State*, Syracuse University Press, New York 2003, s. xiii.

[26] Bozdoğan Sibel and Kasaba Reşat, (Edited by), *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey*, University of Washington Press, 1997,

[27] Dreyfuss, *age*, s. 339.

[28] Emin Çölaşan. *Hürriyet*, 28 Eylül 2005.
[29] Dreyfuss, *age*, s. 167.
[30] *Cumhuriyet*, 4 Mayıs 2005.
[31] Ergün Poyraz, *age*, 2003, s.267.
[32] Mumcu, Uğur, *age*, s. 47.
[33] Dreyfuss. *age* s. 329..
[34] Michael Rubin,*The Middle East Quarterly*, Winter 2005, Vol. XII, Nr.1.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİNİN DEVLETLEŞMESİNDEN DEVLET DİNİNE

> Hıristiyan denilen bu soyun, dünyanın dört bir yanında boyundurukları altına alabildikleri halklara karşı sergiledikleri vahşet ve zulmün bir benzerine, hiçbir çağda, ne kadar yabanıl, ne kadar kaba ve ne kadar merhametsiz ve utanmaz olursa olsun, başka hiçbir soyda rastlanamaz.
>
> William Horwitt, *Kapital*, Birinci Cilt, Sol Yayınları, s. 770.

1. *Sömürgeciliğin Dini – Hıristiyanlık*

Lord Acton, "*modern tarih Osmanlı fetihlerinin baskısı altında başladı*" diyor.[1] Bu bağlamda, 1453 tarihinde İstanbul'un Türkler tarafından alınması, *bir dönüm noktasıydı.* Doğunun geleneksel yollarına açılan önemli bir kapı, Türkler tarafından kapatılmıştı. Başka kapılar aramak gerekiyordu. Sömürgecilik, bu kapıları zorla açınakla işe başladı. Bu yeni bir tarihin da başlangıcıydı.

İkinci dönüm noktası ise, 1492 tarihidir. Bu tarihin sömürgecilik döneminde önemi büyüktür. Kastilya Kraliçesi Isabella ile Aragon Kralı Ferdinand evlenerek İspanya Krallığını kurdular (2 Ocak 1492). Hıristiyan bayrağını önce Endülüslerin Avrupa'daki son kalesi Granada'ya diktiler. Bu zafer, Avrupa'daki bütün kiliselerin çanlarının çalınmasıyla kutlandı. Granada'da 600 yıldan beri yaşayan Müslümanların, ya Hıristiyanlığı kabul etmeleri, ya da orayı terk etmele-

ri istendi. Bir başka fermanla da, Yahudilerden aynı şey isteniyordu (31 Mart 1492). Bu ferman üzerine 80 bin Yahudi Portekiz'e, 50 bin Yahudi de Osmanlıya sığındı. Kalanların kimi öldürüldü, kimi Afrika ve öteki Avrupa ülkelerine göç etti. "*Dönme*" (conversos) olarak kalanlar, ikincil topluluklar olarak varlıklarını sürdürebiliyorlardı. Böylelikle, Hıristiyan, Musevi ve Müslümanların 600 yıllık paylaştıkları birlikteliğe son verilmiş oluyordu.

Kolomb'un Hindistan'a yeni yol arama seferi de, aynı tarihe rastlar (Ağustos 1492). Kolomb'un Tanrı ve kral adına çıktığı ilk yolculuk, Karaib adalarında kurduğu ilk koloni ile sonlandı. Kolomb, yeni bir dünyayı keşfettiğinin ayırdında değildir. Giriştiği bu serüvenin kanlı, uzun bir yolcuğun kapılarını açmış olduğunu da bilmiyordu. Ama Küba'nın yerli halkı, bu İspanyol fatihleri tarafından yok edildikten 25 yıl sonra, 1519'da Herman Cortes, Küba'dan Meksika Körfezine yelken açtı. Cortes yeni köleler ve altın peşine düşmüştü. Cortes, körfeze çıkar çıkmaz, yedi yüzyıl önce, Tarık'ın İspanya'da yaptığını yaptı, gemileri ateşe verdi. 600 adamı, on yedi atı, on üç tüfeği ve on topunun önünde papazları, ellerinde İsa'nın haçları, Meryem'in ikonaları ile ilerlediler. Köklü bir uygarlığın ve zenginliğin sahibi olan Aztekler, tükürükleriyle boğabilecekleri bu garip görünüşlü insanları, şaşkınlıkla karşıladılar.

Aztek Kralı Montezuma, İspanyolların gelişini haber alınca, konseyini topladı. Kimileri bunlara karşı koymak gerektiğini savunsalar da, çoğunluk, "*beyaz kanatlı deniz evlerinde*" yaşayan, yuvarlak borularının ağzından çıkan ateşle çok uzaktaki insanları öldüren "*beyaz yüzlü*", "*taş elbiseli*" bu doğa üstü yaratıklara dostça davranmak gerektiği kararına vardılar. Bu arada, Montezuma, yapmaması gerekeni yaptı. Onlara ne denli güçlü olduğunu kanıtlamak için, zenginliğini gösterecek muhteşem hediyeler karşılığında geri dönmelerini rica eden mektuplar gönderdi. Yüz kölenin taşıdığı mücevherler, giysiler, şahane deri işleri, "*araba tekerleği büyüklüğünde*" altın ve gümüşten yapılmış iki tepsi, İspanyolların

iştahını iyice kabartmıştı. İspanyollar, ilerlemelerini sürdürürler. Kendilerini bir prensin elçileri olarak tanıtan bu tuhaf yaratıklar, Azteklere rakip kabilelerle işbirliğini de ihmal etmemişlerdi.

Montezuma, kente girişlerinde, bilinmeyen bir ülkenin bu tuhaf elçilerini törenle karşıladı. Aztek ordusu kentin tepelerinde emir bekliyordu. Kısa sürede sarılarak yok edilebileceğini gören Cortes, bir oyunla, Montezuma'yı sarayına kilitleyerek, esir aldı. Durumu geç de olsa kavrayan Aztek kralı, Vera Cruz'da bulunan Cortes garnizonuna, saldırı emri verdi. Aztekler, boynunu vurdukları iki İspanyol'dan birinin kellesini başkente gönderdiler. Aztek ordusu dirense de, Cortes, halkı krala karşı ayaklandırdı ve 13 Ağustos 1521'de krallığı teslim aldı. O görkemli uygarlık, İsa ve Kral adına yağmalanıp, yok edildi. Bu olay, sömürgeciliğin kanlı tarihinin de başlangıcı oldu.

2. *Her Savaş Tanrıların da Savaşıdır*

Tanrılar bütün savaşların içinde, çoğunlukla da önünde olmuşlardır. Truva savaşında tanrılar, savaşan tarafların yanında saf tutmuşlardı. Üstelik, hiçbir etik değerleri de yoktu. Aldatıyorlar, yalan söylüyorlar, insanları kandırarak kötülüğe itiyorlar, insanlarla sevişiyorlardı. Büyük zenginliklerin sahibi oluyorlardı. Fanilerle bu denli içli dışlı olan tanrılar, dünyanın nimetlerinden de, öteki faniler gibi, yararlanmasını biliyorlardı.

Toprağın işlenerek, yerleşik tarıma geçişle birlikte, kölelik de başlıyor, Mısır ve Mezopotamya uygarlığını oluşturuyor. Köleliğin en zengin olduğu yer Mısır'dır. En büyük köle sahipleri de tanrılar adına Mısırlı rahiplerdir. Her site devletinin bir tanrısı vardır. Tanrının gücü, tanrısı olduğu sitenin gücü ile sınırlıdır.

Site devletinden siteler devletine geçişle birlikte, çok tanrıcılıktan tek tanrıcılığa geçiş de başlıyordu. Devletler birbirleriyle savaşırken, tanrılar da savaşıyordu. Zaferi kazanan

tarafın tanrıları, yenilen tarafın tanrılarının tahtına oturuyordu. Böylece, en büyük tanrı, en güçlü devletin tanrısı oluyordu. Önemsiz bir kent iken, *Thebae*'nın küçük tanrısı *Amon*, Thebae başkent olunca, o da tanrıların başına geçmişti. III. Ramses döneminde, Amon'un serveti 235.000 hektar toprak, 81.000 köle, dirilerle eşit davranılan 5.000 heykel ve 421.000 baş hayvandan oluşuyordu.

Hıristiyanlık köle emeğinin ekonominin vazgeçilmez kaynağı olduğu bir bölgede filizlendi. Tanrının, Meryem'in rahmine nurunu göndermesiyle doğan İsa'nın önderliğinde, Hıristiyanlık, köleler arasında yandaş bulmuştu. Hıristiyanlığa göre, bütün köleler cennete gideceklerdi. Hıristiyanlık doğduğu yörede kök salamadı, doğduğu yerden uzaklaştıkça güç kazandı. Avrupa bu gücün merkezi oldu.

Arap-İslam istilasının Avrupa'daki sonucu, kilisenin güçlenmesi olmuştu. İslam istilasına karşı, Hıristiyanlığın korunması, kilisenin bayrağı altında mümkün oldu. Kilise, derebeylerin arasında birlik sağlayarak siyasal gücünü arttırdı. 16. yüzyılın ortalarına dek kilise, bu politik gücünü korudu. Avrupa, kendi kültürünü, uygarlığını oluşturarak, dünyaya yayılmaya koyuldu.

İslamiyetin tersine, Hıristiyanlık, İslamlığı, onun peygamberini, kitabını hiçbir zaman tanımamıştı. İslamı Batıya ilk tanıtan, Şamlı John (ölümü 748) olmuştu. Ona göre, İslam "*din karşıtı, acımasız, şeytani, şehvetli, ahlaksız, fanatik ve amansız bir Hıristiyan düşmanlığıydı*".[2] 1095'te ilk Haçlı Seferlerini ateşleyen Papa Urban II, Müslümanları "*şeytana tapan, iğrenç, aşağılık, bir kavim*" olarak tanımlıyordu. İlk Haçlı Seferine katılan haçlı orduları, geçtiği yerlerde Müslümanların yanında, İsa'nın çarmıha gerilmesine neden oldukları için, Yahudilere karşı da tarihin en büyük katliamını yapmışlardı. Müslümanlar, Türklerin kılıçları sayesinde, yok olmaktan kurtuldu. Beş yüz yıl sürecek olan bu saldırılar, kiliselerin güçlenmesinden öte bir sonuç vermemişti. Doğunun Hıristiyanlaştırılması mümkün olmamış, Doğunun ticaret yolları, Müslümanların egemenliğinden kurtarılamamıştı.

Çünkü Doğunun üstün kültürü karşısında, Hıristiyanlık kültürü, etkili olamıyordu.

Site devletlerinin tanrıları gibi, tanrının temsilcileri olarak Papalık ve kilise, her türlü yolsuzluğun, ahlaksızlığın içine gömülmüştü. Papalar, kardinaller, birbirleri ile çekişme içinde olan, Venedikler, Cenovalılar, Milanolular arasındaki rekabete göre seçiliyorlardı.

1453'te İstanbul'un alınarak Bizans İmparatorluğunun sona erdirilmesi, kilisenin günahlarından ötürü, tanrının Hıristiyanları cezalandırması olarak algılanmıştı. Türklerin İslam dünyasının önderliğini alması, Hıristiyan yayılmacılığının Doğuda önünü kesmesi, Hıristiyan kültürüne Türk düşmanlığını da derin bir biçimde, taşımış oluyordu.

Reformcu papaz Luther, *Papadan, Türklerden, Yahudilerden, kadınlardan* ve *başkaldıran köylülerden* nefret ederdi. Bunların tümü tanrı ile kulun arasına girerek kötülük üretiyorlardı. Luther'in gözünde Türkler "*Tanrının lanetlileri*" sayılıyordu. İngiltere Kralı I. James, onaltıncı yüzyılın İtalyan tarihçisi Augustino Curio, İngiliz yazar Christopher Marlow, Türklere olan nefretlerini şiire, romana, kitaplara dökmüşlerdi. Genel olarak aydınlanmacılar Türklerden, Müslümanlardan ve Yahudilerden nefret ediyorlardı. Voltaire "*Türklerden hep nefret edeceğim*" demişti. Lord Byron, Türk düşmanlığını bütün Avrupa'ya yaymaya çalışmıştı. Dostoyevski *Karamozof Kardeşler*'de Türklerin acımasızlığından sözeder.

Aslında "*Türk düşmanlığı*" olarak dışa vurulan bu tutumlar, Hıristiyanlığın İslama karşı düşmanlığı geleneğinden besleniyordu. Onbirinci yüzyılın başlarında Selçuklu Türkler, Küçük Asya'yı ele geçirince, doğu-batı ticaretinin önünü kesmişlerdi. Hıristiyanların kutsal yerlere yaptıkları haç ziyaretleri de zorlaşmıştı. Küçük Asya ve Filistin sahillerinde koloniler kuran İtalyan kentleri, buralardaki varlıklarının tehlike altında olduğunu görünce, Türklerle ilgili, Avrupa'yı heyecanlandıran, korkunç öyküler anlatmaya başladılar! Hıristiyanlık, büyük bir tehdit altındaydı. Kutsal yerler, bu

barbarların elinden kurtarılmalıydı. Bu tarihten sonra, islamlığa karşı düşmanlık, Türklere karşı düşmanlığı, Türklere karşı düşmanlık, islamlığa karşı düşmanlığı çağrıştırır oldu.

Aynı tutum, "*Yahudi*" düşmanlığında da görülüyordu. Voltaire, Felsefe Sözlüğü'nde, Yahudileri "*tümüyle cahil bir ulus*" olarak tanımlamıştı. Ateist filozoflardan d'Holbah, Yahudileri "*insan soyunun düşmanı*", Hegel ve Kant, Yahudiliği, rasyonellikle tam bir zıtlık içerisinde, geri ve köleci bir inanç olarak, Marx ise, Yahudileri kötülüklerin kaynağı olan kapitalizmin sorumluları olarak değerlendirmekteydi.

700'de Müslümanlar, İspanya'ya saldırırken, Katoliklerden çok çeken Yahudiler, Katoliklere karşı Müslümanlarla işbirliğine girmişlerdi. 711'de Cebelitarık geçilerek yarımadanın istilası başladı. Yedi yılda yarımada, Müslümanların eline geçti. Yahudiler rahat nefes almaya başladılar. Katolikler, bunun öcünü ancak 770 yıl sonra alacaklardı.

Hıristiyanlığın İslamiyet ve Yahudi düşmanlığı, Yirminci yüzyılın başlarına dek sürdü. O döneme kadar yapmadıklarını bırakmadıkları Yahudilere karşı, işledikleri günahların faturalarını, başkalarının hesabından ödeyeceklerdi. Birinci paylaşım savaşı sırasında, Osmanlı topraklarının harita çalışmalarında, Yahudilerin payları da işaretlenmişti. 1917 Balfour Deklarasyonunda, Siyonistlere, Yahudiler için bir vatan sözü verilmişti. Deklarasyondan iki yıl sonra, İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Arthur James Balfour, "*ister doğru ister yanlış, ister iyi ister kötü olsun, çağlara kök salmış Siyonizmin bu günkü gereksinimi, gelecekteki umudu, Filistin'de yerleşmiş 700 bin Arabın istek ve önyargılarından daha önemlidir*"[3] diyor, 11 Eylül 1922'de, Filistin üzerinde hegemonyasını ilan ediyordu. 1937'de o büyük devlet adamı Churchill, şöyle demişti:

> Çok eskiden beri orda olsa bile, yemeyip de yanında yatanın malının ilelebet sahibi olacağını kabul etmiyorum. Bu hakkı kabul etmiyorum, örneğin Amerikalıların kızıl derilile-

rine, Avustralya'nın kara derililerine haksızlık edildiğini kabul etmiyorum. Daha güçlü bir ırkın, daha yüksek bir ırkın, daha akıllı bir ırkın gelişiyle yerlerinden edilen halklara haksızlık edildiğini kabul etmiyorum.[4]

Hitler'in Yahudi soyunu tarihten silme çabaları sonuçsuz kalınca, İncilin sayfaları yeniden karıştırıldı, yüzyıllar boyu sürdürülen Yahudi soykırımı,Yahudi-Hıristiyan birlikteliğine dönüştürülerek, kutsandı. İsrail'le simgeleştirilen bu ittifak, Arap dünyasının kalbine yerleştirilen bu bomba, her patlayışında, dini bütün Hıristiyanlara İsa'nın yeryüzüne geri dönüşünü müjdeliyordu.

İkiz Kulelere saldırıyı pek çok imanı bütün Hıristiyan, özellikle de Amerikan Evangelistleri, İncil'de sözü edilen hikayelerin belirtisi olarak yorumladı. İncil'deki hikayeye göre, Babil Kulesini inşa edenler, hadlerini bilmedikleri için, Tanrı tarafından cezalandırıldı. Buna dayanarak sofu Hıristiyanlar, 11 Eylül İkiz Kuleler saldırısında, 72 milletten binlerce insanın yanarak ölümünü, adeta sevinerek karşılamışlardı. *Manevi Çoğunluk* (Moral Majority) kurucusu Jerry Falwell, "*dinsizler, kürtajcılar, feministler, homoseksüeller ve lezbiyenler*" yüzünden, "*1812'den beri, topraklarımız üzerinde hiç bir saldırıya izin vermeyen Tanrının koruyucu perdesini kaldırdığı*" yorumunu yaparken; Falwell'in mezheptaşı Pat Robertson ise, "*Yönetim, Tanrıya karşı en yüksek düzeyde günah işlemiştir. Yüksek Mahkeme, O'nu pek çok kez aşağılamıştır. İncil'i okullardan kovmuşlar, küçük çocukların dua etmeleri yasaklanmış, Tanrının varlığını, Amerikan kamu alanından uzaklaştırmak için, ellerinden geleni yapmışlardır*"[5] demektedir. David Wilkinson, saldırıyı bir ön işaret olarak yorumlamış, Newyorklular, "*eğer günahlarından arınmazlarsa, sonlarının geleceğini*" öne sürmüştü. Bir başka ünlü sağcı yazar Hal Lindsay, saldırının, İsa'nın geri dönüşünün işareti olduğu yorumunu yapmıştı.[6] Hırıstıyan köktendincilerine yakınlığı bilinen Başkan Bush da, bu saldırıyı yapanlara karşı verilecek savaşın, "*iyi ile kötünün savaşı*" ol-

duğu, başka bir anlatımla, bilinen anlamda bir savaşın değil, ilahi anlamda bir savaşın gündemde olduğunu vurgulamıştı. Amerikan radikallerinin bu söylemleri islamcıların diline çevrildiğinde, İslam dünyasının her yerinde karşılığını bulmak olasıdır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Gallup'un 1983'te yaptığı araştırmaya göre, Amerikalıların yüzde 62'si, İsa'nın geri döneceğinden "*hiç kuşku*" duymuyordu. Sayıları hiç de azımsanamayacak bir kitle, "*Türklerin Filistin'i terk etmesi, Filistin'de Yahudilerin yerleşmesinin yolunu açan Balfour Bildirisi, Nazi soykırımı, 1948'de İsrail devletinin kurulması, 1967'de eski Kudüs'ün Yahudilerin eline geçmesi*"[7], bütün bunlar, din kitaplarında öngörülen kanıtların gerçekleştiğinin belirtileri olduğuna inanıyordu.

Hıristiyan köktendincilere göre, İncil'de sözü geçen kılıç ve savaş arabaları, bugünün nükleer silahları ve savaş uçaklarıdır. Bunlara, ancak Tanrının seçkin halkları sahip olabilir. Başkalarının bunlara sahip olması, Tanrı ve İsa adına çok tehlikelidir. Bu "*seçkin halklar*" kimler olabilir? Bunların kimler olduğunu, Herman Melvill, yüzelli yıl önce söylüyordu: "*...Biz Amerikalılar özel olarak seçilmiş bir halkız. Zamanımızın İsrael'iyiz. Dünya özgürlüklerinin on emrini biz taşıyoruz.*"[8] Modern İsrail Devleti, Tanrının insanlığa sunduğu son lütuf olduğu için, sonuna kadar desteklenmelidir. Bu devletin toprak alanı Nil'den Fırat'a kadar olan bölgedir. Hitler, bu kutsal halkı Filistin'e yöneltmiştir. Onları Tanrıya yöneltmek için, daha büyük bir Hitler gerekiyor.[9] "*Daha büyük Hitler*" in, Hitler gibi yok edilmesi gereken Filistinliler olduğu anlaşılıyor.

Bütün belirtiler, Anerikan köktendincilerine göre, insanlığın son bin yılını müjdeliyor. İsa gökten yeryüzüne döndüğünde, Müslümanları, Hinduları. Konfüçyüsçüleri, inanmayanları, sapkın Yahudileri, sözde Hıristiyanları, Kutsal Kitabın öngördüğü afetlerle yokedecektir. Geriye imanı bütün Hıristıyalar ve tövbe etmiş Yahudiler kalacaktır. George W. Bush da, Dünyaya bu kutsal görevi yerine getirmek için gön-

derilmiştir. 30 milyon Amerikan yetişkini buna inanmaktadır.[10] Geride kalan Amerikalılar da, başka gerekçelerle, ABD'nin dünyaya nizam getirmek misyonunu yüklendiğine inanmaktadır.

Marx, "*para insanlığın bütün tanrılarını yerlerinden indirerek metaya dönüştürdü*"[11] diyor. Tanrının bu metalaştırılması süreci, bugün metanın tanrısallaştırılmasına dönüşmüştür. O nedenle, pazarın savaşı, tanrıların da savaşıdır.

3. *Cihad Dini İslam*

Kökenini ve içinde doğduğu maddi koşulları irdelemeden, dinin toplumsal ve tarihsel işlevi kavranamaz. Arabistan çölleri pek çok peygamberin yurdu olmuştur. Ama evrensel nitelikte bir din getiren, yalnızca Hz. İsa ile Hz. Muhammet'tir. İncil'in İsa'nın tebliği olduğu kuşkuludur. İsa'nın Havarileri tarafından değişik içeriklerle anlatılan birden çok İncil vardır. İlk İncil, İsa'nın ölümünden kırk yıl sonra yazılmıştır. Dahası, İncil'in içeriğinin söylencelerden derlendiği ve tarihsel olgular olmadığı, bu nedenle, ilk Hıristıyanlığın, dünyevi olmadığı da bilinmektedir. Daha da önemlisi, İsa'nın yaşayıp yaşamadığı, bugün de sürdürülmekte olan bir tartışma konusudur. Bir başka önemli olan da, Hıristıyanlığın, bu özellikleri nedeniyle, kendini tarihsel-toplumsal koşullara kolay uydurmasıdır.

Marx, "*Hıristiyanlık, eski çağlarda köleliği haklı gösterdi, Ortaçağda serfliği göğe çıkardı*" diyor ve şöyle sürdürüyor:

> Hıristiyanlığın toplumsal ilkeleri, korkak olmayı, kendini aşağı görmeyi, kendini alçaltmayı, boyun eğmeyi, düşkünlüğü öğütler; sözün özü, ayak takımına yakışan bütün huyları öğütler."[12]

Hıristiyanlık, Roma İmparatorluğunun dini haline geldikten sonra, bir dünya dini haline geldi ve bununla birlikte siyasal niteliğini de kazandı. Roma İmparatorluğu, çeşitli

halkların yalnızca siyasal ve toplumsal özelliklerini değil, onların özel dinlerini de yok ederek, Hıristiyanlığı bir dünya dini haline getirdi. O nedenle, Roma İmparatorluğunu boyunduruk altına alan ve uygar insanlığın büyük bir kısmını bin sekizyüz yıl yöneten bir din, aldatmacadan oluşan saçmalıklar olduğu öne sürülerek, bir yana atılamaz.[13]

İslamiyet, Kutsal Toprakların dışında, Güney Arabistan çölünde, eski ticaret yollarının merkezi konumundaki Mekke'de doğdu. Özellikle Romalılar döneminde, oldukça gelişen ticaret, Mekkeli tüccarları dünyanın uzak köşelerine kadar gitmeye zorluyor, değişik uygarlıklarla karşılaşma olanağı sağlıyordu. Arap tüccarlar, yolcu kamaralı, gelişkin gemilerle, haremlerini de yanlarına alarak, okyanusları aşıp Çin'e kadar gidebiliyorlardı.[14] Mekke, çağına göre, yüksek bir kültür ve zenginlik merkeziydi.

Ancak, Güneyden gelen Habeş istilası ve talanı, ticari yolların güvenliğini ortadan kaldırmış, ticaret, Kuzey Arabistan'a kayarak, bölgede yıkım ve yoksulluk başgöstermişti. Beş yüz yıl süren bu yıkımlar, Mekke'nin zenginliği olduğu kadar, kültürünü de yok etmişti. Bu süreçte, yazılarını bile unutan Bedeviler, koyu bir cehaletin karanlığına gömülmüşlerdi. Habeşler, Muhammet'in doğumundan kırk yıl önce, Bedevi topraklarından atılmışlardı. "*Bu Arap ulusal bilincinin uyanışının ilk eylemi oluyordu.*"[15] Muhammet'in peygamberliği, bu ortamda oluşmuştu.

Muhammet, Tanrı buyruğunu bütün insanlara tebliğ etmek üzere, tanrı tarafından görevlendirilmişti. Hıristiyanlığın tersine, İslamlık, cesur olmayı, öz güveni, boyun eğmemeyi, Tanrının ayrıcalıklı kulu olarak, öteki dinden olanlardan üstün olmayı, Müslüman kimliği için savaşmayı öngörür. Bu nedenle de İslamlık, egemen sınıfların dini olmakta gecikmedi.

Muhammet, yalnızca yeni bir dini tebliğ eden bir peygamber değil, aynı zamanda, geri Bedevi kabilelerini birleştirerek, Arap-İslam imparatorluğunun temelini atan siyasi bir önderdi de. İslam, eninde sonunda, bütün evrenin dini

olacaktı. Bu bağlamda, gerçek iman için savaşmak, İslamın temel ilkelerinden biri olarak yerleştirilmişti. Cihad uğruna ölenlere cennet müjdeleniyordu. Yüzü düşmana dönük olarak şehit olmak, doğrudan cennetin kapısını açıyordu. Bu fani dünyanın sıkıntılarını yaşamaktansa, İslam yolunda şehit olarak, öteki dünyanın sonsuzluğuna katılmak, imanı bütün bir Müslümanın yeğleyeceği bir seçimdi.

Fethullah Gülen, cihadı şöyle tanımlıyor:

> Cihad, bir müminin uğruna canını feda edebileceği en tatlı bir mefkure, en yüksek bir idealdir. Zira mümin, kendi teri içinde boğulma ve kanıyla abdest alma gibi bir payeyi ancak cihatla elde edebilir.[16]

Din için kutsal savaş (cihad), İslam dininin dünyayı ikiye ayırdığı bir anlayışın kaçınılmaz sonucudur. Birincisi, İslam dünyası (dar ul-İslam), yani barışın ve İslam şeriatının hüküm sürdüğü dünya, ikincisi, İslamın dışındaki (dar ul-harb) dünya. Eğer bir yerde şeriat hükümleri geçerli değilse, orası dar-ul harptır. Orada Müslümanların yaşıyor olması, bu gerçeği değiştirmez. Dar-ul harp için ölenler, şehittir ve doğrudan cennete giderler.

Dar-ul harp, Kuzey Arap Yarımadasından Akdenize kavuşan, oradan Avrupa'ya uzanan ticaret yollarıyla çakışıyordu. Akdeniz, bu ticaret yollarının tamlayıcı bölümünü oluşturuyordu.

Büyük İskender'in ölümünden yüz yıl sonra, Kartaca ile Roma, Akdeniz'de egemenlik için savaştılar. Kartaca yenilince, Roma, sekizyüz yıllık Akdeniz egemenliğini sürdürdü. Bu egemenliğe, Arabistan çöllerinde basit bir yaşam sürdüren Bedeviler, İslam kılıcını kuşanıp at sırtında Akdeniz'i boydan boya ele geçirerek son verdi.

700 yılında Muhammed'in komutanı Tarık, Herkül Kapılarını geçerek Avrupa yakasındaki kayalara tırmandı. Ve oraya, *Cebel Tarık* (Tarık Tepesi) adını verdi. On yıl sonra, Vizigot kralını yenerek, Anibal'ın yolundan, Pirene geçitleri-

ni aşıp Paris'e doğru ilerlemeye başladı. Onları durduan *Şarl Martel* (Çekiç Şarl) oldu. 732'de *Şarl Martel*, Müslümanları Fransa'dan İspanya'ya sürerek, Avrupa'yı İslam istilasından kurtarıyordu.

Muhammet'in ölümünden yüz yıl sonra İslam, Pireneler'e dayanmış, Doğuda, Himalayalara dek uzanmıştı. 15. yüzyılda İslam, dünyanın en büyük gücü haline geldi. 16. yüzyılda Osmanlı, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yı içine alan en güçlü ve en modern ikinci İslam imparatorluğunu kurdu. Kılıç zoruyla gerçekleştirilen bu yayılma, Viyana önlerinde durdurulabildi. Bu tarihten sonra, İslam gerilemeye başladı. 1970'lere kadar süren bu düşüş, petrol, aşırı nüfus, göç ve köktendincilikle dirilişe geçti.

4. *Devlet Dini İslam*

Esas olarak İslam, tek tanrılı dinlerin en sonuncusu olması nedeniyle, İsa'dan yedi yüzyıl sonra, bir başka anlatımla, insanlık tarihinin göreceli olarak daha gelişkin bir aşamasında ortaya çıkması nedeniyle, toplumsal olduğu kadar, ideolojik olarak da, öteki tek tanrılı dinlerden daha rasyoneldir. Hıristiyanların tanrısı, erildir. Tanrı, İsa'nın babasıdır ve göklerde yaşar. İslamın tanrısının cinsiyeti yoktur. Evrenin her yerinde, ağaçta, çiçekte, taşta, suda, ateşte, insanda vardır.

Muhammet, anası belli babası belli bir insandır. O, ne Musa gibi denizi yarmıştır, ne İsa gibi göğe akmıştır. Göklerde dolaşan, mucizevi bir yaşam süren peygamberlerden farklı olarak, öteki insanlar gibi yaşayan, geçimini sağlayan aile babası, sıradan bir ölümlüdür. Onun arkadaşları da Muhammet gibi, sıradan insanlardı ve her sıradan insanın yapabileceği yanlışları yapabilirlerdi. Muhammet'in her yaptığını, arkadaşları onaylamış değildi. Muhammet, keramet sahibi olduğunu, bilinmeyeni bildiğini, yanlış yapmadığını ve yapamayacağını, hiçbir zaman öne sürmüş de değildi. Her ölümlü gibi yaşamıştı. O, Tanrının emirlerini insanlara iletmekle gö-

revlendirilmişti. Tanrının buyruklarını Cebrail kanalıyla insanlara ileten, iletilenleri çevresine aktaran bir aracı, bir elçiydi yalnızca. İnsanlar, bu emirler uyarınca, tanrının tekliğine, en son peygamber olarak, Muhammet'in Tanrının elçisi olduğuna inanacaklardır. Kuran, tanrının sözleridir. İnsanlar, Tanrının bu buyruklarına göre hareket etmeliler. En son peygamber olarak Muhammet'e gönderilen Kuran, eksiksiz ve mükemmeldir.

Kuran'ın tebliğcisi olarak Muhammet'in söyledikleri (*hadis*) ve yaptıkları, Kuran'ın emirleri ile birlikte, insanın bu dünyada yaşamasının koşullarını ve ölümden sonra, cennete gitmenin yolunu (*şeriat*) gösterir.

Muhammet'in yaşadığı dönemde, şeriatın kuralları yorum getirmeyecek kadar açık ve nettir. Daha sonra, gerektiğinde, şeriatın yolu, *hadislere* (Muhammmet'in sözleri), Muhammet'in yaşam pratiğine başvurularak, aydınlatılır.

Kuran peygamberin ölümünden 30 yıl sonra, Halife Osman tarafından derlenerek bir kitap haline getirilmiştir. Bazı *zındıklar*, buna dayanarak, Kuran'ın Tanrının kelamı olmadığını, söylencelerin derlenip, sonradan kitap haline getirildiğini öne sürerler. İslam tarihçisi Patricia Crone, 7. Yüzyılın son 10 yıl öncesine kadar, Kuran'ın varlığına ilişkin, hiçbir güvenilir kanıt olmadığını öne sürmüştür*.

* 1972'de Yemen'in Başkenti Sana'daki tarihi Büyük Caminin onarımı sırasında işçiler cami avlusunda mezara benzer kalıntılar buldular. Camilerde mezar bulunması pek de yaygın bir uygulama değildi. Mezar taşları yoktu. Bu mezarlardan insan iskeletine, cenaze malzemesine ya da kemik gibi kalıntılara rastlanmadı. Ama mezarlar sararmış, yıpranmış parşömen ve kitap parçalarıyla doluydu. Yüzyıllar boyu yağmur, nem, fare ve böcekler tarafından yıpratılmış Arapça metinler, parçalanmış kitaplardı bunlar. İşçiler bunları toplayıp 20 patates çuvalına doldurduktan sonra, atılmak üzere bir köşeye yığdılar. Eğer rastlansal olarak Yemen Eski Eserler Müdürü Kadı İsmail el Akva'nın gözüne ilişmeseydi, çuvallardaki kağıtlar yok olmak üzere zamanın ve farelerin insafına yeniden sunulacaktı. Çuvallara yakından bakan uzman, nemden bu sararmış, yıpranmış keğıtların, Kuran ve Kuran yaprakları olduğunu farketti. Anlaşıldı ki, eskimiş, yıpranmış Kuran parçaları sokağa atılmamak için toplanıp caminin içine gömülmüştü. Kimi parçalar 7. yüzyıla kadar uzanıyordu.

Metinlerin önemini kavrayan el Akva bu parçaların incelenmesi ve sak-

Pek çok Batılı oryantalist ve bilim adamı yanında, İslam düşünürleri arasında da, Kuran'ın orijinal içeriği ve Kuran'ın tarihsel kökenleri konusunda ilginç araştırmalar ve görüşler vardır. Kuranın tebliğ süresi 23 yıldır. Bu süre içerisinde, biribirini tamamlayan ayetler olduğu gibi, Zeyd'in karısı Zeynep'le Muhammed'in ilişkisi ile ilgili tekil ayetler de vardır (XXXIII: 36). Ayetlerin çoğunluğu bireyin ve toplumun yaşam pratğiyle ilgilidir.

Kuranın derlendiği dönem, İslam'ın bir devlet biçimi olarak oluştuğu bir dönemdir. Kuran'ı ezbere bilen Muhammet'in yakın çevresinden pek çok kişi, Arap istilası sırasında ölmüştü. Kuran'ın içeriği konusunda tartışmalar, anlaşmazlıklar başgöstermişti. Osman, Kuranı ezbere bilen ya da yazılı hale getiren, Muhammet'in yakınlarından oluşan bir kurul topladı. Bu kurul, o güne kadar bilinen Kuran metinlerini biraraya getirdi. Bunların dışında kalan, "*eksik*" ya da "*değişikliğe uğramış*", metinlerin tümünü yok ettirdi. Yeni metin bütün merkezlere gönderildi, eski metinler toplatıldı. Böylece Kuran, Arabistanın dışına taşan İslam devletinin evrensel yasası olarak, değişmez temel kurallarını koymuş oluyordu.

"*Benden önceki peygamberler yalnızca kendi topluluklarına gönderildiler, ben bütün insanlık için gönderildim*" diyor bir hadis. Tek bir cemaate gönderilen emirler zamanla ya yanlış yorumlanıyor, ya unutulmuş oluyor ya da özü çarpıtı-

lanması için uluslar arası yardım arayışına girdi. 1979'da bir Alman bilim adamının ilgisini çeken bu elyazmalarını incelemek üzere, Alman hükümetinin desteği ile proje başlattı. Bu binlerce sayfaların Kuran sayfaları olduğu anlaşıldı. Bu parşömen sayfaları arasında yedinci ve sekizinci yüz yılda, yani islamın ilk iki yüz yılında yazılmış metinler bulunuyordu. Bu metinlerle günümüz metinleri arasında bazı farklılıklar da saptanmıştı.

1981'de Almanya Saarbrücken'deki Saarlan Üniversitesinden Arap Kaligrafi uzmanı Gerd-R Puin bu saptamaları yapmıştı. 1980'den bu yana 15.000 yaprak ayıklandı, temizlendi ve düzenlendi. Ancak Yemen Hükümeti Almanların Kuranı incelediklerini açıklayamıyorlardı. Varılan ilk sonuçlar da halktan gizleniyordu. Alman uzmanlar 35.000 mikrofilm çekmişlerdi. Çalışmalarının engellenmemesi için uzmanlar çok fazla bir şey söylemiyorlardı.[17]

lıyordu.

Son peygamberin gönderilmesinin nedeni de budur. Bütün insanlığa gönderilen en son peygamber, Tanrının emirlerinin doğrudan aktarıcısıdır ve bu emirler, olduğu gibi, doğru bir biçimde aktarılmıştır. Bu nedenle, islami tebliğler, hem evrenseldir, hem de sonsuza dek değişmeyecek olan doğrulardır. Böylece, *İslam Ümmeti* de evrensel olacak ve öteki ümmetlerin yerini alacaktır. Bunun içindir ki, bütün insanlığı İslam ümmetine dönüştürmek, her müslümanın dinsel görevleri arasındadır.

Şeriatın koşulları (insanın insanlarla, insanın Tanrıyla olan ilişkileri) değişmektedir. Ortaya çıkan yeni durumlarda şeriata uyumun yolu, *benzeştirme* (kıyas) ve *akıl yürütme* (içtihat) olmuştur. Zaman içerisinde yorumlamalardaki (içtihatlardaki) farklılıklar mezhepleri doğurdu.

Şeriat, dört tür düşmana karşı savaşmayı öngörmektedir: *Sapkınlar, kafirler, yönetime karşı çıkanlar* ve *çeteler*. *Cihat*, ilk ikisine karşı her müslümanın vermek yükümlülüğünde olduğu bir savaşımdır. İslam evrensel olduğuna göre, ümmetin bütün bireyleri, kültürleri, ırkları, renkleri ne olursa olsun, aynı hak ve sorumluluklara sahip, eşitlikçi ve bir bütünlük içerisindedirler. İslam gerçeği karşısında, değişik inançta olanlar bile, bu bütünlük (ümmet) kapsamındadır.

Ama İslam, bu bütünlüğünü uzun süre koruyamamıştır. Uygulanan politikalar ve İslam anlayışına yaklaşım farklılıkları, peygamberin ölümünün ardından, ayrışmalara neden olmuştur. İlk ayrılık, *Haricilerle* baş göstermişti. Esas ayrılık ise, peygamberin yerini alacak halifenin kimliği konusunda ortaya çıkmıştı. Daha sonraları derinleşen bu ayrılık, İslamiyeti *Şiilik* ve *Sünnilik* olarak, iki ana mezhebe böldü.

Ayrılık bununla da kalmamıştı. *Şiilik, İsmailik, Nusayrilik, Dürzilik, Alevilik* vb gibi ordodoks anlayıştan farklı tarikatlar ortaya çıktı. Daha ortodoks sayılan *Sünnilik* de *Hanifilik, Hambelilik, Malikilik, Şafiilik* gibi alt mezheplere ayrıldı. Bu ayrılıklara karşılık, hepsi de Muhammet'in ümmetin-

den sayılıyor, İslam birliği içerisinde, bir arada yaşıyorlardı.

Öte yandan İslam, kendinden önceki tek tanrılı dinleri ve peygamberleri "*hak*" sayıyor ve ümmeti içerisinde bu dinden olanların kendi inançlarını yaşamalarını, kendi kural ve geleneklerini sürdürmelerini hoşgörü ile karşılıyordu.

Şeriat, insanlara tanrının emirleri doğrultusunda, nasıl yaşamaları gerektiğinin kurallarını, yasalarını koymuştu. Yanlış yapanlar cezalandırılıyordu. Şeriatı korumak, yanlışları cezalandırmak, ümmeti düşmanlara karşı korumak, İslamiyet'i yaymak için savaşmak (cihad); bütün bunlar için güçlü bir otoriteye, yani merkezi bir güce gerek vardı. Bir başka anlatımla, İslamiyet, devlet olmadan varlığını sürdüremezdi. Bu siyasal eylem, aynı zamanda tanrıya hizmet etmek anlamına geliyordu. Siyaset, dinin bir parçası, tanrıya yakınlaşmanın bir yolu idi.

Aslında, İslamiyeti, öteki dinlerden, Muhammet'i öteki peygamberlerden ayıran budur. Bu bağlamda İslamiyet, aynı zamanda bir devlet biçimi, Muhammet de peygamberliğinin yanında, bir devlet adamıdır.

Şiilikte olsun, Sünnilikte olsun, siyasal iktidar, İslam inancının en temel öğesidir. Şiilik, devlet başkanlığının (halifeliğin) peygamber soyundan gelmesi gerektiğini savunurken, Sünnilik, halifeliğin, ümmetin seçtiği ya da atadığı kişiler olacağını savunmuştur. Halife, peygamber adına, onun işlevlerini, iktidarını yürütür. Esas iktidar, Tanrının elindedir. Liderler, Tanrı adına ümmeti yönetirler. Yöneticinin iyi ya da kötü olması önemli değildir. Halifenin elinde ne Tanrının yasalarını yapma gücü vardır, ne de bu yasaları tebliğ eden peygamberin gücü. O, yalnızca Tanrının iradesini temsil eder. Şeriatın, toplum üzerindeki egemenliğini sağlar. Savaşta ve barışta ümmete önderlik eder, vergi toplar, yasaları uygular. O, aynı zamanda ümmete imamlık eder. Bu bağlamda, Tanrı adına, peygamberin temsilciliğini yürütür. Bu nedenle de, yalnızca Tanrıya ve vicdanına karşı sorumludur. Ümmetin görevi ise, kayıtsız koşulsuz, itaattir. En kötü yönetici bile, yöneticisizlikten yeğdir. Yönetici, ümmetin önde gelenleri-

ne (*şura*) danışmalıdır. Onların önerilerini ve nasihatlerini dinlemelidir.

Görüldüğü gibi, İslamda bireyin, ya da toplumun hiçbir iradesi yoktur. Bireyin ve toplumun özgürlüğü, yöneticinin kayıtsız şartsız iradesine teslim edilmiştir. Doğaldır ki bu anlayış, kişi haklarına, bireyin özgürlüğünü, buna bağlı olarak da demokrasiyi dışlamaktadır. Demokrasi, başkanın (*imamın*) ve meclisin (*şuranın*) seçilmesi ile sınırlı bir kavramdır. Bir başka anlatımla, demokrasi bir *amaç* değil, bir *araçtır* yalnızca.

*

İslam, Avrupa'dan ayağının kesilmesinden sonra, dünya nüfusunun üçte-birini kucaklayan en büyük güçtü. İslam uygarlıkların geliştiği merkezleri elinde tutuyordu. Ortadoğu, Asya ve Afrika'nın büyük bölümü, İslamın egemenliği altında bulunuyordu.

Onaltıncı yüzyılın başında, üç büyük İslam imparatorluğu vardı. Küçük Asya, Anadolu, Irak, Suriye ve Kuzey Afrika'yı elinde tutan Osmanlı İmparatorluğu; İran'da hüküm süren Safavi İmparatorluğu ve Hindistan'ı elinde tutan Moğol İmparatorluğu.

Her üç imparatorluk da birbirlerinden farklı İslami bir anlayış sergiliyorlardı.

Moğollar hoşgörülü, felsefi rasyonalizme eğilimli, Müslüman olmayanlarla iyi ilişkiler kuran bir politika izliyorlardı. Talan, yağma, yıkıp yakmaya dayalı bir imparatorluk kurmuşlardı. *Şamanizm* ile İslami felsefeyi birleştiren bir inanç taşıyorlardı. Timur'un ve öteki Moğol hükümdarları, kendilerini Şiiliğe ve Aleviliğe yakın görüyorlar, atalarının Ali soyundan geldiğini söylüyorlardı. Cengiz soyunun devamı olduğunu öne süren Timur, atalarının anasının Allankuva olduğu "*Gür-i Emir*" Türbesinin Timur ve Ahfadının, Mezar Kitabelerine yazılmıştır: "*...hikaye ederler ki o (Allankuva) tab'an sadakatli ve iffetli idi, fahişe değildi, o yüce kapıdan giren ve*

insan şeklinde tecelli eden ışıktan oldu. Bu (ışık insan) Emir-ül- mü'minin Ali bin Ebu Talib'in evlatlarından olduğunu söyledi. Onun (Allankuva) bu iddiası asil torunlarının herkese (karşı) galip olmalarıyla tasdik olunuyor."[18] Anadolu'yu istila ettiklerinde, Moğolların, Alevi olanlara hoşgörü ile baktıkları bilinmektedir.

Safaviler, İran'da bir Şii İmparatorluğu kurmuşlardı. Şah İsmail'in kurucusu olduğu Safavi İmparatorluğu, Şiiliği ilk kez resmi devlet dini haline getirmişti. O zamana dek Şiilik, daha çok, sınırlı bir seçkin kesimin inancı olarak yaşatılıyordu. Şiilik, Sünniliğe kıyasla daha rasyonel, daha entelektüeldi. İslamın biçimselliğinden (*zahiri*) çok, içselliği (*batınî*) yönü ile ilgiliydi. Bu nedenle de, belirli bir seçkinler grubunun dini olmuştu ve politikanın dışında kalmıştı. Şiiler, Sünni kaynaklı, Kuranı akla dayandırmaya çalışan *Mutazile* tarikatına yakın durmuşlardır. Önceleri Şiilik, Araplar arasında, Irak'ta ortam bulmuştu. Çoğunluğu Kerbela ve Necefte kümelenmişlerdi. Ondokuz yaşındaki Şah İsmail Safevi, sofizmi yaymaya başlayınca, Sünni İran, ona kucak açtı. Şah İsmail, 1501'de Tebriz'i alınca, resmi din olarak Şiiliği ilan etti.

Yedinci İmam soyundan geldiğini öne süren Şah İsmail, çağına göre serbest düşünceli, sanata ve felsefeye önem veren bir kişiydi. *Hatayi* mahlasıyla yalın bir Türkçe kullanarak yazdığı şiirler, Anadolu Aleviliğinde kalıcı etkiler bırakmıştı.

İslamın en büyük imparatorluğunu ise, Osmanlılar kurmuştu. Safaviler gibi Osmanlılar da, Moğolların yerlerinden sürdüğü, savaşçı *alpler* tarafından, gaza ile kurulmuş bir devletti. Orta Asya geleneklerini İslam ile kaynaştıran bu göçebeler, Anadolu'ya yaptıkları akınlarda, hoşgörülü davranışları ve yerel despotlara karşı savaşımları ile, yerli halkın destek ve sempatisini kazanmışlardı.

İslam coğrafyası genişledikçe, değişik kavim ve kültürlerle karşılaşmış, devletin işlevi ve buna bağlı olarak da şeriatın kapsamı değişmiştir. Ama devletin ve onun yönettiği

toplumun maddi-manevi bütün faaliyetleri, Tanrının emirleri (Kuran) doğrultusunda ve şeriatın sınırları içerisinde yürütülmüştür. Toplumdaki bütün kötülükler, sorunlar, bu çerçeveden uzaklaştığı ölçüde, artmıştır. Bunları gidermenin yolu, yeni çareler, yeni yollar aramak değil, tersine Kuran'a ve şeriata geri dönmek, cihadı sürdürmektir. Bu anlayış, islamcı toplumların gelişme dinamiğini engelleyen temel yaklaşımlardan biridir.

En ideal İslam devleti, peygamber ve ardından gelen halifelik döneminde yaratılmıştır. Bu dönem, *Altın Çağ* olarak adlandırılır. Bir hadise göre peygamber, kendi döneminin en iyi yönetim biçimi olduğunu, onu izleyen yönetimin ikinci en iyi yönetim olacağını, daha sonraki yönetimlerin giderek kötüleşeceğini söylemiştir. Bu kötüye gidiş, her yüzyılda bir gelecek olan bir *yenileştirici* (müceddit) tarafından, toplumu İslama yönlendirecek ve İslami düzeni yeniden kurarak, önlenecektir.

Türk İslamcılarına göre, Said-i Nursi, yirminci yüzyılın müceddidir, "*Atatürk'ün öldüğü gün doğan*" (müjde!) Fethullah Gülen de, yirmibirinci yüzyılın *müceddidir*.

5. *İslam-Hıristiyan Çatışması*

> Amerika'da altın ve gümüşün bulunması, yerli halkının kökünün kazınması, köleleştirilmesi ve madenlere gömülmesi, Doğu Hint Adalarının ele geçirilmesi ve yağmalanmaya başlanması, Afrika'nın karaderili ticaretinin av alanına dönüştürülmesi, kapitalist üretim döneminin pembe şafağının işaretini veriyordu.
>
> K. Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, Sol Yayınları, s. 759.

Tarihçiler Avrupa uygarlığının başlangıç noktasını Karolenjler dönemi olarak kabul ederler. Karolenjlerin tarih sahnesine çıkışı, İslamlığın Akdenizi kuşatıp, Avrupa'ya sıçraması ile aynı döneme rastlar. İslam cihadı, önü alınamaz bir güç olarak Avrupa'yı tehdit edince, dağınık haldeki derebey-

likler birleşerek, Ortaçağ Avrupa'sının temellerini oluşturan, Frank İmparatorluğunu kurdular. İslam tehdidi, Amerika'da altın ve gümüşün bulunması, yerli halkın kökünün kazınması, köleleştirilmesi ve madenlere gömülmesi, Doğu Hint adalarının ele geçirilmesi ve yağmalanmaya başlanması, Afrika'dan yönelen Arap baskısı, merkezi bir krallığı zorunlu kılıyordu. Böylece, İlkçağ uygarlığının beşiği Akdeniz olmuştu, Ortaçağ uygarlığının beşiği Avrupa olacaktı.

İslam topluluğu yalnızca dinsel bir bütünlük değil, aynı zamanda toplumsal bir bütünlülüktü. İslam toplulukları arasında, Hıristiyanlıkta bulunmayan bir bağlılık ve birliktelik vardı. Bu olgu, merkezi otoritenin oluşmasında son derece önemli bir etken olmuştu.

İslamlıkta, dinsel farklılaşmaların özü, dinsel içerikli olmaktan çok, toplumsal farklılaşmalardan kaynaklanır. Sünnî–Şii ayrımında devletin nasıl yönetileceği, kim tarafından yönetileceği, yöneticilerin kimlikleri gibi, toplumsal nedenler esas etken olmuştur. Bu bağlamda Şiilik, dinsel bir karşı koyma gibi görünse de, esas olarak, Sünni egemen sınıflara karşı, özellikle de Araplara karşı, siyasal bir başkaldırı olarak ortaya çıkmıştır. Hıristiyanlıkta ise, esas olarak dinsel anlayış farklılıkları, mezhepleri doğurmuştur.

Hıristiyanlık, Ortadoğuda doğmuş, ama orada büyüme ve gelişme ortamı bulamamış, uzaklara, Batıya taşınarak yayılmıştır. Batı uygarlığında, özellikle feodal uygarlıkta, Hıristiyanlığın etkisi büyüktür. Ama Roma ve Yunan uygarlığının etkisi daha köklüdür. Bu iki anlayış, birbirlerini etkilemiş olmalarına karşın, hep ayrı kalmışlardı. Bu anlamda, Avrupa İslama çok şey borçludur. Doğu, Yunan ve Roma uygarlığını, yarı-barbar Avrupa'ya Araplar taşımıştır. Daha sonra, Avrupa'nın çehresini değiştirecek olan Rönesans, Roma-Yunan kültürünün kaynaklarından beslenmiştir.

İslamiyet ise, doğduğu yer merkez olmak üzere, çevreye yayılmış, egemenlik kurduğu yerlerde, öteki uygarlıkları kendi içinde, çoğu zaman da zorla soğurmuştu.

İslamiyet, Mekke'de ortaya çıktı. Hint Okyanusu ile Ak-

deniz arasında gelişmiş bir ticaret kenti olarak Mekke, çeşitli kavimden insanlar barındırıyordu. Kentte zenginlik ve yoksulluk, kölelik ve sınıf farklılaşmaları, ileri düzeydeydi. Muhammet, bu ortamda yetişti. Bu nedenle İslamiyet, bir sürü toplumsal eşitlik unsuru taşıyor ve bu öğeler, İslam inancında başlangıçta büyük önem taşıyordu.

Aslında İslamın temel ilkeleri son derece yalın ve benimsenmesi kolay ilkelerdi. Bu ilkeler, pratiğe dayanıyor ve bu pratik, inançtan önce geliyordu. İlerde de değinileceği gibi, pratiğin önceliği, günümüzde de ortodoks İslam anlayışının temel özelliği olmuştur. Şeriat, bu pratiğin toplumsallaştırılmasıdır.

İslamlığın bu özelliğidir ki, sıradan insanlar kolaylıkla kabul etmiştir. Dahası, İslamın ilk iletileri, toplumun yabancısı olmadığı iletilerdi. Tanrının birliğine, Muhammet'in Tanrının peygamberi olduğuna inanmak, yoksullara, hastalara, çaresizlere yardımcı olmak, ana babaya itaat ve onların buyruklarına uymak, komşularına karşı dürüst olmak, içkiye ve yedikleri yiyeceklere dikkat etmek, günde beş kez Kabe'ye dönük olarak ibadet etmek, Kabe'yi ziyaret etmek. Bu ritüellerin hemen hemen tümü, toplumda önceden de kabul görmüş ilkelerdi. Muhammet, her yıl Ramazan ayında ailesi ile birlikte Hira Dağına çıkıyor, orda dinleniyor, yoksullara yardım ediyordu.[19] Kabe, kutsal tapınağın merkeziydi, her yıl Arap kabileleri, Kabe'nin çevresinde biraraya geliyordu. Kabe'nin kutsallığı, İslamlıkta da sürdürülecekti. En büyük tanrının adı *Al-Lah* idi. Bu da değiştirilmemişti. Müslümanlığı benimseyen köleler, kölelikten kurtulmuş oluyordu. Mekke'nin yoksulları ve köleleri için bu ilkelerin tümü, bir kurtuluş yolu olarak kabul gördü.

Mekkeli zengin tüccar kesim, Muhammet'in yalnızca dinsel bir inanç getirmediğini, toplumsal ve siyasal yeni bir düzen öngördüğünü kavradıkları için, ona şiddetle karşı çıkıyorlardı. Yoksul bir kervancıbaşının Peygamberliğini, Mekke soyluları içlerine sindirememişlerdi. Mekkelilerden gelen bu baskı, onu ve ona inananları Medine'ye göçe zorladı. İslami-

yet, Medine'de gelişme ortamı buldu. Mekke'nin tersine, Medine, çok daha geriydi. Arap aşiretlerinin çekişmelerine sahne oluyordu. Ayrıca Yahudiler de kenti tehdit ediyordu. Medineliler, Muhammet'i Medine'ye çağırdılar. İki yıl süren görüşmelerden sonra, Muhammet, Medine'ye gitmeyi kararlaştırdı. Medine'de eşitlikçi, otonom bir topluluk oluşturuldu. Yedi yıl boyunca, Medine'de İslamiyet konusunda vaazlar verdi. Yeterince güçlü olduğuna inanınca, Mekke'ye saldırdı ve kenti ele geçirdi.

Müslüman olmak demek, bu topluluğa katılmak demekti. Bu topluluğun anlamı, Tanrının yeryüzündeki kurduğu en adil, en sağlam düzen anlamına geliyordu. Tanrının yeryüzünde kurduğu krallığı demekti. O günden bu güne, bu krallığı yeniden kurmak, İslamcı hareketlerin en temel özlemi olagelmiştir.

Mekke ile Medine arasındaki çelişki, daha sonra Ummeyiler ile Ali taraftarlarının çelişkilerinin ilk tohumunu atacaktı.

İslam cihadı önce kuzeye, sonra doğuya yönelmiş, 673'te İstanbul kuşatılmış, ardından Kuzey Afrika ele geçirilmiştir. 711-714 yıllarında İspanya istila edilerek, Avrupa içlerine sarkılacaktır. Akdenizin bir Arap gölüne dönüşmesiyle Avrupa, ticaret yollarını okyanuslarda aramak zorunda kalmıştır. Öte yandan, Arap-İslam tehdidi, Avrupa'yı güçlü imparatorluklar kurmaya zorlamıştı. Kuzeyde kurulan Şarlman İmparatorluğu, güneyin tamamen abluka altında olması nedeniyle, ekonomik bunalıma itilmişti. Altın para yerine gümüş para kullanılmaya başlandı. Afrika'nın buğdayı, Mısır'ın zeytinyağı ile beslenen Avrupa, bu olanaktan yoksun kalınca, imparatorluk gücünü kaybetti, memurların maaşını ödeyemez hale geldi. Yetki, kişizadelere devredildi. Bu, imparatorluğun yıkımı, derebeyliğin doğuşu demek oluyordu. Onbirinci yüzyıl haçlı seferlerinin başlangıcıdır. Bu yüzyıl aynı zamanda derebeylik sürecinin sonunun başlangıcı da olacaktı.

Öte yandan, zeytinyağı ve papirüsün Mısırdan ithalinin kesilmesi, Avrupa'da zeytinciliği ve koyun derisinden elde

edilen parşömenciliği geliştirdi. Özellikle manastırların geniş topraklarında yetiştirilen koyun sürüleri, kilisenin öncülüğünde, dokumacılığı yaygınlaştırdı. Parşömencilik, kitabın buluşuna yolaçtı. Zeytinyağı kıtlığı, hayvansal yağların kullanımını artırdı.

Başlangıçta Türklerin Anadolu'ya gelişi, Doğu Roma İmparatorluğunu tehdit edişi, Avrupa Hıristiyanlarının pek de umurunda değildi. Bizans'ın İstanbul'a sıkışıp kalması karşısında, imparatorların yardım çığlıklarına kulak asan yoktu. Musa'yı ve İsa'yı "*hak*" peygamberi olarak kabul eden Müslümanlar, bu arada da Türkler, yerli halkın dinlerine karışmıyorlar, yerli halklar, ibadetlerini serbestçe yapabiliyorlardı.

İspanya'daki Endülüs müslüman devleti, Avrupa Hıristiyanlarına çok şey öğretmişti. Ama uzun süren mücadele dönemi, Müslümanlara karşı kinlerini de büyütmüştü. Ortaçağın şövalyeleri yoksullara, ezilenlere dokunmuyor, zulme karşı olmayı şövalyeliğin gereği sayıyorlardı. Doğu gelenek ve romantizminden esinlendikleri şövalyeliğin bu yüce kuralları, Müslümanlar için geçerli değildi.

Bizans'ın feryadı, Türklerin Hıristiyan, Ermeni ve Rumlara karşı uyguladıkları baskı, terör ve şiddet hikayeleri bütün Avrupa'da korku ve panik yaratmıştı. Oysa, kılıçla alınan topraklarda yaşayan Müslüman olmayanlara karşı hiçbir zorlama olmamış, tersine devlet gelirlerinin azalacağı kaygısıyla, Hıristiyanlık özendirilmiştir. Gerek Selçuklular zamanında, gerekse de daha sonraları Osmanlılar zamanında "*Hırıstıyanlar, bilhassa vergi meselesi sebebiyle, titizlikle himaye olmuşlardır*"[20]. Engizisyon mahkemlerinden kaçan Yahudiler, Müslüman topraklarına sığınmışlardır. Kanuni Papaya mektup yazarak, Yahudilerin serbest bırakılmalarını ve Osmanlıya iade edilmeleini istemiştir.

Avrupa'da hüküm süren açlık, yoksulluk ve işsizlik nedeniyle. Papa Urban II'nin kutsal toprakların Türklerin elinden kurtarılması, imansız Türkleri dize getirme çağrıları karşılığını bulmuş, tasını tarağını bırakan insanları Doğuya giden yollara dökmüştü.

İlk haçlı ordusu, imanlı Hıristiyanların yanında, iflas etmiş bankerleri, beş parasız asilleri, hapishane kaçkınlarını, hırsızları, kafadan çatlak *Peter de Hermid* ve *Meteliksiz Walter*'in peşine düşürmüştü. İşe, yolları üzerinde rastladıkları imansız Yahudileri öldürmekle başladılar. Ama bu çapulcu ordusu, daha Macaristan'a varmadan yerli halklar tarafından yokedilmişlerdi.

1095 yılındaki Birinci Haçlı bozgunundan deneyim kazanan Avrupalı Hıristiyanlar, bir yıl sonra 1096 da ikiyüz bin kişilik bir orduyla İkinci Haçlı seferini düzenlediler. Haçlı orduları İstanbul'a gelip İmparatora saygılarını sunduktan sonra, Anadolu'ya geçtiler. Önlerine gelen Müslümanları öldüre öldüre Filistin'e ulaştılar. Oradaki Müslümanları kılıçtan geçirdiler. Kısa sürede toparlanan Türkler, "*Tanrının bu kutsal askerlerini*" yoketti.

İkiyüz yıl süren bu seferler boyunca, Bizans Rumlarından ve Ermenilerden yedikleri kazıklar, aldatılmalar, ihanetler karşısında yaşadıkları hayal kırıklığı, nefret yanında, onlara düşman olan Müslümanlardan öğrendikleri, kelleyi kurtarıp geri dönenleri büyük ölçüde etkilemişti. Avrupa, artık eski Avrupa olarak kalamazdı. Kalmadı da. Kılıcın, derebeyinin ve kilisenin insafına terk edilmiş Avrupa insanı, artık özgürlüğü ve kurtuluşu kentlerde ve kentleşmede bulacaktı. Avrupalı serf, dönüşte birlikte getirdiği şeftali ve ıspanağı bahçesinde yetiştirmeye öğrendi. Ağır demir yükünden, zırhından soyunarak, Türklerin ve Müslümanların giydiği pamuk ve ipek elbiseler giymeye başladı. Kasvetli kale duvarları onu artık tatmin etmiyordu. Daha açık bir yaşam istiyordu. Ne kilise, ne de devlet bunları verebilirdi. Bu yaşam olanaklarını kentlerde buldu.[21] Yeniden canlanmaya başlayan kentler, sanayi devriminin ortamını olgunlaştırıyordu.

Avrupa, Hıristiyanlığı Yeni Dünyaya taşımış, Hıristiyan uygarlığını orada yerleştirmişti. Yeni Dünyadan altın, değerli madenler, patates, mısır, tütün gibi şeyleri eski dünyaya getirmişti. Kendi uygarlığını Yeni Dünyaya zorla kabul ettiren Avrupa, Asya'ya kabul ettirmekte başarılı olamamıştı.

Bu Asya kültürünün Avrupa kültüründen daha köklü ve daha üstün olmasından ötürüdür. Hıristıyanlık, çok eski bir kültürü temsil eden Budizm engelini de aynı nedenle aşamamıştır.

Öte yandan, Avrupa, İslam kültüründen önemli ölçüde etkilenmişti. Eski Yunan kültürünü, müslümanlar sayesinde tanımışlardı. Onbirinci ve onikinci yüzyıllarda müslümanlar, eski Yunan kitaplarını sistemli bir şekilde çevrimişlerdi. Ondördüncü yuzyılda Milano'lu hekimler, İbni Sina'nın kitaplarını, İbranice çevirisinden okuyorlardı.

Yedi yüzyıl süren Haçlı seferleri, Türklerin direnişi karşısında, İslam dünyasında egemenlik kuramamıştı. Ama ticari yönden önemli avantajlar sağlamışlardı. "*Tanrının askerleri*"nin ardından tacirler ve gemiciler de geliyordu. Antakya, Yafa gibi ticari kapılara bunlar yerleşiyor, Akadeniz egemenliği yeniden Avrupa'nın etkinliği altına giriyordu. Yeni Dünyadan talan edilen altınlarla, Asya'nın hammaddeleri Avrupa'ya taşınıyor, işlenmiş maddeler olarak, yeniden Asya'ya satılıyordu.

6. *İslam Dünyasının Kuşatılması*

Portekiz, Okyanusa uzun kıyısı olan küçük bir ülke idi. Halkının çoğunluğu denizcilik ve balıkçılıkla geçimini sağlıyordu. Bu küçük devlet 1415'te küçük bir adım attı, ama sömürgecilik tarihinde büyük bir adım olacaktı bu. Kuzey-Batı Afrika'da Müslümanların elinde bulunan Fas'ın Okyanus kıyısındaki sahil kasabası *Ceuta*'ya denizden saldırdı ve ciddi bir direnişle karşılaşmadan kasabayı ele geçirdi. Bu Müslüman toprağında Avrupalının denizaşırı bir sömürgeye sahip olması demek oluyordu. Portekizliler Müslüman Faslıların Afrika içlerine kadar uzanan ticari ilişkilerini öğreneceklerdi. Kuzey-Batı Afrika kıyılarında dolaşan Portekizli denizciler daha güneye inemiyorlardı. Güneye indikçe artan ısı nedeniyle, "*karanlığın yeşil denizi*"inde eriyip yok olacağı ve kararıp zencilere dönüşecekleri söylencesine inanıyorlardı. Bu

korkuları aşabilmek için yirmi yıl daha bu sahillerde dolaşmaları gerekiyordu. Bundan sonra Hıristiyanlığın İslam dünyasını denizlerden kuşatması için çok zamana gerek olmayacaktı.

Tanrı ve İsa adına Papa tarafından verilen kutsal göreve Portekiz ticaretle başladı. Fil dişi, altın tozu gibi küçük alışverişlerle başlayan ticari ilişkiler, yakaladıkları ya da kabile reislerinden satın aldıkları zenci kölelerinin pazarlarda satılmasına dönüştü. Bu köle ticareti zamanla öylesine gelişti ki, o küçük balıkçılar, kısa süre içinde zengin birer köle tüccarı oluverdiler. Afrika kara derilisi, Avrupa için köle emeğinin verimli bir kaynağı olmuştu.

Onaltıncı yüzyıldan Ondokuzuncu yüzyıl sonlarına kadar 15-20 milyon köle Afrika'dan Amerika'ya taşındı. 3-4 milyon köle gemilerde öldü. Zencilerin direnişi ve kölelerin isyanlarında ölenler de eklendiğinde 30-40 milyon Afrikalı toprağından koparıldı ya da öldürüldü.

"*Tanrının askerleri*" Afrikanın üzerine kara bir kabus gibi çökmüştü. *Beyaz adam*, kökündn söküp aldığı *kara adamı*, soykırımla yokettiği *kızıl adamın* toprağında çalıştırmak için, İsa adına en büyük günahı işliyordu.

"*Talan, köleleştirme ve cinayet yoluyla elde edilen zenginlikler*", Hırisitiyanlığın damgasını taşıyordu. Afrika'da, Okyanus adalarında, yerli işbirlikçiler aracılığı ile kaçırılan genç insanlar, akıl almaz koşullarda, gizli mahzenlerde saklanıyor, sağ kalanlar, köle gemileriyle kaçırılıyordu. Marx, "*ilkel birikimin hıristıyanca niteliğini*" vurgularken, Hollanda sömürgecilerinin Java'daki faaliyetlerini şöyle tanımlıyor: "*Hollanda sömürge yönetiminin tarhi, en görülmemiş türden ihanetlerin, rüşvetlerin, kırımların ve bayağılıkların tarihidir.*"[22]

Amerika Kıtasında, Hıristıyan Batının kızıl derililere uyguladığı soykırım ise, eşisiz bir vahşet örneği idi:

> Protestanlığın o asık yüzlü virtiözleri, New England'lı Püritenler, 1703 yılında meclislerinin bir kararı ile, her kızılde-

> rili başı ve tutsak edilen her kızılderili için 40 sterlin ödül koydu: 1720'de kelle başına ödül 100 streline yükseldi; 1744'te belli bir kabileyi isyancı ilan edince, şu fiyatları uyguladı: 12 yaş ve daha yukarısı erkek kafası için 100 sterlin, erkek tutsak 105 sterlin, kadın ve çocuk tutsak 50 sterlin, kadın ve çocuk kafası 50 sterlin.[23]

Yeni dünyanın köle emeğine ve talana dayanan zenginlikleri, Avrupayı yeni bir çağın eşiğine taşıyordu.

Batı bilimde, coğrafyada, felsefede ve sanattaki yeni buluş ve bulguları din adına yola çıkarak yapmıştı. Kepler, insanoğlunun daha önce tanımadığı şeyleri ilk bilen biri olarak bunu "*ilahi bir ayrıcalığa*" sahip olmasına dayandırıyor, Galileo, bulgularını "*ilahi bir lütuf*" olarak tanrının kendisine verdiğine inanıyordu. Newton, ünlü fizik yasalarını tanrının ona verdiği zihin gücüyle ve onun isteği doğrultusunda yaptığını söylüyordu. Evrensel çekim yasası, evrendeki bütün cisimleri bir arada tutan ve birbirleriyle çarpışmalarını önleyen tanrısal bir yasaydı. Ona göre bu sistem, Tanrının varlığını ve onun büyük bir mühendis olduğunu kanıtlıyordu. Evrende rastlantısal bir şey olmadığına, her şeyin düzenlendiğine inanıyordu. Bir yaratancı (*deist*) olan Newton, maddenin tanrı tarafından yaratılmış olduğuna ve hareketin de tanrı tarafından belirlendiğine, atomun ancak onu yaratan tarafından parçalanabileceğine inanıyordu.

Pek çok yeni buluş, Hıristiyan papazlarınca gerçekleştirilmişti. Bilim, hırıstıyanlığın içinde doğup gelişiyordu. Oysa, inanç ve din yapıntıya (*mitos*), bilim ve modernleşme akla (*logos*) dayanıyordu. Avrupa kısa sürede inançla modernleşmenin uzlaşmazlığını kavradı. Birbirinden bağımsız, birbirinden habersiz buluş ve bulgular Hıristiyan toplumunu tümden etkileyici nitelikte idi. Dinin modernleşme karşısındaki bağnaz, tutucu konumunun temelleri sarsılmıştı. Bu gelişmelere paralel olarak din anlayışında köklü değişimler gündeme oturmuştu.

Daha da önemlisi, insanın *özgür birey* kimliğini kazanma bilincinin gelişmesiyle birlikte, mevcut yönetimle çatışması

da gündeme gelmişti. Yönetim. teokratik kilise yönetimiydi. Böyle bir yönetimde değişik düşüncede özgür yurttaşın yeri yoktu, özgürlük Kutsal Kitabın değişmez kurallarıyla sınırlıydı. Bu sınırların dışına taşmaya çalışanlar, dinden çıkmış kafir sayılırlardı. Böyle bir devletin yurttaşına eşit davranması beklenemezdi. Bu, içinde değişik inanç, din ve mezhep barındıran dinci (teokratik) devletler için de geçerliydi. Marx, "*içinde çeşitli mezhepler barındıran her bir devlet, bazı mezheplerin hakkını çiğnemedikçe dinci bir devlet olamaz*"[24] diyor. O zaman sorun, devlet ile bireyler, topluluklar arasısında çözülmesi gereken bir sorun olarak çözüm bekliyordu. Bunun da bir tek çözümü vardı: dini devletin dışında tutmak, bir başka deyişle *laiklik*.

Kuşkusuz laiklik. toplumsal evrimin bir sonucu, bir başka anlatımla, sınıf savaşımlarının bir sonucuydu. Burjuvazi güç kazandıkça, kilisenin egemenliğine meydan okuyordu. Sonunda siyasal üstünlüğünü burjuvaziye kaptıran Papa Gregory, "*Tanrının hakkı Tanrıya, Sezar'ın hakkı Sezar*'a" özdeyişiyle, yenilgiyi kabul etmiş oluyordu. Kilisenin devleti, yerini burjuvazinin devletine bırakınca, kilisenin devleti, devletin kilisesine dönüştü. Hıristiyanlık, artık köylülükle birlikte anılmaya başlamıştı. Hıristiyanlık, devletin dini olmaktan çıkmış, bireyin kişisel inancı olarak kalmıştı. Birey, dünyayı Hıristiyanlık söylemleriyle değil, farklı söylemlerle düşünmeye, algılamaya başlamıştı.

7. *Reformculuğun Doğuşu ve Laikliğin Kaynağı*

Reform hareketinin lideri Luther, dünyevi gerçekliğin ruhsal gerçekliğin tümü ile karşıtı olduğunu savunuyordu. Bunun için de, kilise ile devlet birbirlerinin alanlarına karışmadan, bağımsız olarak hareket etmeliydiler. Luther, *siyasetin laikliğini* dindar olmanın bir seçeneği olarak görüyordu. İnançlı bir din adamı olarak, din ile siyasetin devlet ile kilisenin ayrılığı demek olan laikliğin Hıristiyan inancının arındırılınası bakımından zorunluluğunu vurguluyordu. Luther,

bu düşüncelere Roma Katolik kilisesine olan nefretinin bir sonucu olarak ulaşmıştı.

Kalvin ve Zwingle gibi reformcular ise, Luther'in bu yaklaşımına karşı çıkıyorlardı. Onlara göre Hıristiyanlar inançlarını manastırlara çekilip, inzivaya kapanmak yerine, toplumsal yaşama ve politikaya katılarak ifade etmeliydiler. Kalvin'e göre, emek ve çalışmak kutsaldı. Ona göre tanrı yarattıklarında görülebilirdi. Bu nedenle astronomi, coğrafya, biyoloji alanlarındaki çalışmalar, Tanrıya olan inancı güçlendirirdi. Kalvinciler, dindarlıklarının yanında, çok iyi bilimci de oluyorlardı. Örneğin, Polonyalı astronom Nicolaus Copernicus (1473-1543), bilimin insanlardan daha ilahi olduğunu söylüyordu.

Reform hareketinin önderi Luther, düşünsel olarak son derece tutucuydu. Dinde reform yapmak gibi bir amacı da yoktu. Hıristiyanlığın ilk dönemlerindeki aslına dönüşü amaçlanmıştı. Luther, kendisinden sonra gelen reformcular gibi, hem devrimciydi hem de tutucu. Bu reformcular, Tanrıya olan aşklarını, öteki insanlara karşı duydukları nefretle dengeliyorlardı. Papadan, Türklerden, Yahudilerden, kadınlardan ve başkaldıran köylülerden nefret ediyorlardı. Bütün bunlar, Tanrı ile kulun arasına giriyor ve Tanrı ile doğrudan ilişkiye engel oluyorlardı. Tanrının mutlak egemenliğini sağlamak için, her yolu deneyerek, kötülükleri ve bu kötülüklerin kaynağını yoketmek gerekliydi. İncil, insanların anlayabileceği dile çevrilmeliydi. Böylece tanrı ile, onun emirleriyle kullar aracısız yüzyüze gelebileceklerdi.

Luther, Aristo'dan nefret ediyor, Erasmus'tan iğreniyordu. Ona göre akıl ve akılcılık, insanı Tanrıdan uzaklaştırıyor, onu sonunda tanrıtanımaz yapıyordu. Böylece Luther akıl ile inancı ayıran ilk laik Avrupalı oldu. Bu tanrıya dönüş, dinin dünya işlerinden arındırılıp, salt ilahi bir dünyaya taşınması, kendiliğinden laikliği de birlikte getiriyordu. Benzer bir laiklik anlayışı, İmam Cafer ve kimi İslam düşünürlerinde de görülmektedir. Siyasetin laikleşmesi, dindar olmanın bir başka yoluydu.

İncili Latinceden ilk çeviren de Luther'di. İncilin Avrupa

dillerinde basılıp geniş yığınlara dağılması matbaacılığın yaygın hale gelmesine yol açtı.

Luther İncili çevirerek, kilisenin kalın duvarları arkasında tutsak edilen Tanrıyı özgürleştirmiş oluyordu. Özgürleşen Tanrı, halk yığınlarının vicdanlarındaki yerini alınca, Tanrının ve İncilin gardiyanları papazlar aylaklaşmışlardı. Luther, "*imandan gelen köleliği yıktı*" onun yerine "*inançtan gelen köleliği*" koydu; "*otoriteye inancı devirdi*", "*inancın otoritesini kurdu. Halkı papaz yaptığı için, papazları da dünyevileştirdi*".[25] Gücünün ellerinden kaydığını gören Papa, "*İsa'nın hakkı İsa'ya, Sezar'ın hakkı Sezar'a* " diyerek, kilisenin devletten, dinin siyasetten ayrılmasını zoraki de olsa, kabul etmek zorunda kaldı.

> "*Luther, Kutsal Kitabı çevirerek, halkçı harekete güçlü bir silah vermişti. Kutsal Kitap, çağın feodalleşmiş hristiyanlığının karşısına ilk yüzyılların gösterişsiz Hristiyanlığını, ayrışma durumundaki feodal toplumun karşısına geniş ve ustalıklı feodal hiyerarşiyi bilmeyen bir toplum tablosunu çıkartmıştı. Köylüler, prenslere, soyluluğa ve papazlara karşı bu silahtan her anlamda yararlanmışlardı.*"[26]

Köylüleri ayaklandıran ise, köylülerden nefret eden Luther'in öğrencisi,, Thomas Münzer oldu.

Münzer, tam bir devrimci önderdi. Prensleri ve halkı Katolik papazlara karşı silahlı ayaklanmaya çağırıyordu. Kutsal Kitabın tek ve yanılmaz vahiy olduğunu kabul etmiyordu. Gerçek ve yaşayan vahiy akıldır. Kutsal Ruh bizim aklımızdır. İnanç da insanın aklından başkası değildir. Puta tapanlar da inanç sahibidirler. Cennet de cehennem de bu dünyadadır. Şeytan insanın hırsları ve açgözlülüğüdür. İsa bizim gibi bir insan, bir peygamber ve bir öğretmendir. Yapılması gereken, bu dünyada Cennetin yaratılması için savaşım vermektir. Halk kötülük üretenlere karşı başkaldırmalıdır.

Luther, Münzer'i Şeytanın ta kendisi olarak tanımlıyor, ayaklanan "*katil ve yağmacı köylülere*" karşı merhamet edilmemesini öneriyordu.

*

Batının tarım topluluğundan sanayi toplumuna dönüşmesi Yeni Dünyanın yağmalanmasıyla başlamıştı. "*Avrupa dışında, düpedüz talan, köleleştirme ve kıyımla ele geçirilen servet, anayurda taşınarak sermayeye dönüştürüldü,*"[27] Bu yağma, Tanrı adına yerli halkın kültürleriyle, uygarlıklarıyla yokedilmesi pahasına gerçekleştiriliyordu. Sanayi toplumuna dönüşüm, giderek artan pazar arayışları yanında, köklü toplumsal, siyasal, düşünsel ve dinsel değişimleri de zorunlu kılmıştı. Avrupa'da üçyüz yılı kapsayacak olan kanlı, sancılı ve savaşımlarla dolu, siyasal devrimler dönemi başladı. İngiltere ve Fransa gibi demokratik devrimlerini tamamlayan ülkeler güçlendi, güçlendikçe de geleneksel toplumlar bunların karşısında direnemez oldu. Avrupa'nın laik, demokrat olmayan toplumları, bu gelişmelerin gerisinde kaldılar.

Kendi pazarları doygunlaştıkça yeni pazarlar gerekiyordu. 1704'te Cebelitarık'a yerleşen İngilizler, 1800'de Malta'yı, 1878'de Kıbrıs'ı aldılar. 1882'de Mısır'ı işgal ederek Akdeniz egemenliğini ellerine geçirmiş oldular. 1830'da Cezayir'e yerleşen Fransızlar, 1881'de Tunus'u himayelerine aldılar. 1830 ile 1915 arasında Cezayir, Aden, Tunus, Mısır, Sudan, Libya ve Fas Avrupalılar tarafından sömürgeleştirildiler. Bu sömürgelerin tümü Müslümandı. Sömürgelerden sağlanan hammaddeler, Avrupa sanayisini besliyor, üretilen mamul maddeler sömürge ülkelerin pazarlarına rekabet edemeyecekleri fiyatlarla geri dönüyordu.

Süveyş Kanalının açılması Mısır'ın yıkımı oldu. Kanal Mısır'ın toprağında onun emek ve mali gücü ile açılmıştı. Yalnızca *Kanal Şirketi* Avrupalılarındı. İngiltere şirket çıkarlarını koruma gerekçesiyle Mısır'ı işgal etmişti. Yapılan demiryolları, Mısır'ın pamuğunu, tarım ürünlerini Süveyş yoluyla Avrupa'ya taşıyordu. Yerli halk giderek yoksullaşıyordu. Yerli Hıristiyanlara yönelik açılan misyoner okullarında sömürge hizmetinde çalışacaklar yetiştiriliyordu. Sömürge yönetimine karşı en ufak bir kıpırdanış, kukla yöne-

timle işbirliği içerisinde şiddetle bastırılıyordu. Mısır'da 1923-1952 döneminde yapılan seçimin tümünü İngilizlere karşı olan *Vafd* (Halk) partisinin kazanmış olmasına karşın ancak beş kez kısa sürelerle iktidar olabildiler. Ötekilerin hepsinde Kral ve İngilizlerin baskısıyla iktidarları önlendi.

Osmanlının Birinci Dünya Savaşında yenilip parçalanmasıyla Suriye, Irak, Filistin eyaletleri de sömürgecilerin boyunduruğu altına girmişti. Başa geçirilen kukla yönetimler, sömürge politikalarının uygulayıcıları olarak kendi halklarının demokratik taleplerini görmezlikten geliyorlardı.

NOTLAR

[1] Coles, Paul, *The Ottoman Impact on Europe,* Thomas and Hudson, 1968, s.7.

[2] Karen Armstrong, *The Battle for God*, New York 2001, s. 241.

[3] Roy, Arundhati, *The Ordinary Person's Guide To Empire,* Flamingo, London 2004, p. 24.

[4] *age*, p. 25.

[5] Ruthven, Malise, *A Fury for God*, Granta Books, London 2004, p.31.

[6] *age*, s.32.

[7] *age*, s.33.

[8] White-Jacket (1850), age s.33.

[9] Paul Boyer, When Time Shall Be No More:Prophesy Beilive in Modern American Culture, *age*, 33.

[10] *age*, 33.

[11] Marx, "Yönetici Sınıfların Dini Olarak Hıristiyanlık", (1847), *Din Üzerine*, Gerçek Yayınları, İstanbul 1966, s. 30.

[12] Karl Marx, *age*, s. 30.

[13] K. Marx, F. Engels, *Din Üzerine*, s. 179.

[14] Paul Hermann, *Conquest by Man*, New York 1954, s. 61.

[15] K. Marx, F. Engels, *Din Uzerine*, s.116.

[16] Ergün Poyraz, *Hilafet Ordusundan Arap Kürt Partisine*, İstanbul 2003, s. 389.

[17] Lester. Toby, "What Is the Koran?", *Atlantic Monthly*, January 1999.

[18] Şemsettin Günaltay, "Seçuklular'ın Horasan'a İndikleri Zaman İslam Dünyasının Siyasal, Sosyal, Ekonomik ve Dini Durumu", *Belleten*, Cilt VII, Sayı 25, s. 61.

[19] Karen Armstrong, *A History of God*, s. 158-159.

[20] Faruk Sümer, "Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi?" *Belleten*, c. XXIV, 1960, s. 564.

[21] *Van Loon*, Hendrik Willem, *The Story of Mankind*, New York, 1994, s. 178.

[22] Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, s. 770.

[23] Marx, *age*, s. 772.

[24] Marx, Kölnishe Zeitung, (1842), *Din Üzerine*, s. 30

[25] Marx, "*Hegel'in Hukuk Felsefesi Eleştirisine Bir Kakı*", *Din Üzerine*, s. 44.

[26] Engels, *Köylüler Savaşı*, Sol Yayınları, Ankara 1999, s.56.

[27] Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara, 1978, s. 772.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM DİNİNDE TEMEL AYRILIKLAR

> Liderlik dersimi haksızlığa uğrayan ve haksızlığa uğradığı için sevilen İmam Hüseyin'den öğrendim.
>
> *Gandi*
> (1869-1949)

Kerbela katliamı, İslam tarihinin en dramatik olayı olduğu kadar, İslam içerisindeki en köklü ayrılıkların da nedeni olmuştur. İslam olmayanlarla İslam arasındaki cihat, bu olaydan sonra, Arap olanlarla Arap olmayanlar arasında uzun, kanlı savaşlara dönüşmüştür.

Aslında Cemel ve Sıffin savaşlarıyla başlayan, 680'de Hüseyin ve ailesinin zalimce katledilişiyle doruk noktasına ulaşan Müslümanların birbirleriyle savaşları, günümüze kadar taşınan inanç çatışmalarının başlıca motifi olagelmiştir.

İslamın temel ilkelerini ihlal edenler, Emeviler oldu. Muaviye, başkenti Şam'a taşıdıktan sonra, halifeliği saltanata dönüştürerek, oğlu Yezid'i veliaht yapmıştı. Böylece Muhammet'in kurduğu "*İslamın devleti*" ortadan kaldırılıyor, yerini "*devletin İslamı*" alıyordu.

Müslümanlar arasında eşitliği ilk bozanlar da Emevilerdi. Müslümanlar eşitti, ama Araplar daha eşitti. Savaşlarda Araplar süvari idi, Arap olmayanlar piyade olarak savaşıyor-

lardı. Arap olmayanların ganimetlerdeki payları da, maaşları da daha düşüktü ve daha çok vergi ödüyorlardı.

Horasan'da, Kerbela'nın öcünü almak için örgütlenen Arap olmayanlar, Emevi saltanatının sonunu getirdi. Emevilerin yerini alan Abbasiler, halifelik kurumunu yeniden getirdiyseler de, bu kurum, Abbasi saltanatı altında göstermelik bir kimlikten öteye gidememişti. Abbasiler, Sasani devlet sistemini benimsemişlerdi.

Abbasileri ortadan kaldıran Sünni Selçuklular ise, ortodoks İslamlıktan oldukça uzaktılar. İslam şeriatı ile hiç bağdaşmamasına karşın, Tuğrul bey, Bağdat'ı alınca, Halifenin bütün haklarını elinden almış, onu sadece ruhani bir kişilik olarak kendisine tahsis edilen gelir ile yaşayan bir kimse konumuna getirmişti. Selçuklular da Abbasi devlet sistemini almışlardı. Bu sürekliliği Osmanlılarda da izlemiştir.

Moğol istilasının sonuçları çok yıkıcı olacak, ancak 300 yıl sonra İslam dünyası yeniden toparlanabilecekti. Moğollar Buhara, Semerkand, Belh ve Merv gibi belirli düzeye ulaşmış kentleri yerle bir ederek yağmaladılar. 1221'de Nişabur'da, kedi, köpek dahil, hiçbir canlı bırakmadan öldürdüler. Bu saldırılarda milyonlarca İranlı öldürüldü. Moğol istilasının sonucu olarak, oldukça gelişmiş olan kent kültürü ve zenginliklerinin yokedilip yağmalanması, sermayenin ilkel birikiminin olanaklarını da ortadan kaldırmıştı. Kurulan yeni devletlerin hedefleri, yüz yılların birikimi olan bir uygarlıkla birlikte kaybetmiş olduklarına yeniden kavuşmak olacaktı. Bu nedenle, kurulan yeni imparatorluklarda, eskiye özlem ve yöneliş ağır basıyordu.

Tarım toplumuna dayalı bu imparatorluklar, enerjilerini, elde ettiklerini korumak yolunda kullanmışlardır. Eğitim ve bilgilenme, yaratıcılığa, yeni düşüncelere değil, ezberciliğe, eskiden öğrenilmiş olanların yinelenmesine odaklanmıştı. Yeni düşünceler, yaratıcı yaklaşımlar özendirilmek yerine, toplum düzenini sarsacak korkusuyla, bu türden gelişmeler önlenmiş, yasaklanmıştı. Toplumsal istikrar öne çıkmıştı. Özellikle Horasan ve çevresinde gelişen farklı düşünceler,

şiddetle cezalandırılıyordu.

Yeni düşünceler, baskılara karşın, yandaşlarını buluyordu. "*Altın Çağ*", yönetimlere, insanlara örnek gösteriliyordu. Kutsal kitap, bu yönetim biçiminin çerçevesini çizmiş bulunuyordu, insan yaşamının var olan temel yasalarını ortaya koymuştu. Kuran bilinen bu gerçeklerin "*habercisi*" idi. Tanrı her halka nasıl yaşamaları gerektiğini anlatan *tebliğciler* (peygamberler) göndermişti.

Muhammet, ilk peygamber olan Adem'den beri, Arap halkına kendi dilinden ve soyundan hiç peygamber gönderilmediğini vurguluyordu. İlahi düzene içgüdüsel olarak uyan ve bu nedenle doğal müslümanlar olarak kabul edilen hayvanlardan farklı olarak insanlar, kendi iradeleriyle yoldan çıkabilirlerdi. Tanrının temel yasaları yadsınarak, ya da gözardı edilerek, pek çok uygarlık yok olmuştu. Adem, Nuh, Musa, İsa ve başkaları, bu insanlara yol göstermek için gönderilmişler ve tümü de aynı gerçekleri yinelemişlerdir. Muhammet'in yaptığı da farklı bir şey değildi. Bu nedenle, geriye, Muhammet'in dönemine bakmak gerekir, geleceğe değil. Gelecekte yeni bir şey yoktur. Geçmişin bilinenleri yinelenerek, ezberlenerek doğru yoldan ilerlemek olanaklıdır. Emeviler de, Abbasiler de, şeriatın gösterdiği yoldan saptıkları için yıkılmışlardır. Moğollar, Tanrının bir cezası olarak Müslümanlara gönderilmişlerdi. Yenidem "*dirilişe*" yönelik bu düşünceler, "*geçmişe özlem*" olmaktan öteye gidemiyordu.

Ne var ki, geniş bir coğrafyada değişik din, mezhep, inanç ve kavmin yaşadığı koşullar, yeni yasaları, yeni uygulamaları zorunlu kılıyordu. Kurulan bu devletlerin hiç biri şeriatın katı kuralları ile yönetilmiş değillerdi.

Osmanlıda ilk kez Fatih, şeriat hukukunun dışına çıkarak adı ile anılan kanunnameler yayınlamıştı. Bu nedenledir ki, Fatihi ilk laik uygulamacı olarak niteleyen tarihçiler vardır (Halil İnalcık). Fatih Sultan, din ulemasının üstündedir ve İslam'ın imamı da değildir. Bu anlayış, Yavuz Sultan Selim'e kadar sürmüştür. Yavuz, Şah İsmail'i yendikten sonra, Mısır'a yöneldi ve Mısır'ı topraklarına kattıktan sonra, ora-

daki Halifelik materyalini ve kimi din adamlarını yanına alarak İstanbul'a döndü.

A. Gibbons, Osmanlıların 16. yüzyıl başlarına kadar Bizans'ın hukuk, örf ve yasalarını kullandıklarını yazmaktadır.[1]

Emeviler de dahil olmak üzere, bütün bu İslam devletleri, askeri yönetim kademelerinde olduğu kadar, sivil yönetim kademelerinde de Müslüman olmayanlara yer veriyorlardı. Moğol imparatoru Argun Hanın başveziri Yahudi (*Sadud-devle*) idi.

Genel olarak İslam devletlerinde ordular, karışık topluluklar ve dinlerden gelen askerlerden oluşuyordu. Böyle karışık orduların, özellikle de iç isyanlarda yararlı oldukları görülmüştü. Selçuklular zamanında, Babai isyanları bu tür ordularla bastırılmıştı

1. *Sömürgecilik Dönemi İslam Radikalizminin İdeolojik Kökeni*

İslam radikalizmi, Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesine bir tepki olarak yeniden canlandı. Napolyon 1798'de Mısır'ı işgal ederek Süveyş'te üslenip İngiltere'ye karşı Hindistan yolunu kesmek, oradan Osmanlıya saldırarak, Ortadoğuda egemenliğini kurmak amacını taşıyordu. İngiltere'nin denizde sağladığı egemenliği, Fransa, Napolyon'la karada başarmak istemişti.

Napolyon amacını gerçekleştirememişti, ama bu tarihten sonra Ortadoğu, Batılı güçlerin rekabet alanı haline gelmiş oluyordu. 500 yıldan beri Hıristiyan dünyasına karşı İslam dünyasını koruyan Osmanlı, İslam coğrafyasında yumuşak karnından hançerleniyordu.

Napolyon'un ardından batılılaşma hareketini yürüten Mehmet Ali oldu. Mehmet Ali, Napolyon'un izinden yürüdü. Memluklerin önde gelenlerini ortadan kardırmakla işe başladı. 1805 Ağustosunda yüksek rütbeli Memluk subaylarını kandırarak Kahire'ye topladı. Ancak üç subay canını kurta-

rabildi. Diğerlerinin tümünü öldürdü. Mehmet Ali, kendisinden rahatsız olan İngilizlerle uğraşırken, oğlu İbrahim, iki yıl boyunca Memluk beylerinden arta kalanları temizledi. Oğlu Tessan'ın ordu komutanlığı devir törenlerinde, Memluk zenginlerinin evleri yağmalandı, kadınlarının ırzına geçildi. O gün, bin Memluklu öldürüldü ve böylece Memluk egemenliği son buldu. Ardından İstanbul'un baskısıyla, İngilizler tarafından kışkırtılan Vahhabilere karşı harekete geçti.

Mehmet Ali, Mısır ekonomisini Batı ile bütünleştirme çabasına girmiş, kız ve erkekler için okullar açmış, Avrupa'ya çeşitli alanlarda yetiştirilmek üzere öğrenciler göndermişti. Mehmet Ali'nin Batı tarzı reformcu girişimleri, İslamcı çevreleri rahatsız ediyordu. Kuşkusuz bu rahatsızlıktan en başta İngiliz sömürgecileri yararlanacaktı.

Ortadoğuda başlayan Fransız-İngiliz sömürgeci çekişmesinde Fransa, Mehmet Ali'nin kişiliğinde burjuva devrimlerinin rüzgarını estirirken, İngiliz sömürgeciliği, İslam radikalizminin sırtını sıvazlıyordu. Bu rekabette İngilizler üstün gelecek, İslam radikalizmi her türden demokratik, ulusalcı hareketin bastırılmasında en etkili güç olacaktı.

Aslında asıl amaç, sömürge yönetimlerinin pekiştirilmesiydi. Bunu haklı kılacak bilimsel (!) teoriler de üretmekten geri durmuyorlardı. Doğu toplumlarının, özellikle de İslam topluluklarının geri, gelişmeye karşı olduklarına kendilerini de inandırmak yanında, sömürge halklarını aşağılık duygusu altında tutabilmenin de bir yoluydu. Örneğin ünlü Fransız filolog Ernest Renan (1823-92), İbranice ve Arapça gibi semitik dillerin çürümüşlüğünü ve gelişmeyi dizginleyen bir örnek oluşturduklarını savunuyordu. Bu diller, '*Aryan*' dil sisteminin yapısında var olan ilerici, gelişmeci niteliklerden yoksun oldukları için, kendilerini yeniden üretemezler. Aynı şekilde, semitik ırktan gelenler, gerçek bir sanat, ticaret, ya da. uygarlık üretememişlerdir. Özellikle de İslam, modernite ile bağdaşamamıştır. Bunun kanıtı da, İslam ülkelerinin gözle görülür gerilikleri, yönetimlerinin çöküş içerisinde olması ve Müslüman olanların "*entelektüel boşluğu*"dur. Afrika

halkları gibi, İslam dünyasının halkları da, bilimsel rasyonalizmi kavrayabilme yeteneğinden yoksundur, bu güne kadar tek bir yeni düşünce üretme gücüne sahip olmuş değillerdir. Avrupa'da bilim yaygınlaştıkça, İslam giderek yok olacak ve yakın bir gelecekte varlığını koruyamaz hale gelecektir.[2]

1875'te İngilizler, Mısır yöneticilerini Süveyş'i satmaya zorlamışlar ve 1876'da Avrupalı paydaşlar, Mısır ekonomisini tümüyle denetim altına almışlardı. Osmanlı Sultanı ile elaltından anlaşan İngilizler, 1882'de İskenderiye'ye saldırdılar ve Mısır'ı işgal ettiler. Mısır, artık Evelyn Baring, Lord Cromer gibi İngiliz sömürge komiserleri tarafından yönetilecekti.

Lord Cromer, Mısırlıların geriliğinin kalıtsal olduğunu, onların iyiliği için sömürgeleşmeleri gerektiğini savunuyordu. Avrupa '*ilerlemenin*' öncüsü olmalıydı. Bu gerekçelerle, her yerli yöneticinin yanına bir "*danışman*" vererek, onların "*akılcı*", "*modern*", "*etkin*" yöneticiler olmaları sağlanıyordu. Çünkü Doğulu, "*mantıksız*", "*güvenilmez*", "*çürümüştür*". "*İslam toplumsal bir sistem olarak, tam bir başarısızlıktır, gelişmeye ve değişmeye elverişli değildir.*"[3] Bu nedenle, İslamı da terbiye etmek, denetim altına almak gerekiyordu. Yoksa, Napolyon'la başlayan ulusalcı kıpırdanışlar, kolayca anti-sömürgeciliğe dönüşebilirdi. Gerçekten de, 188l'de Mısırlı subayların Ahmet Uribi önderliğindeki ayaklanmaları, İngilizler tarafından güçlükle bastırılabilmişti.

İngiliz İmaratorluğu, Ortadoğu politikasını dört ayak üzerine oturtmuştu:

Birinci ayak, Süveyş'te üstlenecek olan askeri bir güç. Bu, Britanya Adasında tuttuğu ordudan sonra, ikinci büyük askeri güçtü. Üst subaylar dışında, ordu, sömürgelerden devşirilen askerlerden oluşuyordu.

İkinci ayak, yerel okullarda yetiştirdiği Hıristiyan kökenli yardımcı sömürge memurları. Bunun için gerektiği kadar misyoner okulları açmıştı. İngilizleri, Fransızlar ve Amerikalılar izledi.

Üçüncü ayak, geleneksel toplumu bir arada tutan inanç

ve aşiret değerlerini kullanmaktı. Bu bağlamda, Hindistan'da zengin deneyimler edinmişlerdi. Geri Arap şeyh ve kabile reisleri ile kurulan ilişkiler, geleneksel toplum yapısını bozacak gelişmelere kapalı tutuyordu. Onsekizinci yüzyılın ikinci yarısında, İngiliz sömügecileri, Vahhabilerle ilişkiye geçmişlerdi. Ondokuzuncu yüzyılın başında, Napolyon'a karşı Vahhabileri harekete geçirdiler.

"*Özgürlük*", "*ulusalcılık*", "*modernlik*" gibi Napolyon icadı kavramlar, Mehmet Ali'den beri, eğitim üzerinde, yasalar üzerinde, ekonomi üzerinde, Tanrının etkisini azaltmıştı. Özellikle ulusalcılık ve laiklik, Yahudi ve Hıristiyanların İslamı yok etmek için İslam dünyasına attıklan nifak tohumlarıdır. İşte tam da bu nedenle Atatürk, İslam radikalizminin bağışlanamaz baş düşmanı olagelmiştir.

İngiliz sömürge politikalarının *dördüncü ayağı* ise, rüşvetti. Rüşvet politikası, en etkili silahlardan birydi. Askeri güç kullanmadan önce, rüşvete başvuruluyordu. Rüşvet, aynı zamanda maliyeti en düşük olan, can kaybına yol açmayan bir yöntemdi. Ünlü İngiliz casusu Lawrence, İslamiyeti kullanmasının yanında, bu politikayı başarılı bir biçimde uygulamasıyla ününe kavuşmuştur.

Bu yanıyla değerlendirildiğinde, kabile, aşiret ya da tarikat gibi kapitalizm öncesi toplumsal yapıların varlıklarını sürdürmeleri, sömürgeci-emperyalist politikalar için bir başka kolaylıktı. Bu toplumsal yapıların önderleri satınalındığında, toplumu istenilen doğrultuda yönlendirmek güç olmuyordu.

Batının, islamlığı "*geri*" bir din olarak algılaması, yirminci yüzyılın son çeyreğine kadar sürmüştür. Adından çok sözedilen sosyologlardan Weber, tıpkı Ernest Renan gibi İslamın modernleşemeyeceğini savunuyordu. Kuşkusuz bu, Cortez'in Meksika'ya çıkışının ardından, İnka uygarlığının yokedilmesiyle başlatılan bir geleneğin sonucuydu. Hıristiyanlık modernleşmiş miydi ki, İslamlık da modernleşsin?

Ama İslama siyasal niteliği, İslam dünyasındaki anti-emperyalist, ulusalcı uyanışın önünün kesilmesi yönünden, em-

peryalist politikalar için gerekliydi. Oliver Roy, Graham Fuller, Paul Henze, Fukuyama gibi Pentegon-CIA bağlantı ideologlar, "*demokrasi*" ile "*İslamın*" bağdaşabileceği tezini gündeme getirmişlerdi. Özellikle Sovyetlerin dağılmasından sonra, soğuk savaş bitince, zemberek boşanmış, "*Yeşil Kuşağa*" kurgulanmış olan islam radikalizmi, onu besleyep geliştiren güçlere karşı yönelmişti. "*Yeşil Kuşakla*" azgınlaşan İslam radikalizminin, "*Ilımlı İslam*"la yumuşatılması gerekiyordu.

"*Uygarlık çatışması*", Batının, ilerici, demokrat, uygar bir Hıristiyan toplumu olduğu, dünyanın geri kalan bölümünün geri ve Batı karşıtı toplumlar olduğu öngörüsüne dayandırılmıştı. Geri toplumların omurgasını İslam dünyası oluşturmaktadır. İslam, Batılılaşmaya karşı, anti-laik bir anlayış içersindedir. Bu nedenle İslam, özünde laik-demokatik sistemlere karşıdır. Aslında, İslamcıların sorunu "*demokrasi*" değil, "*laikliktir*". İslamın esas düşmanı "*laikliktir*". "*Demokrasi*", İslam dünyasının pek de yabancısı olmadığı bir kavramdır. Demokrasiyi "*islamileştirerek*" kabul ettirmek olanaklıdır. Demokrasiden uzak bir "*İslam*", cihadın kucağındadır ve terörizmin asıl kaynağı olma niteliğini koruyacaktır.

Anlaşılacağı gibi bu görüş, Batıda olduğu kadar, İslam dünyasında da yoğun bir biçimde işlenmiştir. Oysa geleneksel İslam radikalleri, "*Batı icadı demokrasinin*" İslamla bağdaşamayacağını savunagelmişlerdi. AKP lideri Tayyip Erdoğan, demokrasinin kendileri için amaca ulaşınada "*yalnızca bir araç*" olabileceği ve "*amaca ulaşmak için gerekirse, papaz elbisesi bile giyeceği*" sözleri anımsandığında, islamcı hareketin "*demokrasi*" algılamasının boyutları ortaya çıkar.[4]

2. *Laisizm – Şeriat Çatışması*

Laiklik kilisenin devletten, dinin siyasetten ayrılmasıdır. Laik devlet, ulusal nitelik taşır. Gerçekten de laik devlet, ulus devlet olgusuyla birlikte doğmuştur. Ulus devlette yasalar, toplumun maddi koşullarına göre değişebilir. Laiklik bireyleri yurttaş olarak, yurttaşları da toplumsal bir varlık ola-

rak görür. Yurttaşın, içinde bulunduğu topluma karşı, hukuksal, toplumsal sorumlulukları vardır. Yurttaşı yurttaş yapan, kimliğini belirleyen, özgür bireylerin, birbirleriyle özgür ilişkileridir. Kimliğini belirleyen, onları birbirlerine bağlayan, maddi koşullardır, dinsel bağlar değildir. Yurttaş, din, dil, cinsiyet, ırk ayrımı gözetmeksizin, içinde yaşadığı toplumun eşit bireyidir.

Dinsel temele dayalı bir toplumda ise, birey, inancına göre, bağlı olduğu toplumun bir parçasıdır. Onun kimliği, bağlı olduğu dinin kimliğidir. Biri Müslümandır, biri Hıristiyandır. Böyle bir "*kimlik*" öteki dinlerden olanları "*alt kimlik*" olarak görür. Bütün sorumlulukları, topluma değil, Tanrıya karşı olan sorumluluklarıdır. İslamcı anlayış, toplumu ümmet, insanı ise, ümmetin bir mensubu olarak algılar. Ümmetin her mensubu, toplumdan özgür değildir, duygu ve düşüncelerinde topluma bağımlıdır. Oysa laiklik, toplumun vicdanı duygularının özgürleştirilmesidir.

İslami devlet, laik devlet kavramı ile tam bir karşıtlık içindedir. İslami devlet ulus olgusunu yadsır. Çünkü islami devlet, tüm insanlığı hedeflemiştir. İslami devlette amaç, insanlığı islamın ilk dönemine dönüştürmektir. Cihat, islamcı devletin vazgeçilmez görevlerinden biridir. İslami devlette, hiçbir yasa, ya da toplumsal kurum, şeriata aykırı olamaz. Çünkü Kuran, yalnızca manevi yaşamın değil, maddi yaşamın da yolgöstericisidir.

İslamcılar, laikliği, cahiliyenin İslamlığı yoketmek için icat ettikleri bir yaklaşım olarak algılarlar. Radikal İslamın Batıya karşıtlığı, Hıristiyanlığa karşıtlığından çok, demokrasi ile birlikte gerçekleştirdikleri laiklik anlayışından kaynaklanmaktadır. Laiklik, radikal İslamcılık için "*dinsizlik*"tir. Oysa laiklik, İslam dünyasında "*dinsizlik*" anlamında kullanılmamıştır. Laikliğin ilk arayışçıları Türkler olmuştur. Türkler bu terime karşı olarak *ladini* (dinsel-olmayan — "*non-rilegions*") sözcüğünü kullanmışlardır. Ama bu "*dinsizlik*" (*irreligions*) anlamında algılanmaya başlanınca, Fransız sözcüğü laik (*laique*) kullanılmaya başlamıştır. İranlılar da

laik sözcüğünü seçmişlerdir.

Araplar, bu sözcüğü "*dünyevi*" anlamında *ålaman`* ve *alamanı* (*alam*-dünya) olarak kullanmışlardır. Karşıtı olarak da *ruhani* (ruhi) terimi kullanılmıştır. Arap ulusalcıları, İslamcıları, Arapları bölmek, Hıristiyanlıkla İslamlığı karşı karşıya getirmekle suçlamışlar, İslamcılar ise, onları "*İslamın birliğini*" bozmakla, Türklerla Arap ve İranlıları karşı karşıya getirmekle suçlamışlardır.

Batı emperyalizmi için gerekli olan da İslamın bu yönüdür. Soğuk Savaş sonrası, oluşan Türk devletleri için de bu strateji ivedilik kazanmıştı. Bu yeni Türk cumhuriyetleri, Türkiye Cumhuriyetini siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik yönleriyle lider ülke olarak görüyorlardı. "*Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk İmparatorluğu*" hayalini kuranların sayısı az değildi. Türk-İslam sentezcileri için büyük bir fırsat doğmuştu. Ama bu fırsatı en iyi kullanacak olanlar Fethullahçılar olacak, bu cumhuriyetlerde "*ılımlı İslamın*" okullarını peşpeşe açacaklardı. Aslında, Vahhabiler aracıyla başta Afganistan'ın sınır komşusu Tacikistan olmak üzere, bu coğrafyada önkoşullar önceden hazırlanmıştı.

Pentagon ve CIA tarafından kapsamlı bir biçimde ele alınan bu yeni strateji, Türkiye merkez alınarak, ayrıntılı olarak hayata geçirildi. 1992'de *ABD Barış Enstitüsü* tarafından düzenlenen "*yeni sentezler*" konlu konferansta, "*İslam ve demokrasi*" arasındaki fikir çatışmasının, islamcı anlayışı güçlendireceği ve bugünün Batı anlayışındaki demokratik görüşlere yeni bir anlam kazandırabileceği konusunda görüşbirliği sağlanmıştı.[5]

Abant'ta yapılan toplantılarda gündeme getirilen bu konular, daha sonra Washingson toplantılarına da sürdürülmüştür. Bu toplantılarda tartışma konuları, İslamlığın, küreselleşmenin karşıtı olmadığı, tersine, pazar ekonomisine uygun olduğu temeline dayandırılmıştır. Bunlara göre, kemalist doktrin, yukarıdan, ataerkil ve anti-demokratik bir zorlama olduğu ve Türkiye halkının tarihsel ve kültürel değerleriyle çeliştiği, dolayısıyla, bir başarı örneği olmak yeri-

ne, Osmanlı-Türk toplumunun değerler dizgesini yokeden tarihsel bir yanılgı olarak kabul edilmesi gerektiği biçiminde özetlenebilir.[6]

Türkiye'de bir dizi sosyolog, siyaset bilimci, medyadaki yandaşlar, üniversite profesörleri, türban bayrağı altında toplanarak laikliğe karşı sistemli bir saldırıya geçmişlerdi. Amerika'da düzenlenen bir seminerde sosyolog Şerif Mardin, İslamın "*eğitilmişler ile eğitilmemişler*" arasında bir "*çimento*" olduğu, Cumhuriyet ideolojisinin bu olguyu yadsıyarak, jakobenci bir anlayış içine girdiğini söylemektedir.[7] Aynı Seminerde bir başka sosyolog da "*ulusal gelişmecilik döneminin bittiğini, Türkiye'de mevcut mücadelenin eski otoriter modernciler, ata-erkil devlet*" ile "*modern siyasal liberalizm ve yurttaşlık arasında görüldüğünü*" öne sürmektedir.[8] Başka bir anlatımcı da "*Türkiye'de islamcılığın gelişmesinin nedeni, devletçi gelişmeciliğin bunalıma girmesinin sonucu*" olduğunu söylemektedir.[9]

Anlaşılacağı gibi, bu "*demokrasi*", Batı demokrasisinden farklı, "*modernleşme*", çağdaş modernleşmeden farklı bir yaklaşım öngörülmektedir. Laiklik, kemalizm, demokrasinin ve modernleşmenin yadsınması olarak görülmektedir. 1994 yılında Tayyip Erdoğan, "*hem laik hem müslüman olunamaz. Ya müslüman olacaksın, ya laik*" diyordu.[10]

Görüleceği gibi, sistemin İslama dayandırılması, İslamın da laiklikle bağdaşmadığı vurgulanmaktadır. Bu görüşler, CIA uzmanlarının görüşleriyle örtüşmektedir. İslam, müslüman bireyin inancının İslam kurallarına göre yaşanılması bağlamında değil, emperyalist kapitalizmin amaçları doğrultusunda yürütülen küreselleşme politikalarına tutsak edilmesi amacına yönlendirilmektedir. "*Ilımlı İslam*"ın siyasal önderliğine Tayyip Erdoğan seçilirken, kültürel önderliği Fethullah Gülen'e verilmiştir. Fethullah Gülen de "*vahye dayanmayan her sistem zulüm temeline oturtulmuştur.*" demektedir.[11]

İslamın "*ılımlılaştırılması*" kapsamında, ABD Savunma Bakan yardımcısı Richard Perle, *FBI* ve *MOSSAD* destekli

Yahudi örgütü *Ayırıcılıkla Mücadele Birliği* ve *Moon* tarikatı, Papa ile Gülen buluşmasını sağladılar. ABD'nin Ankara Büyükelçisi Morton Abromowitz bu buluşmanın düzenleyicisi olmuştu. Gülen, Roma'ya uçmadan önce, "*Birkaç ay önce Abramowitz cenaplarının yardımıyla bu buluşma gerçekleşti*"ğini belirtiyor.[12]

"*Ilımlı İslam*" tıpkı "*Yeşil kuşak*" gibi, siyasal bir kavram olarak öne sürülmüştür. "*Yeşil kuşak*", sosyalist sisteme karşı bir stratejiydi. "*Ilımlı İslam*, küreselleşmenin geliştirdiği bir stratejidir.

"*Yeşil kuşak*", sosyalist sistemi kuşatıp sarmalamıştı. "*Ilımlı İslam*", kendini sarmalamaktadır. İkisinde de devletin islamlaştırılması ve böylece İslamcı devletin küreselleşme politikaları doğrultusunda etkinleştirilmesidir.

Laiklik siyasal bir kavramdır, İslama (genel olarak dine) karşı değildir. İslam siyasal niteliğini korudukça, onun karşıtı olan laiklik de gündemini koruyacaktır.

3. *Radikal İslam Tek Cinsiyetliliktir*

İslam kural ve geleneklerine göre, tüzel ve dinsel olanaklardan yararlanamayan üç grup vardır: *köleler, gavurlar* ve *kadınlar*.

Kölelerin özgür olma ve İslamın eşitlikçi ilkelerinden yararlanma olanağı vardır. Aslında İslamda kölelik, yaygın bir kavram da değildir. Tersine, İslam köleliğe karşı direnmiştir. Müslüman Sudan'dan kaçılıp Brezilya'ya götürülen köleler 1807 ile 1835 yılları arasında dokuz kez isyan etmişler, son büyük isyanda öldürülmüş ya da Afrika'ya geri dönmüşlerdir.[13] İslam ordularında köleler önemli bir yer tutuyordu. Daha sonraları köleler, ticari bir meta olmanın dışında, ev işlerinde çalışan kadınlar gibi, evin beyine bağımlı hizmetçilerdir.

Gavurlar, yani Müslüman olmayanlar da, Müslüman olmayı seçtiklerinde, bu haklardan yararlanma olanakları vardır. Öte yandan, İslam dünyasındaki Müslüman olmayanla-

rın haklarında Batı Hıristiyan dünyasının baskısıyla iyileştirilmeler olmuştur.

Bu haklardan hiçbir zaman yararlanamayacak olan grup, kadınlardır. Hırstıyan uygarlığında kadının payı önemlidir. İslam uygarlığında kadının payı yok denecek kadar azdır. Kadın, İslam anlyışında bir nesne, bir mal olarak algılanagelmiştir. Özünde bu, İslam öncesinden, Arap geleneğinden kaynaklanmaktadır. İslamiyet göreceli de olsa, kadının konumunu iyileştirmiştir. Arap olmayan İslam ülkelerinde, kadın çok daha farklı konumdadır.

İslam dünyasında kadın sorunu, ondokuzuncu yüzylın son yarısında güdeme taşınmıştır.

Mısır'da, 1899'da Kasım Amin (1865-1908), *Tahrir al-Mara* ("*Kadının Kurtuluşu*") kitabında, özellikle de türban yoluyla kadının aşağılanmış olmasının Mısır'ın geri kalışının esas nedeni olduğunu savunması, örtünmenin "*kadınla onun yükselmesi arasında ve bu nedenle de ulusla, ilerlemesi arasında aşılmaz bir duvar ördüğü*"[14] yolundaki görüşleri, İslamcılar arasında büyük tepkilere neden olmuştu. Aynı dönemde Mısır Müftüsü olan ünlü reformcu Muhammet Abdu, Kuran'ın, Tanrı önünde kadın ve erkeğin eşit olduğunu, çok evlilik ve boşanmanın İslamın temel niteliği olmadığını, bu kuralların değişebileceği ve değiştirilmesi gerektiğini söylemiştir.

Aslında, örtünme, İslamın ne temel ilkesi, ne de İslamdan kaynaklanan bir uygulamadır. Peygamberin ölümünden birkaç kuşak sonra, müslümanlar, Bizans hıristiyanları ile Zerdüşt inancındaki kadınların geleneğini almışlardı. Ama buralarda örtünme, üst tabakadan olanların sosyal statü simgesiydi. Kuzey Arabistan ve İran'ın islamlaştırılmasından sonra, toplumsal bir farklılık simgesi olarak Arap kadını, Acem, Çin ve Şam ipeklileriyle örtünmeye başlamıştır. Daha sonra, savaş alanlarında aylarını, yıllarını geçiren çok kadınlı Arap erkeği, kadını saklamak amacıyla kullanmaya başlamış, kadın örtülerin arkasın hapsedilmişti. Şovalyeliği İslam dünyasından alan Avrupa, bu geleneği, kadınların be-

karet kemerleri olarak uygulamıştır. Böylece örtünme, modernleşme ile kadının aşağılanmasının, bir başka anlatımla, İslamcı tutuculukla, kadın düşmanlığının simgesi haline geliyordu. Daha sonraları ise, örtünme, İslam radikalizminin, Vahabiliğin ve Müslüman Kardeşlerin siyasal üniformasına dönüşmüştür.

Albert Kirnoss şunları yazmıştı:

> "Bütün bir cinsin kişisel varlığını yok sayan bir dinin, faizi yasaklayan ve bu nedenle de, yandaşlarını iyi ve kötü yanlarıyla, modern uygarlığın temeli olan bütün bir borçlanma ve kredi sisteminin dışında tutan bir dinin, inanmayanların öldürülmesini ve soyulmasını hoşgörmek gibi ayrıcalıklarla dolu bir dinin, yeryüzünün karanlık yerleri dışında yaşayabileceğini beklemek pek olanaklı değildir...Ne yazık ki, dünyanın gereksediği Mısır'ın pamuğu, Filistin'in yulafı, ipek ve baharat, petrol ve madenler, meyve ve tütün, pek çok başka ürün ve hammadde, Tanrı tarafından Peygamberin izleyicilerinin ellerindeki topraklara verilmiştir."[15]

"*Geriliklerinin kalıtsal*" olduğu söylenen Mısırlılar, uygarlığın tohumlarını atanlardır. Piramitlerin gölgesinde bu yargılara varabilmek için, insanın sömürge valisi olması gerekiyor.

Mısır, tarih boyunca bütün büyük imparatorlukların varlıklarının önkoşulu olarak algılanagelmiştir. Asurlar, Babiller, Yunanlılar, Persler, Romalılar, Araplar ve Türkler, Mısır'ı elde tutabilmeyi amaçlamışlardır. Napolyon, Kayser II. Wilhem ve Hitler, Avrupa egemenliği için Mısır'a yönelmişler, başaramadıkları için, Avrupa egemenliğini kuramamışlardı. Napolyon, St. Helen Adasında Mısır'ı, kendi hatası yüzünden elde tutamadığı için, yazgısının değiştiğini söylediği zaman, artık çok geçti.

Mısır, iki bin yıldan fazla bir süre Mısırlı olmayanlar tarafından yönetilmişti. Şimdi artık İngiliz sömürgenlerin denetiminde, Mısırlılar tarafından yönetilecekti. Ama günümüze kadar, hiçbir yönetici, seçimle yönetime gelmiş değildir.

İngiliz sömürgecileri için İslamın dinsel yanının önemi yoktu. Önemli olan, İslamın siyasal yanıydı. Bir başka deyişle, İslamın siyasallaşması idi. *Oryantalizm*, bu ihtiyaçtan doğmuştu. Bunun için yeterli uzmanlar yetiştirilmişti. 19. Yüzyıl oryantalistlerinden William Muir, "*Kuranın içeriği, uygarlığın, özgürlüğün ve gerçeğin bugüne kadar bilinen en inatçı düşmanıdır*"[16] demektedir.

Kuşkusuz, daha insaflı sömürge memurları da var. 20. Yüzyıl başlarında bölgede görev yapan Albert Kinross, Yunan ve Roma uygarlığının Batı tarafından keşfedilmesinin Arap fetihleri sayesinde olduğunu söylüyor ve şöyle devan ediyor: "*Eğer İslam fetihleri olmasaydı, matbaa, Rönesans, Amerika olmayacaktı. Batı Yarımküresi hala keşfedilmemiş olacaktı.*"[17]

4. *Pan-İslamcılık*

Batı tehdidi karşısında, islamcı yaklaşımı bir tepki olarak geliştiren ilk insan Cemalettin Afgani (1838-1896) oldu. Afgani, Batı düşüncesini tümden yadsımıyordu. Ancak çağdaş bir yaklaşımın İslam dünyasını kabulü, İslamın bütünlüğünün sağlanması ile mümkün olacaktı. Afgani pan-İslamizmi savunuyordu. Mısır, Türkiye ve İran'ı kapsayan bir islami birlik düşüncesi, İngiliz sömürgecilerinin iştahını kabartmıştı.

Afgani'ye göre toplum, İslam gerçeğine döndüğünde kendini yenileyebilirdi. Kuranın ilkeleri zamanın sorunlarına göre yeniden yorumlanmalıydı. Eğer bu yapılamaz ise, toplum taklitçilikten öteye geçemeyecek, hiçbir sorunu çözemeyecekti. Taklit, İslam toplumunu çürütecekti. Avrupalılara öykünerek Avrupalı olunamazdı. İyi bir Müslüman olmadıkça, çağın değişimlerine uymak olanaksızdı. Aslında Avrupalılar da gerçek Hıristiyanlıktan vazgeçerek modernleşmişlerdi. Oysa Müslümanlar, gerçek Müslüman olmadıkları için zayıf kalmışlardı.

Celalettin, İranlı bir Şii olmasına karşın, kendini Sünni

olarak sunmuş ve *Afgani* adını da bu nedenle almıştı. Avrupa emperyalizmine karşı Müslümanların İslam bayrağı altında birleşmesini savunmuştu. Batının bilim ve teknolojisi alınarak İslam'a geri dönülmeliydi. Muhammet'in ve Kuran'ın bütün bilimsel düşünceleri kapsadığına inanıyordu. Afgani, İslamın kurtuluşunun Müslümanların politikaya katılmasıyla mümkün olacağını söylüyordu.

Afgani'nin kişiliği üzerinde kuşkular silinmemiştir. Önce Ruslardan, sonra İngilizlerden, Fransızlardan destekler aldığı yolunda belgeler vardır.[18]

Afgani, İslam'ın ancak Müslümanların birleşmemeleri halinde Avrupa emperyalizminin İslam'ın sonunu getireceğini öne sürüyordu. Afgani Mısır'dayken ülkenin koşullarına yabancı idi. Onun izleyicisi Muhammed Abdu, Mehmet Ali'nin reformlarını desteklemekle birlikte, bu reformların laikleşmeyi arttıracağı korkusunu taşıyordu. Ama İslamın özünü terk etmeden, Avrupa düşüncelerini ve bilimini kendine uydurabileceğine inanıyordu. Abdu'nun bu görüşlerine, sonunda laikleşmeye gideceği gerekçesiyle, karşı çıkanlar vardı. Hasan El Banna'nın kurduğu Müslüman Kardeşler buna karşı çıkanların başını çekiyordu.

Cemalettin Afgani, pan-İslamcılıkla modern liberal anlayışı birleştirmeye çalışan ilk İslam ideologu olmuştur. Batı bilim ve teknolojisinin alınarak Hıristiyan uygarlığına karşı çıkacak bir halife yönetiminde güçlü bir İslam imparatorluğu oluşturulması tezini savunuyordu. Afgani bu düşüncelerini İngiliz dışişleri ve haber alma servislerinin onayına sundu. 1870-1890 yılları arasında İngilizlerin desteğini sağladı. İngiltere'nin önde gelen oryantalistlerinden E. G. Browne da Afgani'nin pan-İslamist görüşlerini destekliyordu. Afgani, 1882'de İngiliz haber alma servislerinin hizmetinde Mısır'a gönderildi.[19] Kahire'ye gitti ve El Ezher'de ders verdi. Muhammet Abdu, Afgani'nin en önemli izleyicisiydi. Abdu da İngiliz Genel Valisi Lord Cromer'in desteği ile, *Selefiye* hareketinin Mısır'da temellerini atmıştı.

Afgani, 1879'da Mısır'dan, 1891'de İran'dan kovuldu. İs-

tanbul'da da kontrol altındaydı. 1896'da öğrencilerinden biri, İran'da Nasrettin Şahı öldürünce, Afgani'den kuşkular daha da arttı. Afgani, Fransa'ya geçti ve Abduh ile birlikte bir dergi yayınlamaya başladı. Bu sırda Sorbon'da ders veren Ernest Renan, İslam'ın çağdaş uygarlığa uymadığını, bu nedenle İslamiyet'in kısa sürede yok olup gideceğini savunuyordu. Renan'ın İslamiyet'in bilim karşıtı olduğu yolundaki görüşlerine, Afgani şiddetle karşı çıkmış, Renan'la uzun tartışmalara girmişti.

Afgani, "*Batı*" ile "*İslam*" arasındaki tarihsel uzlaşmazlığı vurgulayan ilk İslamcıdır. Bu bağlamda uygarlıklar çatışmasının ilk savunucusudur. Afgani, İslamın siyasal yönünü vurgulayan bir islamcıdır. Onun aslında bir ateist ve farmason olduğu yolundaki ciddi savlar, sonraki izleyicileri tarafından görmezlikten gelinmiştir.

Afgani, Londra'da bulunduğu sırada, Osmanlının Londra elçisi aracılığıyla, Abdulhamit tarafından İstanbul'a davet edildi. İstanbul'da Ayasofya'da vaazlar verdi. Abdulhamit onu pan-islamcılık için kullanmak istiyordu. İran'da Şaha karşı suikastın Afgani tarafından yaptırıldığı kuşkusu Abdulhamit'i rahatsız etmişti. Abdulhamit'in onu zehirleterek öldürttüğü iddia edilir.

5. İslam Reformcuları (Radikaller)

> Geniş ve güçlü imparatorluklar bir dinin temelinde kurulmuştur.
>
> İbn Haldun, *Mukaddime*

Altın Çağa dönüş, bir özlem olmaktan öteye gidememişti. Üstelik bu çağa dönülmesi yolunda oluşan hareketler de pek hoş karşılanmamıştı. Örneğin Şamlı Ahmet İbn Taymiyyah (1263-1328) Moğol istilasını yaşamış biri olarak, İslamın yeniden toparlanması için yeni yorumların gerekli olduğunu savunmuştu. Ona göre, bunalımı aşmanın yolu, Kurana ve Muhammet'in sünnetine dönmekti. O zamana dek oluşan felsefi ve fıkıh yorumlarının terk edilmesi zorunluluğuna inanı-

yordu. Ona göre devlet ve yönetim, dinin en önemli gereksinimidir. Onlarsız din, varlığını sürdüremez, bu nedenle yönetimi elde tutmak dinsel bir görevdir. Taymiyyah'ın bu görüşleri, varolan düzeni sarsacak görüşler olarak algılanmış ve Taymiyyah ömrünü hapishanede tamamlamıştır. Hapishanede kendisine kağıt ve kalem verilmesi yasaklanmıştı.

İslamda bağımsız siyasal kavramlar oluşmamıştır. Devlet, hükümet, yönetim anlayışları dinsel alanın sınırları içerisinde algılanagelmiştir. "*Tanrı buyruğuna göre yönetmeyen kafirdir.*" (Ayet 43). Müslüman olan, yani Tanrıya ve onun tebliğcisi olan Muhammet'e inanan her kimse dine olan inancının ortaklığı içerisindedir. Akrabalık, dil, ırk gibi olgular, İslam toplumunun mensubu olmanın koşulu sayılmamıştır.

Şeria, bireye birey olarak bakmaktan çok, onun Tanrıyla olan ilişkilerini ve din kardeşliği ilişkilerini düzenler. Şeria düşünürlerinin gözünde devletin görevi, iman ve inancı savunmak, Tanrının buyruklarını uygulamak ve kalıcı kılmaktır. Onlara göre devletin bireye bakışı, vergi veren ve buyrukları yerine getiren itaatkar kullar olmanın ötesinde değildir.

Kuran'da "*Muhammet'e itaat etmenin Allah'a itaat*" etmek olduğu yolunda ayetler vardır. Bir hadiste de, Muhammet "*bana itaat eden Allah'a itaat etmiştir, bana itaat etmeyen Allah'a itaat etmemiş olur*" demektedir. Tanrının ve peygamberin temsilcisi halifeye de mutlak itaat zorunludur. Halife gücünü halktan değil, Tanrıdan alır. Toplumun halifeye kayıtsız itaati, onun siyasal ya da askeri konumundan ötürü değil, dinsel konumundan kaynaklanır. Devletin başı olarak halife, inancın korunması ve Tanrının buyruklarının yerine getirilmesiyle yükümlüdür.

Vahhabi mezhebinin teolojik babası İbn Taymiyyah, devlet ve iktidarın dinin en önemli gereksinimi olduğunu savunmuştur. Devlet ve iktidar olmaksızın dinin varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, yönetimin her yanıyla elde tutulması, dinsel bir zorunluluktur.

İslam bireysel bir inanç biçimi değildir. Ortodoks İslamın

temel yaklaşımı, İslamın iki dünyayı (bu dünya ve öteki dünyayı) birleştiren bir yaşam biçimi olduğudur. İbn Haldun (ö.1406), Gazali (1058-1111) gibi düşünürler "*din ve iktidar ikiz kardeştir*", "*din devletin temeli, iktidar ise onun koruyucusudur*" demektedirler. Gazali'ye göre halifelik, aklın gereği değil, Tanrının iradesinin gereğidir. O nedenle, halifenin kişiliğine karşı gelmek, Tanrının iradesine karşı gelmektir. Halife despot ve adaletsiz biri olsa bile, ona karşı gelmek günahkarlıktır. İbn Haldun bu anlayışı şöyle özetlemektedir:

> "Yalnızca bu dünya, insanın amacı değildir, çünkü bu dünya faydasız ve boştur, sonunun ölüm ve yokoluş olduğunu görerek, insanın amacı, onu yerin ve göğün sahibi Tanrıya götürecek, öteki dünyada mutluluğu oluşturacak olan dindir. ... yasa yapıcısının amacı, öteki dünyada insanın iyiliğidir, dinsel yasalara uygun olarak insanların, bu dünyadaki ve öteki dünyadaki yaşamlarına ilişkin şeriatın buyruklarına göre, onları bir araya getirmektir; bu yetki yasa koyucuların, peygamberlerin, onların halifelerinin elindedir"[20].

Görüldüğü gibi, devletin ve iktidarın islamlaştırılması, ortodoks İslam anlayışının vazgeçilmez hedefi olagelmiştir. Ancak, değişen nesnel koşullarda bu amaç, "*Altın Çağ*"a yalnızca bir özlem duymaktan öteye geçememiştir.

Muhammet, İslamın devletini kurmuştu, daha sonra islamlık devletin dini oldu. Gerçekten de, Muhammed'in ölümünden sonra, uygulamada, devletin İslamlaştırılması hayata geçirilememiş, İslamın devletleştirilmesi, günümüze kadar uzanan İslam radikalizminin temel amacı olmuştur. Bir başka anlatımla, İslam, amaç olmak yerine, iktidarın ele geçirilmesi ve sürdürülmesinde egemen güçlerin bir aracı olarak kullanılmıştır. İslam, siyasal savaşımın ideolojik aracı olmuştur. Gerçekten de İbn Kutb, Hasan el Bana, Mahdudi vb gibi radikal islamcılar, burjuva ideolojisinin kapitalist düzenin de, sosyalist ideolojinin komünist düzeninin de yok olacağını, İslamın düzeninin dünyaya egemen olacağını savunmuştur.

Özetlemek gerekirse, siyasal olarak İslam toplumunun ya da devletinin belirleyici özelliği, tek başkanın Tanrı, yasasının ve anayasasının Kuran'ın sözleri olmasıdır. Toplum bunun dışında kendi yasasını yaratamaz, dolayısıyla da devletin işlevi, biçimi ve anayasası ebedidir, yere ve zamana göre değiştirilemez. Şeria, Tanrı emirlerinin bütünlüğüdür. Devletin görevi, imanı ve inancı savunmak, Tanrı buyruklarını uygulamak ve bu buyrukları kalıcı kılmaktır.

Günümüz İslam radikalizminin ilk yorumcusu olarak Taymiyyah'tan ancak 400 yıl sonra, onun fikirleri ağırlık kazanır olmuştur. En büyük izleyicisi ise Muhammed İbn Abdul Vahap'tır (1703-1792).

Osmanlılardan koparak Arabistan'da İran Körfezi bölgesinde kendi yönetimini kuran Abdul Vahap, mistisizmi, orta çağ hukukunu ve felsefesini reddetmiş, Kuran ve peygamberin sünnetine dönmüştü. Osmanlı sultanlarının sapkın olduklarını, onlara biat etmenin ve inanmanın dine aykırı olduğunu ilan ederken, İngiliz sömürgecilerinin desteğini de sağlamıştı. Kendi adı ile anılan *Vahhabilik*, son derece kıyıcı, saldırgan ve kan dökücü bir mezhep olarak Suudi Arabistan krallığının çekirdeğini oluşturacaktı.

NOTLAR

[1] Fuat Köprülü, "Bizans'ın Osmanlı Müesseselerine Te'siri", *Türkiye Hukuk Ve İktisat Tarihi Mecmuası*, c.I, s. 167.

[2] Karen Armstrong, *The Battle for God*, s. 159.

[3] Albert Kirnoss, *Atlantic Monthly*, November 1920.

[4] Ergün Poyraz, *Hilafet Ordusundan Arap-Kent Partisine*, s. 39.

[5] Benjamin R. Baber, *Jihad vs Mc World*, s. 203.

[6] *Rethinking Modernity and National Identity in Modern Turkey*, ed. Sibel Bozdoğan - Reşat Kasaba, University of Washington Press, Washington 1997, s. 4-5.

[7] "Some Thoughts on Modern Turkish Socual Sciences" *age*, s. 71.

[8] Çağlar Keyder, "Turkey in the 1950's" *age*, s. 48.

[9] Haldun Günalp, "Modernization Policies an Islamist in Turkey", *age*, s. 54.

10 Ergun Poyraz, *age*, s. 86.
11 Ergun Poyraz, *age*, s. 87.
12 Ergun Poyraz, *age*, s. 370.
13 Hobsbawm, *The Age of Reason*, p. 266.
14 Armstrong, *age*, s.161.
15 Albert Kirnoss, *Atlantic Monthly*.
16 Albert Kirnoss, *agm*.
17 Albert Kirnoss, *agm*.
18 Robert Dreyfuss, *age*, 21.
19 Robert Dreyfuss, *age*, 20.
20 Aktaran: H. B. Sharabi, *Governments and Politics of the Middle East in the Twentieth Century*, New York, 1962, s. 13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANGLO-AMERİKAN EMPERYALİZMİNİN İDEOLOJİK ARACI OLARAK İSLAM RADİKALİZMİ

1. *Suudi Vahhabiliği*

11 Eylül 2001 saldırısını yapan 19 kişinin 15'i Suudi vatandaşıydı. Saldırı sonrası, ABD hava sahası kapatılmış, bütün uçuşlar yasaklanmıştı. ABD'nin değişik eyaletlerinde bulunan Suudi ailesi ve Bin Ladin ailesi mensuplarından 140 kişi, hiçbir sorgulamadan geçirilmeksizin, uçaklarla toplanarak yurt dışına uçurulmuşlardı. Ertesi yıl haziran ayında yayınlanan *Kongre Araştırma Raporunda* 28 sayfa, güvenlik gerekçesi ile boş bırakılmıştı. Bu boş sayfalar, Bush ailesi ile yakın ilişkiler içinde bulunan Suud ve Bin Ladin aileleriyle ilgili bilgilerdi. Suudi Arabistan'ın Washington büyükelçisi ve Başkan Bush'un av arkadaşı Prens Bandar bin Sultan'ın sansür edilen bu sayfaların kamuoyuna açıklanması istemi Başkan tarafından reddedildi.

11 Eylül, ABD ile Suud Krallığı arasında yarım yüzyıldan fazla süren garip ilişkiyi de yeni bir evreye taşımış oluyordu. Franklin D. Roosevelt ile Kral Abdül Aziz İbn Suud arasında Süveyş göllerinden birine demir atmış *USS Quincy*

gemisinde 1945 yılının "*Sevgililer Gününde* (*14 Mayıs*)" gerçekleştirilen birliktelik, ABD petrol şirketlerinin imtiyazlarına, *Aramco*'nun çıkarlarına, "*hür dünyaya*" ve Suud Krallığına yönelik olası tehditlere karşı ABD'nin askeri desteğini sağlayacaktı. Böylelikle Krallık, varlığını borçlu olduğu Büyük Britanya'nın kanatları altından kurtulup ABD'nin kollarına sığınmış oluyordu.

Bu ikili ilişkide, ABD, Dünya egemenliğinde son derecede stratejik önem taşıyan Ortadoğuda, Arap dünyasının içinden varlığını pekiştiren ikinci bir ayak bulmuş oluyordu. Birinci ayak olarak İsrail'in, Arap coğrafyasının kalbine yerleştirilmiş bulunan bu bombanın, güvenliğini sağlamak gerekiyordu. Suudlar Arap-İsrail çatışmasını olabildiğince kenardan seyretmeyi yeğlemişlerdi. Filistin konusunda, 1948 yazındaki savaşa küçük bir birlikle katılmanın dışında, en pasif devlet olmuştu. Daha da önemlisi, Suudların Nasır ile olan çatışmasında İsrail, ABD ile birlikte Suudlardan yana tavır almışlar, Yemen'deki Nasırcılara karşı radikal İslamcılara İsrail silah ve askeri eğitim desteği vermişti.[1]

Suud Krallığı ise, 1932 yılında bulunan zengin petrol kaynaklarını güvence altına aldıktan sonra, Krallığın varoluşunun ideolojik gerekçesini oluşturan Vahhabiliğin İslam dünyası içerisinde etkinliğini artırarak, içeriden ve dışarıdan gelebilecek demokratik taleplerin önünü kesecek bir yapılanmaya yoğunlaşmıştı.

Suudlar yalnızca petrol ihraç etmekle kalmıyor, radikal İslamcılığı, Vahhabiliği de ihraç ediyorlardı. Suudilerin bu politikalarında üç ana unsur vardı: Vahhabiliğin devlet politikası olması, her türden sufi anlayışlara ve Şiiliğe düşmanlık, öteki dinlere düşmanlık. Bu kapsamda İslam dünyasında pek çok dini yayınevleri finanse ediliyor, Avrupa'da ve Amerika'da Müslüman örgütlere destek sağlanıyordu.

Suud yönetimi son yarım yüzyılda, yurt dışında bin beş yüz caminin yapımını finanse etmişlerdi. Milyonlarca Kuran'la birlikte, Vahhabilikle ilgili basılı yayın ve kaset, dünyanın dört bir yanına dağıtılıyordu.[2]

Petrol dolarları, Krallık kasalarına akınaya başlamadan önce, Suudilerin geçim kaynakları, hac gelirleri ile İngiliz Hükümetinin gönderdiği harçlıktan oluşuyordu. 1933'te Suudlar, *Standard Oil Company of California*'ya petrol arama ayrıcalığı verdiler. Şirket *Arap-Amerikan Petrol Şirketi* (ARAMCO) adını alarak faaliyetini sürdürdü. 1938'de büyük petrol yatakları buldu. Petrolle birlikte, Suud ailesinin kasalarına dolar akmaya başladı. Çeşitli iş ve komisyon gelirlerinin dışında, petrol gelirinin yüzde yirmibeşi doğrudan ailenin kasalarına giriyordu. 1860-1960 arasında petrolün varili 1 ile 2 dolar arasında oynuyordu. 1960-70 yılları arasında petrol tüketimi 150 kat arttı. Krallığın petrol geliri 1964-1974 arasında yarım milyar dolardan 25 milyar dolara yükseldi. 2003 yılında günlük petrol üretimi 8.866 milyon varildi. Aynı yıl petrolün varil fiyatı 27.39 dolar (bugün 65 dolar) üzerinden hesap edilecek olursa, aile kasasına her gün 60 milyon dolar girmişti.

Suud rejiminin birbiriyle bağlantılı iki ihraç ürünü var; petrol ve Vahhabilik. İslam dünyasında, adları ne olursa olsun, bütün radikal hareketlerin temelinde Vahhabilik bulunuyor.

Petrol, Suud ailesine Tanrının bir lütfudur. Suud ailesi ise özelinde Arap dünyasına, genelinde İslam dünyasına Tanrının bir lütfu olarak gönderilmiştir. O nedenle, bu lütfun karşılığı olarak, Tanrı yolunda cihat, Suud yönetiminin temel misyonu olmuştu. Ancak bu cihat esas olarak, İslam olmayanlara karşı bir savaşım değil, tam tersine, İslam dünyası içerisinde radikal İslamı, Vahhabiliği egemen kılmak için yürütülen bir savaşımdır.

Vahhabilik, Arap dünyasındaki demokratik, laik, ulusalcı hareketlerden nefret ediyordu. Baasçı, ulusalcı Arap rejimlerine karşı olanlara hiçbir destek esirgenmiyordu. Mısır'dan, Suriye'den, Irak'tan, Ürdün'den, Lübnan'dan kaçanlar Suud Krallığına sığınıyordu. Krallık, Arap dünyasındaki gerici, radikal unsurların saldırı üssü ve sığınağı olmuştu.

Kuşkusuz bu bağlamda ABD ile tam bir görüş birliği için-

deydi. Arap dünyasındaki Baasçı rejimlere destek veren Sovyetler konusunda da, iki ülkenin politikaları örtüşüyordu. Özellikle de Afganistan'da Sovyetlere karşı başlatılan cihattan sonra, ABD katında Vahhabilik bir "*kurtuluş*" ideolojisi olarak algılanmaya başlandı. Fanatik Vahhabi militanları Suudi Arabistan'da "*mücahit*" olarak, ABD gözünde ise "*özgürlük savaşçıları*" olarak algılanıyordu. ABD üniversitelerinin yerleşkelerinde bu "*özgürlük savaşçıları*" için özel eğitim merkezleri kuruldu. İslamcı öğrenci dernekleri, Ortadoğudan, Müslüman Kardeşlerden, öteki radikal gruplardan militanları davet ediyor, yeni eylem planları birlikte oluşturuluyordu. ABD, İslam radikalleri için sınırsız olanakların sunulduğu bir cennetti. Göçmenlik yasaları, vize kısıtlamaları bunlar için geçerli değildi.

CIA-Suud işbirliği 1950'lerden başlayarak, giderek büyük boyutlara ulaştı. *Aramco* dinsel yayınlar yapmak amacıyla Riyad'da bir *basımevi* ve bir radyo istasyonu kurdu. 1971'de CIA, Kral Faysal'ın kayınbiraderi ve Suud haber alma örgütünün şeflerinden bol paralı Kemal Adham kanalı ile El Ezher'in rektörü Şeyh Halim Mahmut'a Faysal'ın hediyesi olarak 100 milyon dolar verdi. Bu para, İslam dünyasında "*komünizme ve ateizme*" karşı kullanılacaktı.[3] Suudlar Enver Sedat'a da Kemal Adham kanalı ile para vererek, Sedat'ın eşi Cihan ile karlı iş ortaklıkları kurarak, onun Müslüman Kardeşlere karşı daha ılımlı davranmasını ve Sovyetlerden uzaklaşmasını sağlamışlardı. 1985'te İtalyan Komünist Partisini yıpratmak, seçimlerde rakiplerini desteklemek için CIA'nin ihtiyacı olan 10 milyon dolar, Suudlar tarafından bir İtalyan bankasına yatırılmıştı.[4]

Zülfükar Ali Butto'nun askeri bir darbe ile iktidardan düşürülüp düzmece gerekçelerle idam edilmesinden sora, diktatör Ziya ül Hak'la ABD arasında yoğunlaştırılan ilişkiler, Vahhabi radikalizminin zeminine oturtuldu. Pakistan genelinde, Suud parasıyla üç bin Kuran kursu açıldı. On binlerce militan bu kurslarda yetiştirildi. 1979-1990 arasında Suudlar, Pakistan yoluyla militanlara 4 milyar dolar aktardı. CIA,

paralı askerleri, Pakistan gizli servisi subaylarını, Afgan gerilla liderlerini CIA merkezlerinde, *ABD Özel Kuvvetler* karargahlarında eğitiyordu. Suudlar kanalıyla ABD aynı dönemde Afgan mücahitlerine 6 milyar dolar destek sağlamıştı.

1983 yazında 80 binle 150 bin arasında paralı asker Afganistan'da savaşıyordu. Geçici olarak katılanlar bu rakamın dışındadır. Bu askerlere her ay 100 ile 300 dolar arasında ücret ödeniyordu. Bu desteklerde en büyük payı TC Başbakanının bir zamanlar önünde diz çöktüğü Gulbettin Hikmetyar ile Suudların kurduğu *Sayyaf* örgütü alıyordu. Hikmetyar, fanatik bir Müslüman Kardeşler yandaşıydı. Örtünmeyen kadınların yüzlerine kezzap atma eylemlerinin öncüsü olarak ünlenmişti.

ABD kadar olmasa da, Avrupa'nın çeşitli ülkeleri, Vahhabi militanlarının Avrupa'da çalışan Müslüman işçiler arasındaki faaliyetlerini hoşgörü ile karşılıyorlardı. Suud parasıyla yapılan pek çok cami ve cemaat Vahhabi radikallerin denetimi altında bulunuyordu. Öyle ki, 12 Eylül hükümetlerinin Avrupa'da görevlendirdiği Türk imamların maaşları da Suud hükümetince karşılanmıştı.

1962'de Baş Müftü Şeyh Abdullah bin Baz başkanlığında Mekke'de kurulan *Dünya İslam Birliği*, Vahhabiliğin İslam dünyasındaki etkinliğini artırmayı amaçlamıştı. *Avrupa Camiler Konseyi, Kuzey Amerika İslam İşbirliği Konseyi*, *Birliğin* maddi ve manevi desteğinde çalışmalarını yürütüyorlardı. Yetiştirilen binlerce Vahhabi yandaşı, Avrupa'daki müslümanlar arasında etkili çalışmalar yürütmüşlerdi. İngiltere'de *Tebliği Cemaat*, *Ehli Hadis* ve *Cemaatül İslam* gibi örgütler, ABD'deki camilerin yüzde 80'i, Vahhabilerin kontrolü altındadır.

1982'de Baz, Dünya İslam Birliği Başkanı olarak yayınladığı bir fetva ile Muhammed'in doğum gününü bayram havası içinde, ışıklarla kutlamanın "*şeytan icadı*" olduğunu söylemiştir.

1973 petrol krizinin ardından katlanan petrol geliri, Vah-

habiliğin etkinliğini, Afrika'nın Müslüman kabilelerinden Asya'nın en küçük adalarında yaşayan Müslüman topluluklarına kadar genişletmişti. Suud Krallığının petrol geliri yedi yılda yirmi beş kat artmıştı. 1973'te 4.3 milyar dolar olan petrol geliri, 1974'te 25 milyara, 1980'de 102.2 milyar dolara ulaşmıştı.

Suud ailesine akan paralar, aile bireylerinin akıl almaz harcamalarıyla dünya sosyete dedikodularının ana konusu olurken, çölde yaşayan Arap kabilelerinin yaşamlarında fazla bir değişiklik olmamıştı. Örneğin Kral Faysal'ın en küçük oğlu Prens Türki el Faysal, 45 oğlu ve sayısı bilinmeyen kızları arasında en akıllısı olarak bilinir. Bu nedenle Prens, Krallığın dış haber alma örgütünün başına getirilmiş ve bu görevi 2001 tarihine kadar yürütmüştür. Bu çok akıllı Prens, öteki prensler gibi, tanrı vergisi servetini ile inanılmaz derecede harcayan bir gösteriş meraklısıdır. 1990'da Harward Üniversitesini ziyarete geldiğinde otelde 40 oda ayrılmış, otelin iki katı, dışarıdan getirilen kum ve palmiyelerle donatılarak bir vaha havası verilmişti. İngiliz yazar Robert Lacey ile görüşmesinde Prens, Arap petrolünün "*jeolojik bir olay olmadığı*", "*Tanrının bir lütfu*" olduğunu söylemiştir:

> "Arabistan daha önceleri olmadığı kadar zengindir. Pek çok sıradan insan bunun tek, yalnızca bir tek nedeni olduğuna inanıyor -çünkü biz iyi müslümanlarız.... Pek çok sıradan insan buna inanır, ben de inanıyorum. Her şey Tanrıdan gelir, petrol bir istisna değildir."[5]

Bu yaklaşımla Prensimizin Tanrı adına Afgan dağlarında savaşan Bin Ladin'e destek vermesinde anlaşılamayacak bir şey yok. Ama Afganistan'daki islami zafer, ABD'nin kazanç hanesine yazılınca, mücahitlerin tarihsel misyonları da tamamlanmış oldu. Oysa mücahitler "*İslam Çağ*"nı gerçekleştirmek için daha yolun başında olduklarını düşünüyorlardı. Sovyetlerin çekilmesinden sonra, Bin Ladin, Pakistan'da bulunan eğitim üslerinin faaliyetlerini sürdürmek için Prens Türki'nin desteğini almaya devam ediyordu.

Suud Vahabiliği Pakistan ordusu içerisinde etkindi, Pakistan gizli servisini ise kontrol altına almışlardı. Gizli servisin (ISI) başında bulunan radikal dinci general Hamid Gul da Prens Türki gibi düşünüyordu. Müslüman kökten dincilerin, Pakistan'a doldurulmasının "*ateşle oynamak*" olup olmadığı sorusuna Gul şu yanıtı vermişti: "*Biz cihat yapıyoruz ve bu modern çağın uluslararası ilk tugayıdır. Komünistlerin kendi uluslararası tugayları var, Batının NATO'su var, Müslümanlar birleşip ortak bir cephe oluşturamazlar mı?*"[6]

Suudilerin organizasyonu ile dünyanın çeşitli yerlerinden mücahitler savaşa katılıyordu. Afganistan'da 5000 Suudlu, 2000 Mısırlı, 2800 Cezayirli mücahit vardı. Sudan'dan, Çat'tan, Yemen'den, Moritanya'dan, Bosna'dan, Çeçenistan'dan, Türkiye'den gelen mücahitler uluslararası *İslam Tugaylarını* oluşturuyordu

Amaç, müslüman mücahitlerinden oluşan dünyanın her yerinde İslam davası uğruna savaşacak hareketli vurucu bir güç oluşturmaktı. Nitekim bu uluslararası güç Kosova'da, Bosna'da, Çeçenistan'da savaşıyordu. Burada Türk islamcılarının da *İslam Birliği*, *İslam Pazarı*, *İslam Para Birliği* yanında *İslam NATO*'su sloganlarını sıklıkla kullandıklarını anımsayarak geçelim.

CIA ve Sutların Afganistan'da *İslam Tugaylarnın* başına geçirdiği Bin Ladin, Kral'ın yakını, zengin bir ailenin 35. çocuğu idi. Kardeşi Salem'in bir uçak kazasında Teksas'ta ölmesi üzerine Suudi Arabistan'a dönen Bin Ladin, posterlerinin Kralın resimleriyle yanyana asılı olduğunu görmüştü. Bütün dünyevi zevklerden kendini çekmiş, servetini cihat hizmetine sunmuş, tıpkı Peygamber gibi mütevazı bir yaşam sürdüren, beyazlar içerisinde ince uzun yapısıyla Bin Ladin, gençler arasında bir futbol yıldızı gibi hayranlık uyandırıyordu. Arap halkının büyük bir bölümünün gözünde Bin Ladin bir kahramandı.

Kuşkusuz Bin Ladin yalnız değildi. Çevresinde etkin bir kadro oluşturulmuştu. Müslüman Kardeşlerin ideologu Seyyid Kutb'dan sonra en etkili kişi olan Filistin'li Abdul Azzam

(1941-89) El Ezher'den mezun olduktan sonra, Kutb çevresiyle yakın ilişkiye girmiş, bu arada Şeyh Ömer Abdul Rahman'la (Kör İmam ABD'ye Dünya Ticaret Merkezinin bombalanması olayının düzenleyicisi olarak suçlu bulundu ve hapsedildi.) da yakın ilişki kurmuştur. Bu grup, siyasal faaliyetlerinden ötürü, Mısır'da barınamayınca, Suudi Arabistan'daki Kral Abdül Aziz Üniversitesine geçiyorlar, Suudların koruması altında kendi inançları doğrultusunda öğrenci yetiştiriyorlardı. Bin Ladin, Azzam'ın öğrencilerinden biriydi.

Sovyet ordularının Afganistan'a girmesiyle bu çevreler, "*dinsiz kafirin*" bir İslam ülkesini işgal etmesine karşı cihat ilan ediyor, mücahit devşirmek üzere dolaşıyorlardı. Azzam da Şeyh Ömer gibi, CIA ile bağlantı içinde idi.[7] Cihat çağrıları yapmak için Pakistan'a geçti. Sonra ABD'ye giderek 26 eyalette gönüllü ve para topladı.

İran'da mollalar iktidarından sonra, ABD ile Suudlar arasına Sünni İslam radikalizmini güçlendirme konusundaki ortaklıkları daha da pekiştirildi. CIA'nin Mısır'ın gelecekte olası lideri olarak gördüğü Müslüman Kardeşlerin ruhani lideri Şeyh Abdul Rahman Ömer, 1981'de Enver Sedat'ın öldürülme olayına katılmasına, ABD'nin "*terörist listesinde*" yer almış olmasına karşın, ülkeye girmesini ABD serbest bırakmıştı. 1987'de New York'u ziyaret etti, 1990'da yine geldi ve oraya yerleşti. Afgan mücahitlerinin eğitildiği, ağırlandığı *El Kifa Merkezini* ele geçiren İmam, cihat eğitimini burada sürdürdü. 26 Şubat 1993'te Dünya Ticaret Merkezinin bombalanması planı burada hazırlandı.

Azzam, "*İslam ümmetinin var oluşu yalnızca alimlerin mürekkebi ile şehitlerin kanlarına bağlıdır*" diyordu. "*Alimin mürekkebi, şehidin kanından daha değerlidir*" hadisine dayanan bu kalemi kanlı ulema, Ahmet İbn Hanbal'ın (780-855) yolunda yürüyen Vahhabiliğin izleyicisi idi. Bu inanca göre, şehide Tanrının yedi lütfu vardır: Kanının ilk aktığı anda bütün günahları silinir, kanı akarken (ruhunu teslim etmeden önce) cennetteki yerini görür. İmanın tadını tadar,

cennete 72 huriyle evlenir (kadınlar şehit olamadıkları için bu lütuflardan mahrumdur). Kabir azabından kurtulur, Kıyametin dehşetinden kurtulur. Başına dünyaya bedel mücevherlerden bir taç takılır. 70 yakın akrabasını cehennemden kurtararak cennete yerleştirir.

Azzam, Afganistan cihadına katılmanın her Müslüman için farz olduğunu söylüyordu. Afganistan zaferiyle de kalınmayacağı, cihadın, "*Müslümanların elinden alınmış her toprak yeniden Müslümanların eline geçene ve orda İslam hüküm sürene kadar*"[8] süreceğini söylüyor, cihadın hedefinin Endülüs'ü geri alana kadar genişletiyordu. Gerçekten de damadı Cezayir'de FİS (İslam Kurtuluş Cephesi) lideri olmuş, öğrencileri, Sudan'da, Çeçenistan'da, Bosna'da islamcı hareketlere önderlik etmişlerdi. General Ziya ül Hak'ın Ağustos 1988'de uçak kazasında ölümünden sonra, Kasım 1988'de de Abdullah Azam, nedeni karanlıkta kalan silahlı bir saldırı sonucu öldürüldü.

Şubat 1989'da Sovyetler Afganistan'dan çekilmek zorunda kaldı ve ardından, Aralık 1991'de sistem tümüyle dağıldı. Afganistan'ın eski stratejik önemini azalmış, buna bağlı olarak, Suudların yıllık 600 milyon dolarlık desteği, bir o kadar CIA kaynağı kesilmişti. Kaynaklar kesilince, Talibanın bir kesimi, cihat için dünyanın dört bir yanına dağılırken, Afganistan'da kalanlar, çeşitli parçalara bölünerek, birbirlerinin boğazına sarıldılar.

2. *Suud Krallığının Doğuşu*

Arabistan'ın ortalarında küçük bir kasaba olan Nejd'de doğan Abdul Vahap, Hambeli tarikatının yorumcusu Taymiyyah'ın düşüncelerini benimsemişti. Kendisinin İslam düşüncesine bir katkısı olmamıştı. Yalnızca Muhammet'in hadislerini yineleyen, İslamın ilk günlerine özlem duyan sıradan bir din adamıydı. Ermiş kültürüne, mezar, yatır ziyaretlerine, tespih kullanılmasına, zinaya karşı olan bu mezhebe göre zina yapanlar taşlanacak, hırsızların elleri kesilecekti.

Alkol ve tütün kullanımı, ipek giysi giymek şiddetle cezalandırılıyordu.

Aynı yörenin küçük bir aşiret reisi olan Muhammed İbn Suud (ölümü: 1765) Abdül Vahap ile ittifak kurdu. Kızını ona vererek bu ittifakı güçlendirdi. Kılıçla din bütünleşmişti. Osmanlılara vergi vermiyorlardı. 1773'te Riyad alınarak burası Vahhabilerin merkezi oldu. 19. Yüzyılın başlarına gelindiğinde Vahhabilik bölgede etkili bir güç haline gelmişti. Osmanlı egemenliğindeki bölgede emperyal emelleri olan İngilizlerin desteği ile, Osmanlı yönetimine kafa tutuyorlardı. 1801'de Kerbela'ya saldırıp 5.000 kişiyi öldürdüler. Hz. Hüseyin'in türbesi talan edilerek tahrip edildi. Kerbela halkı kılıçtan geçirildi. Necef yağmalandı, Hz. Ali'nin türbesi yıkıldı, halkı kılıçtan geçirildi. 1802'de Mekke'ye giren Vahhabiler peygamberin ve halifelerinin mezarlarını tahrip ettiler. Vahhabiler bu geleneklerinden ötürü "*Türbe Yıkıcıları*" olarak da bilinirler. Bu geleneklerini günümüze kadar sürdürdüler. Bosna ve Kosova'da Osmanlı dönemine ait camilerin, mezarların tahribinden oradaki "*Suudi yardım kuruluşunun*" payının olduğu bilinmektedir.[9] Irak'taki türbe ve camilerin bombalanmasında da "t*ürbe yıkıcıların*" katkısı büyüktür.

Mehmet Ali, 1811'de Vahhabileri Mekke ve Medine'den çıkarttı. 1818'de Mehmet Ali'nin oğlu İbrahim, Suud-Vahhabi kuvvetlerini ezdi. Bunun üzerine, İran Körfezine yönelen Vahhabi saldırıları, İngilizlerin baskısıyla önlendi. II. Mahmut, Vahhabi isyanlarını zorlukla bastırdı. İsyanın lideri Abdullah İbn Suud İstanbul'a getirildi ve orada kafası kesildi (1830). Suud ailesinin öteki üyeleri İstanbul ve Mısır'a sürgün edildi.

1836'da yeniden toparlanan Suud önderleri, Osmanlı sarayına vergi ödemeyi reddetti. 1891'de sarayın desteklediği Muhammed İbn Raşit, Riyad'ı ele geçirdi. Suud ailesinin 10 yaşındaki oğlu Abdülaziz, İngiltere'nin denetiminde bulunan Kuveyt'e sığındı. İngilizlerin eğitim ve desteğini gören Abdülaziz, 20 yaşına geldiğinde yanına aldığı 200 kişi ile Riyad'a sızdı. Riyad valisinin evine girdi. Vali evde değildi. Bahçede

ve evde pusu kuruldu. Vali eve döndüğünde yakalandı ve adamları ile birlikte kılıçtan geçirildi. Riyad'da Vahhabi egemenliği yeniden kuruldu (16 Ocak 1902).

Riyad'ı aldıktan sonra, üç bin tüfek, beş makineli tüfek ve 5 bin Pound aylık maaş karşılığı Türklerle birleşmeme ve İngilizlerin onayı olamadan hiç bir dış anlaşmaya girmeme konularında İngilizlerle anlaşan Abdul Aziz, Osmanlılara yöneldi. Bölgedeki Osmanlı varlıklarına, askeri birliklerine, hac kafilelerine saldırdı.[10]

Abdülaziz, göçebe yaşamı süren yandaşlarını yerleşik hale geçirmek için Muhammet'in Medine'de yaptığı gibi, *ihvan* (kardeşlik) kolonileri oluşturdu. Sınırlarını genişlettikçe İngiliz etkisindeki Arap devletleriyle ilişkilerini pekiştirdi. I. Dünya savaşı başladığında iki büyük rakibi vardı: Kuzeyde Raşit, Hicazda ise Şerif Hüseyin.

Şerif Hüseyin, gücünü kan bağından alıyordu. Amacı birleşik bir Arap devleti kurmak ve halifeliğini ilan ederek İslam dünyasının lideri olmaktı. İbn Suud ise katı bir İslam geleneğinin savunucuları olan Vahhabilere güveniyordu. Her ikisi de Osmanlıya baş kaldırmıştı. Her ikisi de İngiltere'den destek alıyordu. İngiltere, Arap Yarımadasını batıda Hüseyin'le, doğuda Suudlarla güvence altına almış olacaktı. Öte yandan Peygamber soyundan gelen Hüseyin'in Mekke'de halife olarak oturtulması, İslam dünyasındaki İngiliz egemenliğini pekiştirmiş olacaktı.

Bütün bu planlar, Londra'nın Ortadoğu ekibi tarafından düzenleniyordu. Ekibin başında dışişleri bakanı ve eski Hindistan valisi Lord Curzon bulunuyordu. Öteki üyeler, Robert Cecil, Rothschild'la birlikte Filistin'i Yahudilere vaat eden kuzeni Arthur Lord Balfour, dışişleri Ortadoğu bölümü başkanı Mark Sykes, Arap Bürosu başkanı, arkeolog ve Oryantalist David George idi. Churchill, Arnold Toynbee de bu oyunda önemli roller paylaşmışlardı.

Bu plana göre,Lawrence'in önderliğinde Haşimiler, Osmanlıya karşı baş kaldıracak ve Türklerden bağımsız bir yönetim kurulacaktı. Haşimilerle Siyonistler arasında kurula-

cak ittifakla Filistin'de İngiltere'nin denetiminde bir Yahudi devleti kurulacak, İslam dünyası İngiltere'nin egemenliği altına girecekti.

Doğu yakasında ise, Hindistan Bürosunda İran Körfezinden sorumlu Sir Percy Cox, petrol alanlarının güvenliği için ünlü casus Getrude Bell ve irtibat subayı Philby'yi İbni Suudla görüşmeye gönderdi (1916). İbni Suud, 1917'nin başından itibaren aylık maaşa bağlandı. İbni Suud'un ondört yaşındaki oğlu, geleceğin kralı Faysal, Philby'nin eşliğinde Londra'ya götürüldü, orada lunaparklarda gezdirildi, gece kulüplerinde eğlendirildi.[11]

Şerif Hüseyin, onbeş yılını İstanbul'da geçirdikten sonra, Mekke emirliğini güçlendirmek için, 1908'de yerine dönmüştü. Aynı yıl İstanbul-Hicaz demiryolu Medine'ye ulaştı. Emir politik ve askeri gücünü zayıflatacağı gerekçesiyle, demiryolunun Mekke'ye kadar uzatılınasına karşı çıkmıştı.

Abdülaziz, İngiliz-Hint birliklerine Irakta destek vermek üzere, Türklere karşı savaşa katılmayınca, İngilizler Hüseyin'den yana desteklerini arttırdılar. 1914 Ekiminde Hüseyin'e koşullu bağımsızlık güvencesi verdiler. "*Arap halkı*" adına İngiltere'nin Kahire temsilcisi Mc Mahon'la yaptığı görüşmede Şerif Hüseyin, Adana-Mersin hattından İran sınırlarına, oradan Hint Okyanusuna kavuşan bir sınır çizerek bölgenin kralı olmak istemişti. Fransız etki alanına giren Halep-Hamas ve Şam hattının batısı ile İskenderun bu sınırların dışında tutulmuştu.

1915'te Rusya ile birleşmek üzere Çanakkale'yi zorlayan müttefikler başarısızlığa uğrayınca, 1916'da General Charles Towsend, Hint birliklerini de yanına alarak Irak'ı işgal etti. Amaç, İran Körfezini kontrol altına almak ve Osmanlılara karşı Arapları yüreklendirmekti. Aynı tarihlerde Ruslar da Ermenileri Osmanlılara karşı kışkırtıyordu. 1917'de Towsend Bağdat'a girdi. Musul ve Kerkük'ü işgal etti. Buna paralel olarak, İngilizler ikici piyonlarını ileri sürdüler. Hicazda Hüseyin isyan etti. Filistin'de bulunan İngiliz-Fransız güçleri ile bağlantıya geçip, ilerde kurulacak olan İsrail dev-

letinin topraklarını güvence altına alınmasına destek vermiş oldu. Hüseyin, 1916'da (Haziran) Hicaz'da bağımsızlığını ilan ederken Medine'de bulunan Türk garnizonlarına saldırdı. Kendini kral ilan etti. İngilizler ve Fransızlar onun Arap krallığını benimsemediler. Hüseyin'in 3. oğlu Faysal'ı da yanına alan T. H. E. Lawrence, pahalı hediyeler ve parayla Arap aşiretlerini satın almış ve Türklere karşı İngiliz politikaları doğrultusunda bir Arap ittifakını sağlamıştı.

1919'da yapılan Versailles Konferansında isteklerinin kabulü için baskı yapmak üzere Şerif Hüseyin, oğlu Faysal'ı gönderdi. Burada öğrenildi ki, daha 1916 ilkbaharında Fransızlar, İngilizler ve Ruslar bölgenin paylaşımı konusunda gizlice anlaşmışlardı. Versaille'da Faysal'ın hiçbir şansı olmadığı görüldü. Faysal'a Suriye'nin (sonradan Irak'ın) başında olması, kardeşi Abdullah'ın da Ürdün'ün başına geçirilmesi sözü verildi.

5 Mart 1924'te Şerif Hüseyin, Mekke'de halifeliğini ilan etti. Suudların yanında Hint Müslümanları da onun halifeliğine karşı çıkıyordu. İngilizler Suudlardan yana açık tavır almışlardı. Hindistan Bürosundan Yüzbaşı William Henry Irvine Shakespear bu amaç için gönderilmişti. Londra'dan tam destek alan İbn Suud, Hüseyin'in bir hain olduğunu söyleyerek halifeliğini tanımadı. Mekke'ye girerek Hüseyin'i kovdu. Yerini büyük oğlu Ali'ye bırakan Hüseyin, büyük bir hayal kırıklığı içinde bir İngiliz gemisiyle Kıbrıs'a sığındı. Ali bir yıl Cidde'yi elinde tuttu. Bir yıl sonra Medine'yi de ele geçiren İbni Suud, 8 Ocak 1926'da Mekke'deki Büyük Camide kendini Hicaz Kralı olarak ilan etti. Krallığın maliyeti, 400 000 ölü ve yaralı, 40 000 idam, İslam şeriatı gereği, kesilen 350 000 insan kolu oldu.[12]

Ali Bağdat'taki kardeşinin yanına sığındı. İngilizler Kralın statüsünü 1927'deki Cidde anlaşmasıyla kabul ettiler. Buna karşılık, Suud da Hüseyin'in oğulları Abdullah ve Faysal'ın Ürdün ve Irak krallığını kabul etti. İngiliz emperyalizmi, İslam dünyasındaki egemenliğini güvenceye alan çok önemli bir taban kazanmış oluyordu. Suudi Arabistan ise,

daha sonraki bütün İslamcı hareketlerin dünyaya yayıldığı bir üs haline gelecekti. Afgani ve Abdu'nun izleyicisi ve Müslüman Kardeşlerin önderi Banna'nın hocası Raşit Rida, Mısır'da İngilizlerin desteğiyle yayınladığı haftalık *Işık Evi* dergisinde şunları yazıyordu:

> "Arabistan'da İbni Suud'un Vahhabi hükümdarlığının oluşumuyla yeni bir umut yıldızı doğdu. İbni Suud Hükümeti, Osmanlının yıkılışı ve Türk hükümetinin dinsiz bir hükümete dönüşmesinden bu yana, bugün dünyanın en büyük müslüman gücü olmuştur. Bu hükümet, din düşmanlığı ve zararlı yenilikleri kabul etmeyen ve Sünnete yardımcı olacak tek güçtür"[13]

Mekke ve Medine yeni krallık için büyük bir gelir kaynağı idi. 1932'de iki bölgeyi birleştirerek Suudi Arabistan Krallığı adını aldı. Bir yandan zor kullanarak, bir yandan da İslam'ın en liberal yasası olan evlilik, gözdelik, boşanma konusundaki kurallarını uygulayarak (her yeni evlilikte nikahlı dört eşinden birini boşayarak) sayısı bilinmeyen evliliklerle bölgenin birliğini sağlamlaştırıyordu.

Vahhabiler şeytan icadı diye telefon, telgraf ve radyoya karşı çıkıyorlardı. 1929 yılında, bu gerekçeler yanında, İngilizlerle işbirliğine girdiği için, Kral Abdul Aziz'e karşı baş kaldırdılar. Kral, *İhvan* militanlarının önde gelenlerinin kafalarını kestikten sonra, radyoda Kuran okutarak yandaşlarını ikna etmişti. Vahhabiler, Mekke'ye yapılan hac ziyaretlerine de karşı çıkıyorlardı. Kral bu tür çıkışların gücünü kıracağı gerekçesiyle, onları da ikna yolunu buluyordu. Kabe'ye hac sırasında ipek örtü getiren Mısırlı hacılardan ancak kırkı, kralın müdahalesi ile *ihvanın* kılıcından canlarını kurtarabilmişti.

İhvan İngiliz koruması altındaki Irak topraklarına saldırınca, İbn Suud *İhvan* örgütünü İngiltere'nin baskısıyla dağıttı. Kendine yakın olanlardan milli muhafız gücünü oluşturdu.

Petrol, Suudi Arabistan'ın başlıca ulusal gelir kaynağı

değil, öncelikle ailenin malıdır. Petrol ulusal gelir kalemine girmeden, önemli bir bölümü Kralın cebine girer. Kral ailesi önce kendi gereksinimelerini saptar ve devlet görevlilerine bunu onaylamak düşer. Suud ailesi ile bağlantılı 6000 prens ve prensesin aylık 20 000 dolar maaşı vardır. Bunun dışında devletteki görevlerinden aldıkları görev aylıkları ve ticari alışverişlerden de gelirleri vardır. İki eşli bir prensin on çocuğu olduğu varsayılacak olursa, ayda 260 000 dolar gelir yanında, devletten görevi karşılığı maaşı ve iş ortaklıklarından gelirleri büyük toplamlara ulaşır. Bu toplam, devlete yılda dört milyar dolara mal olmaktadır. Soygun ve talan, ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısına öylesine işlemiştir ki, bu konuda yapılacak en ufak bir değişim, krallığın tümüyle yok olmasını tetikleyecektir.[14]

Suud yasalarına göre, Suud olmayan bir kimse, bir işe giremez ya da iş sahibi olamaz. Bunlar için bir *kefile* gerek vardır. Bu *kefil* işletme karının yüzde 50 ile 80'ini alabilmektedir. *Kefilin* iş bilmesi, eğitilmiş olması gerekmez. Yalnızca *kefil* olduğunu gösteren imzası, yoksa parmak basması yeterlidir. *Kefilin* hiçbir riski de yoktur. Bu nedenle aileden bir dizi lumpen kapitalist vardır. En büyük alıcı devlet olduğu için, en karlı işler de devletle olan işlerdir. Çok büyük ölçekli rüşvet ilişkileri de bu alanda yürütülmektedir.

Suud ailesinden arta kalan gelir dört şeritli yollara, lüks arabalara, *air-conditon*lu süper marketlere, son derecede modern binalara, bir sanat eseri örneği olan bankalara, ultramodern dizaynlı hava alanlarına harcanmaktadır.

Tarım ve sulamaya yapılan yatırımlar sayesinde, Suudi Arabistan dünyanın altıncı tahıl ihraç eden ülkesi olmuştur. Ancak üretim maliyetleri son derece yüksektir. 1989'da dünya pazarlarında buğdayın tonu 120 dolar iken, Suudi çiftçisine ton başına 533 dolar ödenmişti.

Suudlar, en büyük harcamayı silahlanmaya yapmaktadır. Bu nedenle, ABD ve İngiliz silah tekellerinin en yağlı müşterisi, Suudlardır. Batının silah endüstrisi Suudların ve Körfez emirliklerinin petrol dolarlarına bağımlıdırlar.

1990'larda her Suud askerine yapılan yıllık harcama 223 592 dolardı. Bu harcama, aynı dönemde ABD'de 66 000, Irak'ta 6 960 dolardı.

Bu savurganlığın sonucu olarak, Suudi Arabistan'da ulusal gelir İsrail'in yarısıdır. Dünya sıralamasında Slovakya ve Bulgaristan'ın ardında 70. sıradadır. Devlet yapısındaki çürümüşlük, hızlı nüfus artışı, düşük eğitim düzeyi, kadınların yüksek duvarlar arkasına kilitlenmesi, giderek, artan bir hızla ülkeyi geriletmektedir. 25 yıl sonra ülke zengin bir kral ailesinin yönetimi altında yoksul ülkeler arasına katılacaktır.[15]

Suudilerde kadın bir zenginlik nesnesidir, cinsel bir objedir. Şeriat anlayışına uygun olarak ulema çok evliliği özendiriyordu. 1980'lerde Krallıkta tam bir nüfus patlaması olmuştu. Her Suudi kadının ortalama çocuk sayısı 8.26 idi. Doğum oranı binde 50 ile dünyada birinci sıradaydı. 1981'de kişi başına ulusal gelir, ABD ile aynı düzeyde, 28,600 dolardı. Petrol piyasasındaki düşüş nedeniyle, 2000 yıllarına doğru kişi başına ulusal gelir 7000 dolara inmiş, buna paralel olarak kadın başına doğum oranı 4.37'ye düşmüştü. Aynı tarihte ABD'de ulusal gelir 35,000 dolara yükselmişti.[16] Dünya Bankasının verilerine göre 2005 yılında kuşu başına ulusal gelir ABD'de 45 bin dolar, Suudi Arabistan'da 11 bin dolardır.

Krallıkta, kadınının araba kullanılması yasaklanmıştır. Bu yasak, Baş Müftü Şeyh Abdullah bin Baz'ın fetvası doğrultusunda, İçişleri Bakanlığının "*araba kullanmanın kadının kutsallığına zarar verdiği ve onu aşağıladığı*" gerekçesiyle, konmuştur. Kadın sokakta din polisinin sıkı denetimi ve gözetimi altındadır. Bir Suud Prensesi, zina ile suçlanan bir kadına yapılanlara tanıklığını şöyle anlatmaktadır:

> "Sabahın erken saatinde kalabalık bir topluluk oluştu. ... Yakıcı güneşin altında sabırsızlanan kalabalığın öfke seslerinin yükseldiği bir sırada yirmibeş yaşlarında bir kadın, polis arabasından indirildi. ... Elleri bağlıydı, başı eğikti. ... Kirli bir çaput parçasıyla ağzı bağlanmıştı ve başına kara bir baş-

lık geçirilmişti. Zorla diz çöktürüldü. İri kıyım bir cellat sırtına elli kırbaç vurdu. Ardından bir kamyon göründü, içindeki taş ve kayalar yere yığıldı. ... Çoğunluğu erkeklerden oluşan bir kalabalık taş yığınına hücum etti. Taşları kadına atmaya başladılar. Kadın hemen yere yığıldı, gövdesi her yönde kasılıp duruyordu. ... Taşlar bedeninde tıpkı bir boş çuval gibi garip sesler çıkarırken zaman bitmeyecekmiş gibiydi. Taşlamaya ara verilince bir doktor nabzına bakıyordu. İki saat sonra doktor öldüğünü bildirince taşlama sona erdi."[17]

Krallıktaki ilköğretimde derslerin üçte-biri dini eğitime ayrılmıştır. Ortaokullarda bu oran dörtte-bir, liselerde yüzde onbeş ile yüzde-ellidir. Üniversite düzeyinde, sosyalbilim müfredatının yarısı dini konuları kapsamaktadır. Bu oran uygulamalı bilim, petrol bilimlerin ve tıpta yüzde-yirmidir. Birkaç yıl önce ülkenin doğusunda bulunan Şii bölgesinden parlak bir öğrenci tıp fakültesine girmek ister. Sınav komisyonu öğrencinin dini kimliğini bildiği için, cuma hutbesini özetlemesini ister. Öğrenci yanıtlayamayınca, fakülteye alınmaz.[18]

Müslüman olmayanların toplu ibadetleri Krallıkta yasaklanmıştır. Bu yasak, Arabistan'da iki dinin olamayacağı yolundaki Hz. Muhammet'in bir hadisine dayandırılmaktadır. Şiiler, Vahhabi olmayan Sünniler, Vahhabi cihadının hedefleri olmuşlardır. Pek çok Şii önderi cezalandırılmış, hapse atılmış ya da idam edilmiştir.

1962 yılında Mekke'de Suutların desteği ile kurulan *Dünya İslam Birliğinin* kutucuları arasında Hasan al Banna'nın damadı Sait Ramazan, Pakistanlı Mavdudi, 1920'lerden beri İngilizlerin ajanlığını yürüten nazi yanlısı, Filistin müftüsü Hacı Amin el Hüseyin, Yemenli İslamcı Abdul Rahman, Sudi Arabistan Baş Müftüsü Muhammet ibn İbrahim el Şeyh gibi adlar vardı. *Birlik* dünya İslam hareketini yönlendirme görevini üslenmiştir. Bu amaç için büyük fonlar oluşturuldu, özellikle 1972'de kurulan *Dünya Müslüman Gençlik Meclisi* ile yakın işbirliği içerisine girildi

Medine İslam Üniversitesi (1961) ve Kral Abdul Aziz

Üniversitesi (1967) İslamcı eğitimin uluslararası merkezidir. Ülkelerinden kaçan Müslüman Kardeşlerin ders verdiği ve eğitim gördükleri yer bu üniversitelerdir.

Biyolojik evrim, Freud psikolojisi, marksist ekonomi, Batı müziği, Batı felsefesi gibi konular yasaktır. Profesörlerin sınıflardaki dersleri devlet ve din polisi tarafından denetlenmektedir. Din polisi istediği zaman sınıflara girmekte ve dersleri izlemektedir.

Uluslararası boyutlarda İslamiyete hizmetlerinden ötürü "*Kral Faysal Ödülü*"nü alan Baş Müftü Şeyh Abdullah bin Baz (ölümü 1999), *Güneş ve Ayın Hareketi ve Dünyanın Durağanlığı* adında yazdığı astronomi kitabında Dünyanın evrenin merkezi olduğu ve Güneşin, Dünyanın etrafında döndüğü yolundaki Kopernik öncesi anlayışı savunuyordu. Aynı kitapta evrenin yedi katlı olduğu, 1969'da insanın Aya ayak basmasının televizyon aldatmacası olduğu vurgulanıyordu. Bu görüşlere dayanarak, Dünyanın düz olduğunu savunanlar çoğunluktaydı.

Ülkede sıkı bir sansür uygulanmaktadır. Bu sansür devletin elinde bulunan medya için de geçerlidir. TV çanaklarının ithali, satışı yasaklanmıştır. Ama yasağa karşın, bu aygıtların kullanılması önlenememektedir.

Devlet yalnızca iç medyayı değil, dışarıdaki Arapça yayınları da denetlemektedir. *El Hayat, El Şark el Avsal* gibi Londra merkezli gazeteler, Suudların sahipliğindedir. *Orbit Televizyon, Arap Media Corporation* ve on beşten fazla günlük, haftalık, aylık yayınlayan *Suudi Araştırma ve Pazarlama Şirketi* de Suudların malıdır. Arap dünyasında ve dışında yayımlanan gazete, dergi, radyo ve televizyon yayınlarının yüzde 95'i, Suudların kontrolü altındadır. Bu hakimiyet doğrudan ya da dolaylı yoldan olmaktadır. İslam ülkelerindeki pek çok yayınevine Suudlar maddi destek vermektedir.

Krallıkta, anayasa Tanrının kitabı ve Peygamberin sözleridir. Mollalar İran'ında bile, halkın seçtiği bir parlamento ve anayasa vardır. Suudlar, Krallığı bir aile mülkü gibi yönetmektedir. Kölelik ülkede 1962' yasaklanmıştır. Bakanlıklar,

valiler, askeri ve polis gücü komutanları, güvenlik yetkileri, Suud ailesinin bireylerinin sorumluluğuna verilmiştir.

ABD'nin BOP stratejisi doğrultusunda İsrail yanında Suudi Arabistan, önemli konumunu korumaktadır. 11 Eylül saldırısından sonra, ABD gözünde Vahhabilik "*özgürlük savaşçılarının*" ideolojisi olmaktan çıkmış, "*terörizm*"in ideolojisi olarak algılanmaya başlamıştır. "*Mücahitlik*", " *teröristliğe*" dönüşmüştür.

Batı dilinde *politika* Yunanca *polis* (kent) sözcüğünden türemiştir. Buna karşılık gelen *siyaset* ise "*vahşi bir atın terbiyesi*" anlamına gelir. Bu bağlamda İslam radikalizmini, "*ılımlı İslama*" dönüştürmek de yine Teksaslı kovboylara düşmektedir.

3. *Müslüman Kardeşler*

Türk Kurtuluş Savaşı, Doğunun ezilen halkları için büyük bir esin kaynağı olmuştu. Ama İslam dünyasında Mustafa Kemal hareketinin yankıları farklı oldu. Laik Türkiye Cumhuriyeti, bir kesimin gözünde İslamdan uzaklaşıp cahiliye dönemine dönüştü. Hele de halifeliğin kaldırılması, İslam dünyasında büyük fırtınaların kopmasına neden olmuştu. İslam dünyası yetim kalmıştı. İngiltere tarafından kışkırtılan Suud ve Şerif Hüseyin'in halifelik mirasına konma çabalarının yanında, Hindistan, Mısır gibi ülkelerde de islamcılar arasında halifeliğin yeniden gerçekleştirilmesi arayışına girenler vardı. Bu arayış içerisine girenlerden biri de Mısırlı Hasan el Banna idi. 1923'te Mısır'da kabul edilen laik Anayasadan hiç de memnun kalmayan Banna, bir yıl sonra halifeliğin Mustafa Kemal tarafından kaldırılmasını kabul edilemez buluyordu.

Mustafa Kemal önderliğinde gerçekleştirilen Türkiye Cumhuriyeti İslam dünyasındaki en köklü hareketti. Kemalist Türkiye, çağdaş bir devletin özgür yurttaşlarını yaratmakla kalmıyor, laiklikle dini, bireyin kişisel inancı olarak özgürce yaşaması için bütün tarikat, tekke, zaviye, şeyh ve

yobazların tasallutundan kurtararak, özgürleştiriyordu. Dahası, Diyanet İşleri Başkanlığı, İlahiyat Fakülteleri (Daha sonra her iki kurum da Devletin kanatları altında bir mezhebin resmi sözcüleri haline dönüştüler.), Kuranın Türkçeleştirilmesi gibi girişimlerle, İslamı biçimsel ritüellerden kurtarıp, inançsal zenginliğine yönlendiriyordu. Bu nedenle Mustafa Kemal, islamcıların gözünde bağışlanamaz bir düşman olarak kalacaktı. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu ilk günden beri, islamcıların hedefi oldu. Yalnızca islamcılar da değil, onların arkasında duran Anglo-Amerikan emperyalizminin de hedefi olmuştu.

Öte yandan, İslam dünyasındaki ulusalcı, laik, demokrat kesimler kemalist hareketi çok yakından ve hayranlıkla izliyorlardı. Afganistan'da Emanullah Han, İran'da Rıza Pehlevi, Türkiye Cumhuriyetindeki devrimci oluşumları adeta kopya ederek uyguluyorlardı. Ankara-Tahran-Kabil hattı üzerinde kurulacak laik, devrimci bir ittifakın kalıcılığı, yalnızca Ortadoğunun değil, bütün bir İslam dünyasını da değiştirebilecek bir oluşum olacaktı.

Bu oluşumları önlemek için İngiltere, hemen işin başında harekete geçti. Hindistan misyonunda görevlendirilen ünlü Albay T. E. Lawrence, çantasına doldurduğu paralarla "*Kerim Şah*" adı altında bir Arap din uleması kimliği ile Afganistan'a geçti. Peçesini atarak Afgan kadının kurtuluşu için savaşım veren Kraliçe Süreyya'nın fotoğraflarını montajla soyduktan sonra, çoğaltıp camilerde ve aşiret üyeleri arasında dağıtılmak üzere, para çıkınlarıyla birlikte Afgan kabile reislerine ulaştırdı. Halkı, "*iffetsiz*" kadının "*dinsiz*" kocası Krala karşı ayaklandırdı. Kral tahttan indirilerek, yerine İngilizlerin adamı getirildi.

İran'da mollalar harekete geçirildi, kuzeyde Kürtler, güneyde Araplar kışkırtıldı. Türkiye'deki İslamcı ayaklanmalar desteklendi. Hindistan'da 1926 yılında kurulan *Tebliği Cemaat* kısa sürede yaygınlaşarak etkili bir örgüt haline geldi. Mısır'da *Müslüman Kardeşler* örgütü oluşturuldu.

Mısır'ın Süveyş Kanalı kıyısındaki İsmailiye kasabasında Hambeli tarikatına mensup orta halli bir aileden gelen Hasan el Banna (1906-1949), matematik eğitimi almıştı. Hasan el Banna, genç bir öğrenci iken Vahhabilerin Arap yarımadasındaki fetihlerinden çok etkilenmiş, Afgani'nin düşüncelerini benimsemiş ve bu düşünceleri çevreye yaymaya başlamıştı. Banna, Abduh'un öğrencisi olan Suriyeli Muhammet Raşit Rida'nın (1865-1935) Mısır'da yayımladığı *Işık Evi* dergisinin inançlı bir okuru oldu. Vahhabilerin Arap Yarımadasındaki başarısını Mısır'da da yinelenmemesi için bir neden yoktu.

İsmailiye'de matematik öğretmenliğine başlayan Banna, burada, 1928'de *İngiliz Süveyş Kanal Şirketinin* parasal katkısıyla *Müslüman Kardeşlerin* ilk çekirdek hücresini oluşturdu. İngilizler, İsmailiye'de Banna'nın karargah olarak kullanacağı bir de cami yaptılar. Daha sonra, İngiliz diplomatların, haberalma servisi MI6'nın, İngilizci Kral Faruk'un, sosyalistlere, komünistlere, ulusalcılara, daha sonra da Nasır'a karşı kullandıkları etkili bir araç haline geldi.[19]

Banna, Nazi kahve renkli gömleklilere yakınlık duyuyordu. İkinci Dünya Savaşından sonra Müslüman Kardeşler İngiltere güdümüne geri döndü. Taraftarlarını spor yapmaya, kumar, faiz, içki ve evlilik dışı cinsel ilişkiden uzak tutmaya çalışıyordu. Banna, yandaşlarına "*kardeşliğin*" dinsel amaçlı olduğunu vurguluyordu. Aile, klan, grup ve taburlar şeklinde örgütleniyorlardı. 1949'da Banna, öldüğünde Mısır'a yayılmış 2.000 şubesi olan ve bu şubelere bağlı 300.000 ile 600.000 arasında "*kız kardeş*" ve "*birader*" üyesi bulunan bir örgüt gücüne ulaştı. Örgütün Filistin'de, Şam'da, Amman'da kolları vardı.

Banna, politik gücü ele geçirmek gibi bir amacı olmadığını söyleyegelmişti. Tek amacının eğitim olduğunu öne sürüyordu. Ona göre, eğer halk İslamın ruhunu kavrar ise, Mısır şiddete gerek kalmadan, kendiliğinden bir İslam devletine

dönüşecekti. Bu devlet, *Altın Çağın* benzeri bir devlet olacaktı. Banna "*Allah hedefimiz, Peygamber liderimiz, Kuran anayasamız, cihad yolumuz ve Allah davası yolunda ölmek en yüce ülkümüzdür*" diyordu.

Banna, bu amacını gerçekleştirmek için hedeflerini altı alt başlık altında toplamıştı:

1 . Kuran çağın koşullarında yorumlanacak,

2 . İslam uluslarının birliği sağlanacak,

3. Yaşam standardının yükseltilmesi, sosyal adaletin sağlanması gerçekleştirilecek,

4. Cehalete ve yoksulluğa karşı mücadele edilecek,

5. İslam topraklarının yabancı egemenliğinden kurtarılması gerçekleştirilecek,

6. İslamcı barış ve kardeşlik bütün dünyaya yayılacaktı.

Müslüman Kardeşler, Almanya'daki Nazi örgütlenmesinden esinlenmişlerdi. Aslında Arap dünyasındaki Yahudi düşmanlığı, Müslüman Kardeşlerin Nazizme karşı sempati ile yaklaşınalarının bir başka nedeni idi. *Genç Mısır'ın Yeşil Gömlekliler Partisine* katılan islamcılar, aşırı milliyetçi grupların liderleriyle birlikte, 1936'da Alman Nazi Gençlik Örgütünün Nürnrberg'deki toplantısına "*kardeş örgüt*" olarak çağrıldılar. 1937'de Kral Faruk'un taç giyme törenlerinde, düzeni ve güvenliği Banna'nın bu gençleri sağlamıştı.

Hasan el Banna, 1936'da yayınladığı manifestosunda "*bilimsel ve dinsel eğitimin*" önemini vurguluyor, İslam'ın bütün dinlerden üstün meziyetleri olduğu belirtilerek, İslam anlayışının yerleşmesiyle, İslam'ın ilk günlerine ulaşılacağını öne sürüyordu. Bunun için de laikliğe şiddetle karşıydı. Laiklik, İslam'ın dinden uzaklaşması demekti. *Manifesto*, siyasal partilerin yasaklanmasını, İslam ideolojisiyle donanmış bir ordunun kurulmasını öneriyordu. Bu ordu cihad ordusu olacaktı. Bir halifelik çatısı altında müslümanların birleştirildiği bir devlet oluşturulacaktı. İslamcı bir temel eğitim verilecek, kızlara ayrı bir müfredat uygulanacaktı, Kuran ezberletilecekti. Cami ile okullar işbirliği içinde olacaklardı. Arapça ve İslam tarihi temel eğitim politikası olmalıy-

dı. Basın ve eğlence yaşamı kontrol edilmeli, içki, kumar, fahişelik yasaklanmalı, evlilik ve çocuk doğumu özendirilmeliydi.

Aslında Banna'nın söylediği yeni bir şey yoktu. Öteden beri İslam dünyasında süregelen radikal islamcı yaklaşımın yinelenmesiydi. Benzer örgütlenmeler, öteki müslüman ülkelerde de görülüyordu. Pakistanlı gazeteci ve politikacı Seyyid Abu Ala Mavdudi (1903-79) İslam'ın büyük tehdit altında olduğu, yokolma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu savıyla ortaya çıkmıştı. Bunun için gerçek müslümanların kenara çekilmemeleri, politikayı başkalarına bırakmamaları gerektiğini savunuyordu. *La dini* (dinsiz) laiklere karşı mücadelenin acil olduğunu söylüyor, Tanrının yasalarına karşı gelenlerle mücadele etmenin yalnızca bir hak değil, bir görev olduğunu savunuyordu.

Mavdudi'ye göre, İslam marksizm gibi, faşizm gibi, devrimci bir ideolojidir. Bir farkla ki, marksizm ve faşizm insanı köleleştirirken, İslam Tanrıdan başka hiç bir güce teslim olmaz. Demokrasi toplumu kaosa, hırsa, çete yönetimine sürükler. Kapitalizm sınıf savaşımını kışkırtır, bütün dünyayı bir bankerler kliğine bağımlı kılar, komünizm ise insanın kişisel girişimciliğini, bireyselliği yok eder. Bütün insanlığın hayrına olan, iktidarı ele geçirmek için cihad yolunun seçilmesidir. Cahiliyeyi ortadan kaldırmak için Muhammed nasıl savaştıysa, bugünün cahiliyesini yok etmek için de silahlı mücadeleye hazırlanmak gerekir.

Mavdudi, Mısır'daki *Müslüman Kardeşler* örgütüne benzer bir örgüt, *Cemaat-ı İslamiye*'yi kurmuştu. Mavdudi, ulusalcılığın putperestlikle eş olduğunu, sahte tanrılara tapınmak olduğunu savunmuş, Batı tipi demokrasiyi reddederek, "*teodemokrasi*" diye bir kavram da ortaya atmıştı. Banna'nın ızleyicisi olan Mavdudi'nin görüşleri 1951'den itibaren Mısır'da yaygınlaşmaya başladı. Mavdudi'nin bu görüşleri, Müslüman Kardeşleri büyük ölçüde etkilemişti.

1938'de, Müslüman Kardeşler üyeleri taburlar halinde örgütlendi. Her tabur işçiler, öğrenciler, iş adamları ve ser-

best meslek mensupları olarak üç gruptan oluşuyordu. Her grup haftada bir kez bir araya geliyor ve sabaha kadar ibadet ediyorlar, eğitmenlerden dersler alıyorlardı. 1943'te taburlar, 10 kişilik "*aileler*" halinde örgütlendi. Aileler haftada bir toplanıyordu. Aile bireylerinin alkol, kumar, v.b. gibi kötü yola sapmaları yasaklanmıştı. Evli çiftlerden yalnızca biri örgüte katıldığında evlilikleri sayılmıyordu. Aileler taburlara, taburlar da merkez karargaha bağlı idiler.

Biraderler her cami inşaatının yanına erkek ve kız okulları açıyorlardı. Ayrıca oluşturdukları izci örgütlenmeleriyle gençlerin fiziksel ve politik yetenekleri geliştiriliyordu. Bu gençlik kuruluşları İkinci Dünya savaşı döneminde Mısır'ın en güçlü gençlik örgütleri haline geldi.

Biraderler işçiler için gece okulları, sivil hizmet sınavlarına hazırlamak için dershaneler açıyorlardı. Öğrencileri sınavlara hazırlıyorlardı. Merkezlerde hastaneler, kırsal bölgelerde klinikler açmışlardı. Kendi işçi sendikalarını oluşturuyor, kendi fabrikalarını, matbaalarını, dokuma, inşaat ve mühendislik işletmelerini kuruyorlardı.

Suudların parasal desteklerini almalarına karşın, rakip olarak gördükleri Suud rejimini zaman zaman eleştirmekten geri durmuyorlar, onların sözde islami oldukları, özde ise İslamlıktan uzaklaştıklarını söylüyorlardı. Suudlar Müslüman Kardeşlerin Suıdi Arabistan'da yaşamalarına izin veriyor, dışarıdaki örgütlerine maddi destekte bulunuyor, ama içeride örgütlenmelerine karşı çıkıyorlardı. Hırsızların ellerinin kesilmesi, zina yapan kadınların taşlanarak öldürülmesi gibi uygulamalar Müslüman Kardeşler tarafından kabul edilmemişti

Müslüman Kardeşlerin dışardan gelecek düşmana karşı tepkileri İslam içindeki "*iki yüzlüler*", "*hainler*" ve "*havariler*" karşısındaki tepkilerine oranla daha yumuşaktı. Mısır'daki modernistler ve solcular ana hedef seçilmişti. Sol milliyetçilere karşı savaşmak için İngilizlerle işbirliğine girdiler. Banna Kahire'deki İngiliz Konsolosluğunda "*Şark Danışmanı*" olarak çalışan İngiliz İstihbaratından Albay Clay-

ton'la yakın ilişki içinde idi. Bu ilişkiler daha sonraları Kahire'deki Amerikan Elçiliği ile sürdürüldü.[20]

Hızla büyüyen örgüt, toplum içinde yaygınlaştıkça, siyasal talepler de ağırlık kazanıyordu. Karşıtları Müslüman Kardeşleri "*devlet içinde devlet*" olarak eleştiriyorlardı. Örgütün bütün çalışmalarına islami anlayışlarının damgasını vurmuştu.

Bu boyutlara ulaşmış bir örgütlenme gücüne sahip olmalarına karşın Banna, Mısırın Müslüman bir devlet haline dönüştürülmesinin zamanının gelmediğini savunuyordu.

1943'te örgütün bin kişilik "*gizli cihaz*" (al jihaz al-sırri) adı altında vurucu bir güç oluşturduğu biliniyordu. Müslüman Kardeşler, 1945-1948 arasında planlı bir terör kampanyasına giriştiler, milliyetçi ve solcu liderlerine karşı suikastlar düzenlediler. Tiyatroları, sinemaları bombalıyor, Yahudilere saldırıyorlardı. Amaç, hükümeti olağanüstü hal ilan etmeye, anayasayı askıya almaya zorlamaktı.

Müslüman Kardeşler Örgütünün İslam dünyasında yaygınlaşmasında Filistin sorunun büyük payı vardı.

1947'de Birleşmiş Milletler Filistin'i resmen parçalayarak, yüzde 55'ini Siyonistlere verdi. Bir yıl sonra, Yahudiler toprakların yüzde 76'sını ele geçirdiler. 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti ilan edildi. Birkaç dakika sonra ABD İsrail'i resmen tanıdı. Batı Yakası, Ürdün topraklarına katıldı. Gazze Şeridi Mısır'ın askeri denetimine verildi. Filistin Devleti artık yüz binlerce Filistinlinin gönlünde ve kafasında kalmıştı. Toprağından sökülüp atılmış, aşağılanmış bu halk, gönlünde ve kafasındaki Filistin'i geçekleştirmek için, bedenini imanına sararak bomba yapıp umutsuzluğunu umuda dönüştürmeye çalıştı.

1969'da Başbakan Golda Meir "*Filistinli diye birileri yok*", ardından gelem Başbakan Levi Eshkol "*Nerede bu Filistinliler? Ben buraya geldiğimde, 250 bin Yahudi olmayan insan yaşıyordu. Hiçbir değeri olmayan bir çöldü burası.*" diyorlardı. Başbakan Menachem Begin, onları "*iki ayaklı canavarlar*", Başbakan Yitzhak Shamir, onları "*ezilmesi gereken*

çekirgeler" olarak tanımlıyordu. Böylesine aşağılanarak çaresizlik içine itilen bir halk, kurtuluşunu umutsuzluğun karanlık sularında arayacaktı. Bir zamanlar laikliğin önemli bir mevzii olan Filistin, giderek İslam radikalizminin verimli bir kaynağı olacaktı.

1948'deki savaşta, İsrail devleti Arap ordularını yenince, 720 bin Filistinli zorla topraklarından sürüldü. Bu yenilgiden sonra, "*tek yolun*" bireysel terör olduğu düşüncesi oluşmaya başladı. Bu görüşün fikir babalarından biri de Enver Sedat idi. "*Ölüm Birliği*" adıyla da bir örgüt kurmuştu. Sedat Nazi yanlısı ve Müslümn Kardeşlerin de üyesiydi. Askeri Akademiyi ele geçirmek için çaba gösteren Müslüman Kardeşlerin *Askeri Akademi* hücresinde çalışmıştı. Örgüt, Kanal Bölgesindeki İngiliz yöneticilerine ve işbirlikçilerine karşı yönlendirildi. Bu örgütlerin yanında, saraya bağlı *Yeşil Gömlekliler*, *Vafd*'a bağlı *Mavi Gömlekliler* de kendi ölüm timlerini kurmuşlardı.

Müslüman Kardeşler 1948 yılında tanrı adına cinayetlerini yoğunlaştırdı. Sloganları "*ağızlar susturulunca, silahlar konuşur*"du. "*Allahsız materyalistlere karşı*" amansız savaşlarında, 1948 Martında ünlü bir yargıç olan Ahmet El Hazinder, 28 Aralık 1948'de de Başbakan Muhammed el Nukrasi öldürüldü. 1949'da ise, Banna *Genç Müslümanlar Birliği*'nin merkezine yakın bir sokakta kurşunlandı.

1952'de Nasır bir darbe ile iktidarı alınca, Müslüman Kardeşler, İslam devletinin kurulduğuna inanıyorlardı. Darbeci subaylar arasında Enver Sedat gibi Müslüman Kardeşler üyesi subaylar da bulunuyordu. Başlangıçta, Nasır bunlara karşı hoşgörülü davranmıştı. Balayı uzun sürmedi. Nasır ödünsüz laik bir rejim benimsemeye, özellikle de İngiltere'ye karşı tavır almaya başlayınca, Batılı istihbarat birimlerinin denetimindeki *Biraderler*, harekete geçti. Kahire'deki iş merkezlerini ateşe verdiler, sokakta dolaşan sevgililere, barlardan çıkan insanlara ateş açtılar.

Nasır'ın Süveyş Kanalını devletleştirmesinden sonra, Biraderler direnişlerini yaygınlaştırdılar. 1954'te darbe girişi-

minde bulundular. İngilizlerle işbirliği içerisindeki bu girişim, başarısızlıkla sonuçlandı. Liderlerinin büyük bir bölümü Suudi Arabistan'a kaçtı. Suudlar bunlara okullarda ve üniversitelerde iş verdiler. Binden fazla *Birader* tutuklandı, lider konumundaki altı kişi idam edildi

Nasır'ın ölümünden sonra, eski bir Müslüman Kardeşler üyesi kimliğiyle iktidara gelen Sedat, örgütü umutlandırmıştı. Sedat'ın Nazi Almanlar hesabına da çalışmış olduğu bilinmekteydi. Sedat iktidara gelir gelmez, Nasır'ın izlemiş olduğu "*tarafsız*" politikalar hemen terk edildi. "*Açık kapı*" siyaseti benimsenerek, ABD politikaları uygulama alanına konuldu. İnançlı bir müslüman, yeminli bir komünizm düşmanı olduğunu kanıtlamak için Sedat, Nasır döneminde hapsedilen Müslüman. Kardeşler örgütü üyelerini serbest bıraktı. Örgüt *El Dava* (Çağrı) adlı yayın organları ile düşüncelerini yayıyordu. Tirajı 78 000 olan *El Dava* kendine dört "*düşman*" seçmişti: *Batı Hıristiyanlığı*, *komünizm*, *Atatürk'ün laikliği*i ve *Siyonizm*. Bütün haber ve yorumlar bu dört düşman temelinde oluşturuluyordu.[21]

Sedat yönetimi, üniversitelerdeki Nasırcı, solcu öğrenci egemenliğini kırmak için, Biraderlere desteğini esirgememişti. Okullarda örgütlenerek solcu ve Nasırcı öğrenciler baskı altında tutuldu.

Örgüt, üniversiteliler için yaz kampları kurarak, buralarda dini ve bedensel eğitimler veriyordu. Kadınların, erkeklerin kendilerine özgü kıyafetleri vardı. Kız öğrenciler türban, uzun kara pardösüler giyiyorlar, bunları İslama dönüş, benliğine dönüş olarak, kendilerini ötekilerden ayıran üniformalar olarak kabul ediyorlardı. "*Örtünen kız öğrencilerin sayısı arttığı zaman, bu Batı uygarlığına karşı direnişin bir işareti ve İslama kayıtsız şartsız itaatin başlangıcı olacaktı.*" Güçlü bir İslam hareketinin ilk işareti de buydu.[22]

Üniversitelerde güçlendikçe örtünmeyen öğrencilere saldırılar başladı. Sokaklarda, meydanlarda, halka açık yerlerde toplu namaz gösterileri, Hıristiyanlara, türban takınayan kadınlara, sinemalara, tiyatrolara saldırılar yoğunlaştırıldı.

Hıristiyanların iş yerleri soyuluyor, yağmalanıyordu. İslamcıların rehberi konumundaki Kör İmam Şeyh Ömer Aburrahman, cihada mali kaynak sağlamak için Hıristiyan kuyumcuların soyulmaları, gerekirse öldürülmeleri yolunda fetva veriyordu.[23] Özellikle cuma namazları propaganda amaçları için etkili olarak kullanılıyordu.

Sedat'ın ABD ve Suud yönetiminin politikaları doğrultusunda Mısır'a islami bir kimlik kazandırma çabaları, Nasırcı, ulusalcı, laik kesimleri susturmuş olmasına karşın, Müslüman Kardeşlerin beklentileri çok daha ileri boyutlardaydı. Öncelikle üniversite gençliği içerisinde tam bir egemenlik kurmayı amaçlamışlardı.

Örneğin Patrick Gaffney'in yeni Minya Üniversitesinde yaptığı bir araştırmadaki gözlemleri özetle şöyledir: Başlangıçta birkaç kişiden oluşan islamcı militanlar, üniversitede, önce kendilerine ait küçük bir alan oluşturdular. Bir ilan tahtası, kafeteryada bir bölümle, dışarıda gölgelik bir alan. Kısa bir süre sonra, öğrenci birliğinde ağırlık kazandılar (1977). Sanat ve Eğitim Fakültesinin bahçesinde öğrencilerin sınıflarına gitmek için toplandıkları alana bir cami yaptılar. Giderek bütün alanlara hasırlar sererek, toplu Kuran okumaya, hoparlörlerle üniversite içerisinde yayınlamaya başladılar. Ardından kiliselere, islami tarzda giyinmeyenlere saldırılar başladı. 1979 Şubatında bir hafta süreyle belediye binasını işgal ettiler. Polis bunlara ait bir camiyi kapatınca, kentin en büyük alanında büyük bir kalabalıkla cuma namazı kıldılar. Ardından üniversite yurtlarını işgal ederek, yirmi Hıristiyan öğrenciyi rehin aldılar. İsyan askeri birliklerin müdahalesiyle bastırıldı. Esat yönetimi, Haziran 1979'da *Mısır Öğrenci Birliğini* kapatınca, Başkanlık Sarayı önünde toplanan elli bin kişinin kıldığı toplu namazdan sonra, Körfez'den Kahire'ye uçan Müslüman Kardeşler önderlerinden Yusuf el Kardavi, " *Mısır Müslümandır, Firavunların, piramitlerin, sinemaların, tiyatro gösterilerinin ülkesi değildir. .. İslam cemaatinin gençliği Mısır'ın gerçek temsilcileridir. Mısır çıplak kadınların değil, ilahi yaşamın öngördüğü emirlere*

uyan, örtünen kadınların ülkesidir." vaazının ardından, cemaati sokaklara sürüyordu.[24]

b) *Seyyid Kutb: Tek Yol İslam (El İslam kuvve el hall)*

İslam radikalizminin en etkili ideologlarından biri de Seyyid Kutb'dur (1906-1966). Öğretmen eğitimi alan Kutb, Eğitim Bakanlığında müfettişlik yaparken Amerika'ya gönderilmiştir. Amerika'daki ilişkileri blinmemekle birlikte, yolculuğunun daha ilk gününde, onu yoldan çıkarmak için gemideki kamarsına gönderilen sarışın bir şeytanın çabalarını boşa çıkardığını kendisi anlatır.

Kutb, Müslüman Kardeşler örgütüne l951 yılında katılmıştır. Bu tarih ABD'den dönüşünün bir yıl sonrasıdır. Kendisi bu tarihi "*1951'de doğdum*" diye niteler. Nasır'a yapılan başarısız suikasttan sonra tutuklanır ve 25 yıl ceza alır. 1964'te Irak lideri Abdul Salem Arif'in arcılığı ile serbest bırakılır. 1965'te ikinci bir suikast girişimi sonunda idama mahkum edilir ve l966'da idam edilir.

Seyyid Kutb, bağnaz bir Mustafa Kemal düşmanı olarak tanınır. Ona göre, Batılı güçler M. Kemal'i İslamdan kurtulmak için öne sürmüşlerdi. Öteki İslam ülkeleri Türkiye örneğini izlemedikleri için Nasır'ı desteklemişlerdi.

Halifeliği ortadan kaldıran laik Türkiye ve onun öncüsü Mustafa Kemal, İslam radikalizminin günümüzde de baş hedefi olama özelliğini korumaktadır. Bosna islamcıların lideri Aliyah İzzetbegoviç, Kutb'un bağnaz izleyicilerinden biriydi. 1970 yılında yayınladığı *İslami Bildirge'de "moderistlerin başarısızlığının simgesi, reformlarıyla Türkiye'yi ancak 'üçüncü sınıf bir ülke' yapmış olan Atatürk'tür.*"[25] diyordu.

Bosna olayları, yeni bir cihad için bulunmaz bir fırsattı. Afganistan'da aylak kalan "*savaşçılar*" Bosna'da toplandılar. Sırp katliamına karşı Boşnak askerlerinin yanıda savaşmak üzere *El Mudzahidun* tugayını oluşturdular. Başkan Begoviç, 1995'te bu İslam tugaynı kamu oyu önünde gururla selamladı. Ama bu İslam tugayı, Sırp vahşetini andıran birkaç

örnek dışında, Boşnak askerlerinin önünde engel olmaktan öteye gidememişlerdi. Mart 1996'da bunların büyük bir kesimi Saraybosna'dan uçakla getirilerek İstanbul'da Refah Partisi tarafından konuk edilmiştir. Daha sonra yüz kadarı Kuzey Kıbrıs'a, geri kalanları da Afganistan'a, Hikmetyar'ın kamplarına gönderilmişlerdi.[26] Begoviç'in bir başka ortak özelliği de, izleyicisi olduğu islamcılar gibi, Nazi işbirlikçisi olması ve o yüzden hapse atılmış olmasıydı.

Kutb'un bir başka izleyicisi, Cezayir'deki *Silahlı İslami Grup* (GIA) liderlerinden eski bir kaportacı olan Abdulhak Layada da,"*günümüzde Cemaatül Müminin'in yaşadığı en büyük facia, hilafetin kaldırılmasıdır*" demektedir.[27]

Seyyid Kutb, dindarlarla laiklik taraftarlarının aynı toplumda yaşamalarının olanaksız olduğunu söylüyordu. Dolaysıyla, Müslümanlar, öncelikle bu tür yönetimleri devirmekle yükümlüydüler. Komünizm tanrıtanımazdı, demokrasi ise, Tanrı nizamının gaspedilmesiydi. Bütün bunlar cahiliyenin göstergeleriydi. Tanrının yerine insanlığa tapmaktı. Muhammet zamanında "*cahiliye*" bilgisizlikten kaynaklanıyordu, şimdiki cahiliye ise Tanrıya bilinçli başkaldırıştı.[28]

Kutb iki kitap yazmıştır, *Fi zalal al-Kuran* (Kuranın Gölgesinde) ve *Ma alim fi-l tarik* (Yoldaki Kilometre Taşları). Kimileri ikinci kitabı, Lenin'in *Ne Yapmalı* ve Marks-Engels'in *Komünist Manifesto*'suna benzetirler.

Banna ile yaşıt, Mavdudi'den üç yaş küçük olan Kutb da, Afgani'nin düşüncelerini savunuyordu. Tanrının katında yalnızca müslümanların değil, bütün insanlığın kurtuluşunun İslamda olduğu görüşünü temel almıştı. "*Batı taklitçiliği*" hepsinin de sık sık kullandığı temel söylemlerden biridir. Komünizm, faşizm, kapitalizm gibi, İslam da bir yönetim biçimidir. Ötekiler insanın gerçekleştirdiği sistemler olmasına karşın, İslam Tanrının öngördüğü düzendir. Bu bağlamda demokrasi, özgürlük kavramları da anlamsız, yapay kavramlardır. Kuranı rehber edinen biri, bütün bu kavramların üstündedir.

Devletin İslam devleti, yasaların şeriat yasaları olması

gerektiği yolundaki değişmez anlayışları nedeniyle, Kutb ve yandaşlarının Batı ile büyük sorunları olmamıştır. Batının bilimine, teknolojisine karşı değildirler. Batının kapitalist ekonomik sistemini de yadsımamaktadırlar. IMF'in Mısır gibi ülkelere dayattığı "*açık kapı*" politikalarını kayıtsız desteklemişlerdir. Karşı oldukları, Batının laik, demokratik hukuk devleti anlayışıdır. Asıl savaşım, Batının bu değerlerini benimsemiş içerdeki karşıtlarına, kendi rejimlerine karşı verilen savaşımdır. Bu karşıtlar "*dönektir*". Döneklere karşı verilecek savaş, inanmayanlara, Müslüman olmayanlara karşı verilecek savaşımdan daha acımasız ve daha şiddetlidir. Çünkü inanmayanlar, Müslüman olmayanlar, İslamın özünü, ruhunu, yaşamadıkları için, göremezler, bilemezler. İslamı görüp yaşadıkça, onun yüceliğini kavrayıp kabul etme fırsatı vardır. Oysa "*dönekler*" bunları bildikleri halde, sapmışlardır. Bunları ıslah etmek mümkün değildir. Sapkınların öldürülmeleri vaciptir.

Kutb ve izleyicilerin sınıf savaşımına olan ilkesel karşıtlıkları, onları geleneksel kapitalist yandaşlığı tutumuna itmiştir.

"*Kardeşlik*", "*gizlilik*" gibi nedenlerle, aralarında özverili bir dayanışma oluşmuştur. İslamcı hareket içerisinde zenginleşen, feodal ve yarı feodal kökenli yeni zengin müslümanlar, harekete maddi destek sağalayarak "*dini vecibelerini*" de yerine getirmiş olmaktadırlar.

1976 yılında Kral Faysal'ın oğlu Prens el Faysal tarafından kurulan *Mısır İslamcı Faysal Bankası*, Müslüman Kardeşlerin güçlenmesinde belirleyici olmuştu. Örgütün önde gelen militanları bankada önemli görevlere yerleşmişlerdi Sedat'ın öldürülmesinin sonrası, bu gibi kişiler *Mısır Devlet Güvenlik Bürosunun* Prens Muhammet'ten isteği üzerine bankadan uzaklaştırılmışlardır.

Kutb'a göre insanlık, tıpkı İslam öncesinde olduğu gibi, cahiliye dönemini yaşamaktadır. Ona göre dünya ölçeğinde çatışma, İslam ile cahiliyeyi yaşayan "*ötekiler*" arasındadır. Cahiliyenin insanları hayvandan farklı değildir, yerler, içer-

ler, seks yaparlar. Daha da beterdirler. Çünkü Tanrıya karşı gelirler. Hele de İslam olduğunu öne süren toplumlar, daha da kötüdürler. Batı "*hayvani şehvet, açgözlülük ve bencilliğin hüküm sürdüğü büyük bir genelevdir.*" Batıya, Yahudilere değil, Mısır ve öteki İslam yöneticilerine saldırmak gerekir. Kim halkını dininden uzaklaştırarak yönetir ise, " *o bir Yahudi ajanıdır*". Nasır onun gözünde bir Yahudi ajanıdır. Kutb'a göre, Yahudiler ve Batılılar, İslamdan kurtulmak için Atatürk'ü iktidara getirdiler, öteki Müslüman devletler, Türkiye'nin girdiği yola girmeyince, Nasır'ı desteklemeye çalıştılar.[29]

Kutb, laiklerle dindarların aynı toplumda birarada yaşayamayacağını söylüyordu. Bu nedenle de, Müslümanların laik devlete karşı başkaldırmaları gerektiğini savunuyordu. Demokrasi da ona göre, Batı icadıdır, ulusçuluk da. İslamı yozlaştırmak için kullanılmaktadır. Esas olan İslam dünyasının bir halife yönetiminde biraraya getirmektir. Dünya ümmeti ırka, ulusal değerlere değil, yalnızca inanca dayanmaktaydı ve dünya inananlar ve inanmayanların iki ayrı dünyası değildir. Bütün dünya inanmayanlarla dolu olduğu için *dar-ül harptır*, cihat bütün dünyayı kapsar.

Seyyid Kutb, etkilendiği Cemalettin Afgani gibi hiç evlenmemiştir. Kutb'da karşı seks, bir tür sabit fikir haline gelmiştir. Kadın onun gözünde, içselleşmiş bir mal, erkeğin kutsal dokunulmazlığında bireyselleştirilmiş bir yaratık olarak kabul edilmiştir. Yalnızca ona ait olan, onun dışındakilerden saklanmış bir varlıktır kadın. Bu görüş, islamcılar arasında yaygındır.

Bizde Saidi Nursi, Fethullah Gülen de aynı görüştedirler. Bu anlayışa göre, bu dünyada böyle bir kadına sahip olabilmek için tam anlamıyla islamcı bir topluma, cahiliyeden arınmış bir topluma gerek vardır. Yoksa öteki dünyada 72 huri ile ebedi mutluluğu beklemek gerekir. Her şehit bu hakka sahiptir. Onlara göre örtünmeyen bir kadın "*canlı bir şehvet*" davetiyesidir. "*Bu ahlaksız kadınların çıplak bedenlerinden fışkıran ihtiras alevleri insanlığı yakarak küle çevirecek-*

tir." Kutb "*insanlık bugün büyük bir genelevde yaşıyor*" diyor. Bunu kanıtlamak için "*basına,. filmlere, moda gösterilerine, güzellik yarışmalarına, dans evlerine, şarap barlarına, yayın istasyonlarına bakmak yeter.*"[30]

Bugün olduğu gibi, dün de, islamcılar Batının bilimsel ve teknolojik olanaklarından yararlanmışlardır. İslam radikalizminin fikir babaları, Afgani, Muhammet Abdu, Seyyid Kutb, Mavdudi gibi ideologlar, fenne, teknolojiye karşı olmadıklarını vurgulanışlardır. Hasan el Banna da bu düşünceleri savunan bir matematik öğretmenidir. Saidi Nursi ve Fethullah Gülen de bu görüşleri savunagelmişlerdir.Yeri gelmişken, radikal islamcıların büyük bir çoğunluğunun geleneksel islamcı eğitimden geçmemiş olduklarını da vurgulamak gerekir. Köy ya da kasaba kökenli, orta ve alt sınıflardan gelen, daha çok bilimsel ve teknik (tıp, mühendislik gibi) yüksek okullardan mezun ya da öğrenci olan, eğitim düzeyi yüksek kimselerdir.

Ancak islamcıların en belirleyici özelliği, bilimsel ilerlemeler de dahil, her şeyi İslamda aramaktır. Bütün kapılar İslam dışındaki dünyaya kapatılmıştır. Çünkü dış dünya küfrü, cahiliyeyi temsil eder. Felsefe, dış dünyanın icadıdır ve İslamı bozmak, insanları Kurandan ayırmak için icat edilmiş şeytani bir düşünce sistemleri bütünüdür. Hele de materyalist felsefe, islami anlayışa doğrudan yöneltilmiş bir dünya görüşüdür.

İslam düşüncesinde şüphenin yeri yoktur. Tanrının varlığından, Kuranın içeriğinden "*şüphe*" edilemez. Kuran doğrudan Tanrının sözleri olduğuna göre, Tanrı insanoğluna gerek olan her şeyi Kuranda söylemiştir. Söylenecek "*yeni*" bir şey yoktur. Çünkü Kuran, zaman ve mekanın dışındadır. O nedenle akıl imandan sonra gelir. Çünkü iman ilahidir, akıl insanidir. İmanın kontrolünde olamayan akıl şeytanidir, insanı küfre götürür.

Bu görüşler, İbn Hanbel'in görüşleridir. Hanbel, Kuranın Tanrının varlığı ile var olduğunu savunmuştur. Ona göre Kuranı akıl yoluyla tartışmak mümkün değildir. Buna karşı-

lık *Mutezile* görüşünde olanlar ve bu arada Abbasi Halifesi Müttevekkil, Kuranın yaratıldığını söylüyordu. Hanbel görüşlerinden ötürü, Halife Mütevekkil tarafından hapsedilmişti.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, dünyevi gelişmelerdir. Esas olan Kutb'a göre manevi ilerlemedir. Bunun tek yolu ise İslama sıkı sıkıya sarılmak, islamcı bir yaşam tarzı yaratmaktır. Manevi değerler topluma kazandırılmadıkça "*ilim ve fen şeytani nitelik kazanır, küfre ulaşır.*"

Kutb'un idamından sonra, iki militan grup ortaya çıktı. *Hizbul Tahrir* örgütünün üyesi Salih Sırriyya önderliğindeki Müslüman Kardeşler örgütü daha da azgınlaşmış, terör ve şiddet tek savaşımı yöntemi haline gelmiştir. 1974'te Askeri Akademiyi ele geçirme girişimi ve 1981'de Enver Sedat'ın öldürülmesi, bu grup tarafından gerçekleştirilmiştir. Sedat'ın yerini alan Hüsnü Mübarek af çıkarmasına, pek çok ödün vermiş olmasına karşın, terörist hareketlerin önüne geçememiştir. 1987'de eski İçişleri Bakanı Hasan Abu Bava'yı, haftalık dergi *al-Mussava*'nın başyazarı Nabavi Ahmet'i öldürdüler. 1990 Ekiminde Parlamento Başkanı Rıfat Mahcub, 1992'de laikliği savunan Farac Foda öldürüldü. 17 Kasım 1997'de Luxor'da 58 turisti ve dört Mısırlıyı öldürdüler.

İkinci grup Şükrü Mustafa (1942-77) önderliğinde *Cemaat ul-Müslimin* örgütünü oluşturdular. Tarım eğitimi gören Mustafa, cemaatini camilere göndermiyordu. 2000 kadar üyesi bulunan cemaat okumuşlardan oluşuyordu. Ancak hiçbiri mesleğinde çalışmıyor, kol emeğine dayanan işlerde çalışıyorlardı. Evlilikte resmi nikah geçerli değildi. Evli çiftlerden biri cemaate katılınca evlilikleri son bulmuş oluyordu. Ev kiraları Kuveyt ve Suudi Arabistan'dan gelen paralarla karşılanıyordu. Mısır'daki yönetimi cahiliye olarak niteleyen Mustafa, ülkenin yabancılar tarafından işgal edilmesi halinde, "*Yahudiler veya başkaları gelirse, Mısır ordusuyla birlikte savaşmayacakları, daha güvenli bir yere çekileceklerini*" söylemiştir. Kendi yandaşları dışındaki herkesi "*kafir*" kabul eden Şükrü Mustafa, El Ezher ulemalarından Şeyh Zaha-

bi'yi, bunları *Haricilere* benzettiği için, kaçırarak öldürdüler. Cemaattan ayrılanlar da öldürülüyorlardı.

İslam dünyasında, daha çok Ortadoğu bölgesinde kümelenen ve Suud Krallığı ve Arap Emirliklerince desteklenen bu örgütler, değişik adlar almış olsalar da, ideolojik kökenleri ve siyasal amaçları yönünden büyük bir benzerlik içindedir. Örneğin 1952 yılında Filistinli Taki al-Din al-Nabhavi tarafından kurulan ve uzun süreden beri aynı ad altında Türkiye'de de faaliyetlerini sürdüren *Hizbul Tahrir* örgütü de islami bir halifelik çatısı altında toplamayı temel hedef olarak seçmiş, laiklik ve demokrasinin yeminli düşmanı bir örgüttür. Örgüt, Taliban başarısından sonra, Çeçenistan ve Dağıstan'da etkin olmaya başlamıştır. Fethullah Cemaati, örgüt yapısı, çalışma tarzı yönlerinden Müslüman Kardeşler örgütüyle büyük benzerlik içerisindedir.

ABD'nin Müslüman Kardeşlere ilgisi Soğuk Savaş dönemiyle başlamıştır. ABD'nin Kahire Büyük Elçiliği, önceleri Suud yönetim aracılığı ile, daha sonra bunlarla doğrudan ilişkiye girmiştir. Washington ile Müslüman Kardeşler arasındaki doğrudan bağlantı, hareketin ideologu, Sait Ramazan (1926-1995) tarafından yürütülüyordu. Ramazan, Banna'nın yakın çalışma arkadaşı, sekreteri ve kızı Vafa el Banna ile evliydi. Ramazan azılı bir anti-komünist olduğu kadar, bölgedeki islamcı örgütlerle, özellikle de Pakistan'daki *İslamcı Grupla* yakın ilişki içerisindeydi. Suudi Arabistan'ın desteği ile de, bir büyük elçi gibi ülke ülke dolaşarak, Müslüman Kardeşlerin şubelerini kuruyordu.

Bir İslam ülkesi olarak oluşan Pakistan, Soğuk Savaşın önemli bir üssü olarak görülüyordu. 1949 ve 1951'de Karaçi'de düzenlenen *Dünya İslam Kongresinde* Sait Ramazan etkili görevler aldı. Mavdudi ile yakın işbirliği içerisinde, Pakistan üniversitelerinde, solcu, laik, liberal, milliyetçi öğrencilere karşı militan *İslamcı Öğrenci Birliğini* örgütlediler. Ramazan'a Pakistan radyosunda görüşlerini açıklama olanağı da sağlanmıştı.

1953 Eylülünde Ramazan'ı Beyaz Saray'da Oval Ofiste

çekilmiş bir resimde Eisenhower'le birlikte görüyoruz.[31] Princeton Üniversitesinde düzenlenen CIA tarafından İslam ülkelerinden derlenen bir dizi İslam radikalinin katıldığı *İslam Kültürü* konulu konferans gerekçe gösterilerek Amerika'ya çağrılmıştı. Daha sonra Sait Ramazan, merkezi Cenevre'de bulunan, Suudların finanse ettiği *Dünya İslam Konferansı Genel Sekreterliği* görevine getirilmiş ve ölümüne kadar bu görevde kalmıştır. Ramazan, İsviçre kayıtlarına İngiliz ve Amerikan ajanı olarak geçmiştir.[32]

4. *Şii Radikalizminin Kökenleri*

> Lanet olsun şu dünyaya
> Lanet olsun şu zamana
> Lanet olsun bu yazgıya
> Şu yabanıl Araplar beni zorla
> İslam yapmak için geldiler
>
> Firdevsi, *Şahname*

İran, İslamlığı kılıç zoruyla kabul etmişti. İslamiyet öncesi İran, çeşitli inançların ve kültürlerin harmanlandığı tarihsel bir birikimin zenginliğine sahipti. İsa'da önce yedinci ile onuncu yüzyıl arasındaki bir dönemde doğmuş olan *Zerdüştlük*, İran'da yaygın bir kabul görmüştü.

Zerdüşt anlayışına göre, insanın kutsal görevi dünya üzerinde toplumsal adaleti sağlamak yolunda çaba göstermektir. İnsan iyi ile kötünün ezeli savaşımı içerisinde hapsedilmiştir. Yaşarken gösterdiği düşünce, söz ve davranışına göre, insan, cennetin ya da cehennemin sonsuzluğuna gidecektir.

İran'da doğup gelişen bir başka dinsel-siyasal hareket de, *Mazdakçılıktır.* İsa'dan sonra 5. yüzyılın başlarında Sasani soylularına karşı Horasanlı Mazdak'ın liderliğinde bir isyanla başlayan, soyluların mücevherlerini meydanlara yığıp yakan bu hareketin temsilcileri, kötülüklerin mal mülk, zenginlikten kaynaklandığını öne sürerek, bir tür ilkel komünizmi savunmuş ve bu inançlarını bir süre de hayata geçirmiş-

lerdir

Gerek *Zerdüştlük*, gerek *Mazdakçılık*, daha sonra İslam içerisinde gelişen *Batini* tarikatların felsefi içeriğine önemli katkılar sağlamıştır.

Araplar, İslamiyeti kılıç zoruyla yayıyorlar ve çok kan döküyorlardı. İran'da çok kan dökülmekle de kalmadı, İran kentleri yağmalandı, kütüphaneler ateşe verildi, sanat eserleri tahrip edildi. Ancak köklü ve zengin bir kültürü olan İran, İslamiyet üzerinde etkisini gösterdi.

İranlılar daha çok İslamiyet içindeki hakim mezheplere karşı olan mezhep ve anlayışlara yakınlık duyuyorlar ve bu tür mezhep ve anlayışlarda kendi kültürel varlıklarını koruyabiliyorlardı. Hüseyin evladını Sasanilerin varisi sayıyorlar, Ehlibeyt'in hakkını korumak için Araplara direniyorlardı. Ali'nin oğlu Hüseyin'in son Sasani hükümdarı Yezdi-curd'ün kızından olan çocuklarını İranlılar, Abbasilere karşı harekete zorluyorlardı. Bunu bilen Abbasi halifesi Me'mun, Ali oğullarından Ali Rıza'yı kendinden sonra halife olmak üzere veliaht yapıp kızını da Ali Rıza'ya verdi, ama daha sonra Ali Rıza'ya zehirli üzüm yedirerek öldürdü.[33]

Özellikle İran, Hint, Yunan, Yahudi ve Hıristiyanlık fikir ve akımlarının karşılıklı etkileşimleri, sonradan İslamiyet'in de gelmesiyle ulaşılan yeni sentezler, bu bölgede tasavvuf düşüncelerinin doğmasına ve kısa zamanda yaygınlaşmasına neden oluyordu. Iran önce Yunan, daha sonra Roma ve Bizans'la, çok sıkı siyasal, sosyal ve ticari ilişkiler içerisindedir. Yüzyıllar boyu süren bu ilişkiler, karşılıklı kültür etkileşimlerini de birlikte getirmiştir. Köprülü, Batıni kültürünün bu sentezlerden doğduğunu yazmaktadır.[34]

Batınilik (İslam rasyonalizmi), varlıkları zamanın müspet bilimlerine uygun olarak yorumluyordu. Batini görüşüne göre her şeyi yöneten akıldır. "*İnsanı kamil*" denilen üstün bir akıl vardır. Peygamber bir "*insanı kamildir*". Peygamberin mucizesi yoktur. Kuran Tanrının değil, Peygamberin sözleridir. Peygamberin aklının dışavurumudur. Peygamber, Cebrail dedikleri akıldan taşan bilgileri, anlatım biçimine

sokmuştur. "*Şüphesiz Kuran bir elçinin sözüdür*" (LXIX, 40) ayeti de bunun kanıtıdır. Peygamber halkı yönetmek için akıldan taşan bu bilgileri zahiri bir biçime sokmuştur. Batınilikte dış görünüş çirkindir. İslamın dış görünüşü de çirkindir. Aslolan *batındır* (içsellik), *zahir* (dışsallık) değil.

Batınilik, Arap istilasına bir tepkidir ve o yüzden de İranlılar ve Türkler arasında yaygınlaşmıştır. Son derece gizli olarak çalıştıkları için, Batıniler kendi aralarında çok sıkı kurallar ve denetim kurmuşlardır. Ehli sünnete karşı oldukları için hep yasaklanmış, kötülenmişlerdir. Kimi koşullarda da bu baskılardan kurtulmak için İslam akidelerine bağlı yeni sentezler oluşturmuşlardır.[35]

Çoğunluğu Sünni olan İran'da, Şiiliği resmi din olarak kabul ettiren Şah İsmail, daha çok Türkmenler arasında etkiliydi. Kendisi de bir Türkmen olan Şah İsmail, Türkçe nefesleriyle Horasan'dan Anadolu'ya, oradan Balkanlara kadar, Türkmen boylarını etkilemişti. Bu gün de alevi geleneğinin içinde Hatayi olarak bilinen Şah İsmail'in önemli bir yeri vardır. Mistik kişiliğiyle, 12. İmaının habercisi olarak kabul görüyordu. Ortodoks Şiiler onu Şii saymazlar. Çünkü onun *Batınilik* kültüründen kaynaklanan *sufi* yaklaşımlarının Arap kökenli ortodoks Şiilikle bağdaşır yanı yoktu. Dönemin pek çok siyasal-toplumsal hareketlerin önderleri gibi, Şah İsmail'in de, Ehlibeyt kanından geldiği söylenir.

Bugünkü İran Şiiliği, Şah İsmail'in yeğeni Abbas (1588-1629) döneminde biçimlenmiştir. Abbas, Safavilerin başkentini Tebriz'den İsfahan'a taşıdıktan sonra, Türkmen etkisi azalırken, Arap kökenli Şii mollaların yönetimde etkisi artmaya başladı. Mollalar kadılık yapıyor, evlilik-boşanma işlerine bakıyorlar, zengin dini vakıfları yönetiyor, kendi adlarına dini vergileri topluyor, halka dini inançlarında öndelik ediyorlardı. Mollalar yönetimde etkileri olan, mülk sahibi, bir tür ruhban sınıfını oluşturuyorlardı.

Abbas, güçlü bir merkezi hükümet kurdu. Tahtının geleceğini güvenceye almak için, büyük oğlunu öldürttü, ikinci oğlunun gözlerini oydurdu.

Abbas'ın torununun torunu, Şah Sultan Hüseyin, mollaların desteği ile tahta oturdu. Ama gene mollaların desteğindeki isyanla devrildi. Bu kargaşadan yararlanan Sünni Afganlar, İsfahan'ı ele geçirip kenti yağmaladılar, Şah Sultan Hüseyin'i yakalayarak öldürdüler. Safavi hanedanlığı böylece son bulmuştu (1722).

Anarşi ve kargaşa içindeki İran'da mollalar da etkisizleşmişti. Ancak yüzyılın sonuna doğru yeniden güç kazanmaya başladılar. Ondokuzuncu yüzyılda, güçleri yeniden şahları devirecek düzeye ulaşmıştı.

48 yıllık yöntemi sırasında İngiliz şirketlerine, Yahudi bankerlere, ülke kaynaklarını rehin veren Nasır Aldin, tütün tekelini İngilizlere verince, Molla Hasan Şirazi'nin boykot çağrısına, Hıristiyan ve Yahudiler de dahil, bütün İran halkının yanında, Şahın eşleri de uymuş, tekel sözleşmesi iptal edilmişti (1891). l906'da kabul edilen Anayasa ve ilk parlamento yine bu mollaların desteği alınarak gerçekleştirildi.

1798'de Napolyon, Mısır'ı işgal ederken İngiltere'nin Hindistan sömürgesine gözkoymuştu. Bu nedenle de İran onun için önemli idi. Rus Çarı ile de anlaşarak, Çardan destek sözü aldı. Ancak, İngiltere, özellikle İran Körfezini çok önceden güvence altına almıştı. Ama Napolyon'un bu manevralarına karşı, İran ile yeni bir anlaşma imzalamayı da ihmal etmedi (1801). İran'ın İngiltere'den yana tavır alması karşılığı, İngiltere İran'a askeri ve teknik yardım yapacaktı.

Bu arada misyonerler de İran'da boş durmuyorlardı. 1811'de *Doğu Hindistan Şirketine* bağlı kilise temsilcisi Henry Martyn önderliğinde bir grup, Şiraz'da ilk misyonerlik üssünü kurmuş ve İncilin Acemceye çevrilmesi işine başlamıştı. ABD misyonerlerinin de bu bölgeye ilgisi aynı döneme rastlar. İlk ABD misyonerlerinin İran'a geliş tarihi 1834'tür. 1871'de de Amerikalı misyonerler, okul ve hastane açmaya başladılar. Anadolu, İran, Suriye ve Filistin'de faaliyete geçirilen misyoner okulları, önce Müslüman olmayanları (Ermeni, Rum, Yahudi vb) bu okullarda eğitiyorlardı, daha sonra Müslüman çocuklara da bu okulların kapısı aralandı.

19. Yüzyılın başından beri İran, Rusya ve İngiltere arasında çıkar alanı olarak paylaşılmış, kapitülasyon hakları sağlamışlardı. Bu ayrıcalıklar sonucu, Avrupa malları İran pazarını istila etmişti. İran yerli sanayii yok edilmişti. İran'dan Avrupa'ya afyon, pamuk ve halı ihraç edilebiliyordu. 1850'lerin sonlarına doğru, Hindistan ile İngiltere arasındaki iletişimi kolaylaştırmak için İngilizler, İran telgraf tekelini ele geçirdiler. 1847'de İngiliz Baron Julius de Reuter, demiryolu, tramvay, maden işletmesi, bütün sulama işleri, ulusal bir banka ve öteki sanayi işletme haklarını almıştı. Şahın eşinin başını çektiği ulema, buna karşı direndi. Bu ayrıcalıkları veren Başbakan Mirza Han istifa etmek zorunda kaldı. Ama bu tür direnişler kalıcı sonuçlar veremiyordu. Yüzyılın sonuna doğru İran ekonomisini tümüyle denetim altına alan İngiltere ve Rusya, bütün politik gelişmeleri de belirler hale gelmişti.

1908'de İran'da petrol bulundu. 1909 yılında *Anglo-Iranian Petroleum Company* (İngiliz-İran petrol şirketi) kuruldu. Petrol İngilizlerin eline geçmişti. İngiltere'ye karşıtı gösteriler düzenledi. İngiltere'ye karşı Amerika'dan ve Rusya'dan yardım istendi. Rusya devrim öncesi kargaşasını yaşıyordu, Amerika ise, bölge politikasını henüz İngiltere politikalarının yedeğinde geliştiriyordu.

İran toplumunda mollalarla esnaf ve zanatkarlar içiçe yaşıyordu. Akrabalık ilişkilerinin yanında, ekonomik ve toplumsal ilişkiler de bu kesimleri birbirlerine yaklaştıran nedenlerdi. *Çarşıcılar* (*bazari*) adı verilen bu kesimler, İranın politik yapısında da önemli rol oynamışlardır. İran'ın Anayasası ve parlamenter sisteme geçişi bu grubun liberallerle birlikte harekete geçmesiyle gerçekleşmişti. Musaddık'ın *Ulusal Cephesi* de laikler, liberaller, komünistler ve çarşıcıların birlikte oluşturdukları bir hareket olacaktı.

1921'e doğru İran tam bir kargaşa içerisindeydi. İngilizler Bolşevik devriminin İran'a uzanacağı korkusuyla, Kazak askerleri komutanı Albay Rıza'yı Tahran'a yönelttiler. Tahran'da hükümeti düşüren Rıza, yeni oluşturulan ordunun ko-

mutanı oldu. Kısa sürede başbakanlığa yükselen Rıza, önce kuzeydoğudaki başkaldırıyı, Kürt isyanlarını ve Güneyde İngilizlerle anlaşan Arap aşiretlerini ezerek merkezi bir iktidar kurdu. 1925'in sonunda parlamento Türk kökenli Kaçar Hanedanlığına son verince, Şah unvanını aldı. Rıza'nın Şahlığına kadar uzanan yolun açılmasında da mollaların etkili olduklarını belirtelim. Ülkenin iki büyük dini lideri Rıza'ya itaat etmenin "*dinsel görev*" olduğu fetvasını vermişlerdi.

Oysa Rıza Şah'ın kafasında çok başka şeyler vardı. Kapı komşusu Türkiye'nin yeni atılımlarını hayranlıkla izliyordu. İki ülkenin karşılaştıkları sorunlarda da benzerlikler vardı. Rıza Şah da ülkeyi kargaşadan kurtarmıştı. O da monarşiyi yıkarak parlamenter demokrasi sistemini gerçekleştirmek istiyordu. İran da, Türkiye gibi, yabancıların etkisinden kurtulmuş, bağımsız bir ülke, Arap kültüründen arınmış kendi kültürünü yaşayan, geliştiren bir ülke olmak istiyordu. İran da, Türkiye gibi, Batılı bir topluma dönüşünce, yaşamakta olduğu bütün sorunlardan kurtulabileceğine inanıyordu.

Rıza Şah, önce güçlü bir ordu kurdu. Ardından hukuk sistemini değiştirerek mollaların kadılık haklarını ortadan kaldırdı. Avrupa hukuk sisteminin kabulü ile mollalar yalnızca evlenme ve boşanma işleri, vb gibi işlerle yetkili olacaklardı. Böylece mollaların çok önemli bir ekmek kapısı kapatılmış oluyordu. Kadınları erkeklerle eşit kılan yasalar, müslüman olmayanları müslümanlarla eşit sayan yasalar, zorunlu soyadı yasası (kendisi Pehlevi soyadını aldı), dini vakıfların denetimi, gelirlerinin devlete bildirilmesi zorunluluğu, ruhban sınıfının önemli gelir kapılarını kapamış oluyordu. Bu durum, yoksulluğun ağır bastığı mollalardan oluşan bir işsizler ordusu yaratmıştı.

1935 Yılında Avrupalılar gibi giyinme zorunluluğu, mollaların sarıklı, cüppeli dolaşmalarının yasaklanması, Kabe'ye hac ziyaretinin yasaklanması, ardından da kadınların çarşafla sokağa çıkma yasağı, mollaları sokağa dökmek için yeterli neden olmuştu. Rıza Şah, bu direnişleri zor kullanarak bastırabiliyordu.

Rıza Şah, dağılıp parçalanmakta olan İran'ı bir ulus devlet haline getirmek için büyük çabalar gösterdi. Çay ve şekere tekel koydu. Sanayileşme çalışmaları başlattı, demiryolu ağını geliştirdi, sağlık ve eğitimde önemli reformlar gerçekleştirdi. O zamana dek ilköğretim, din adamlarının elindeydi ve ilköğretime Kuran öğretimi ile başlanıyordu. Ülkedeki tüm yabacı okulları devletleştirdi. Kadın ve erkeklerin eşit koşullarda ve birlikte eğitim gördüğü ilk üniversiteyi açmış, eğitim için yurtdışına öğrenciler göndermişti. İlköğretimin zorunlu hale getirilmesi, kız ve erkek çocukların aynı sınıfta birlikte eğitim görmeleri, yine Rıza Şah tarafından gerçekleştirilmişti. 1930'ların sonuna doğru, kentlerin çoğu elektriğe kavuşmuştu.

Ancak okuma ve yazmayı bir Kazak subayı iken, kendi kendine öğrenmiş olan Rıza Şah'ın uygulamaya koyduğu ulusalcı politikalar, İngiltere gibi, İran'da büyük çıkar ağlarını kurmuş olan ülkeleri rahatsız ediyordu. İngiltere'nin baskısına karşı ABD'nin desteğini sağlamak için, ABD petrol şirketi *Standard Oil*'e imtiyazlar vermesi de, Rıza Şah'ı kurtarmaya yetmedi.

Almanya'dan destek sağlama arayışına girdi, başarılı olamadı. Sonunda, Alman yandaşlığı gerekçe gösterilerek, İngiltere tarafından tahttan indirildi ve Güney Afrika'ya sürgüne gönderildi. Yerine oğlu Rıza oturtuldu.

Yeni Şah, kişiliksiz, İngilizlerin her dediğini yapan bir kukla olmaktan öte gidemiyordu. İran halkı açlık ve yoksulluk içinde yaşarken, dünyanın en karlı şirketi olarak İran'ın petrolünü dünya pazarına süren *Anglo-Iranian* Petrol Şirketi, imtiyaz alanlarını daha da genişletmek için hükümetleri değiştiriyor, parlamentoyu isteği doğrultusunda yapılandırabiliyordu. İranlı yetkililer. petrol rafinelerine giremiyor, hesaplarını, defterlerini denetleyemiyor, petrol alanlarının yakınına bile yaklaştırılmıyorlardı. Şirketin *Merkezi Haberler Bürosu* adı altında faaliyet gösteren güçlü bir haberalma ve casusluk ağı vardı.

Öte yandan, ABD de 1946 yılından başlayarak İran'a il-

gisini artırmıştı. Eski Alman ajanları, Kürt, Bahtiyari vb gibi aşiret reislerinden oluşan bir casusluk ağı kurmuş bulunuyordu.

1945'te Azerilerin bir bölümü başkaldırarak Sovyet sistemine geçmeleri, 1946'da Kürtlerin devlet kurma girişimleri, İran'da ulusalcı duyguları kabartmış, İngiliz-Amerikan kuklası konumundaki Şah'a karşı tepkileri artırmıştı. Musaddık'ın önderliğinde ulusalcı güçlerin artan etkinlikleri karşısında İngilizler, fazla direnememişlerdi.

İran ulusalcıları *Ulusal Cephe* adı altında Musaddık önderliğinde iktidara geçince, petrolü millileştirmişti. Bu olay, yalnızca Ortadoğuda değil, bütün dünyada, emperyalizmin yeni stratejisinin oluşturulmasında ilk adımı oluyordu. Amerikan Merkezi Haberalma Örgütünün (CIA) darbeler ve suikastlar zincirinin ilk halkası, Musaddık'ın traji-komik bir darbeyle iktidardan uzaklaştırılması ile başlayacaktı. Olayın bir başka yanı da, Humeyni iktidarının ilk tohumlarının bu dönemde atılmış olmasıydı.

a) *CIA'nın Musaddık Darbesi*

CIA'nin İran'da Musaddık'a karşı gerçekleştirdikleri darbe, ABD'nin dünyada gerçekleştirdikleri darbenin ilkiydi. Bundan sonra, CIA bütün dünyada gerçekleştirdiği darbelerle anılmaya başladı. Bu darbeyi, CIA belgelerine dayanarak hazırlanmış ABD kaynaklarını özetleyerek verelim:

Geçtiğimiz yüzyılın başından beri İngiliz petrol şirketi *Anglo-Iranian Oil Company* (AIOC) İran petrolünün üretimi ve pazarlaması konusunda tekel kurmuş bulunuyordu. İngiltere'nin dünyadaki bu en karlı şirketi Musaddık tarafından ulusallaştırıldı. Hemen ardından, İran Körfezinde Ramadan'daki aynı şirketin dev petrol rafinerisini de kontrol altına aldı. İngilizler çılgına döndüler. Önce Uluslararası Mahkemeden ve Bitleşmiş Milletlerden Musaddık'ın cezalandırılmasını istediler. Ardından donanınayı İran Körfezine gönderdiler, daha sonra da İran ekonomisini felce uğratacak am-

bargoyu uyguladılar. İran, rafinelerini çalıştırabilecek uzman bile bulamıyordu.

Halkının gözünde bir ulusal kahraman olan Musaddık inatla direndi. İngiltere İran'ı işgal etmek istedi. ABD Başkanı Truman'dan destek alamayınca, bu planından vazgeçmek zorunda kaldı. İki seçenek kalmıştı, ya Musaddık'ı kabul edecek, ya da bir darbe ile iktidardan uzaklaştıracaklardı.

İngiliz ajanları darbe için harekete geçti. Bunu öğrenen Musaddık, İran'daki İngiliz Büyük Elçiliğini kapattı. Bütün İngilizler, Ekim 1952'de sınırdışı edildi. Yeniden Truman'a başvuran İngilizler, darbeyi CIA ile birlikte gerçekleştirmek istediler, ancak Başkandan yine destek göremediler.

Kasım 1952'de Eisenhower başkan seçilince işler değişti. Seçim kampanyası sırasında *İngiliz Gizli Servisinin* yöneticilerinden Christopher Montague Woodhouse, CIA ve Dışişleri ile görüşmek üzere ABD'ye gitti. Oradaki görüşmelerinde gerçek gerekçelerini gizleyerek, İran'ın komünist rejime kaydığına muhataplarını inandırmaya çalıştı. Woodhouse beklediğinden de yüksek bir başarı sağlamıştı. Yeni yönetimin Dışişleri ve CIA'nin başına geçecek olan Dulles kardeşler bu söylenenlere inanmaya hazırdılar. Onlara göre ABD saflarında kararlılıkla saf tutmayanlar, düşman saflarında yer almış sayılırdı. Geniş petrol rezervleri, Sovyetlerle olan uzun sınırları, güçlü bir komünist partisi ve ulusalcı bir başbakanıyla İran, kısa sürede komünizmin kucağına düşebilirdi.

Ocak 1953'te Eisenhower Beyaz Saray'da göreve başlayınca, Dulles kardeşler, ilk iş olarak Musaddık'ın devrilmesini gündemlerine aldılar. Bu, hükümet darbesi konusunda CIA için de bir ilk olacaktı. Operasyonu gerçekleştirmek üzere, Ortadoğu konusunda oldukça deneyimli CIA'nın Asya ve Ortadoğu bölümü Şefi, Başkan Theodore Roosevelt'in torunu 36 yaşındaki Kermit Roosevelt görevlendirildi.

Temmuzda Beyrut'a uçan Roosevelt, oradan araba ile Suriye ve Irak çöllerini aşarak sınırdan gizlice İran'a girdi. Ajanları tarafından kiralanan, Tahran'daki bir villada iki hafta sıkı bir çalışma yaptı. İngilizlerin daha önceki çalışma-

ları sonucu basından, subaylardan, politikacılardan, yeraltı dünyasından ve mollalardan oluşan bir şebekeyi hazır bulmuştu. CIA bunlara aylık maaş ödüyor, karşılık olarak da hemen her gün Musaddık'ı suçlayan yalan haber üretiyorlardı. Şahın Musaddık'ı azlettiği, yerine emekli general Fazullah Zahıdi'yi atadığı haberlerini yaydılar. CIA Zahidi'ye 100 bin dolardan fazla para vermişti. Sokak serserilerinin ellerine tutuşturulan Şah fotoğraflarıyla, Musaddık'a karşı, Şah lehine sokak gösterileri düzenletildi. Basındaki Musaddik karşıtı yazılar artmaya başladı. Yazılarda Musaddık'ın yalnızca komünist eğilimde olmadığını, tahta göz diktiğini, İsrail'in desteğinde ve hatta İngilizlerin adamı olduğu yolunda doğrudan CIA tarafından hazırlanan haberler işleniyordu. Bu haberlerin imalatçısı Richard Cottam o günleri anlatırken Tahran'daki gazetelerin beşte dördünün kontrolleri altında olduğu ve yazdığı her yazının hemen ertesi günü İran gazetelerinde yayınlandığını belirterek, hedeflerinin Musaddık'ı "*komünist işbirlikçisi bir fanatik*" olarak tanıtmak olduğunu söylemektedir.[36]

Bütün bu kirli işleri yürütürken, Roosevelt'in önünde temizlemesi gereken bir pürüz daha vardı: kişiliksiz, pısırık Şahın elinden Musaddik'ı azlettiğine ve yerine General Zahidi'yi atadığına ilişkin imzalı bir kağıt almak. Ama Şah, halkın bir kahraman olarak kabul ettiği Musaddık'tan çekindiği için, bunu imzalayamıyordu. Şahı etkileyecek kişileri devreye sokmak gerekiyordu. Bu kişilerin başında Şahın ikizi Prenses Eşref geliyordu.

Uyuşturucu dahil, her türlü kirli ilişkilerinden dolayı İran'da barınamayıp yurtdışında yaşayan Prensese ulaşmak zor olmadı. Paris kumarhanelerinin ve gece kulüplerinin bu ayrıcalıklı müşterisi, CIA'nin İran'daki seçkin adamlarından Esadullah Raşidiyan tarafından telefonla arandığının ertesi günü, Amerikan ve İngiliz ajanlarından oluşan bir heyet tarafından ziyaret edildi. Heyetin başındaki İngiliz ajan Norman Darbyshire, bir mink kürk manto ile hatırı sayılır miktardaki para paketini yanına almayı ihmal etmedi. Hediyele-

ri görünce, Darbyshire'ın deyimiyle "*gözleri parlayan*" Prenses, Tahran'a uçmayı kabul etti. Prenses, evlilik adı Madame Şefik olarak, bir pürüz çıkmadan Tahran'a indi. Başında, Şah onu kabul etmedi ama saraydaki ajanlarının çabaları ile görüşme 29 Temmuz gecesi gerçekleştirildi. Ama Şahı ikna edemedi. Bu haber duyulunca, şiddetli protestolar oldu ve Prenses arkasına bakmadan, aceleyle Avrupa'ya döndü.

Roosevelt, General H. Norman Schwarzkopf'a yöneldi (Birinci Körfez Savaşında, Çöl Fırtınası Harekatında da bu adı sık sık duyacaktık). General 40'lı yıllarda İran'da seçkin bir alayın komutanlığını yapmış, Şaha yakın bir gizli servis kurarak elemanlarını yetiştirmiş ve Şahın saygı duyduğu biriydi. CIA, generale "*örtülü bir görev*" verdi. General Lübnan. Pakistan ve Mısır'a görüşmeler yapmak için ziyaretler yapacaktı. Geçerken de İran'a uğramış olacaktı. İran'a birkaç çanta dolusu milyonlarca dolarla gelmişti. Roosevelt'le görüştükten sonra, operasyonun elebaşlarıyla biraraya geldi, dolarları bunlara dağıttı. Şahı aradı ve 1 Ağustos günü Sarayın büyük bir salonunda baş başa görüştüler. Şah hala korkuyordu. Ama yumuşama yoluna girmişti. Roosevelt'in kendisinin görüşmesi gerekiyordu. Bu çok tehlikeliydi. İran'da olduğu, üstelik Şahla ilişkide olduğu duyulacak olursa, her şey altüst olurdu. Ama başka seçenek de yoktu.

2 Ağustos günü en yakın adam Esadullah Raşidiyan'ı saraya gönderdi. Raşidiyan kardeşler İngiliz İstihbarat örgütünün İran'daki kilit adamlarıydı ve bu üç kardeşe her ay 10000 İngiliz lirası ödüyorlardı.[37] Mesaj kısaydı. ABD ve İngiltere darbe hazırlıyorlardı, engel olunmamalıydı. Şaha başını endişeyle sallamak düştü.

Roosevelt, *Rosenkrantz* kod adındaki adamı ile "*bir Amerikan yetkilisinin Eisenhower ve Churchill adına gizli bir görüşme*" yapma isteğini Şaha iletti. O gece yarısı bir araba Roosevelt'in kaldığı villaya gönderildi. Tebdili kıyafet içindeki Roosevelt arabaya bindi, battaniyeyi üzerine çekerek yere uzandı. Sarayın giriş merdivenlerinde Şah konuğunu bekliyordu. Arabanın kapısını açan Şah, karşısında daha önceleri

başka kimlikle tanıdığı Roosevelt'i buldu. Roosevelt, İran'da Amerikan ve İngiliz gizli servisleri adına bulunduğunu, bunun kanıtını da Şah isterse, BBC'in ertesi geceki yayınından öğrenebilirdi. Churchill, BBC'nın kapanış "*şimdi gece yarısı*" anonsunun yerine, "*şimdi **tam** gece yarısı*" anonsu ile değişeceğini sağlamıştı.

Şah ikircikli tavrını sürdürünce, Roosevelt kaşlarını çatarak Musaddık'ın iktidarda kalmasının "*İran'ın komünistleşmesine ya da ikinci bir Kore olmasına yol açacağı*"nı, Batının bunu kabul edemeyeceğini söyledi. Şahın, gücünü pekiştirecek bu darbeye yardımcı olması gerektiği, yoksa İran'dan ayrılacağını, başka planlar hazırlanacağını da sözlerine ekledi. Şah bunları sessizce dinlemekle yetindi. Ertesi gece buluşmaya karar vererek, ayrıldılar.

Roosevlt Şahla görüşmelerinde, "*elinin altında 1 milyon dolar, işinin ehli, son derecede profesyonel örgütçü bir kadro bulunduğunu*", bunların "*broşür dağıtmak, sokak gösterileri düzenlemek, muhalefeti örgütlemek vb*" konularında usta olduklarını eklemeyi de unutmadı. Ajax Operasyonu dört koldan yürütülecekti. Camilerde, sokaklarda, Musaddık'ın popülaritesini yıpratacak bir kampanya yürütülecek, Şah yanlısı subaylar bir bildiri ile Musaddık'ı azledecekler, sokak çeteleri sokağı ele geçirecekler ve son olarak da General Zahidi ortaya çıkacak ve Şahın başbakanlık teklifini kabul ettiğini ilan edecektir.

Sonunda Şah, fermanı imzalamayı kabul etti, ancak imzaladıktan sonra hemen gizlenecek bir yer bulmalıydı. Hazar kıyısında sarayın av evi olarak kullandığı yer seçildi. İşler kötüye gittiğinde, Kraliçe ile birlikte Bağdat'a kaçmak üzere bir uçak hazır olacaktı. Ertesi sabah bir CIA kuryesiyle saraya gönderilecek olan fermanları imzaladıktan sonra, Şah sarayı terk edecek ve gizleneceği yere gidecekti.

9 Ağustos sabaha karşı yapılmış olan bu görüşme, son görüşmeydi. Roosevelt, Başkan Eisenhower'in özel mesajını da majestelerine sunmuştu: "*Tanrıdan Majestelerine yardımcı olmasını dilerim. Pehleviler'le Rooswelt'lerin ortak çabaları*

bu küçük sorunu çözemiyorsa, hiçbir yerde umut kalmadı demektir. Bu işin üstesinden geleceğinizden hiç kuşkum yoktur."

Roosevelt, villasına döndüğünde saat sabahın beşi olmuştu. Keyifle yatağına girdi. Bir süre sonra uyandırıldığında bir terslik olduğunu öğrendi. İmza almaya giden kurye eli boş dönmüştü. Şah sarayı terk etmişti. Bunun üzerine Albay Nasıri'nin Hazar kıyısına uçması kararlaştırıldı. Gece geç saatlere kadar Nasıri'den bir ses çıkmamıştı. Gece yarısına doğru imzalar Roosvelt'e ulaştırıldı. Hava koşulları nedeniyle Nasıri'nin uçağı kalkamamış, fermanlar kara yolu ile gönderilmişti.

Roosevelt hemen harekete geçmek istiyordu, ama arada perşembe ve cuma vardı. Bu günler tatil günleriydi. Adamları, tatil günleri harekete geçmelerinin doğru olmayacağını söylediler. 15 Ağustos cumartesine ertelediler. Bu arada sokak gösterileri yoğunlaştırıldı, basında Musaddık'a saldırılar şiddetlendirildi. *Tudeh* (İran kitle partisi) adı kullanılarak yayınlanan sahte bildiri ve broşürlerle Musaddık'a karşı çıkan ya da çıkacak olan mollalar tehdit ediliyor ve mollaların önde gelenlerine, kimi seçkin kişilere Tudeh adına yapılan telefonlarla, mektuplarla ölüm tehdidi yağdırılıyordu. Tudeh imzası taşıyan bu "*dehşet verici tehditlerin*" tertipçisi Amerikalılardan para alan Ayetullah Behbehani'den başkası değildi.[38] Mollaların birkaçının evleri önünde ses bombası patlatılarak, tarafsız mollalar korkutuldu. Oluşturulan çeteler, Tudeh adı altında etrafa dehşet saçıyorlardı. Bütün kampanya Musaddık'ın komünistlerle işbirliği yaparak, ülkeyi komünizme teslim edeceği stratejisine oturtulmuştu.

15 Ağustos 1953 gece yarısı. Saray Muhafız Alayı Komutanı Nimatullah Nasiri, cebine koyduğu Şahın Musaddık'ı azleden mektubuyla birlikte birkaç askeri kamyon dolusu askerle Genelkurmay Başkanı Taki Riyahi'nin oturduğu evin kapsını çaldı. Evde hiç kimse yoktu. Albay jipine bindi, Musaddık'ın evine yöneldi. Demokratik yoldan iktidara gelmiş olan Başbakana Şahın azil emrini tebliğ edecek, eğer uymaz

ise, onu tutuklayacaktı.

Albay Nimetullah bunları kendi başına kotaracak yetenekte birisi değildi. Bu plan CIA ve İngiliz Gizli Servisinin aylarca önceden başlayan çalışmalarının uygulamaya konulmasıydı. Darbe, ABD Başkanı Eisenhower ve İngiltere Başbakanı Churchill'in ortak emirleriyle planlanmıştı.

Her şey yolunda görünüyordu. 14 Ağustosta, CIA Merkezinden TPAJAX operasyonunun tamamlanmasının ardından hükümeti kuracak olan General Zahidi'nın kullanımına verilmek üzer, 5 milyon doların hazır bulundurulmasını isteyen telgrafı çektikten sonra, Amerikan Elçilik binasındaki üssüne çekilen Roosevelt, 15 Ağustos gece yarısında Albay Nasıri'den telefon bekliyordu.

Albay Nasıri, Genelkurmay Başkanını evinde bulamayınca, yanındaki birlikle Başbakan Musaddık'ın oturduğu eve yöneldi. Kapının önüne geldiğinde orada pusu kuran askerler tarafından sarılarak tutuklandı. Roosevelt gibi, Şah da radyodan başarı haberini boşuna beklediler. Sabahın ilk saatlerinde radyolarda, Musaddık'ın kendi sesinden Şah ve "*yabancı unsurlar*" tarafından tertiplenen komplonun başarılamadığı ilan ediliyordu. Halk sokağa dökülmüş, Şah aleyhine, Musaddık lehine coşkulu gösteriler yapıyordu. Komplo başarıya ulaşamamıştı. Şah uçağa atlayarak eşiyle birlikte İran'dan kaçtı.

Churchill, "*bir damla petrol, bir damla kanla eşdeğerlidir*" demişti. Şeytanının kanla dansı daha yeni başlıyordu. Gerçekten de cumartesi yaşanılan başarısız darbe girişiminden hemen sonra, acele İran'ı terk etmesi istenen Roosevelt, pes etmemiş, ikinci bir girişim için harekete geçmişti. Iran halkının çok büyük bir bölümünü arkasına almış olan Musaddık liderliğindeki Ulusal Cephenin içersinde bulunan mollaların cepheden koparılması çalışmalarını hızlandırmak gerekiyordu. Genç Ruhullah Humeyni ve birkaç yandaşı dışında, mollaların hepsi cepheye katılmışlardı. Bunların en etkili olanı Ayetullah Abdulkasım Kaşani'ydi (1882-1962). Kaşani'nin babası I. Dünya Savaşında İngilizlere karşı sava-

şırken ölmüştü. Kendisi de II. Dünya Savaşında, Müttefiklerin İran'ı işgali sırasında İngilizlere karşı savaşmış, İngilizler tarafından esir kampında tutulmuştu. Şah onu susturmak için sürgüne göndermiş, Beyrut'ta iken büyük bir halk desteğiyle İran Meclisine seçilince, Şah, dönüşüne izin vermek zorunda kalmıştı. Tahran'da karşılamaya gelen büyük kalabalığa seslenirken, Musaddık'ı ve Ulusal Cepheyi gerçek yurtseverler olarak selamlamıştı. Kaşhani, Iran sömürgenlerden kurtulduktan sonra, islami bir nizam kurulabileceğini savunuyordu.

Kaşhani Meclis başkanı seçilince, İngilizler ve Amerikalılar General Zahidi ve İngilizlerin gözde ajanları Raşidian kardeşler kanalıyla ilişkiye geçmişlerdi. ABD seçkin diplomatı Harriman'ı Iran'a göndermiş, Harriman Kaşani ile evinde görüşmüştü. İngilizlere ateş püsküren Kaşani, oklarını Musaddık'a çevirdi. Karşıtlarını sindirmek için 1945'te Kaşani'nin desteğinde, molla Navab Safavi önderliğinde Müslüman Kardeşler benzeri *İslam Fedaileri* adı altında silahlı bir çete oluşturdu. Örgüt 1949 yılında Şaha karşı başarısız bir suikast düzenledi. 1950'de adalet bakanı Abdul Hüseyin Hacir, 1951'de Başbakan General Razmara öldürüldü. Kaşani, suikastı düzenleyen islamcı fanatik Halil Tahmasibi için meclisten af çıkardı.

Kaşani, 1952 yılında Musaddık'ı desteklemekten vazgeçmişti. Kaşani, CIA'nın öteden beri yakından izlediği önemli kişilerden biriydi. Gerçekten de CIA, Kaşani'yi Musaddık'a karşı etkili kozlardan biri olarak kullanacaktı.

Öte yandan, Raşidian kardeşlere bağlı şebeke, İran'daki kargaşayı artırmak için devlet yetkililerinden birini kaçırma planı hazırladı. Dışişleri Bakanı Fatemi ya da Genelkurmay Başkanı General Riahi hedef seçilmişti. Bu kişiler iyi korundukları için, Tahran Polis Şefinde karar kılındı. General Mahmut Afşartus'u tanıyan tertipçilerden biri, onu evine davet etti ve eve gelen General Afşartus kaçırılarak öldürüldü. General Zahidi de suçlananlar arasındaydı. Zahidi, Ayetullah Kaşahani'nin koruması altında Meclise sığındı. Musad-

dık'ı destekleyen Meclis üyeleri, Kaşhani'yi Meclis Başkanlığından düşürdüler. İngiltere'nin İran'daki ajanı Robin Zaehner, Londra'ya gönderdiği raporda bütün bunları "*tertipleyen ve yönetenlerin Raşıdian kardeşler*" olduğunu bildiriyordu.[39] Gazeteler ve dini liderler Musaddık'ın kellesini istiyorlardı.

Başarısız darbenin ardından, geri çağrılan Roosevelt dönmemişti. İran'dan ayrılınca, bütün bir ajanlar ağı başsız kalacak, halkın büyük çoğunluğunun desteğini arkasında bulan Musaddık, duruma hakim olacaktı. Pazar günü Zahidi ve öteki kilit adamlarıyla buluşan Roosevelt, Şahın imzalamış olduğu fermanları çoğaltarak halka ve ordu birliklerine dağıtılmak üzere ajanlarına verdi. Pazartesi günü gazetelerde çıkacak olan başlıkları hazırladı. Gazeteler, Musaddık'ın Şahın tahtına geçmek istediğini, ama yurtsever subayların bunu önlediğini yazacaklardı. Doğruyu yazan gazeteler ise azınlıktaydı.

Roosevelt, Amerikan Elçiliği askeri ataşesi General Robert McClure'den darbeye katılmak için birkaç askeri birlik bulmasını istedi. Generalin pek çok İranlı subay tanıdığı vardı. İran Genelkurmay Başkanı ile işe başladı. Darbeye katılmasa da, etkisizleştirilmesini düşünüyordu. Genelkurmay Başkanına, birlikte bir kaç günlüğüne kent dışında balığa çıkmayı önerdi. Kabul görmeyince, sesini yükselterek Şaha bağlı kalması gerektiği uyarısını yaptı. Karşılık olarak Amerikan Generaline kapı gösterildi. Ardından General, İsfahan'a gönderildi. Orada komutanlara fermanın kopyasını göstererek, darbeye katılmalarını istedi. Komutan, emirleri Amerikalılardan değil, İranlılardan alacağını söyleyerek tersledi. İki yerden de eli boş dönünce, başkentteki küçük karakolları dolaştı. Komutanlara para verdi, başarı sağlanındığında başka vaatlerde de bulundu. İki küçük birliğin komutanından söz aldı.

Bir sonraki adım, sokakta kargaşa yaratmaktı. Bunun için Amerika'da CIA'de eğitilmiş iki adamı, Celil ve Keyvani'yi görevlendirdi. Kenar mahallelerdeki işsiz güçsüz takımı toplanacak, Musaddık ve komünizm lehine sloganlar atıla-

cak, vitrinler kırılacak, sokaktan geçenler dövülecek, camilere ateş açılacaktı. Bunun için iki ajana 50'şer bin dolar verildi. Ertesi sabah kentin varoşlarından harekete geçen gruplar, Musaddık lehine sloganlar atarak kent merkezine doğru yürüdüler. Gruplara, bir şeyden haberi olmayan Musaddık ve Tudeh taraftarları da katılıyordu. Parlamento Alanına ulaştıklarında, kalabalık onbinleri bulmuştu. Alanda bulunan Şah'ın heykeli yıkıldı. Musaddık polise göstericilere müdahale etmemeleri emrini vermişti. Zahidi, oğlu Ardeşir, emekli hava generali Hidayetullah Gilenşah ve Raşidiyan kardeşler, ABD elçiliğine gizlice getirilerek Roosevelt ile bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda sokak gösterilerinin yoğunlaştırılması kararlaştırıldı. Roosvelt, Büyük Elçi Loy Henderson'a Musaddık'la görüşmesi talimatını verdi.

Salı günü gösteriler daha da yoğunlaştı. Dükkanlar yağmalandı. Aynı gün ABD Büyük Elçisi, Mussadık'ı ziyaret etti. Elçi, hükümetinin, Şahı, İran'ın resmi lideri olarak kabul ettiğini belirtti. Musaddık, ülkesinden kaçan Şahın ülkesini temsil edemeyeceğini söyleyince, Elçi, Muhammet'in de Mekke'yi terk ettiği, ama sonra daha güçlü olarak geri döndüğünü anımsattı ve hemen asıl konuya girdi. Amerikalıların rahatsız edildikleri, telefonlar edilerek tehdit ve ağır küfürler edildiğini, telefonu açan çocuklara bile çok ağır küfürler edildiğini, arabalarının farlarının kırıldığı, çizildiği, lastiklerinin indirildiği, bu durumda hükümetinin ABD yurttaşlarını geri çağırabileceğini söyledi. Musaddık üzgün ve mahcup bir tavırla polis şefini aradı, sokak gösterilerine artık bir son vermenin zamanı geldiği talimatını verdi. Amaca ulaşılmıştı.

Polis acımasızca Musaddık yandaşlarının çoğunlukta olduğu göstericilerin üzerlerine saldırmış, ardından her türlü sokak gösterisi yasaklanmıştı. Bu yasak, Musaddık'ı en etkili silahı olan halk desteğinden yoksun bırakıyordu. Şah lehine, Musaddık aleyhine büyük bir gösteri yapmanın tam da sırasıydı. Ajanlar hemen harekete geçti. Mollalara harçlıkları dağıtıldı. 19 Ağustos Çarşamba sabahı Roosevelt özel kurye ile Kaşani'ye 10 000 dolar gönderdi.[40]

Beyinsiz Şaban, Kabzımal Tayyip ve Donuk Ramazan'ın çevresindeki eski güreşçiler, atletler, cambazlar, kumarbazlar, genelev kadınlarından oluşan bir grup hazırlandı, CIA'dan gelen paralar dağıtıldı.[41] Bu grup, 19 Ağustos sabahı, karnaval havasında gösteriler yaparak, kenar mahallelerden kent merkezine hareket etti. Kırsal kesimden parayla devşirilmiş aşiret üyeleri. imamlar, mollalar, sokak kabadayısı Beyinsiz Şaban'ın adamları, kahvehanelerden toplanan işsiz güçsüz takımı, "*Kahrolsun Musaddık, yaşasın Şah!*" sloganları ile yürümeye başladılar. Müdahale eden kimse yoktu. Musaddık yandaşları yasağa uyarak dışarı çıkmamışlardı. Grup hükümet binalarını, Musaddık yanlısı gazeteleri yağmaladıktan sonra, Musaddık'ın kaldığı eve yöneltilerek, ev kuşatıldı. Kapılar kırılarak ev yağmalandı, yakıldı. Musaddık kaçırılarak kurtarılmıştı. O gün üçyüz kişi ölmüştü. Ölen kimi sivillerin ceplerinde Roosevelt'in adamlarının dağıttığı 500 riyallik banknotlar çıkıyordu. CIA'nın ilk darbesi başarılmıştı.

Zahidi başbakan oldu. Roosevelt'in en yakın iki adamı hükümete bakan olarak girdiler. Zahidi'nin emrine CIA, 5 milyon dolar ayırdı. Ayrıca şahsına da bir milyon dolar gönderildi.

Muhammed'in soyundan gelen Dış İşleri Bakanı Fatimi idam edildi. *Iran-İngiliz Petrol Şirket*i yeni kurulan uluslararası konsorsiyumda yüzde 40 pay aldı, beş Amerikan Şirketi yüzde 40 aldı, yüzde 20 de Shell ve Fransız petrol şirketine verildi. Yüzde 60 pay karşılığı olarak *İngiliz-İran Şirketine* 1 milyar dolar ödendi. Kar yüzde-elli yüzde-elli İran ile şirket arasında bölüşülecekti. Şirketin adı *İran Ulusal Petrol Şirketi* olarak kaldı. Gene şirketin defterlerini denetleme yetkisi İran'a verilmemişti. Gene hiç bir İran'lı üst yönetimde yoktu.

Raşidiyan kardeşler, İngiliz ajanlığı görevini sürdürürlerken Şahın yakınları olarak büyük servet ve itibar kazanmışlardı. Albay Nasıri, general yapıldı ve ünlü SAVAK'ın başına getirtildi. Şah bile onu tutuklatıp hapse attırmak zorunda kaldı. Humeyni ihtilalinden sonra hapisten alınıp, kurşu-

na dizildi. Beyinsiz Şaban'a altın sarısı bir Cadillac verildi. Belinde iki tabanca ile Tahran sokaklarında caka satıyordu, dövülecekler, kaybedilecekler ya da başka türlü işlemler için SAVAK'ın bir işareti yetiyordu. Kabzımal Tayyip ve Donuk Ramazan'a Şah birer çiftlik hediye etti. Tayyip aynı zamanda başkente vergiden muaf muz ithal tekeli ile evinin alt katını seraya dönüştürecek donatımın sağlanmasıyla ödüllendirildi. Sarayın en seçkin bahçelerinde yetiştirilen meyvelerin beş yıllık ilk alıcısı olma ayrıcalığını da Tayyip'e vermişti.[42] Tayyib'in önemli görevlerinden biri de, Şah yurt dışı gezilerinden döndüğünde, onu adamları ile hava alanında kırmızı halı ve kurbanlarla karşılamaktı. Ama aynı Tayyip, 1963'te Humeyni'nin tutuklanması sonucu, adamlarını Humeyni'yi desteklemek üzere sokağa döktüğü gerekçesiyle Nasıri tarafından kurşuna dizildi. Bu olayın bir başka yönü de Tahran'ın ünlü yosmalarından biri üzerindeki Tayyip'le olan rekabetin Nasiri lehinde sonuçlanmış olmasıydı.

Bu kolay başarının ardından CIA, ABD politikalarını belirleyen merkez olmuştu. Dünyadaki politik gelişmeleri ABD politikaları doğrultusunda oluşturmanın en etkin ve en ucuz yolu bu tür komplolar olacaktı. İran'da gerçekleştirilen darbenin ertesi yılı Guatemala'da Başkan Jacobo Arbenz'i devirerek ülkeyi yüz binlerce insanın yaşamına mal olan bir iç savaşa sürükledi. Sonraki yıllarda CIA, Küba, Şili, Kongo ve Vietnam'da liderlerinin öldürülmesi ya da devrilmesi için bir dizi eylemlere girişti.

Roosevelt, büyük başarısından ötürü göğsüne takılan övünç madalyasıyla *Gulf Oil*'in başına geçti.

Churchill, 1953 yılı Nobel Edebiyat ödülüne layık görüldü.

Eisehower, kendi adını taşıyacak olan ünlü doktrinini uygulamaya koydu.

Şah, İngilizlerin yanında, Amerikalıların da desteğini alarak İran halkı üzerindeki despot yönetimini daha da pekiştirdi. Mollalar onu İran'dan kaçırıncaya dek, halkına zulmünü sürdürdü.

b) *Humeyni Radikalizmi*

Cihat için bir saat, atmış yıllık ibadetten daha değerlidir

Ayetullah Humeyni

Ortodoks Şiiliğini ortodoks Sünniliğinden ayırdeden en önemli özellik, iktidarın kimlerin elinde olacağı sorunuydu. Bu bağlamda, Ali ve soyundan gelen imamlara bağlılık, Kerbela olayının yasını yüz yıllar boyu sürdürmüş ve buna bağlı olarak Yezit'in şahsında zulme ve zorbalığa, haksızlığa karşı duyulan kin ve nefretin her yıl yeniden yaşatılarak kuşaktan kuşağa aktarılan bir inanç ilkesi haline gelmiştir. Ali ile başlayan, Kerbela katliamı ile doruk noktasına ulaşan bu haksızlık, her Şiinin yaşamında siyasal baskılara direnmenin itici gücü olmuştur.

Kerbela katliamından sağ kurtulan Hüseyin'in oğlu Ali ve onun oğlu Muhammet (Dördüncü ve Beşinci İmam) Medine'ye çekilerek iktidar mücadelesinin dışında kalmışlardı. Ama Ali ve oğulları, Emevi yönetiminden hoşnut olmayan herkesin doğruluk, dürüstlük simgesi olmuştu. Abbasiler (750-1260), Emevilere karşı başkaldırarak, son Emevi Halifesi Mervan el-Himar'ı (Eşek Mervan) öldürerek *Şiayi Ali* (Ali Partisi) kimliğiyle iktidara gelmişlerdi. Ama Abbasiler çok geçmeden Şia ilkelerini unuttular ve Emeviler'den farklı bir yönetim sergilemediler. Şia ilkelerinin iktidar çekişmelerinin amacı değil, aracı olduğunu gören Altıncı İmam Cafer el Sadık (öl 765), bu kısır çekişmelerin içine girmek yerine, dini önderlik etmenin daha doğru olacağını savunmuştu. İmam Cafer, bu görüşünü iktidar oyunları içinde yozlaştırılma tehlikesi karşısında inancın korunması kaygısıyla oluşturmuştu. Bu yaklaşım, Şiiliğin toplumsal içeriğinin yadsınarak, bireysel bir inanç biçimine dönüştürmek tehlikesini de birlikte getiriyordu. Ama Şiilik, değişik ad ve yaklaşımlar altında da olsa, hep toplumsal-siyasal niteliğiyle varlığını korumuştu. Çünkü siyasi çekişmelerin dışında kalmış olsalar bile, Şiiler, iktidar sahiplerinin gözünde potansiyel tehlike

olarak görülüyordu. Bu nedenledir ki, on iki imamın hiç biri eceliyle ölmüş değildir.

Şiilik anlayışında, İslam devletinin İmam tarafından yönetileceği, İmaının dışındaki tüm yöneticilerin meşru olmadıkları, iktidarları gasbettikleri yaklaşımı vardır. Bu nedenle de, mevcut siyasi iktidarlarla sürekli çelişki içinde olmuşlardır. Bunun sonucu olarak da Şiilik, kendine dönük, dışa kapalı bir inanç sistemi olarak varlığını sürdürmüştür. Yine aynı nedenlerle, İmaının temsilcisi konumdaki din önderleri (seyyid, molla vb), Şiilerin gözünde otoriteyi temsil etmiştir.

On dokuz yaşındaki Şah İsmail'in 1501'de Tebriz'i almasıyla Şiiliğin resmi din olarak ilan edilmesi, Şah İsmail'in kişiliğine bağlanıyordu. Şah İsmail'in soyunun Yedinci İmama dayandığı söyleniyordu. Kimi çevreler, onun gizlendiği yerden ortaya çıkan On İkinci İmam olduğuna inanıyorlardı. Öte yandan, Safavi Şiiliğinin ortodoks Şiiliğiyle hiç bir ilişkisi yoktu. Safevi Şiiliği (buna Şiilik denecekse!), kökleri *Mazdakçılığa* uzanan, *Babek* (ya da Papak) hareketinden esinlenen, Anadolu *Babailiğinin*, o günün koşullarında yorumlanmasıdır.

Bugünki İran Şiiliği, Şah Abbas döneminde Arap Şii ulemasının Irak'ta geliştirip, İsfahan'a taşıdıkları medrese Şiiliğidir.

Şiilikte on ikinci imam Muhammet Mehdi, "*Saklı İmam*" olarak bilinir. "*Saklı İmam*" dünyadaki bütün kötülükleri silmek için bir gün geri dönecek, bütün insanlık, İslamı yaşayacak ve "*ilahi adaletin*" egemen olduğu ebedi bir yaşam gerçekleşecektir. Bu geri dönüşün zamanı, dünyanın zorbalarla dolduğu bir döneme denk gelecektir. Bu dönem gelip çatmıştı, dünya zorbalarım eline düşmüştü. Humeyni "*Saklı İmam*"ın ortaya çıkışının habercisiydi.

Humeyni'nin İran'a dönüşünün öngünlerinde İran halkının beklentisini ozan Taha Hicazi şöyle dile getirmişti:

İmam Döndüğü Zaman

Geri dönmelidir İmam

Hak ancak o zaman tahtına oturabilir,
Haksızlık, ihanet, nefret
O zaman silinir yaşamımızdan.
Döndüğü zaman İmam,
Zorbalığın ve cehaletin kelepçesinden
Ve soygunun, işkencenin, zulmün
Ve zindanların zincirlerinden
Sonsuza dek ancak o zaman
Kurtulur İran,
O kırgın, yaralı Ana.

İran halkı, İmamının dönüşünü beklerken, dış dünyada kimileri alt rütbeli sol eğilimli subayların yönetimi alacağı, kimileri sağcı bir askeri cuntanın başa geçeceği, kimileri Batı tipi liberal bir demokrasi kurulacağı, kimileri de komünistlerin iktidarı ele geçireceği öngörülerinde bulunuyorlardı. Tümünün ortak bir görüşü vardı, zorba Şah devrildikten sonra, Humeyni Kum'a dönecek, dini önderliğini sürdürecekti.

Oysa tam tersi oldu. ABD'nin bölgedeki en güvenilir ileri karakolu, en büyük silah müşterisi, CIA'nın bölge üssü, en modern donanımlı ordusu ve SAVAK gibi dillere destan gizli örgütüyle İran, bir avuç mollaya kayıtsız şartsız teslim oluyordu. Kuşkusuz, İran halkı, Musaddık'ını unutmamış, o günlerde yaşadığı ihanetin öfkesini yüreğinde büyüterek, dışa vuracağı günü beklemişti. O gün, İmamın Fransa'dan havalanan uçağının Tahran hava alanına indiği gündü. O gün "*mahşer*" günüydü. Benzeri, otuz beş yıl önce, Ayetullah Seyyid Kaşani'nin dönüşünde yaşanmıştı. Bu günün yolu çok ötelere uzanıyordu.

20. yüzyılın ilk yarısına dek Necef ve Kerbela, Şii ulemanın merkezi olmuştu. İngilizler bunların Irak'taki varlığından rahatsız olunca, kimilerini sürgüne gönderdi. Sürgüne gönderilenler, İran'da Kum kasabasına yerleştiler. Zamanla Necef'in yerini alan Kum, İran'ın dinsel merkezi olmakla kalmadı, Tahran'a muhalefetin de merkezi oldu.

Humeyni de, hocası Abdul Kerim Hayri Yazdi ile 1920'de Kum'a gelen genç bir molla idi. Kum'daki Fevziye Medrese-

sinde fıkıh dersi veriyordu. 1944'te Humeyni, *Keşf el Esrar* (Sırların Keşfi) adında pek de dikkat çekmeyen bir kitap yayınladı. Kitapta, yasa yapmanın ancak Tanrının yetkisinde olduğu, Atatürk gibi, Rıza Şah gibi, İslamı yok etmek için her şeyi yapanlara boyun eğilinilmemesi gerektiği savunuluyordu. Bu tarih, oğul Muhammet Rıza Şah'ın İngilizler tarafından tahta oturtulması tarihine denk düşer. Peçe yeniden serbest bırakılmış, hac seferleri yeniden başlatılmış ve mollalara kaybettiklerini yeniden kazanma olanakları doğmuştu. Laiklere karşı terör estiren *Fedayini İslam* (İslam Fedayileri) paramiliter örgütün ortaya çıkışı da bu döneme rastlar.

Savaş süresince İngilizler tarafından içeride tutulan Seyyid Kaşani, 1945'te İran'a dönmesine izin verildiğinde, büyük kalabalıklarla karşılanmış, arabasının yollarına halılar serilmişti. Kaşani *Fedayani İslam* ile yakın ilişki içerisindeydi. Örgütün üyelerinden biri Şaha karşı suikast girişiminde bulununca, Kaşani yeniden sürgüne gönderildi (1949). Beyrut'ta sürgünde iken petrolün ulusallaştırılmasından yana verdiği fetva ile daha da desteğini genişleten Kaşani, 1950'de İran'a dönmesine izin verildiğinde, yine büyük bir kahraman gibi karşılandı.

1953'te İngiliz-İran Petrol Şirketinin adamı, başbakan Ali Razmara, *Fedayin* tarafından katledildikten iki gün sonra, Meclis petrolün ulusallaştırılması konusunda hükümete tavsiyede bulundu. Petrol ulusallaştırılınca, *Ajax* operasyonu ile Musaddık'ın devrilmesinin ardından ABD, İran'da tam anlamıyla egemenliğini kurmuş oluyordu. Musaddık'ın devrilmesinde CIA tertibinin içinde yer alan Kaşani, kısa süre sonra şöyle söyleyecektir:

> "Sömürgen ABD emperyalistlerinin petrolden kazanacakları milyonlarca dolar yüzünden ezilen ulus, bütün özgürlük umutlarını yitirecek ve Batı dünyasına ilişkin bütün düşüncelerini olumsuz yönde değiştirecektir"[43]

Anglo-Amerikan desteğini arkasına alan Şah, tahtını gü-

venceye alabilmek için karşıtlarına karşı amansız bir mücadeleye girdi. CIA ve MOSAD'ın desteğiyle kurulan (1957) SAVAK, İran halkını terörize etmişti. Parlamento dağıtılmış, siyasal partiler yasaklanmıştı. Halk, Amerika ve İsrail'e öfkesini SAVAK'ın acımasız eylemleriyle besliyordu.

1960-70 arasında İran'da militan iki örgüt oluşmuştu. Solda *Fedayini Halk*, sağda *Mucahiddini Halk*. Her iki örgüt de Şah rejimini zorla devirmeyi amaçlıyordu. Ama asıl muhalefet mollalardan gelecekti. Özellikle Şah'ın toprak reformu yasası, toprak sahibi olan mollaların güçlü direnciyle karşılaştı. Öte yandan Ayetullah Seyit Mahmut Telakani'nin (1910-1979) başını çektiği bir kesim ulema, İslamın bütüncül bir yaşam tarzı olduğunu, bu nedenle de, siyasetin içerisinde olması gerektiğini savunuyordu. İslam radikallerinin örgütü *Fedayini İslam*, Telakani ve yandaşı mollalar tarafından destekleniyordu. Hıristiyanlığı, Yahudiliği putperestlikle suçlayan Telakani, İran'daki islamcı rejimin ideolojik babası sayılır.

Ancak, İran'ın en büyük dini lideri Ayetullah Muhammet Borujerdi, ulemanın siyasal yönetime karışmamaları yolundaki geleneksel anlayışa bağlı olduğu için, mollalar etkili olamıyorlardı. 1961 yılında Ayetullah Borujerdi'nin ölümü ile Şahın yüksek düzeydeki ulema ile ilişkisi kesilmiş, Humeyni'nin önü açılmış oluyordu. Öğrenci sayısı giderek artan Humeyni, sesini yükseltenlerin başında geliyordu. Mart 1963'te SAVAK Humeyni'nin ders verdiği medreseye saldırdı, onlarca öğrenciyi öldürdü, Humeyni'yi tutukladı. Birkaç gün sonra serbest bırakılan Humeyni, ölen öğrencilerin kırkıncı günü yapılan törenlerde yaptığı konuşmada eleştirilerini sürdürdü. Aynı yıl Kerbela anma törenlerinde, Şah'ı Yezid'e benzetmesi sonunda, SAVAK tarafından yeniden tutuklandı. Binlerce İranlı sokaklara döküldü. Bu gösterilerde yüzlerce insan öldürüldü. Humeyni idamdan kıl payı kurtulmuştu. Ulema tarafından *Büyük Ayetullah* mertebesine çıkarılınca, SAVAK onu ortadan kaldırmayı göze alamadı. Serbest bırakıldığında, bir halk kahramanı olarak karşılandı.

İran'da mollaları harekete geçiren önemli nedenlerden biri de Şah'ın *Ak Devrim* adı altında 26 Ocak 1963'te kamuoyuna sunarak onaylattığı dokuz maddeden oluşan programdı. Programda köklü sayılabilecek bir toprak reformu öngörülüyordu. Büyük toprak sahibi mollalar ve toprak ağaları bu yasaya şiddetle karşı çıkıyorlardı.

Şahın İran'da bulunan Amerikalılara diplomatik dokunulmazlık hakkı tanıması sonucu (1964) Humeyni, ülkenin tam bir Amerikan sömürgesi haline getirildiğini dile getirmeye başlayınca, çizmeyi aşmış oldu. Ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. Önce Türkiye'ye geldi, Bursa'ya yerleşti. Türkiye'deyken islamcı çevrelerle yakın ilişki içerisindeydi. Türkiye'den Irak'a geçerek Necef'e yerleşti. On altı yıl süren sürgün yaşamı boyunca, Şah'a karşı savaşımı, Humeyni'yi muhalefetin lideri, İran'ın kurtuluşunun simgesi yapmıştı.

Humeyni'nin İran'dan ayrılmasından sonra, vakıf mallarına el konuldu, medreseler sıkı denetim altına alındı. Ama Şah rejimine karşı direniş durmuyordu. 21 Ocak 1965'te *Fedeyanı İslam* Başbakan Mansur'u öldürdü. 1970'te İran'daki Amerikan yatırımlarına karşı çıkan, İran'daki rejimi "*emperyalizmin despot uşağı*" olarak niteleyen Ayetullah Rıza Saidi, işkence edilerek öldürüldü. Onbinlerce insan Kum ve Tahran'da sokaklara döküldü. Ayetullah Telakani, Tahran'da camiden onbinlere seslendi. Halk mollaların arkasında giderek kenetleniyordu. Üniversite öğrencisi ile medrese öğrencisi, kolkola, Şah rejimine karşı direniyordu.

İran'da radikal hareketlerin önemli ideologlarından biri de Dr Ali Şeriati'dir (1933-1977). Sorbonne doktoralı, blucinli bu genç felsefeci, medrese eğitimi görmemişti. *Saklı İmamın* İsa gibi göğe uçmadığını, bu dünyada aramızda bulunduğunu, ama gizlendiğini söylüyordu. Şiiler pazarda bir satıcı ya da sokakta bir dilenci olarak onunla karşılaşmış olabilirdi. O, ortaya çıkacağı günü sabırla beklemektedir. Şiilerin kulakları, tiranlığa karşı cihat için, sürekli olarak İmamın davulunun sesinde olmalıdır. Şeriati'ye göre insan iki boyutlu bir yaratıktır. Manevi varlığı kadar, maddi varlığı da var-

dır. Eğer Şiiler, Kerbela'daki İmam Hüseyin'in yolunda giderek, Üçüncü Dünyanın ezilen halklarına önderlik edecek olurlarsa, Saklı İmam o zaman ortaya çıkacaktır. İran'ın kendine dönmesi, Şiiliğe dönmesi gerektiğini söylüyordu. Şeriat'ye göre, dini siyasetten ayrı tutmak, İslamın temel ilkesi olan *tevhit* ilkesine ihanet etmekti. Ali'nin Şiiliği, Müslümanları ayağa kaldırmaya ve "*hayır*!" demeye yönlendiren inançtır. İranlılar, bu inançlarından uzaklaştıklarında, kimliklerinden uzaklaşmış olurlar. Kendilerini medreselere kilitleyerek, dini bireysel bir inanç tekeli haline getiren ulema, İslama kötülük yapmıştır. Halkın önderliğinde, ulemanın yerini, donanımlı aydınlar (*ruşenfekran*) almalıdır. Bu görüşler, ulemaya pek de sevimli gelmeyen görüşlerdi.

Özellikle genç kuşaklar arasında son derece etkili olmaya başlayan Dr Şeriati, 1973'te tutuklandı, işkenceden geçirildi. Yurtdışına çıkma izini alınca, Londra'ya kaçtı ve orada, 1977'de, SAVAK ajanları tarafından öldürüldü.

İran halkının çoğunluğu Humeyni'yi kurtarıcı olarak görüyordu. Humeyni'nin kitapları, Necef'teki vaazlarını içeren kasetleri elden ele dolaşıyor, İran'ın en uzak köşelerine kadar ulaştırılıyordu. Gerçekten de bütün islamcılar gibi, Humeyni yandaşları da, çağdaş teknolojiyi etkili bir biçimde kullanabiliyorlardı. 1971'de yayınladığı *Hokumati İslami* (İslam Hükümeti) kitabında din adamlarının devleti nasıl yöneteceklerinin yolları anlatılıyordu. Bu yaklaşım, ulemayı doğrudan yönetimin içine sokuyordu. Şii anlayışında yeni bir yaklaşımdı bu. Çünkü Şii anlayışına göre, *Saklı İmamın* yokluğundaki hiçbir hükümet meşru değildi. Şimdi ise, ulema hükümete katılarak, Tanrının yasalarının doğru uygulanmasını denetleyebilecekti. Humeyni'ye göre, "*kalbi Tanrının ışığı ile aydınlanan bir kimsenin yanlış yapması olanaksızdır.*" Humeyni, İslamı, "*Özgürlük ve bağımsızlık isteyenlerin dini, emperyalizme karşı mücadele edenlerin okulu*"[44] olarak tanımlıyordu. Necef'ten, Hz. Ali'nin türbesinin bulunduğu yerden gönderilen bu mesajlar, İran halkınca, *Saklı İmam*ın iletileri olarak algılanıyordu.

Amerikan emperyalizmine sırtını dayamış olan Şah, giderek ağırlaşan bunalımı polis baskısını artırarak, direnen halkı sindirerek geçiştireceğine inanıyordu. Kum'da bulunan Büyük Ayetullah Şeriatmaderi, 1906 Anayasasına dönülmesine sıcak bakmasına karşın, rejimle siyasal bir çatışmaya girilmesinden yana değildi. Anayasadan yana olan ve pek çok kez hapse atılan Ayetullah Telekani, Mehdi Bezergan, Abolhasan Beni Sadr gibi reformcular, İran'ın bir *İslam Cumhuriyeti* olmasını istiyor, ama molla yönetimine karşı çıkıyorlardı. Telekani de, mollaların yönetimde ayrıcalıklı bir konuma gelmeleri konusunda Humeyni'den farklı düşünüyordu.

1975 Haziranında, Fevziye Medresesi öğrencileri, Humeyni'nin 1963'te tutuklanmasını anmak için yaptığı gösteriler, polis tarafından şiddetle bastırılmış, çatıdan atılan bir öğrenci ölmüş, medrese kapatılmıştı.

3 Kasım 1977'de Humeyni'nin "*gözümün nuru*" dediği oğlu Mustafa, SAVAK ajanlarınca öldürüldüğünde, Humeyni Hazreti Hüseyin'e, Şah da Yezide benzetilmişti. Cenazede bütün İran yasa bürünmüştü. Bunlar olup biterken, ABD Başkanı Carter, Şah'ı Washington'da konuk ediyor, "*dünyanın bu karışık bölgesinde, bir istikrar adas*ı" olan İran'ı desteklediğini açıklıyordu. Iran, İsrail ve Suudi Arabistan'la birlikte, ABD'nin bölgedeki sağlam üç ayağından biriydi. Muharrem ayına rastlayan Mustafa'nın ölümünün kırkıncı günü törenleri, Şah tarafından yasaklanınca, gerginlik iyice artmıştı. Carter İran'a özel bir ziyaret yaparak Şah'a desteğini yinelemişti. "*Büyük Şeytan*" son günahını da böyle işlemiş oluyordu. İranlılar gözünde Carter da, Yezidin ta kendisiydi.

1978 yılına gelindiğinde olaylar hızla gelişmeye başladı. Muharrem ayının sonunda, 8 Ocakta yarı resmi gazete *Ettelaat*, Humeyni hakkında bir makale yayımladı. Makale, Humeyni'nin "*sömürgeci merkezlerle bağları olan, maceracı bir imansız*", "*İngilizlerin paralı casusu*" olduğu yazılmıştı.[45] Bu yazı, bombanın fitilini ateşlemişti. Ertesi günü Kum'da dört

bin medrese öğrencisi sokağa döküldü. Polis göstericilerin üzerine ateş açtı, yetmiş öğrenci öldürüldü. Bu kanlı olay, İran halkı arasında büyük tepkilere neden oldu. Ayetullah Şeriatmaderi'nin bile artık sabrı taşmış, bu olayı şiddetle kınamıştı. O güne kadar Şaha karşı muhalefetin başını çeken aydın, yazar, avukat, iş adamı, yerlerini artık ulemaya bırakmıştı. Olaylar belirli aralıklarla düzenli olarak yineleniyordu. Ölenlerin kırkıncı yas günü törenlerinde, yenileri ölüyor, onların kırkıncı gün törenleri düzenleniyordu.

Kum katliamının kırkıncı gününde, 18 Şubatta, İran'ın çeşitli kentlerindeki törenlerde, sinemalara, bankalara, içki dükkanlarına saldırıldı, polis yine ateş açtı, birçok kişi öldü, Tebriz'de yüz kişi öldü, pek çok gösterici tutuklandı. Kırk gün sonra, 30 Martta halk yine sokaklara döküldü. Yazd kentinde camiden çıkanlar üzerine açılan ateş sonucu, yüz kadar insan öldürüldü. Bu olaylarda ölenlerin kırkıncı gününde, 8 Mayısta, halk sokaklara döküldüğünde "*Her yer Kerbela, her gün Aşura*" sloganı, Şah rejiminin sonunun başlangıcı olduğunu gösteriyordu. O güne kadar dışardan destek verenler, eylemlere etkin olarak katılmaya başlamışlardı. Artık bu yalnıza bir başkaldırı değildi. "*Saklı İmam*"ın insanlığa düzen vermek üzere ortaya çıktığı "*yeni devirdi*".

Bütün bu olup bitenleri, İmam Humeyni Necef'te dikkatle izliyordu.

19 Ağustosta Pehlevi hanedanın 1953 darbesiyle iktidara getirilişinin yirmibeşinci yılında, Abadan'da bir sinemaya yapılan kundaklama sonucu dörtyüz kişi öldü. Gösteriler İran'ın her yanına yayıldı. Yüze yakın insan da bu gösterilerde öldü. 8 Eylül Cuma sabahı sıkıyönetim ilan edildi, toplantı ve gösteriler yasaklandı. Bundan habersiz yirmi bin kişinin toplandığı Tudeh alnında, askerlerin dağılma, emirlerine uymayan kalabalığa ateş açması sonucu, dokuzyüz kişi yaşamını yitirdi. Katliamı protesto için, petrol işçileri greve gittiler. Ekim sonuna doğru petrol üretimi yüzde 28'e düştü.

Aynı tarihlerde 1965'ten beri Necef'te yaşayan Humeyni, Amerika ve İngiltere'nin Irak'a baskısıyla, sınır dışı edildi.

Humeyni Paris'e geçti. Burada, *Ulusal Cephe* delegeleriyle Humeyni arasında yapılan görüşmede, 1906 Anayasasının hayata geçirilmesi konusunda anlaşmaya varıldı. Humeyni yaklaşan Muharrem ayında geleneksel matem törenleri yerine, sokaklara çıkılarak Şaha karşı gösterilerin sürdürülmesi buyruğunu verdi. Muharremin ilk üç gününde ölenlerin sayısı yediyüze yükselmişti. 9 Aralıkta Aşuranın öngününde, hapishanede yeni salıverilen Ayetullah Telekani, altı saat boyunca üçyüz binle bir buçuk milyon göstericiyi Tahran sokaklarında yürüttü. Aşura günü, Tahran sokaklarındaki göstericilerin sayısı iki milyondu.[46] Yığınlar artık İmamın dönmesini istiyor "*Şaha ölüm, Yanki egemenliğine son*!"sloganları atıyordu.

Şah olayları yatıştırmak için, liberal eğilimli Şahpur Bahtiyar'ı başbakan yaptı. Yeni başbakanın vaatlerine kulak asan yoktu. Ocak ortalarında Bahtiyar, Şahı ve ailesini Mısır'a uçurdu. Siyasal mahkumları serbest bıraktı, SAVAK'ı dağıttı. Bu önlemlerin hiç biri işe yaramıyordu. Artık "*İmam*" gelecek, İran'ın acılarını dindirecekti. İmam, 1 Şubat 1979'da İran'a indi. Ama sonra neler olacağını İmam'ın kendisi de kestirememişti.

İmam döner dönmez, "*İran İslam Cumhuriyeti*"ni ilan etti. Şah arkasında on binlerce ölü ve bir sürü acı bırakarak Mısır'a kaçmıştı. "*Devrimin*" önünde artık hiçbir engel kalmamıştı. "*Devrim*" İran'dan başlayacak, sonra bütün dünyaya yayılacaktı.

Ev temizlendikten sonra, İran İslam Cumhuriyeti, İmam Humeyni'nin ağzından öncelikli olarak iki düşman seçmişti: Suud Hanedanlığı ve despot Türk laikliği. Mustafa Kemal'in kurduğu laik Türkiye Cumhuriyeti yıkılarak, yerine "*Türk İslam Cumhuriyeti*" kurulacak, "*Büyük Şeytan Amerika*"nın işbirlikçisi Suud Krallığına son verilecektir. Daha sonra İsrail yok edilerek, Mescidi Aksa'da namaz kılınacak, Irak'taki sosyalist Baas rejimi yıkılacak, Şii çoğunluğun iktidarı sağlanacaktı.[47]

Ayetullah Ruhullah Humeyni iktidarının en büyük des-

tekçisi olan liberaller, demokratlar, Kürt milliyetçileri, laikler ve özellikle de Tudeh yandaşları, Şah despotizminin yıkılması karşısında çok heyecanlanmışlardı. Her grup, kendi dünya görüşü doğrultusunda, İran'ın geleceğinin pembe hayallerini kuruyordu. Bu coşku uzun sürmedi. Humeyni ve yandaşları mollalar, yakaladıkları iktidarı başkaları ile paylaşmaya hiç de niyetli değildiler. İktidar, öncelikle onlara yönelince, büyük bir şaşkınlık ve hayal kırıklığı yaşanacaktı.

Oysa Humeyni Paris'te sürgündeyken "*İslami devlet sözcüğün gerçek anlamıyla demokratik bir devlettir. Bütün dinsel azınlıklar için tam özgürlük vardır ve herkes inancını özgürce ifade edebilir.*" diyordu.[48] Pek çok insan bu söylemlerden Batı tipi bir demokrasi öngörüldüğüne inanmıştı. Paris eğitimli, dindar bir mühendis olan Mehdi Bezergan'ın geçici hükümetin başına geçirilmesi, Humeyni'ye destek veren laik, orta sınıfı umutlandırmıştı. Aslında o aşamada devleti teslim alıp, işleri yürütecek kadrolar da yalnızca Bezergan'ın *Ulusal Cephesinde* vardı. Humeyni'nin etrafına toplanan mollaların hesabı ise çok farklıydı. Onlar, bir yandan kendi aralarında iktidar rekabetini sürdürürlerken, bir yandan da *İslam Devrim Konseyi* içerisinde iktidarlarının önündeki engellerin kaldırılmasının hesabını yapıyorlardı.

Laik ve demokratik bir cumhuriyetten yana olan ulusalcılar, azınlıktataydılar. O nedenle iktidar islamcı bir iktidar olacaktı. Ayetullah Şeriatmaderi ve Ayetullah Telakani, ruhanilerden oluşan bir yönetimin yüz yıllardır süregelen Şii geleneğinin kutsallığını bozacağı gerekçesiyle, karşı çıkıyorlardı. Humeyni'nin atadığı Başbakan Mehdi Bazergan, 1906 Anayasasına dönülmesini, monarşisiz, İslama aykırı yasaları veto edecek bir *müçtehitler* konseyli, parlamenter bir sistemi savunuyordu. Kum'daki medreseciler çok farklı düşünüyor, bütün gücün Humeyni'de toplanmasını savunuyorlardı. Bu çevrelerin hazırladığı anayasa taslağı, seçimle gelen bir başkan, parlamento, bakanlar kurulu ve yasaların şeriata uygunluğunu denetleyen oniki kişilik bir Devrim Konseyini öngörüyordu.

Taslağa karşı güçlü bir muhalefet vardı. Solcu gerillalar, etnik azınlıklar, Ayetullah Şeriatmadri'nin *Müslüman Halk Partisi* yanında, Batı eğitimli orta sınıflar, liberaller de islamcı despotizmin basın ve ifade özgürlüğünü kısıtlayacağı korkusuyla, karşı çıkıyorlardı. Başbakan Mehdi Bazargan, *İslamcı Devrim Partisi* içersindeki gerici mollaları, *İslam Devrimini* amaçlarından saptırmakla suçluyordu.

3 Aralık 1979'da halk oylamasına sunulacak anayasanın kabul görmesi zordu. Solcuların, aydınların, ulusalcıların, liberaller ve islamcıların ortaklaşa oluşturdukları devrim, değişik yönlerden çekiştiriliyordu. Bunların birer birer temizlenmesi gerekiyordu.

22 Ekim 1979'da kanser tedavisi için ABD'ye giden Şah'ın İran'a iadesi talebi reddedilince, Humeyni, *Büyük Şeytana* karşı yoğun bir kampanya başlattı. İçerdeki eski rejim ve Batı yanlılarının temizlenmesi gerektiğini vurguluyordu. Hedeflerden biri de Mehdi Bazargan'dı. Bazargan 1 Kasımda Cezair bağımsızlık yıldönümü törenlerine katılmak üzere Cezayir'e gitti. Tören sırasında Carter'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski ile el sıkışmasının fotoğrafı, Amerikan ajanı olduğunun kanıtlanması için yeterli oldu. 4 Kasımda üç bin öğrenci ABD elçiliğini işgal ederek doksan Amerikan vatandaşını rehin aldı. Kadın ve siyah denizcilerin serbest bırakılmasından sonra, elliiki rehine 444 gün elde tutulacaktı. Rehine olayı, Humeyni iktidarını pekiştirmek için bulunmaz bir fırsattı. Humeyni, bu olayı Bazargan'a şöyle yorumluyordu:

> Bu olayın pek çok yararı var. Amerikalılar İslam Cumhuriyetinin yerleşip kök salmasını istemiyor. Rehineleri tutuyoruz, içeride işlerimizi tamamlayınca serbest bırakırız. Bu olay halkımızı birleştirdi. Karşıtlarımız bize direnmeye cesaret edemezler. Anayasamızı herhangi bir zorlukla karşılaşmadan, halkın oyuna sunarız, cumhurbaşkanı ve parlamento seçimlerini yaparız. Bütün bu işleri tamamladıktan sonra, rehineleri serbest bırakırız.[49]

Gerçekten de, içeride ve dışarıda kamu oyunun dikkatleri bu olaya odaklanırken, Humeyni, iktidarının önündeki pürüzleri bir bir temizleme fırsatını yakalamış oluyordu. Bazargan gibi güçlü bir muhalif bertaraf edildikten sonra, anayasa büyük bir çoğunlukla kabul edildi.

İran yeni bir kanlı dönemin içerisine girmişti. Ülkenin her yanında oluşturulan eğitimsiz, işsiz, fanatik, başıbozuk *Devrim Muhafızlarıyla*, yeni rejime karşı olanlar arasında amansız bir boğazlaşma başladı."*İslamdan sapmış*" binlerce insan öldürüldü. Bunlar arasında pek çok yazar, ozan, sanatçı vardı. Böylece aydınlardan gelebilecek muhalefet yok edildi. (Yeri gelmişken, Irak'ta yüzlerce üniversite üyesi, yazar, bilim adamı ve sanatçının öldürüldüğünü anımsayalım.)

28 Haziranda, *İslamcı Partinin* merkezine yapılan bir saldırıda, Humeyni'nin yakını Ayetullah Bişti'nin bulunduğu yetmiş beş parti üyesi öldürüldü. 22 Temmuzda, bir yıl önce cumhurbaşkanı seçilen Beni Sadr azledildi ve Sadr Paris'e kaçarak canını kurtardı. 18 ve 19 Eylül 1981'de iki gün içerisinde, resmi rakamlara göre, 182 kişi idam edildi. 27 Eylül 1981 günü, bir günde, 153 kişi idam edildi.[50] Halkın Mücahitleri yer altına geçti. Anayasa oylamasını boykot eden Kürtlere katliamlar yapıldı. İktidar giderek mollaların elinde yoğunlaşıyordu. 1983'e gelindiğinde muhalefet tümüyle bastırılmıştı. *Ulusal Cephe*, Musaddık'ın torununun liderlik ettiği *Milli Demokrat Parti*, Ayetullah Şeriatmaderi'nin *Müslüman Halk Partisi* yasaklandı. Humeyni, ana-babaların "*rejime karşı olan çocuklarını ihbar etmelerini*", söylüyor, "*dine saygısızlık edenlerin öldürülmeleri gerektiği*" yolunda fetva veriyordu.[51] Humeyni'ye göre "*ölüm hiçlik değildir, yaşamın kendisidir*". Bir kez daha İran'ın ufkunda dolaşan ölüm meleği kutsanıyordu. Musaddık'tan yirmi beş yıl sonra İran, bir kez daha düş kırıklığı yaşıyordu.

AYETULLAH Ruhullah Humeyni "*önce iman, sonra her şey onu izler*" diyordu. Müslüman kendi toplumunda yabancı gibi olamaz. İslam, Ali ve Hüseyin gibi, savaşarak yaşanır.

Müslümanlık kendi içine kapalı, bireysel bir inanç biçimi değildir. İmansızlığa, çürümüşlüğe, İslamı yoketmek isteyen Batı taklitçiliğine karşı her müslüman savaş vermek zorundadır. Ona göre, "*kutsal savaş (cihat) için bir saat, altmış yıllık ibadetten daha değerlidir.*"

"*Şehitlik*" insanın ulaşabileceği en yüksek makamdır. "*İyi bir ev için çocuğunun şehit olmasını kim ister? Aslolan bu değildir. Aslolan öteki dünyadır. Şehitlik öteki dünya demektir. Tanrının iyi kullarının, peygamberlerin aradığı şehitlik budur.*"

Humeyni, devrimin halkın "*refahının yükseltilmesi*", ya da "*toprak bütünlüğünü korumak*" için yapılmadığını, "*İslamın birliği için*" yapıldığını söylüyordu. Bu nedenle, Irak'ın saldırısına karşı koyabilmek için Beni Sadr'ın Şah döneminin askerlerinin hapisten çıkarılarak cepheye sürülmesi önerisini reddetmişti. Bunun yerine, devlet on iki yaşından büyük erkek çocukların ana-babalarının onayı alınmadan, askere çağrılması için buyruk yayınladı. Bunlar, İmamın vesayeti altında olacaklar, öldüklerinde Cennete gideceklerdi. On binlerce çocuk başlarına bağladıkları şehitlik bantlarıyla savaş alanlarına aktılar. Bir kısmı askeri birliklerin önünde mayın temizleme işlerini yerine getiriyorlar, bir kısmı canlı bombalar olarak Irak tanklarının üzerine sürülüyorlardı. Gerçekten de savaş araçlarından, silahtan, savaşı yönetebilecek subaydan yoksun Iran ordusunu oluşturan bu insanlar, devrimin yaratmış olduğu sarhoşluk içinde, şehit olmak için can atıyorlardı. Humeyni'nin gönderdiği "*Cennet yolunda arkadaşlarıyla birlikte*" savaşmanın "*keyfinden*", yaşamlarına getirdiği "*ışıktan*" söz eden basılı mektupları, Humeyni'ye geri gönderiyorlardı.[52]

Rehine bunalımı sonucu, petrol gelirleri önemli ölçüde düşmüş, devlet yönetiminde ve işletmelerinde ideolojik temizlik, yedek parça, temel sanayi mallarının ithalatındaki sınırlamalar, yatırımların kesilmiş olması, ekonomiyi durma noktasına getirmişti. Enflasyon artmış, işsizlik yüzde otuzlara yükselmişti. Savaş, koşulları daha da ağırlaştırmıştı. Ka-

ra ordusunun silah ve donanımının yüzde-otuzu çalışamaz durumdaydı. Hava kuvvetlerinin yarısı savaş dışı kalmıştı. Gönüllüler molotof kokteyliyle savaşıyorlardı.

1981 yılında Meclisin toprak reformu önerisi, Humeyni'nin desteğine karşın, Devrim Konseyi tarafından "*şeriata aykırı*" olduğu gerekçesiyle reddedilmişti. Konsey, 1987'de iş yasasını da aynı nedenle geri çevirmişti. 1988'de yapılan seçimlerde ulema, meclisteki sandalye sayısının yarısını kaybetti. 270 sandalyalı meclisin yalnızca 63 sandalyası medrese kökenlilerdi. İktidar kavgasının önü alınamamıştı. Yanlarına *çarşıcıları* da alarak zenginleşen mollalar, yeni bir egemen sınıf olarak iktidarlarını başkaları ile paylaşmak istemiyorlardı. Bu çekişme bugün de sürmektedir. Adı pek çok yolsuzluklara karışmış, İran'ın en zengini olduğu söylenen eski Cumhurbaşkanı Rafsancani karşısında, Tahran Belediye Başkanlığı sırasında dürüstlüğü ile bilinen, gecekondu benzeri bir evi, 90'lı yılların eski model bir araba sahibi, Ahmedi Necad'ın seçilmiş olmasının nedeni de budur.

İran'da Humeyni'nin *Batı taklidi* Şah rejimi karşısındaki başarısı, radikal İslamın laiklik karşısında bir zaferi olarak algılanıyordu. Şah gibi, arkasına emperyalizmi alarak ülkesini kan gölü içerisinde yöneten bir despotun kişiliği ile bütünleştirilen "*laiklik*", İslam dünyasından sökülüp atılmalıydı. Bu görüş emperyalist politikalarca da benimsendi. Batı tipi demokratik, laik bir sistemin, İslamcı politikalar içersinde tutmak olanaksızdı. Böylece İslamcı anlayışla, laik anlayış arasına aşılmaz bir duvar örülmüş oluyordu.

Çoğu radikaller gibi, Humeyni de, yasa yapma gücünün yalnızca Tanrıda bulunduğunu, insanların yasa yapamayacağını söylüyordu. O, "*Atatürk ve Rıza Şah*" gibi, "*İslamı yok etmek için her şeyi yapan yöneticilere itaat etmenin akla uymadığını*" savunuyordu. Humeyni "*eğer insan Yüce Tanrıya inanır ve Onu Güneşi gördüğü gibi, kalp gözü ile açık bir biçimde görüyor ise, günah işlemesi olanaksızdır*" diyordu.. Bunun doğal sonucu da, Humeyni'nin ağzından çıkan her söz, İran İslam Cumhuriyetinin yasaları olarak uygulamaya ko-

nulmuştu. Bu "*yasaklar*" yasasına karşı gelmek, bunları eleştirmek, Tanrıya karşı gelmekle eş tutuluyordu. Bu, aynı zamanda, Humeyni'nin Tanrının yeryüzündeki tek temsilcisi olduğu anlamına da geliyordu. Yalnızca İran'a değil, bütün İslam dünyasına, giderek tüm dünyaya İslamın ilahi adaletini O getirecekti. Bu amaç için devrim ihraç edilecekti. Bütün dış örgütlerine, elçiliklerine, şiddet kullanılarak ya da diplomatik yollarla, *Devrim* yayılacaktı. İran elçilikleri propagandayla, mali desteklerle, suikastlarla, karışıklık çıkarınakla görevlendirildi. Haberalma Bakanının ifadesiyle, dünya ölçeğinde yetmiş altı TV kanalı kontrolleri altındaydı.[53]

Dünya İslam Kurtuluş Örgütü Bürosu bu amaç için kuruldu. Başında Mehdi Haşem bulunuyordu. Haşem, Humeyni'nin halefi Montezari'nin yakın adamıydı. *Büro, Devrim Muhafızlarıyla* içiçe çalışıyordu. Ama ondan bağımsızdı. Haşemi'nin adamları Filistin, Lübnan, Afganistan ve Güneydoğu Asya'da etkindiler. Suriye'de bir büro açmışlar, çeşitli ülkelerden gelenler burada eğitiliyorlardı. Libya lideri Kaddafi ile, Türkiye'de Erbakan ve partisi ile yakın ilişki içerisindeydiler. Büro yurtdışında pek çok cinayete karışmıştı. Türkiye'de işlenen bir dizi cinayet, araba bagajında İranlı mültecilerinin kaçırılması, bu örgütün elemanları tarafından gerçekleştirildi.

Devrim, devrim ihracı için yeterli müşteri bulamayınca, şiddetini içeriye yöneltti. Önce liberaller, demokratlar, laikler, komünistler kitle halinde "*temizlendi*", ardından Mollalar arasında iktidar mücadelesi, bütün şiddetiyle sürdürüldü. Solcular ve liberaller temizlendikten sonra, *Devrim Muhafızlarına* yeni iş gerekiyordu. Bu yeni iş Suudi Arabistan'a benzer islami ahlak polisliği idi. 1983'te yasayla zorunlu hale getirilen "*tesettür*", belirli alışkanlıklar edinmiş orta sınıf kadınlarına karşı, bu kenar mahalle delikanlılarının ellerinde etkili bir intikam aracı haline gelmiş oluyordu.

Devrim Muhafızları, kısa sürede öylesine etkili olmaya başladı ki, baştaki Ayetullahların iktidarlarını bile tehdit eder hale geldi. 1984'te Meclis Başkanı Rafsancani'nin girişi-

miyle, örgüt Dışişleri ve Haberalma Bakanlıklarının denetimine sokuldu. Bu da yetmedi, 12 Ekim 1986'da Haşemi ve adamları tutuklandı. Haşemi, televizyonda işlediği cinayetleri anlattı. Kapalı kapılar arkasında yapılan mahkemeden sonra, Haşemi idam edildi. Bu olay, çok büyük bir etkinliği olan Montezari'nin de gözden düşmesi anlamına geliyordu.

Haşemi'nin idam edilmesiyle bir şey değişmedi. Haşemi, Rafsancani ile Montezari arasındaki rekabetin kurbanı olmuştu. Yurt dışında ve içeride rejim karşıtlarının seri cinayetleri devam ediyordu. Eylül 1992'de Berlin'de bir restoranda *İran Kürdistan Demokrat Partisi* Sekreteri Sadık Şarafhandi ve sekiz arkadaşı, yemek yerken iki arkadaşı ve çevirmeni öldürüldü. Olayda ajan Kazım Durabi ve dört Lübnanlı yakalandı. Olaya karışan İranlı diplomatılar kaçtı.

On binlerce aydın, sanatçı, düşünür yok edildi. İran'ın üçbin yıllık kültür mirasıyla ilişkisi kesildi.

Kuşkusuz, Humeyni rejiminin dışarda beklediği desteği yeterince bulamamasında, Şiiliği yanında, ABD ve İngiltere'ye karşı takındığı tutumun da büyük payı vardı. ABD'nin desteğindeki Suud Vahhabiliği, Humeyni radikalizmini büyük bir tehlike olarak görüyordu. Humeyni'nin başarısı, nüfusunun çoğunluğu Şii olan Irak, Körfez şeyhlikleri ve petrol bölgesinde önemli bir Şii nüfusu barındıran Suudi Arabistan için çok büyük bir tehlike oluşturacaktı. Saddam'ın bu güçler tarafından kışkırtılarak İran üzerine salınmasının nedeni de bu korkudan kaynaklanıyordu. *El Kaidenin* çekirdeğini oluşturan 200 Arabın Şii asıllı olduğu da biliniyordu. İran bunlar kanalıyla *Talibanla* da sıkı ilişki içerisindeydi.

Öte yandan, *Humeyni Devrimi*, İslam dünyasındaki Vahhabi egemenliğine bir meydan okuma oluyordu. Suriye dışında kalan Arap ülkeleri, İran'daki yeni rejime karşı ortak bir tavır içerisine girmişlerdi.

Bu süreçte birbiri ardından gelen gelişmeleri anımsamakta yarar var. Humeyni, 1 Şubat 1979'da İran'a döndü. Mart 1979'da Ziya-ül Hak, Zülfikar Ali Butto'yu astırdı. Temmuz 1979'da General Hasan el Bakr'ın yardımcısı Saddam

Hüseyin, iktidarı tek başına ele geçirdi. 4 Kasım 1979'da Tahran'daki Amerikan Elçiliği basıldı, Amerikalılar rehin alındı. Aralık 1979'da Sovyet ordusu Afganistan'a girdi. 1980'de Saddam, Humeyni'ye "*sıranın öteki tiranlara da geldiği*" yolunda kutlama telgrafı göndermiş olan, Irak'taki Şiilerin en büyük lideri Ayetullah Bakr es-Sadre'ı öldürttü ve bundan beş ay sonra (Eylül 1980) nüfusunun çoğunluğunun Arapların oluşturduğu Kuzistan'a saldırdı ve Güney Iran işgal edildi.

Saddam'ı İran'a yönelten bir neden de, 1971'de İran'ın İngiltere ve ABD'nin desteği ile İran Körfezindeki üç adayı işgal ederek, topraklarına katmasıydı. Irak da buna karşılık yetmiş beş bin İran kökenli Şiiyi sınırdışı etmişti.

Türkiye bu dönemlere, uzun, karmaşık siyasal çatışmaların, askeri darbelerin, siyasal bunalımların içinden geçerek gelmişti. 23 Aralık 1978'de Maraş katliamı gerçekleştirildi. Resmi kayıtlara göre yüz onbir kişi öldürülmüştü. 1 Şubat 1979'da Abdi İpekçi öldürüldü. 4 Kasım 1979'da M. Ağca, askeri cezaevinden kaçırıldı. Bir yıl sonra Papa'ya suikast düzenlendi. 12 Eylül 1980'de askeri darbe yapıldı. Askeri yönetim din derslerini zorunlu hale getirdi ve İmam Hatip okullarının sayısını artırdı.

Bu koşullar altında İran mollaları için en elverişli ülke Türkiye'ydi. Türkiye aynı zamanda Vahhabiliğin de önemli bir faaliyet alanıydı. Vahhabilik, eğitim alanında, bankacılık alanında, Diyanet İşleri Başkanlığında, camilerde ve tarikatlarda oldukça etkili hale gelmişti. 12 Eylül askeri yönetimi, merkezi Riyat'ta bulunan *Rabıta* ile ilişkilerini sıkılaştırmış, cami cemaatlerine ve tarikatlara desteğini açıktan sürdürmeye başlamıştı. Avrupa'da görevli 444 din görevlisinin maaşı *Rabıta* tarafından ödeniyordu.[54]

İran İslam Cumhuriyeti, en yakın ilişkisini Erbakan ve çevresi ile kurmuştu. Erbakan yandaşları "*İran'da Humeyni, Türkiye'de Erbakan*!" sloganı ile alanları dolduruyorlardı. Avrupa Birliğine karşı *İslam Birliği*, NATO'ya karşı *İslam NATO*'su, *İslam Para Birliği* kurulacak, *İslam Cihadı* ile İs-

rail yok edilecek, Kudüs kafirlerden temizlenecektir. Erbakan'ın projesinde Taksim'e bir cami, Çankaya'ya bir cami ve nihayet Anıt Kabir'e bir cami yaptırmak vardı. İran Büyük Elçisi, Erbakan'ın yanında siyasal mitinglere katılıyor, kürsüde siyasal nutuklar atıyordu. Sincan'da yapılan "*Kudüs Gecesi*"nde İran Büyük Elçisi alkışlar arasında sahneye çıkarak, şunları söylemişti: "*Size İslam köktendinci denmesinden korkmayınız. Köktendinci Peygamber'in söylediklerini ve yaptıklarını yapmaktır. Tanrı bunlara zaferi müjdelemektedir.*"

Erbakan, iki radikal hareket arasındaki rekabeti kurnazca kullanan bir oportünistti. Öte yandan, bu iki radikal hareket de Erbakan hareketinin dışında, gizli, açık ilişkilere girişecek kadar deneyimliydiler. Suudi bağlantılı islamcı örgütlerde eğitilip yetiştirilmiş, belediyeler ve siyasal partilerde çıraklık dönemini tamamlamış bir kadro, iktidarı ele geçirmek için fırsat kolluyordu.

İran'da Humeyni'nin ardından Taliban'ın Sovyetlere karşı başarısı, islamcı hareketleri yüreklendirmişti. Evrensel bir *İslam Devriminin* zamanının geldiğine inanılıyordu. Bu yükseliş, islamcıların gözünde insanlığın islamcı kurtuluşa kavuşacağının belirtileriydi. Bu devrim, yalnızca İslam dünyasındaki laik, demokrat, ulusalcı hareketlerin önünü kesmekle kalmayacak, bütün insanlığın kurtuluşunun da habercisi olacaktır. Bu yaklaşım, İslam dünyasında beklentileri olan emperyalist güçlerin de işine geliyordu. Suud petro-dolar desteğinin yanında, CIA'nın lojistik ve politik desteği, İran'ın anti-Amerikan söylemlerini engelleyememişti.

Öte yandan da, Soğuk Savaş döneminde "*yeşil kuşak*" stratejisi kapsamında siyasal İslamı ideolojik bir silah haline getiren Washington politikaları için, yeminli bir anti-laik, anti-ulusalcı, anti-komünist olan Humeyni İran'ı, dolaylı da olsa, Şah dönemindeki işlevini koruyordu. Uzlaşmaz iki düşman görüntülerine karşın, kapalı kapılar arkasında İsrail ve Amerikalılarla yapılan onbeş aylık pazarlıktan sonra, ikibin anti-tank füzesi, ikiyüz otuzbeş, yerden atılan füze karşılığı,

Lübnan'da Hizbullahın elindeki üç Amerikalı rehine serbest bırakılmıştı.[55]

Aslında rehine olayı, yalnıza Büyük Şeytana karşı düşmanca bir tepkinin sonucu değildi. İçeride bazı güç sorunların çözümü için dikkatlerin başka yönlere çekilmesi amacı yanında, Başkan Carter'ın Şaha sağladığı kararlı desteğin de bir karşılığıydı. Carter'ın rehineler konusunda Humeyni yönetimi ile diyalog arayışları yanıtsız kalırken, Carter karşısında seçim kampanyası sürdüren Reagan-Bush ekibi ile elaltından ilişki kurulmuştu. CIA kaynaklarına göre, Reagan döneminin CIA başkanı olacak olan William Casey, İran yetkilileriyle temasa geçerek, rehinelerin Carter döneminde serbest bırakılmaması karşılığında silah yardımı vaadinde bulunmuştu.[56] Gerçekten de rehineler, Carter'ın Başkanlıktan ayrıldığı güne kadar elde tutuldu. 20 Ocak 1981'de Reagan'ın başkanlık yemin töreninden birkaç dakika sonra serbest bırakılmışlardı.

İsrail ile ilişkiler ise kesintiye uğramadan, elaltından sürdürülmekteydi. İsrail gizli servisi, Irak'a ilişkin İran'a önemli askeri bilgiler aktarmış, 1980 baharında İran'a küçük bir parti silah sevkıyatı yapmıştı. İlginç olan ise, İsrail ile yapılan silah alışverişinin simsarlığını, CIA'dan aldığı para karşılığı Musaddık'ın devrilmesine destek veren Ayetullah Seyyid Kaşani'nin oğlu Ahmet Kaşani yapıyordu.[57] İsrail, İran'ın Irak nükleer tesislerini vuracak gücü olmadığını görünce, İran-Irak Savaşının başlamasının hemen ardından, 7 Temmuz l981'de, Irak'ın nükleer tesislerini hava saldırısı ile yoketmişti. ABD'nin Irak'ı resmen desteklediğini ilan etmesine karşın, İsrail, İran'a desteğini sürdürmüştü.

İran "*devrimi*" çeyrek yüzyılını devirdi. Bu süre içerisinde devrim, karşıtlarını susturmuş olmasına karşın, yığınlara kendini kabul ettiremedi. İran halkı rejime karşı tutumunu her fırsatta dışa vurmaktadır. Ancak örgütlenme özgürlüğü, basın özgürlüğü, seçme ve seçilme özgürlüğünün önü kesilmiştir. İran'da halkoyu ile kabul edilmiş bir anayasa vardır. Seçimle gelen bir parlamentosu var. Yerel yönetimler de se-

çimle göreve geliyorlar. "*Halk iradesi*", "*demokratik*" bir biçimde gerçekleştirilmiş oluyor. İran, Taliban rejiminden, Suud rejiminden daha "*demokratik*". Ama bütün yasalar, bütün uygulamalar, din ulemalarından oluşan *Devrim Konseyi*'nin sıkı denetiminden geçiyor. Seçilecek adaylar, Konseyin onayını almak zorundadır. Şeriat kuralları, Afganistan'daki Taliban yönetimi ve Suudi Krallığındaki uygulamalar kadar katıdır. Devlet mekanizması *Devrim Muhafızları* adı verilen, fanatik ayaktakımının eline geçmiştir. Okur yazar bile olmayan mollalar, kadılık yapıyor, idam kararları alıyor, bu kararları infaz ediyorlar.

Bush ve ekibinin Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) kapsamında öngördükleri "*islami demokrasi*" bugün Afganistan ve Irak'ta olduğu gibi, İran'da da uygulanmaktadır. Kıyaslandığında, İran daha da demokratik sayılır. Ancak İran, Bush'un "*şeytan üçgeni*"ndeki konumunu korumaktadır. İran petrol ve doğal gazına kıskançlıkla sahip çıkınakla kalmıyor, BOP'un dışında kalarak oyun bozanlık ediyor.

ABD'nin, "*nükleer projesi*" yaygarası, tıpkı Saddam dönemindeki "*kitle imha silahları*" yalanı gibi, dünya kamuoyunu İran'a karşı kışkırtmaya yönelik bir aldatmacadan öteye gidemiyor. Irak örneğinden ders almış olan dünya kamuoyunun, bu taktiğe pek itibar ettiği yok.

İran'ın nükleer çalışmalarının bugün ulaştığı boyut, belirli bir yatırım masraflarını göze alan pek çok ülkenin kısa sürede ulaşabilecekleri teknolojik boyuttan farklı değil. Öte yandan, bu teknoloji, uluslararası piyasalarda kolayca edinilebilecek harcıalem bir meta olarak, kızıştırılmış bir rekabet içine sokulmuştur.

"*Nükleer silah*" yaygarasını taraflar, kendi amaçları doğrultusunda ustaca kullanmaktadır. İçeride örselenmiş bulunan radikal iktidarını pekiştirmek için, molla rejimi, bulunmaz bir fırsat yakalamıştır. Rehine bunalımında olduğu gibi, bu fırsat da içeride canlanmaya başlayan muhalefeti yeniden baskı altına alma olanağı sağlamıştır. Kadınlara karşı uygulamaya konulan "*tesettür*" kararı bunun yalnızca bir örneği-

dir.

Daha da önemlisi, sürdürülen gerginlik politikasından taraflar, umulandan daha çok yararlar sağlamaktadır. Irak bunalımı, petrolün varil fiyatını 20 dolardan 60 dolarlara fırlatmıştı. İran gerginliği fiyatları 80 dolarlara götürüyor. Bush takımının arkasında bulunan petrol ve silah tekelleri, karlarını görülmemiş boyutlara çıkarıyorlar. İran'a da silahlara harcayacak bol dolar olanakları doğuyor.

NOTLAR

[1] John A. DeNOVO, *American İnterest and Policies in the Middle East,* The University of Minnesato Press, 1963, p. 167.
[2] Gilles Kepel, *Cihat*, İstanbul 2001, s.83.
[3] Malise Ruthven, *A Fury for God,* London, 2004, s. 183.
[4] Micheal Moore, *Dude Wher's My Country?,* London 2003, s. 12.
[5] Malise Ruthven, *age*, s. 201.
[6] Malise Ruthven, *age,* s. 212.
[7] Malise Ruthven, *age*, s. 202.
[8] Gilles Kepel, *Cihat*, İstanbul 2001, s. 167.
[9] Robert Dteyfuss, *The Devil's Game,* New York 2005, s. 39.
[10] Ian Buruma-Avishai Margalit, *Occidentalism*,London 2004, s.135.
[11] Robert Dreyfuss, *age,* s. 41-42.
[12] Dreyfuss, *age,* s. 43.
[13] Robert Dreyfuss, *age*, s. 50.
[14] *Newsweek*, June 28, 2004.
[15] Malise Ruthven, *age*, s.157.
[16] Gilles Kepel, *The War for Muslim Minds,* Harwdard University Press, 2004, s. 169
[17] Jean P. Sasson, *Princess*, 1997, s. 215-16, aktaran Malise Ruthven, *age*, s. 143.
[18] Gilles Kepel, *The War for Muslim Minds* , s. 168.
[19] Robert Dreyfuss, *age,* s. 47.
[20] Dreyfuss, *age*, s. 55.
[21] Karen Armstrong, *The Battle For God*, s.290.
[22] Gilles Kepel, *Cihat*, s. 88.
[23] Kepel, *Cihat*, s. 320.

[24] Armstong *age*, s. 297-98..
[25] Kepel, *Cihat*, s. 471.
[26] Kepel, age, s. 474.
[27] Kepel, *Cihat*, s. 297.
[28] Karen Armstrong, *The Battle For God,* , New York 200, s. 239.
[29] Armstrong, *age,* s. 244.
[30] *Fi Zilal el Kuran*, aktaran, Armstrong, *age*, s. 240.
[31] Robert Dreyfuss , *age*, s. 76.
[32] Robert Dreyfuss, *age,* s. 79.
[33] Şemsettin Günaltay, "Selçukluların Horasan'a İndikleri Zaman İslam Dünyasının Siyasal, Sosyal, Ekonomik ve Dini Durum", *Belleten*, Cilt VII, say 25, s.61.
[34] *İslam Ansiklopedisi*, c.2, s. 339-340.
[35] Stephen Kinzer, *All The Shah's Men*, New Jersey 2003, s. 6 .
[36] Stephen Kinzer, *age*, s. 151.
[37] Dreyfuss, age, s. 141.
[38] Stephen Kinzer, *age,* s. 159
[39] Stephen Kinzer, *age,* s.178.
[40] Christopher de Bellaigue, *In the Rose Gorden of the Martyrs*, London, 2004, s.173.
[41] Christopher de Bellaigue, *age,* s.174.
[42] Armstong, *age*, s. 231.
[43] Armstrong, *age*, s. 256.
[44] Armstrong, age, s. 303.
[45] Armstrong, *age*, s. 307
[46] Christopher de Bellaigue, *age*, s. 27.
[47] Christopher De Bellaigue, *age*, s.98
[48] Armstrong, *age*, s. 320.
[49] Christopher de Bellaigue, *age*, s. 46.
[50] Armstrong, *age*, s. 323.
[51] Armstong *age*, s. 328.
[52] Christopher de Bellaigue, *age*, s. 237.
[53] Hürriyet, 2 Kasım 2005.
[54] Christopher de Bellaigue, *age*, s. 144.
[55] Dreyfuss, *age*, s. s.293.
[56] Dreyfuss, *age*, s. 292.
[57] Dreyfuss, *age*, s. 293.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ VE TÜRKİYE

Modern dünyada savaşın tohumlarının sanayi ve ticari rekabetin toprağında yeşerdiğini bilmeyen kadın, erkek, hatta çocuk kalmış mıdır?"

Wilson, ABD Başkanı

1. *Bop'un Tarihsel Kökeni*

"*Ortadoğu*" coğrafi bir terim olmaktan çok, siyasal bir kavram olarak algılanagelmiştir. İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı sırasında bu bölgede kurduğu "*İngiliz Ortadoğu Komutanlığı*" adından kaynaklanmaktadır.

Coğrafi anlamda Yakındoğu olarak bilinen Yunanistan, Bulgaristan, Türkiye ve Mısır'ı da içeren bu bölge, klasik anlamda Arap Yarımadası, Mezopotamya, İran ve Afganistan coğrafyasını kapsar.

Birinci ve ikinci paylaşım savaşlarının ana hedefi olan Ortadoğu adıyla anılan bu yapay ayırımın temel nedeni, bölgenin, dünyanın en zengin petrol ve doğalgaz yataklarına sahip olması ve kültürel, dinsel ortak bir tarihsel yazgıyı paylaşmış olmalarıdır.

Üç kıtanın kavşağında yer alan Ortadoğu, Avrupa sömürgeciliğinin gündeme gelmesiyle birlikte, stratejik önemi de artarak, bugünkü "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin, bir başka

anlatımla, ABD emperyalist dünya egemenliğinin, temel amacı haline gelmiştir.

Ortadoğu tarihi, güçlü bir deniz gücünün desteği ile bölgede sağlanabilecek bir egemenlik karşısında, dünya ölçeğinde üstünlük sağlamanın pek kolay olmadığını tanıtlamaktadır. Napolyon da, Hitler, de Ortadoğu'ya egemen olmadıkça, ciddi bir dünya gücü olunamayacağı gerçeğini kavramışlardı.

Geçtiğimiz iki yüzyılda, Britanya İmparatorluğu, en temel politikalarını Ortadoğuya dayandırmıştı. İngiliz ordusunun Britanya Adasının savunmasından sonra, ikinci görevinin Ortadoğuyu savunmak olduğu, devletin öncelikli stratejisi olarak benimsenmişti.

İngiliz hükümetinin, Libya'dan İran'a kadar uzanan bölgeyi, Hindistan ve çevresini kapsayan bir askeri alan olarak oluşturması, İkinci Dünya Savaşına kadar sürmüş, daha sonra, bu politika İngiliz-Amerikan projesi olarak biçimlendirilmişti.

ABD'nin uluslararası politikasına kırk yıldan beri damgasını vuran Zbigniew Brzezinski, *Satranç Tahtası* adlı kitabına "*Beş yüz yıl kadar önce kıtalar siyasal olarak karşılıklı etkileşime başladıklarından buyana, Avrasya dünya iktidarının merkezi olmuştur.*"[1] saptamasıyla başlıyor.

Bu doğru bir saptamadır. Ama Avrasya'nın merkezi de Ortadoğu olmuştur. Ortadoğunun kalbi ise, Mezopotamya'dan başlayıp Filistin ve Suriye'yi içerisine alan coğrafyadır. Bu bölge, jeopolitik önemini binlerce yıldan beri koruyagelmiştir. Mısır Firavunlarından Pers İmparatorluğuna, Roma, Bizans İmparatorluklarına, Arap-İslam İmparatorluğundan Osmanlı İmparatorluğuna, İngiliz, Fransız sömürgeciliğine kadar bütün küresel güçler, kıtasal egemenliklerini bu bölgeyi ellerinde tuttukları sürece koruyabilmişlerdir.

Bu tarihsel gerçek, günümüzde de geçerliliğini sürdürüyor. ABD imparatorluğunun kıtalararası gücünü korumak için, bu bölgeyi ve ona bağlı olarak, Afganistan'a uzanan bölgeyi kayıtsız şartsız elinde tutmayı istemesi bu yüzdendir. Bin Ladin'in teröristliği, Saddam'ın diktatörlüğü, bu politi-

kaların araçları oldukları sürece, ABD'nin umurunda bile olmamıştır.

ABD'nin Avrasya politikası, 19. yüzyılın ikinci yarısında başlar. Bölgedeki ülkelerde misyonerlik okulları ve gayri müslüm unsurlarla (genellikle de Ermenilerle) olan bağlantıları, yirminci yüzyılın başlarında *Bağdat Demiryolu Projesi* (Chester Projesi) ile netlik kazanır. Bölgedeki İngiliz, Fransız etkinliği, özellikle petrolün öneminin artırması sonucu, gizli bir rekabete dönüşür. Bu rekabet, ABD'nin katılmasıyla, Anglo-Amerikan ittifakını gündeme getirmiş olsa da, önce Fransa, ardından da İngitere, ikincil plana itilerek, ABD'nin mutlak egemenliği ile sonuçlanır.

Bu egemenlik, *Arap-Amerikan Petrol Şirketinin* (Standard Oil ile Teksas şirketinin ortak girişimi) 1 Mayıs 1939'da İran Körfezindeki *Ras Tamura* derin su limanının açılışıyla başladı. Bu kutlama Arap petrolünün ilk kez uluslararası piyasaya açılışını simgeliyordu. Açılış törenine katılmak için, Cidde, Mekke ve Riyat'tan çölü aşarak gelen iki binden fazla konuğu 400 otomobil taşımıştı.

Kral İbni Suud, krallık ailesinden onyedi kişi, dört bakan, dörtyüz kişilik muhafız gücü ile törene katıldı. Dahran'da 350 çadırda konuklar ağırlandı.[2] Bu tören, ABD'nin Ortadoğu petrollerinde sözsahibi oluşunun tarihi olarak ilanıdır.

İkinci Dünya Savaşı, küresel politikaların belirlenmesinde, Avrupa'nın egemenliğini sona erdirdi. Savaşın ortalarında Başkan F. D. Rooswelt İngiltere'nin Washington Büyük Elçisi Lord Halifax'a bu görev bölüşümünü şöyle özetlemişti: "*İran petrolü sizin. Irak ve Küveyt petrolüne ortağız. Suudi Arabistan petrolü ise bizim.*"[3] ABD Ortadoğuda İngiltere'nin egemenlik mirasını devralmıştı. Egemenlik savaşımı ABD ile Sovyetler arasında sürdürüldü.

İkinci Dünya Savaşının sonuna gelindiğinde ABD, Irak *Petrol Şirketinin* dörtte-birini, Suudi Arabistan ve Bahreyn petrolünün tümünü, Kuveyt petrolünün yarısını, İran petrolünün yüzde kırkını ele geçirmişti.

ABD, bir yandan bölgedeki İngiliz petrol şirketlerine ortak olurken, bir yandan da ABD petrol şirketleri petrol kaynaklarını kontrol altına alıyordu.

Ortadoğudaki ABD-Sovyet rekabetinde, Sovyetler ilerici, demokrat, laik, ulusalcı hareketleri desteklerken, ABD en gerici, en tutucu, en baskıcı rejimlerin arkasında duruyordu: Bu gericiliğin ideolojik temeli, Britanya sömürge geleneğinin devamı olarak, gene islamcılığa dayandırılıyordu.

2. *Sömürgeciliğin Geleneksel Aracı: "İslam"*

1671'de Alman filozofu ve matematikçisi Leibniz, Fransız Kralı XIV. Louis'ye bir mektup göndermişti. Mektubun başlığı *Consilium Egyptiacum* (Mısır için Öğütler) idi: "*Mısır'ın fethini öneririm... Mısır'a sahip olmak, Doğunun en zengin topraklarına en kısa yoldan kapı açacaktır.*"[4] Mektup, sarayın arşiv sandıklarında unutuldu. Bu öneriyi yüz yirmibeş yıl sonra Napolyon hayata geçirmek isteyecekti.

Napolyon, Mısır'a İslamı kurtarma kimliği ile gelmişti. Kimden kurtaracaktı İslamı? Hıristiyan İngiliz sömürgecilerinden. "*İslam kurtarıcısı*" Napolyon, 19 Mayıs 1796'da 38.000 asker, 4000 gemi ile Toulan'dan hareket etti. Akdeniz'i geçerek 1 Temmuzda İskenderiye'ye ulaştı. Öncelikle "*iyi Müslüman*" olmayan Memlükleri cezalandıracaktı. Ertesi günü kenti ele geçirdi. Napolyon Memlüklerle yaptığı bu savaşta 10 ölü 30 yaralı vermişti. Memlükler ise İki binden fazla asker, dört yüz deve, elli top kaybetmişlerdi.

"*Kurtarıcı*", beraberinde bilim adamları, modern Avrupa edebiyatından oluşan zengin bir kütüphane, bilimsel araştırmalar için bir laboratuar, Arapça metinleri basacak bir matbaa getirmişti. Batının bilimsel ve lâik düşüncesi, geri İslam dünyasını aydınlatacaktı! Napolyon kendisini Mısıra uygarlığın ve aydınlanmanın taşıyıcısı olarak sunuyordu. Memlükleri yendikten sonra, yayınladığı Arapça bildiride, Mısır'ı yabancı egemenliğinden kurtarmak için geldiğini, İslamiyete çok saygılı olduğunu belirtiyor, "*buraya haklarınızı elinizden*

alan işgalcilerden sizi kurtarmaya geldim. Ben Memlüklerden daha çok Tanrıya tapıyorum. Muhammet'e ve Kurana onlardan daha çok inanıyorum. Allah katında herkes eşittir. Onları birbirinden ayıran akıl, erdem ve bilimdir"[5] diyordu.

Napolyon "*kurtarıcılığını*" tescil ettirmek için El Ezher Şeyhinden fetva istedi. Şeyh, Napolyon'un şarap içtiğini ve sünnetsiz olduğunu, şarabı bırakıp, sünnet olursa, fetva verebileceğini söyledi. Napolyon hasta olduğunu, doktorların şarap içmesini zorunlu kıldıklarını gerekçe gösterdi. Napolyon fetvayı alamamıştı ama pek çok Müslümanı, "*mümin*" bir müslüman olduğuna inandırmıştı.

Napolyon Suveyş'te üstlenerek İngilizlerin Hindistan yolunu kesmek, oradan da Osmanlılara saldırarak Ortadoğuyu denetim altına almak istiyordu.

Bu amaçla, Kızıl Denizi Akdenize bağlayacak olan Süveyş projesini gerçekleştirmek üzere, mühendisler de getirmişti. Ne ki mühendisler, Kızıl Denizin seviyesinin Akdeniz'in düzeyinden 15 cm kadar yüksek olduğu (!), kanal açıldığında Okyanus sularının Akdeniz'e akacağı sonucuna varınca, projenin gerçekleşmesinden vazgeçildi. Fransız matematikçi Laplace bu görüşlere karşı çıkmıştı ama sözünü dinletememişti. Oysa Osmanlılar daha 1568'de yani 250 yıl önceden Süveyş ile Kızıldeniz'i birleştirecek projeyi hazırlamışlar, öte yandan 1567'de Volga ile Don'u birleştirecek kanal için girişimlerde bulunmuşlardı.*

Batılı büyük güçlerin Ortadoğuyu rekabet alanı haline getirmesi bu olayla başladı. Beşyüz yıldır Hıristiyan dünyasına karşı İslam dünyasını koruyan Osmanlı, İslam coğrafya-

* Kanal projesi M.Ö. Onüçüncü Yüzyılda Ramses II tarafından gerçekleştirilmişti. Kum fırtınaları zamanla kanalı doldurmuştu. Bundan yedi yüz yıl sonra, M.Ö. 600'ün sonlarında Firavun Necho Kanalı yeniledi. Heredot'a göre, Kanal bir uçtan bir uca dört günde geçiliyordu. Kanalın yeniden yapımında yüzyirmi bin Mısırlı yaşamını yitirmişti.

Pers hükümdarı Darius M.Ö. 5. yüzyılda kanalı genişletti. Kanal 50 metre genişliğinde, 7 metre derinlikte idi.

Yedinci yüzyıl ortalarında Halife Ömer, Mısır'ı aldıktan sonra Kanalı yeniden işler hale getirdi.[6]

sının bu en yumuşak karnından hançerleniyordu.

Napolyon'un hayallerini şarap içmeyen, sünnetli bir Boşnak yıktı. *Cezzar* (Kasap) Ahmet Paşa, Akka Kalesi eteklerinde, İngilizlerin de desteği ile, Napolyon'a yenilginin şarabını sundu. Bu yenilgi, Vaterlo'nun da habercisiydi.

a) *Birinci Paylaşım Savaşı Büyük Ortadoğunun Paylaşım Savaşıydı*

Birinci Dünya Savaşı, Osmanlının parçalanmasıyla sonlanmıştı. Osmanlı içerisinde düşmanla ilişki içerisine giren iki ulusal grup vardı; Araplar ve Ermeniler. Araplar İngiltere, Fransa gibi Batlı Büyük Güçlerle işbirliği içerisindeydiler, Ermeniler ise Çarlık Rusya'sı, Fransa ve ABD ile ilişkilere girmişlerdi. Ermeniler de ikiye ayrılmışlardı. Batıda bulunan Ermenilerin büyük çoğunluğu Osmanlıların desteklenmesini istiyorlardı. Ama Doğuda bulunan Ermeniler, Pastırmacıyan gibi Ermeni radikallerini izleyerek, Rus Kafkasya'sındaki Ortodoks Kilisesi ve Rus Çarının Ermenilerin koruyucusu olduğunu savunuyordu. Çara ve Kiliseye dayanan Ermeniler Van, Erzurum bölgelerindeki ayaklandılar. Bazı yörelerde "*Müslüman halkın tümünü öldürdüler ve Nisan 1915'te Van'da bir Ermeni yönetimi kurduklarını ilan ettiler.*"[7] Bu olay, Doğudaki sekiz vilayette, Erzurum, Van, Bitlis, Harput, Diyarbakır, Sivas, Adana ve Trabzon Ermenilerinin zorunlu göçüne neden oldu. 500 bin Ermeni sürgüne gönderildi.[8] Sürgün sırasında bir kısım Ermeni, yöredeki çeteler tarafından öldürüldü, malları yağmalandı. Bir kesimi de açlık ve hastalıktan öldü. Araplar ise, İngiltere ve Fransa'nın koruması altında ve yanında, Osmanlıya karşı savaşımlarını sürdürdüler.

Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Paylaşım Savaşının sonunda tarih sahnesinden silinmesinin ardından, İslam dünyası, sembolik de olsa, manevi önderinden yoksun kalmıştı. Bu nedenle gözler Anadolu'da kıvılcımlanan kurtuluş hareketine çevrilmişti. Tehlikeyi sezinleyen emperyalist güç-

ler, karşıt bir hareketi oluşturmakta gecikmediler. Ulusal kurtuluşçu hareketlerin karşısına "*İslamı*" çıkardılar.

Türkiye Cumhuriyeti kurulurken lâik, ulusalcı bir devlet amaçlanıyordu. Çünkü bir din olmanın ötesinde, bir yaşam biçimi de olan İslam, devletin oluşumundan uzak tutulmadığı sürece, uluslaşma süreci tamamlanamazdı. İslam coğrafyasında, ilk kez, laik, ulusalcı, halkçı, demokratik, anti-emperyalist bir devlet oluşturuluyordu.

Bu devrimlerin en başında, dört yüz yıl boyunca İslam dünyasını temsil eden halifeliğin kaldırılması geliyordu. Halifeliğin kaldırılışı, İslam dünyasını, karşıt iki kampa ayırmıştı.

Dini liderini yitirmiş, başsız kalmış bir İslam dünyası. Bu dünyanın liderliğini İngilizlerin desteğindeki Hicaz Emiri Hüseyin çekiyordu. Emir Hüseyin halifeliği Hicaz'da yeniden canlandıracak, bu kutsal kurum yeniden ana toprağına dönerek Arap Yarımadasında büyük İslam imparatorluğunun temellerini atmış olacaktı.

Daha da önemlisi, Kemalist hareketin İslam dünyasında kıvılcımladığı ulusalcı, laik, anti-emperyalist hareketleri ezebilmenin yolu böyle açılmış olacaktı. Gerçekten de, yalnızca Malezya'ya kadar uzanan İslam coğrafyasında değil, Doğunun bütün ezilen ulusları arasında da, Mustafa Kemal örneği, şu ya da bu boyutta laik, ulusalcı hareketlere örnek oluyordu. Ghandi, hapishanede iken Musatafa Kemal'in başarılarını izlemek için, arkadaşlarıyla birlikte, kulaklarını radyodan ayırmadıklarını, her başarı haberinde, duydukları sevinci nasıl paylaştıklarını, anılarında anlatır.

Türk laisizmi, İslam tarihinin en büyük reform hareketi olmuştur. Dolayısıyla, Mustafa Kemal, 20. yüzyılın en büyük devrimcilerinden biri sayılır. Mustafa Kemal'in bu yönüyle, yalnızca ulusal boyutlarda değil, uluslararası boyutlarda da, özellikle de İslam dünyasında, ulusal kurtuluş hareketlerinin esin kaynağı olması doğaldı. Doğal olan bir başka gerçek de, emperyalizmin, bölgesel etnik ve dinsel ögeleri bir bağlaşıklık içerisinde, kemalist ulusalcılığın karşısına dikmiş olmasıydı.

Churchill bastonu ile çöl kumuna çizdiği haritalarla birlikte, birer taç siparişi yapmayı da ihmal etmemişti. İkinci Dünya Savaşının sonuna gelindiğinde, bu taçlar, Suudi Arabistan, Ürdün yanında, Mısır, Irak, İran ve Libya'nın krallarının başlarına geçirilmişti.

b) *Ortadoğu Gericiliğinin Destekçisi: ABD*

ABD, Ortadoğuda egemenliği İngiltere'den devralırken, İngiliz sömürgeciliğinin geleneksel politikalarını da devralmış oluyordu. Bu politika rüşvete ve toplumun en geri, en tutucu kesimleriyle işbirliğine dayanıyordu.

ABD emperyalizmi, Mısır'da Nasır'a karşı *Müslüman Kardeşleri*, Endonezya'da Sukarno'ya karşı *Sarekat'i İslamı*, Pakistan'da Butto'ya karşı *Cemaat-i İslamiyi*, Afganistan'da laik-komünist Necibullah'a karşı *Talibanı*, İran'da demokratik, ulusalcı muhalefeti susturmak için Şahı destekledi.

Irak'ta islamcı bir grup yoktu. Komünistler ve demokratların ülkede ciddi bir ağırlığı vardı. Dolayısıyla, Baas Partisi içerisindeki bir kesimi harekete geçirerek, komünistleri ve petrol işçileri sendikası işçilerini saf dışı etmek görevini Saddam'a vermişti.

1967 zaferi sonrası Ariel Sharon, 1971'de, İsrail'e karşı gerilla savaşı vermek üzere yeniden örgütlenen FKÖ'yü kanlı bir biçimde ezmesinin ardından, geçtiğimiz günlerde Sharon'un füze ile öldürdüğü, Şeyh Ahmet Yasin, *Mujamah* adı altında İslamcı bir örgütlenmeye girişti. Örgüt, önceleri gençlik kulüpleri, spor tesisleri, sağlık klinikleri, Kuran okulları açtı. Müslüman Kardeşlerle işbirliğine giren örgüt, petrol zengini Arap ülkelerinden destek sağlamakla kalmadı, İsrail'den de maddi destek gördü. İsrail, Şeyh Ahmet Yasin'in örgütünü destekleyerek, FKÖ'nün gücünü azaltmak istiyordu. Bu örgütlenmeye paralel olarak Seyyid Kudb'un ideolojisini izleyen *İslami Cihat Örgütü* kuruldu. *Hamas* (İslam Devrimi Örgütü) bu iki örgütün üyelerinden oluşturuldu.

Petrol dolarlarıyla İslam dünyasında desteklenip, laik,

demokratik, ulusalcı hareketlere karşı kullanılagelen Müslüman Kardeşler örgütü, Ortadoğuda Anglo-Amerikan politikalarının uygulanmasında en etkili örgüt kimliğini kazanmıştı.

Suriye, İsrail ve Ürdün'ün ortak düşmanı idi. İki ülkenin gizli servisleri, CIA'nın denetiminde Baas rejimine karşı çalışmalar yürütüyorlardı. Müslüman Kardeşler örgüt üyelerini eğitiyorlar, maddi yardımlarda bulunuyorlardı. Baas'ın laik lideri Esat'ın en azılı düşmanı ise, Müslüman Kardeşlerdi. Aynı zamanda bir Alevi olan Esat'a karşı, Sünni Suriyelileri harekete geçirmek için bu örgüt, ABD'nin gözetiminde, İsrail ve Ürdün'ün desteğinde, pek çok kalkışımlarda bulundu. 1964'te "*İslam ya da Baas*" sloganı ile harekete geçen *Biraderler*, başarılı olamadı. Baas liderlerine, Alevi önderlerine, devlet yetkiliklilerine karşı tertipledikleri suikastlerde pek çok insan öldürüldü. 1979'da Halep'teki askeri okula yaptıkları saldırıda, öğrencileri bir binaya kilitledikten sonra, silahla tarayıp binayı ateşe vererek, seksen üç öğrenciyi öldürdüler. Ertesi yıl, Esat'a karşı başarısız bir suikast düzenlediler. 1981 Kasımında, Şam'da bombalı bir araba saldırısında ikiyüz kişi öldürdüler. 1982'de, Sünni radikalizminin üssü konumundaki Hama'da, "*Esat devrildi*" yalanını yayarak ayaklanan Müslüman Kardeşler, yüzlerce asker ve devlet görevlisini boğazladı. O dönemde ABD'nin Suriye Büyük Elçisi Seelye'ın sözleriyle "*İslamcılar Baas'ın kentteki görevlilerinin tümünü öldürdüler.*"[9] Bu olay, onbin insanın yaşamını yitirmesine neden olmuştu.

1979'da Zülfikar Ali Butto'yu devirip düzmece gerekçelerle (üçe karşı dört oyla) idam ettiren Ziya-ül Hak, şeriat yasalarını uygulayacağını ilan etmişti. Ziya-ül Hak, gerekçesini şöyle özetlemişti: "*Pakistan İsrail'e benziyor, ideolojik bir devlet. İsrail'den Yahudiliği alın, göreceksiniz kâğıttan bir şato gibi çökecektir. Pakistan'dan da İslamı alın ve onu laik bir devlet yapın, çöker*".[10] Bu uygulamaya göre, bir kadının ırzına geçildiğinin kanıtlanması için dört erkeğin tanıklığına gerek vardı. Suud ve CIA paralarıyla, ülkede üçbin medrese

açılmıştı. Yoksul halk çocukları buralarda yediriliyor, giydiriliyor, eğitiliyordu. Taliban'ın kadroları bu medreselerde yetiştiriliyor, buradan Afganistan'a gönderiliyordu. Pakistan ordusu içinde islamcı radikalizm yaygınlaştırılmıştı. Ziya-ül Hak'kın bir uçak kazasında ölmesinden sonra, islamcı bir yönetim kurmak için ordu içerisindeki bazı generaller birkaç kez darbe girişiminde bulundularsa da, başarılı olamadılar. Pakistan ordusunun yüzde 30'unun islamcı olduğu söylenmektedir. Ancak kitlesel destek bulamamışlardır. Seçimlerde yüzde 2-3 oy alabiliyorlardı.

Afganistan'da savaşan mücahitler, CIA pasaportu sağlanarak Amerika'ya getiriliyor, Newyork'ta Brooklyn'de kurulan *Al-Kifah* kampında eğitiliyorlardı. O dönemlerde Pakistan Devlet Başkanı olan Benazir Butto, baba Bush'a *"bir Frankeştayn yaratıyorsunuz"* uyarısını yapmıştı, ama bir yanıt alamamıştı.

Bu mücahitler, ABD'de de boş durmadılar. Kampın lideri El Said Nasır, *Marrot* otelinin salonunda herkesin gözleri önünde fanatik bir Yahudiyi öldürdüğünde, yakalanınca, evinde büyük binaları tahrip edebilecek bomba yapımına ilişkin bilgiler, *Empire State Building* ve *Dünya Ticaret Merkezinin* fotoğrafları bulundu. ABD polisi olayı geçiştirdi.

1993'te bir tona yakın patlayıcı yüklü bir minibüs, Dünya Ticaret Merkezi bodrumunda patladı. 6 kişi öldü, 1000 kişi yaralandı. Yakalananların, *Kör İmam* olarak bilinen Şeyh Ömer Abdurrahman'ın müritleri olduğu saptandı. Amerika'daki camilerde imamlık yapan Şeyh Abdurrahman, Enver Sedat cinayeti ile ilgisi belirlenince, CIA yardımıyla ABD'ye kaçırılmıştı. Amerika'da kısa sürede oturma izini (yeşil kart) alan İmam, turizmin fuhuşu ve alkolü yaygınlaştıran haram bir iş olduğu yolunda kasetler doldurarak Mısır'a, Müslüman Kardeşlere gönderiyordu.

Dünya Ticaret Örgüt binasının bombalanmasının tertipçilerinden Remzi Yusuf ve aynı daireyi paylaşan Abdulhamit Murat, Papaya suikast ve Amerikan havayollarına yönelik saldırı planlarını gerçekleştirmek üzere yaptıkları bombala-

rın patlamasıyla, evde yangın çıkınca, yakayı ele vermişlerdi.[11] Murat, ABD'de pilotluk dersi almıştı. Bu ikili, bir uçağı patlayıcılarla doldurarak, CIA merkezini ve bazı nükleer kompleksleri hedeflediklerini söylemişlerdi. 11 Eylülün habercisi olan bütün bu gelişmeler, ABD haber alma örgütlerince ya görmezlikten gelinmiş, ya da geçiştirilmiştir.

3. *BOP'un Gerekçeleri*

Büyük Ortadoğu Projesinin coğrafi kapsamı, Kuzey Afrika'dan başlayıp Çin Seddine dayanmaktadır. Kafkasya, Somali, Arabistan Yarımadası, Türkiye, İran, Pakistan, Afganistan, bu projenin içerisindedir. Bir başka anlatımla, bütün bir İslam dünyası bu projenin temel hedefidir. Projenin ana ilkeleri şöyle sıralanabilir:

a) ABD dünyanın tek egemen gücüdür. ABD'nin askeri gücünün karşısına durabilecek hiçbir küresel güç yoktur. İkinci Dünya Savaşının kazanımlarını kendi kar hanesine yazan ABD, Hiroşima ve Nagazaki'ye attığı atom bombasından sonra, Dünya egemenliğinin anahtarını elinde tuttuğuna kendini inandırmıştı. Truman'ın Başkan Yardımcısı Barkley, 1950 yılının Mayısında şöyle söylüyordu:

"D*ünyanın her yanında askeri güç bulundurmak zorundaydız. Soğuk savaş sonlanmadan önce, Birleşik Devletler daha çok ülke işgal edebilir.*"[12]

Birleşmiş Milletlere üye 192 ülkenin 100'ünde askeri üs kurmuştur. Roma "*İmparatorluğunun doruk noktasına ulaştığı dönemde merkez dışına yayılmış Romalı askerlerin sayısı üç yüz binden az değildi... 1996'da çok daha kalabalık bir nüfusa sahip olan üstün güç Amerika'nın, egemenlik alanının dış noktaları, denizaşırı ülkelerdeki 296 000 profesyonel askerle*" korunmaktadır.[13] Üstelik en büyük rakibi Sovyetler tek bir kurşun atılmadan tarih sahnesinden silinmiştir.

ABD, dünyanın tartışmasız en büyük askeri gücü değil, aynı zamanda dünyanın en büyük *savaş ekonomisinin* de sahibidir.

Daha Birinci Dünya Savaşı ile birlikte, salt askeri amaçlarla tüketilecek malların üretimi önem kazanmaya başlamıştı. Kapitalist ekonomiler savaşa bağımlı hale geldi. İkinci Dünya Savaşı ile bu bağımlılığı daha da güçlendi.

Bugün ABD ekonomisi önceden olduğu gibi, dünya pazarında baskın bir ekonomi değildir. Dünyanın ürettiği ürünler ABD pazarındadır. Bu durum, ABD'yi korumacı olmaya zorlamaktadır. ABD bu zaafını silah ticareti ile gidermektedir. Dünya pazarlarında ABD mallarının pek çok rakibi oluşmuştur. Yalnızca askeri güç ve askeri teknoloji alanında rakibi yoktur. Bu rakipsizliğini sürdürebilmek için, Avrupa'nın kendinden bağımsız askeri bir güç olmasını hiçbir zaman istememiştir. ABD silah sanayisi barışçıl dönemlerde gelişmesini durdurmamış, tam tersine, daha da gelişmiş ve büyümüştür.

ABD'nin 2003 yılı savunma bütçesi 355 milyar dolardı. Bu, Çin, Rusya, Hindistan, Almanya, Fransa savunma bütçelerinin toplamından daha fazladır. Buna askeri yardım harcamaları da eklenince, dünya toplamının yüzde 80'nine ulaşmakta, Afganistan için harcanan 100 milyar, Irak için harcanan 100 milyar da eklenince, 2003 yılı savunma bütçesi Türkiye'nin yıllık ulusal gelirinin üç katını bulmaktadır. ABD ulusal toplam üretiminin dörtte-biri askeri amaçlı ürünlerdir. ABD'nin bir uçak gemisinin silah gücü, orta büyüklükteki pek çok devletin silah gücünden daha fazladır.

ABD'nin 2001 yılı savunma bütçesi 343,2 milyar, 2004 yılı 400 milyar dolardır. Afganistan ve Irak'ta harcananlar bu rakamların dışındadır. Irak savaşı haftada 3.5 milyar dolara malolmaktadır. Bu da Irak'ta kişi başına ayda 600 dolar anlamına geliyor. Bush'un "*teröre karşı savaş*" ilan ettiği 2001-2003 döneminde, askeri harcamalar yüzde 36 artış göstermiştir. Aynı yönetim, 2004-2010 dönemindeki askeri harcamaları 2,7 trilyon dolar olarak öngörmüştür.

Dünyanın en büyük 10 silah tekelinin 7'si ABD kökenlidir. 2003 yılında ABD, silah tekellerinden 70 milyar dolarlık silah almıştır. Uluslararası silah ticaretinin yüzde 46'sı ABD tekellerinin elindedir.

Bir ülkenin, örneğin sivil havacılığını güçlendirmek için devlet yardımlarına başvurması, *Dünya Ticaret* kurallarına aykırıdır. Ama Pentagonun askeri uçak üretimi ve ticaret yapan tekellere çeşitli biçimde destek aktarması, *Dünya Ticaret Örgütünün* kurallarına aykırı değildir. Bunlar "*ulusal güvenlik*" kapsamında kabul edildiği için, bu kuralların dışında tutulmaktadır. Aslında hiçbir uluslararası kural, ABD çıkarlarının dışında olamaz. Amerika dünyadır, dünya da Amerika'dır. Amerikanın çıkarları dünyanın çıkarlarıdır. Bu çıkarlara karşı gelenler, ya da bu çıkarlar doğrultusunda hareket etmeyenler, ABD'nin evrensel adaletine hesap vermek durumundadır.

ABD'nin müdahaleci politikalarının temel mantığı budur. 1890'dan günümüze kadar, Uzakdoğudan Ortadoğuya, Avrupa'dan Latin Amerika'ya, irili ufaklı 135 müdahale gerçekleştirmiştir. ABD'nin müdahalede bulunmadığı Latin Amerikan ülkesi yok gibidir. 1973'te demokratik bir seçimle iktidara gelen Allende'yi öldürterek askeri darbe ile Pinoche'yi iktidara getirdi. Allende ile birlikte binlerce insan öldürüldü, işkenceden geçirildi. 1980'lerde Nicaragua'de Sandinistalara karşı Contraları örgütledi. 1983'te küçük bir ada olan Granada'yı işgal etti. Bolivya, Brezilya, Küba, Dominik, Ekvator, El Salvador, Guatelama, Haiti, Honduras, Jamaika, Meksika, Panama, Peru, Surinam, Uruguay ABD'nin açıktan ya da örtülü müdahale ettiği Latin Amerika ülkeleridir. Bütün bu müdahalelerin gerekçesi "*demokrasi*" ve "*insan hakları*" olarak gösterildi. Ama iktidara taşıdıkları, insan hakları ve demokrasinin en acımasız karşıtlarıydı.

ABD'nin bu müdahale politikaları giderek sıklaşmaktadır. İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar yılda ortalama 1.15 müdahale yapmışken, bu oran soğuk savaş döneminde 1.29'a, Berlin duvarının yıkılmasından sonra, 2'ye yükselmiştir.

Soğuk savaşın sona ermesiyle, ABD'nin askeri politikalarında görülen bir başka önemli değişim de, Fransa'nın sömürgelerinde kullandığı lejyonerler örneğinde olduğu gibi,

değişik etnik ve dinsel kökenli profesyonellerden oluşan uluslararası birliklerin kurulmasıdır. Bunlar, özel şirketlerin askeri birlikleridir. Bu şirketler başka ülkelerin askerlerine, polislerine, jandarmalarına eğitim vermekle kalmıyorlar, yabancı devletlerin, şirketlerin de korumalarını yapıyorlar. Sorgu ve işkencelere katılıyorlar, gerektiğinde kiralık birlikler olarak çatışmalara giriyorlar.

Özellikle Afrika'da faaliyet gösteren büyük şirketler, bu askerleri kullanarak kendilerini yerlilere karşı korumakta, gerektiğinde yerli halkın bir kesimi ile işbirliği yaparak, yönetime karşı isyanlar çıkarmaktadırlar. Fildişi Sahili, Sierra Leone, Liberya, Ruanda'da bu paralı askerler, darbe, karşıdarbe ve katliamlara girişmişlerdir. Hırvatistan ve Kolombiya'da çatışmalara katılmışlardır.

Northbridge Service Group adlı Amerikan-İngiliz şirketinin komando tugayı, Afrika'da pek çok isyan ve katliama karışmıştır. Şirket 4 milyon dolar karşılığında. Morovia'ya giderek Charles Taylor'u yakalama önerisinde bulunmuştur.

Washington'daki *Brookings Enstitüsünden* Peter Siniger'in hesaplamamalarına göre, 1991 Körfez Savaşı'ndan bu yana, Irak'ta faaliyet gösteren bu şirketlerin sayısı beş kat artmıştır. 1994 ile 2002 arasında ABD Savunma Bakanlığı ile bu tür askeri şirketler arasında 3 binden fazla anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmaların parasal tutarı ise 300 milyar doları aşmaktadır. Bu şirketler, Irak'ta güvenlik güçlerini, Bosna'da, Kosova'da sivil polisleri eğitiyorlar, Afganistan'da *Dyn Corp* adlı şirket, Karzai'nin koruması görevini üstlenmiştir.

Newsweek'in bildirdiğine göre, Irak'ta gerilla sabotajlarına karşı ABD'li özel askeri şirketler korumacılık yapıyorlar. *Abu Gureyb* hapishanesindeki sorgulamada bu şirketlerin uzmanlarının da bulunduğu bilinmektedir. Elçilikleri, Batılı firmaları binlerce paralı asker koruyor. *Erinys*, petrol rafinerilerini korumak için 6,500 adam kiralamıştır. *Global*, Irak hükümet konseyini korumaktadır. *Vinell*, Irak ordusunu eğitiyor. *Dyncorp*, polis gücünü eğitiyor. *Olive*, ABD firmaları-

nın adamlarını koruyor.

Bu gelişmeler, savaşların da giderek "*serbest piyasa*" koşullarında "*özelleşeceği*" düşüncelerini güçlendirdiği izlenimini veriyor.

Birinci Körfez Savaşı'nda, ABD güçlerinin komutanı General Barry McCoffrey, ABD'nin Dünya ölçeğindeki varlığı ağırlık kazandıkça, dışarıdaki görevi, bu tür şirketlerin daha çok yükleneceklerini vurgulamaktadır.

b) Ekonomik olarak ABD Küresel Üstünlüğünü sürdürmektedir. ABD, Japonya ve Almanya ile bazı alanlarda rekabet etse de, küresel ekonominin ana lokomotifi olma konumunu korumaktadır. 2000 yılında dünyanın en büyük 200 şirketinin 90'ı ABD, 17'si Japon, 16'sı İngiliz, 13'ü Alman, 13'ü Fransız kökenlidir.

Sermaye büyüklüğüne göre dünyanın en büyük 500 şirketinin 239'u (10.8 trilyon dolar) ABD, 64'ü Japon (1.8 trilyon dolar), 40'ı İngiliz (1.6 trilyon dolar), 28'i Fransız (0,9 trilyon dolar), 21'i Alman (2.1 trilyon dolar) dır. İlk 100 şirketin ise, 69'u ABD kökenlidir.

ABD'nin en büyük dört yatırım bankasının küresel ölçekteki payı yüzde 40'tır.

c) Teknolojik Üstünlük. ABD en kritik alanlarda üstünlüğünü rakipsiz olarak korumaktadır. Özellikle askeri teknoloji açısından yalnızca bugün değil, görünür gelecekte de ABD ile boy ölçüşecek bir güç olasılığı sözkonusu değildir.

d) Kültürel Üstünlük. Kültürel olarak özellikle dünya gençliğine Amerikan tarzı yaşam benimsetilmiştir. ABD televizyon programları ve filmleri dünya pazarının yüzde 70'ten fazlasına sahiptir. Önemli sektörlerden biri haline gelen reklam sektörünün gelirlerinin yüzde 75'i ABD'ye dönmektedir.

"*Bu dördünün birleşimi Amerika'yı yegane kapsamlı süper güç yapmaktadır.*" [14]

ABD bu üstünlüğünü sürdürmek için dünya enerji kaynaklarının kontrolünü tartışmasız güvence altına almak zorundadır. BOP, bu stratejinin doğal sonucudur. Bu bağlamda BOP'un iki ayağı vardır:

Birinci ayak, petrol yataklarının denetim altına alınmasıdır. Bölgede, Irak ve İran dışında, (bu ülkelerde petrol devlet denetimindedir), petrol yatakları büyük tekellerin denetimine girmiştir. Kısa erimde Irak petrolleri, uzun erimde İran petrolleri, bu iki ülkenin "*şeytani*" yönetimleri, askeri müdahale ile "*demokratikleştirilerek*" çözümlenmiş olacaktır. Bu "*demokratikleşme*" "*piyasa demokrasisi*" (*market democracy*) kuralları kapsamında gerçekleştirilecektir. Bir başka anlatımla, haritası yeniden çizilecek olan bölgeye, pazar ekonomisinin gerektirdiği bütün olanaklar sunulmuş olacaktır.

İkinci ayağı daha da önemlidir. Toprağın altındaki petrol pazara ulaşmadığı sürece, bir değer taşımaz. Bunların dünya pazarlarına ulaştırılması için, boru hattı ağı kurulmalıdır. Daha da önemlisi, boru hatlarının geçeceği yerlerin güvenliğidir.

Kafkas ve Orta Asya cumhuriyetlerinin petrol ve doğalgazının doğu pazarına ulaşımı, İran Körfezine uzatılacak boru hattı ile gerçekleşmelidir. Bu hatta kilit ülkeler, birincil olarak Afganistan ve ikincil olarak da Pakistan'dır.

Bakü-Ceyhan boru hattı ile de Akdenizden Batıya ulaşılacaktır. "*Petrol ve doğal gazın Avrupa'ya naklinde Türkiye 'kilit ülke' konumunda bulunmakla birlikte, hatlar projesinin gerçekleşmesinin başlıca koşullarından biri, siyasal güvenlikti ve ikincisi 'sıcak çatışma' alanında bulunmamasıydı*".[15]

Batıya yönelen ikinci bir kanal da "*Koridor 8*" yoluyla Adriyatik Denizine ulaşmaktır. Bu hat Kafkasya'dan Karadeniz yoluyla Bulgaristan'ın Burgaz limanına, oradan Makedonya'nın Üsküp ve Arnavutluk'un Dürses limanına, oradan da İtalya'nın Bari ve Bridisi limanına bağlanacaktır. Dolayısıyla, ABD sermayesi ile desteklenen *AMBO*'nun (Arnavutluk-Makedonya-Bulgaristan Petrol Şirketi) hazırladığı proje, ABD ve İtalya'dan destek aldı. Bu hatla, Washington, Batıya taşınan petrolü denetiminde tutmakla kalmayacak, Almanya'nın Tuna yolunu da denetim altına almış olacaktır.[16]

Makedonya ve ardından Kosova'da görev yapan General Micheal Jakson (KFOR'un komutanı) İtalyan gazetesi *Sole*

24 Ore'ye Nisan 1999'da şunları söylemişti:

> "Bugün, burada yaratmış olduğumuz koşullar değişmiş bulunmaktadır. Şimdi, Makedonya'nın istikrarının ve NATO'ya katılmasının güvence altına alınması son derece önem kazanmıştır. Burada daha uzun süre kalarak bu ülkeden geçecek enerji koridorlarının güvenliğini sağlamamız gerekiyor."[17]

Bu gelişmeler, başta Rusya olmak üzere, irili ufaklı pek çok devletin Balkanlardan ellerini çekmek istemeyişlerini de açıklamaktadır.

Öte yandan, suyun başının, yani Kafkasya'nın ABD'nin BOP politikaları açısından güvenliği ve istikrarı da büyük önem taşıyor. Öncelikle, Kafkasyanın geleneksel Rus nüfusundan kurtarılması gerekmektedir. Sovyetlerin dağılmasının mimarlarından biri olan, o zamanki Sovyet Dışişleri Bakanı ve kendi deyimiyle ABD'nin "*teşekkür borçlu*" olduğu Şvartnaze'nin, kadir bilmez Bush tarafından "*kadife eldiven*" hareketi ile Gürcistan Devlet Başkanlığından azledilip yerine Amerika'dan ithal, Sarkaşvili'nin getirilmesi, ardından Abazya'nın liderinin derdest edilip Moskova'ya postalanması da bu gereksinimin sonucudur. Şimdi gündemde Gürcistan ve Azerbaycan'ın NATO'ya katılmaları vardır. Bu sorun da NATO'nun sürdürülen toplantılarında çözümlenmiş olacaktır.

ABD'nin Kafkasya üzerinde oluşturduğu politikalar, Rusya'yı öteden beri rahatsız ediyordu. "*Azerbaycan'da petrol aramak ve üretim yapmak amacıyla ABD ağırlıklı bir konsorsiyum oluşturulmasının (21 Eylül 1994) ardından, Yeltsin'in dış politika yardımcısı, Sergei Karaganov, bu anlaşmayı tanımayacaklarını belirtirken petrol boru hattının 'yalnız ekonomik değil, aynı zamanda siyasal sorun olduğunu' ileri sürerek, Türkiye ile Rusya arasında, Kafkaslar ve Orta Asya'da bir etkinlik savaşımının geliştiğini, bunun yeni bir olay değil, bir yüzyıl boyunca oynanan oyunlara geri dönüş olduğunu söyleyecektir.*"[18] Öylece ABD'nin Türkiye'nin

Karadeniz limanlarında üs kurma isteminin arkasındaki mantık da yerli yerine oturmuş bulunuyor.

Büyük Ortadoğu Projesinin siyasal haritasındaki bu bölüm neredeyse tamamlanmak üzeredir. Tamamlanması gereken Irak-Suriye-İsrail üçgenidir. Whashington'un hazırlamış olduğu plan gereğince, BM ve AB dışlanarak, başta BOP'un kapsamına giren ülkeler olmak üzere, ABD güdümündeki dost ülkelerden oluşacak koalisyon güçleriyle Irak işgal edilecek, ülke etnik ve mezhepsel temel üzerinde üçe bölünerek, küçük devletçikler (olmaz ise federe devletler) oluşturulacaktı. Özellikle Irak petrol rezervlerinin yüzde 65'ine sahip Kerkük bölgesinin Kürtlerin denetimine verilmesiyle, birinci Arap-İsrail Savaşından (1948) bu yana işlemez haldeki eski Kerkük-Hayfa boru hattının yenilenerek, bölge petrolü ve gazının Hayfa Limanına ulaştırılması öngörülüyordu. Böylece İsrail'in eline çok güçlü bir silah verilmiş olmasının yanında, yeni bir İsrail-Kürt bağlaşmasıyla ABD, bölgede "*stratejik ortaklığını*" tamamlamış olacaktı.

Irak, işgal sonrası günlük 270 bin varile düşen petrol üretimi (Irak'ın iç tüketiminin yarısı) günde 3.5 milyon varile çıkarılarak Suudi Arabistan'ın ardından, ikinci büyük petrol ihraç eden ülke konumuna getirilecekti. Petrolü Kerkük'ten Suriye'nin Tartus ve Banyas limanlarına da ulaştırmak için Irak'tan hemen sonra Suriye'nin de "*demokratikleştirilmesi*" gerekiyordu.

Irak'ın güney bölgesindeki petrol yatakları ise Basra'ya yerleşen İngiltere'nin gözetimine verilmişti.

Irak'taki petrol üretimini olabildiğince artırmayı da amaçlayan bu stratejide, Rusya, Almanya, Fransa gibi büyük devletlerin yeri yoktu. ABD'nin İşgal güçleri koalisyonunu oluşturanlar ise yağma sofrasının kırıntıları ile ödüllendirileceklerdi.

Bu projeyi "*Büyük Ortadoğu*" yapan bölge ise Kuzey Afrika'dır. Libya ve Cezayir'in bu projeden dışlanması düşünülemezdi.

Bilinen 30 milyar varillik rezervleriyle dünya sıralama-

sında 11. olan Libya'nın bu rezervlerinin 50 milyar varile çıkabileceği hesaplanmaktadır. 1990-99 arasındaki günlük 1.4 milyon varillik üretimi ile, 56 yıllık bir ömür biçilen Libya petrol rezervleri yanında gaz rezervleri de "*uyuyan bir dev*" olarak tanımlanmaktadır.

1992-1999 dönemini kapsayan BM ambargosu Libya'ya 33 milyar dolara malolmuştur.*[19] *Pan Am* uçağının düşürülmesinden bu yana (1986) ABD ve İngiltere ile kanlı bıçaklı olan Kaddafi, Tony Blair'le çadırının önünde el sıkışarak Bush'a selam göndermesi, Kuzey Afrika petrol bölgesinin BOP coğrafyasında yerini aldığının ilk sinyalleri olarak algılanıyordu. Artık Libya İslam Cumhuriyeti de "*terörist devletler*" listesinden çıkarılabilirdi.

Bugün Körfez ülkelerinde üretilen petrolün yüzde 90'ı Asya'ya gidiyor. ABD'nin petrol ithalatının bölgedeki payı yüzde 18'dir. 2050'lerde bu pay yüzde 70'e çıkacaktır.

Öte yandan dünya nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu Uzakdoğu ülkelerinin doğal enerji kaynaklarına olan gereksinimleri ve bağımlılıkları giderek artmaktadır. Dünyanın en hızlı gelişen ülkelerinin başında gelen Çin'de kişi başına düşen araba sayısı batı ölçülerine ulaşacak olsa, yerkürenin bilinen enerji kaynaklarının beş yıl içerisinde tüketileceği hesaplanmaktadır.

4. *BOP'un Siyasal ve İdeolojik Gerekçeleri*

Kuşkusuz Büyük Ortadoğu Projesinin anlamını kavrayabilmek için, projenin siyasal ve ideolojik içeriğini de açımlamak gerekiyor.

8 Mart 1992'de *New York Times*, Baba Bush dönemindeki Pentagon tarafından hazırlanmış olan kırk altı sayfalık *Savunma Planlaması Rehberi*'den özetler yayınladı. Soğuk savaş sonrası Amerika'sının askeri ve siyasal politikalarının

* Kişi başına 7000 dolara ulaşan ulusal geliri ile Libya, eğitime ve sağlığa büyük yatırımlar yapmış, okuma-yazma düzeyi çok yükselmiş, ortalama yaşam 75'e yükselmiştir.

ana hatlarını belirleyen bu rehber, bu gün Irak Büyükelçisi olan Zalmay Halilzad ve Abram Shulsky tarafından kaleme alınmıştı. *Savunma Planlaması Rehberi* Baba Bush'un Savunma Bakanı Dick Cheny'nin isteği ve Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'in gözetiminde hazırlanmıştı.

"*Birincil hedefimiz yeni bir rakibin çıkmasını önlemektir*" diye başlayan *Rehber*, ABD savunma harcamalarını en yüksek düzeyde tutarak, dünyanın her tarafında, olası rakiplerin cesaretini kıracak askeri gücün bulundurulmasını öngörüyordu. Bu rakipler her yerde olduğu kadar, Avrupa müttefikleri arasında da çıkabilirdi. Almanya ve Japonya'ya kuşku ile bakılmalıydı. ABD süper güç olarak, konumunu korumak için elinden geleni yapmalıydı.[20]

Projenin ideolojik içeriği, Pentagon ve ABD dışişleri uzmanlarınca Vietnam yenilgisinin ardından, 1970'lerde, özellikle de 1973 petrol bunalımından sonra oluşturulmaya başlanmıştı. Bugün bu projenin uygulamasında adlarını sık sık duyduğumuz, Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Ford yönetiminin kurmay başkanlığını, Rumsfeld Savunma Bakanlığı yapmıştı. CIA'nın başında ise Baba Bush bulunuyordu. Wolfowitz ve Richard Perle, genç demokratlar olarak etkindiler. Daha sonra cumhuriyetçilerin saflarına katıldılar. Grubun merkezinde ise Kissinger bulunuyordu. Çoğunluğu Yahudi kökenli olan bu grup, Ortadoğuda Araplara karşı İsrail'i destekleyen ABD'deki Yahudi lobilerinin de en etkili elemanlarıydı.

Bu Yahudi lobilerinden en etkili kurumlarından biri, 1985 yılında kurulan *Waşington Yakın Doğu Politikaları Enstitüsü (The Washington Institute for Near East Policy* [WINEP]) idi. Kurumun altı üyesi, Baba Bush'un üst yönetiminde yer almışlardı.

1990'larda soğuk savaşın sona ermesinin ardından, ABD-İsrail bağlaşıklığının stratejik değeri azalıyor gibiydi. Bu yeni durum, İsrail'in yalnızlaşması sonucunu doğurabilirdi. Dolayısıyla, *WINEP* ve o doğrultudaki kuruluşlar, ABD'nin yeni Ortadoğu politikalarında İsrail'in belirleyici rol üstlen-

mesi gerekliliğini temel hedef seçmişlerdi. Tel-Aviv'le ortak çalışmalar sonunda, Clinton yönetiminin ilk günlerinde, bu strateji benimsetilmişti. Buna göre, ABD'nin İsrail, Suudi Arabistan ve Mısır gibi üçlü bir müttefiki vardı. Bölgenin geri kalan ülkelerinin radikal rejimleri, ABD'nin bölgesel çıkarlarının karşısındaydılar.

Başta İran ve Irak olmak üzere (Suriye üçüncü sıradaydı), öteki ulusalcı ve dinci rejimlerin bölgeden arındırılması ve "*demokratikleştirilmeleri*" gerekiyordu. Bu üçlü ittifak, yeni "*Müslüman cumhuriyetlerin*" ortaya çıkışıyla (örneğin Türkiye'nin) güçlendirilmeliydi.

WINEP, Türkiye ile de yakından ilgileniyordu. Washington'a yolu düşen her Türk yetkilisi, bu kurumu ziyaret ediyordu. Özellikle de Turgut Özal, bu örgütün her yıl saygıyla andığı "*büyüklerden*" biridir. Bir başka "*büyük*" de Fethullah Efendidir. John Hopkins Üniversitesi *Uluslararası İleri Çalışmalar Okulunda* yapılan Abant sempozyumunun gerçekleşmesinde bu kurum, önemli katkılarda bulundu.

Kurumun "*Kürdistan*" çalışmaları da önemlidir. Bu çalışmaların sonucunda Barzani ile Şaron'un amca oğulları oldukları neredeyse kanıtlanacaktı! Barzani'nin peşmergelerinin İsrail subayları tarafından eğitildiği bilinmektedir.

Yeni *Ortadoğu Projesinin* oluşumunda en belirleyici politikalar, *neo-com* (yeni muhafazakar) adı verilen ve çoğunluğu Yahudi kökenli olan ekip tarafından üretilmiştir.

1989'da, eski bir dışişleri bakanlığı çalışanı olan Francis Fukayama "*Tarihin Sonu*" başlığı altında bir makale yayınladı. Fukayama, İkinci Dünya Savaşında faşizmin yenilgiye uğratılması ve ondan 45 yıl sonra Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, bunun liberal demokrasinin zaferi ve insanlığın ideolojik evriminin sonu anlamına geldiğini savunuyordu. Ona göre, bu bir sondur, çünkü bundan sonra başka gidecek yer yoktur. *Ulusalcılık* ve *fundamentalizm* ölü geçmişin artıklarıdır. Bu makale, *yeni dünya düzeninin* eylem kılavuzu haline geldi.

1993 yazında ise, Johnson yönetiminin Vietnam'da karşı

ayaklanma uzmanı Samuel Huntington, "*Uygarlıklar Çatışması*" adı altında bir makale yayınladı. Huntington, komünizmin yok olması, bütün ideolojik tartışmaların sonlarının geldiği anlamını taşısa da, tarihin sonunun gelmediğini savunuyordu. Artık dünyaya ekonomi ve politika değil, kültür egemen olacak ve dünya bu kültür temeline göre bölünecekti. Ona göre uygarlıklar "*insanları güdüleyen ve harekete geçiren güç*" olan dinin simgelediği, farklı değer sistemlerine dayanıyordu. Dolayısıyla asıl çatışma "*Batı*" ve "*Ötekiler*" arasında somutlaşıyordu. "*Batı*" bireysellik, liberalizm, anayasacılık, insan hakları, eşitlik, özgürlük, hukuk düzeni, demokrasi ve serbest pazar değerlerine dayanıyordu. Tam da bu nedenle "*Batı*", bu düzeni tehdit eden "*ötekilere*" karşı askeri müdahaleye kapıları açık tutmalıydı.

Huntington'a göre, "*Batı Uygarlığına*" karşı en tehlikeli iki karşı-uygarlık, İslamiyet ve Konfiçyüscülüktü. En büyük ve en yakın tehlike ise islamcılıktı. Çünkü dünya petrol kaynaklarının büyük bölümünü İslam dünyası elinde tutuyordu.

Huntington için sorun, İslam köktendinciliği değildi. Bu konuda şöyle diyor: "*Batı için esas sorun İslam köktendinciliği değildir. Kültürlerinin üstünlüğüne inanan ve güçlerinin yetersizliğine takılıp kalmış olan insanların farklı bir uygarlığıdır, İslamın kendisidir esas olan.*"[21]

Görüldüğü gibi, BOP'un ideologları, İslamın "*batılılaşmaya*" karşı, anti-laik bir anlayış içerisinde olması nedeniyle, Batının laik-demokratik sistemine karşı olduğunu vurgulamaktadırlar. Onlara göre demokrasi, İslâm dünyasının pek de yabancı olmadığı bir kavramdır, asıl karşıtlık laisizmden kaynaklanmaktadır. Demokrasiyi İslamla bağdaştırarak kabul etmek mümkündür. Demokrasiden uzak bir İslam, "*cihad*"in içindedir ve "*terörizm*"in kaynağı olma niteliğini korumaktadır.

1992'de *ABD Barış Enstitüsü* tarafından düzenlenen "*Yeni Sentezler*" konulu konferansta "*İslam ve demokrasi arasındaki fikir çatışmasına İslamcı anlayışların katkılarıyla, iki anlayışın da güçlendirileceği ve Batı anlayışındaki bu-*

günkü demokratik görüşlere yeni anlamlar kazandıracağı" vurgulanmıştı.[22]

Fethullahçıların Washington toplantısında da aynı konular tartışılmıştır.

Batının laik kültürünün İslamla bağdaşmadığı, bu nedenle, laik bir İslam toplumu olamayacağı savı, soğuk savaşın başından beri ABD'nin resmi görüşü haline gelmiştir. Bunun için, Huntington'un "*Türkiye'nin kemalizmi terk etmesi, İslam dünyasına geri dönmesi gerektiğini*" öğütlemesinin şaşırtıcı bir yönü yok.

"*İslamcı bir demokrasinin*" ne anlama geldiği henüz anlaşılmış değildir, ancak bu demokrasinin "*Batı*" demokrasilerinden farklı, modernleşmenin de "*Batı*" modernleşmesinden farklı bir yaklaşım öngördüğü söylenebilir. Batının laik kültürünün İslamla bağdaşamadığı, bu nedenle laik bir İslam toplumu olamayacağı savı, laikliğin, yani dinle devletin ayrışmasının, İslam toplumlarında olanaklı olmadığı anlamına gelmektedir. Bundan çıkarılacak sonuç, devletin islamlaştırılmasıdır. Devletin islamlaştırılması, devletin şeriat devleti ilkelerine göre yeniden düzenlenmesidir. Bir başka anlatımla, devletin, Kuran'da öngörülen ilkeler doğrultusunda biçimlendirilmesidir. Devlet islamlaşınca, toplum da tüm kurum ve kuruluşlarıyla islamlaştırılmış olacaktır. Böylelikle laik Irak'la, laik Suriye'nin hedef seçilmiş olmasının gerekçesi de bulunmuş olacaktır. Tayyip Erdoğan'ın "*ılımlı İslâm*" modelinin ABD Dışişleri Bakanı Powell tarafından öteki İslâm ülkelerine örnek gösterilmesi, BOP'un siyasal niteliği konusunda yeterli ipucu vermektedir.

Özal'la gündeme getirilen "*İkinci Cumhuriyet*"in ideolojik içeriğini de bu stratejide aramak gerekiyor. Kemalizmin simgelediği "*Cumhuriyet*"in temel ilkelerinin hiçbiri, bu "*modern*" anlayışla bağdaşmamaktadır. Küreselleşen (siz buna Amerikalılaşan deyin) yeni dünya düzeninin yükselen değerlerine ulaşabilmek için "*Kemalist Cumhuriyet*"in bütün kurum ve kazanımları yok edilmeliydi. Artık yurt yoktu, "*pazar*" vardı, yurttaş yoktu bu pazarın "*özgün alıcısı-satıcısı*" vardı. Devlet

yoktu, NGO adı verilen "*sivil toplum örgütleri*" vardı. İdeolojiler yoktu, halkın inançları vardı. Üstelik "*yeni liberalizmin*" bütün bu ilkeleri tarihin en güçlü devletine sahip, "*Tanrı Amerika'yı korusun*" amentüsünü ağzından düşürmeyen, en bağnaz, en "*milliyetçi*", en "*militarist*" bir başkan belirliyordu.

11 Eylül, İkiz Kuleler saldırısı yalnızca üç bin kişinin canını almıyor, Büyük Ortadoğu stratejisinin fitilini de ateşliyordu. *Üçüncü Dünya Savaşı*nın ilan edilmesinin tam da sırasıydı. Tarih bir kez daha kendini yineleyecekti. Vietnam savaşının ünlü Savunma Bakanı McNemara, "*Yirminci Yüzyılda ABD'nin karşısında dünyanın hiçbir gücü duramaz*" dedikten kısa bir süre sonra, tarihinin en yüzkızartıcı yenilgisine tanık olunacaktı. Tarih bu örneklerle doluydu. Ama tarih bu örneklerden ders almayanlarla da doluydu. Hitler, Napolyon örneğinden ders almış olsaydı, Nazi ordusunu Rusya bataklıklarında boğdurmazdı. Bush Vietnam bozgununu unutmamış olsaydı, bugün Irak'ı kan gölüne dönüştürmezdi.

11 Eylül saldırısını gerçekleştirenler arasında tek bir Afganlı yoktu. Başkan Bush hedef olarak Afgan dağlarını gösteriyordu. Koca ABD, tek bir kişiye, bin Ladin'e savaş açıyordu.

Başkan Bush, Afgan dağlarında Ladin'in peşine düşmeden hemen önce, ülkenin önde gelen yirmi yedi din adamını Beyaz Saraydaki *Rooswelt Salonuna* topladı. Bush'la birlikte yuvarlak masa etrafında elele tutuşarak yapılan ayinden sonra, Bush'a *kutsal savaşında* yardım etmesi için Tanrıya dua edildi.[23]

5. *BOP'un İlk Adımları: Afganistan*

> Afganistan, Kafkasya, İran, dünya egemenliği için oynanan satranç oyununda, satranç tahtalarının parçalarıdır.
>
> *Lord Curzon*

1911'de, bir sabah, İtalya, Osmanlı egemenliğindeki Trablusgarp'a 1.200 denizci ile çıkarma yaptı. Neye uğradığını bilmeyen yerli Arap halkı, nedenini anlayamadıkları bu saldırıya karşı koydu, 600 İtalyan askeri öldü. Bunun öcünü

almak için yeni asker çıkartıldı ve üç bin Arap, kadın, çocuk, yaşlı demeden, acımasızca boğazlandı. Arap kabilelerinden bin kişi asıldı. Arapların toplam kaybı 14.800 candı.

Yüz yıl sonra, ABD 2001 Ekiminde Afganistan'a ilk bombayı atmadan önce, *First Lady* Laura Bush, haftalık radyo konuşmasında, Afgan kadınının Taliban yönetimi altında nasıl aşağılandığını anlatırken, "*kadınların acımasızca ezilmesinin, teröristlerin temel politikaları*" olduğunu vurguluyordu. Ardından Dışişleri Bakanlığının yayınladığı on sayfalık raporda, Taliban'ın binlerce yıllık tarihsel zenginlikleri, barbarca nasıl yokettikleri anlatıldıktan sonra, Afgan kadınlarına yapılanlar sıralanıyordu. Başkan Bush ise, "*tarihin en terörist yönetimi Talibanın Afgan kadınlarına nasıl savaş açtıklarını*" açıklıyor, "*kahraman Afgan savaşçıları sayesinde*", Afgan kadınının kurtarılacağı müjdeleniyordu. Oysa Afgan kadını, o "*kahraman Afgan savaşçıların*" başlarına yağdırılan bombalar altında yağma ve tecavüz eylemleriyle, Talibana rahmet okutan olaylar yaşayacaktı. Halk bu yaşadıklarını Batılı gazetecilere "*Taliban zamanında kapılarımızı kilitlemiyorduk*." Talibanlar "*hiç olmazsa iyi müslümanlardı*" diye açıklayacaklardı.

11 Eylülün ertesinde Bush, "*yaptıklarımızdan değil, kimliğimizden ötürü bize saldırıyorlar*" diyordu. Kongrede "*Bize niçin saldırıyorlar?*" sorusunu yine kendisi "*özgürlük düşmanlarının*" "*uygarlığı*" tehdit ettiğini söylüyor, "*çünkü biz ilerlemeye, çoğulculuğa ve hoşgörüye inanıyoruz*" diye yanıtlıyordu. BM'de de yaptığı konuşmada "*uygarlığı savunmak için, savaşmak gerektiğini*" vurguluyor, "*yürüttüğümüz poli tikalardan değil, varlığımızdan, hoşgörüye açık oluşumuzdan ve yaratıcı kültürümüzden nefret eden bir düşmanla karşı karşıyayız*" diyordu.

*

Afganistan, emperyalizmin Asya egemenliği için en kilit coğrafyanın üzerinde yer almaktadır. 19. Yüzyılın başından

beri Afganistan Çarlık Rusya ile İngiltere arasında da bir çekişme alanı olmuştu. İngilizlerin, Hindistan ve Uzakdoğu egemenliği için Afganistan'ın sarp geçitlerinde ne zorlu savaşlar verdiğini tarihler yazmaktadır. Ama İngilizlerin Afganistan'daki egemenliklernin başarısı, geleneksel İngiliz politikasına dayanıyordu. Rüşvet en etkili araç olarak, yüzyıllar boyu bu bölgede başarı ile kullanıldı.

Afganistan değişik halkların bulunduğu, çok değişik dillerin konuşulduğu bir Babil kulesiydi. Aşiretleri satın almak, aşiretleri birbirlerine karşı kışkırtmak zor olmuyordu. Aşiretlerin büyük bölümü, Afganistan sınırlarının dışına taşıyordu. Türkmen, Tacik, Özbek, Kırgız aşiretlerinin bir bölümü Çarlık Rusya'sı topraklarında, Peştun kabilelerinin bir bölümü şimdiki Pakistan'da, Beluciler İran ve Pakistan'a kadar uzanıyordu. Kabile bağları, Afganistan'a bağlılığın çok önünde geliyordu. Bir Afgan ulusundan söz edilemezdi. Ne bir dil bütünlüğünden, ne bir kültür birliğinden, ne de bir toprak birliğinden söz edilebilirdi. Aslında Afganistan sınırlarını da Hindistan'daki İngiliz yönetimi ile Çarlık Rusya'sı çizmişti. İki büyük güç arasında, kabile reislerinin bağımsız birer yönetim birimi oluşturduğu, tampon bir bölge olarak tasarlanmıştı.

1880'de Hindistan'daki İngiliz Genel Valisinin Kabil'e oturttuğu Emir Abdurrahman, güçlü bir ordu kurarak kendisine muhalif kabile reislerini ve din adamlarını etkisiz hale getirdi. 1901'de ölünce, oğlu Habibullah yerine geçti. Habibullah, yollar yaptı, okullar açtı, birkaç fabrika kurdu. Tarafsız bir dış politika izleyen Habibullah, İngiliz yönetimini rahatsız ediyordu. Muhalefeti harekete geçirmek zor olmadı. 1919'da Habibullah katledildi.

Bir süre kargaşa yaşayan Afganistan, Habibullah'ın üçüncü oğlu Emanullah Han'ın yönetimi ele geçirmesiyle, yeni bir döneme girdi. Yönetimi ele geçirir geçirmez, içişlerinde ve dışişlerinde tam bağımsızlığını ilan etti. İngilizler yeniden harekete geçtiler. Emanullah Han'a karşı yürüttükleri savaştan sonuç alamadılar, Afganistan'ın bağımsızlığını kabul

etmek zorunda kaldılar. Emanullah Han, İngiltere ile kurduğu diplomatik ilişkiler yanında, kuzey komşusu Sovyetlerle de sıcak ilişkiye girmişti.

Daha da önemlisi, Anadolu'da gerçekleştirilmekte olan Kemalist Devrim, Emanullah Han'ın ilgisini çekiyordu. Ülkesini çıkarcı aşiret liderleri ve çıkarcı din sömürgenlerine dayanarak yönetemeyeceğini gören Emanullah Han, bir "*Afgan Ulusu*" yaratabilmenin koşullarını oluşturma çabasına girişti.

Emanullah Han, kemalist hareketin ödünsüz izleyicilerinden biri oldu. Bütün yetişkinlere oy hakkı sağlayan bir anayasa yaptırdı (1923). Bu anayasa kadınlara oy hakkı tanıyan ilk anayasaydı. Peçesini atıp, Afgan kadınının önüne geçen, eşi Kıraliçe Süreyya, kadın haklarının öncülüğünü yapıyordu. Peçe yasaklandı. Devlet görevlilerinin birden fazla kadınla evlenmeleri önlendi. Erkeklerin Batılılar gibi giyinmeleri özendirildi. Kâbil okullarında karma eğitim başlatıidı. Batıya eğitim için öğrenci gönderildi vb..

Bu gelişmelerden endişe duyan İngiltere, Han'ı devirmek için harekete geçti. Yeni Delhi elçiliğine danışman olarak atanan, T. E. Lawrence, *Kerim Şah* adı altında bir Arap din alimi kimliği ile Afganistan giderek, çalışmalara başladı, kabile reislerini satın aldı. Kısa sürede dinci bir muhalefet oluşturdu. Prenses Süreyya'nın montajla değiştirdiği "*çıplak*" fotoğraflarını aşiretlere dağıttı. Aşiret reisleri ve din adamları, Han'a karşı ayaklandılar. Ocak 1929'da Bakayi Sakao adındaki bir eşkıya, Kabil'i ele geçirdi, kral devrildi ve İtalya'da sürgünde öldü. Bakayi, Kabil'i dokuz ay elinde tuttu ve Emanullah'ın kuzeni Muhammet Nadir Han tarafından Kabil'den kovuluncaya dek, eşi görülmedik bir terör estirdi.

Bu olayın ardından ulusal meclis toplandı, Nadir Han, Nadir Şah olarak kral ilan dildi. Nadir Şah'ın ülkeyi derleyip toparlama çabaları 1933 Kasımda gerçekleştirilen bir suikastla sona erdirildi.

ABD'niın Afganistan'daki *Müslüman Kardeşler* bağlantılı islamcılara ilgisi 1950'li yıllara kadar uzanır. CIA'nın kur-

duğu *Asya Vakfı*, Kabil Üniversitesinde ve islamcı gruplar arasında çalışmalar yapmıştı. Ama ABD'nin siyasal islama desteği 1973'te başladı. Afgan cihadının önderlerinden olan Abdul Resul Sayyaf, Burhanettin Rabbani ve Gülbettin Hikmetyar, *Müslüman Kardeşler* ve Suudi Arabistan'la yakın ilişki içerisinde 1972'de *Müslüman Gençlik* örgütünü kurmuşlardı. Hikmetyar, örgütün askeri kanadının yöneticisiydi. Hikmetyar, örtünınesini beğenmediği kadınların yüzlerine kezzap atma hareketini başlatmıştı. Daha sonra *Hizb-i İslami*'nin (İslam Partisi) lideri olacak olan Hikmetyar, yakaladığı esirlerin diri diri derilerini yüzmekle de ün kazanacaktı. İslamcıların ilk hedefleri üniversite oldu. Örgüt 1972 yılında ABD Elçiliğine çalışmaları konusunda bir rapor (raporda dört solcu liderini öldürdükleri de yer almıştı) hazırlayarak, bir matbaa kurmak için destek istedi.[24]

Muhammet Davut, 1973 yılında kuzeni Kral Zakir Şah'ı bir darbe ile devirip cumhuriyet ilan edince, CIA, Pakistan yönetimi ve İran şahı, işbirliği içerisinde, Afgan islamcılarını desteklediler. Özellikle bir darbe ile iktidarı aldıktan sonra, Ziya-ul Hak, İslamın dünya egemenliği hayalini gerçekleştirmek için, yakınlarının bile "*gerçek bir canavar*" olarak nitelendirdikleri *Hizb-ul İslam*'ın lideri Gulbettin Hikmetyar'ı, (Hikmetyar, Türk islamcılarıyla da çok yakın ilişki içerisinde idi.) CIA ve *Rabıta*'yı da arkasına alarak destekledi.

Davut'a karşı 1973 Eylül ve Aralığında islamcıların darbe girişimleri başarıya ulaşamadı. 1974 Haziranındaki darbe girişimi de başarısızlıkla sonuçlandı. 1975'te yeterince güçlendiğine inanan islamcılar, bir darbe girişiminde daha bulundular. Davut bunları da bastırdı. Aralarında Rabbani ve Hikmetyar'ın da bulunduğu darbe önderlerinden bir kesimi, kaçarak Pakistan'a sığındılar.

İçerden ve dışarıdan yoğunlaşan baskılar karşısında Davut, sol ve laiklerden uzaklaşarak, sağcı askerleri ve sivil sağcıları kilit noktalarına getirdi. 1978'e giderken hükümetin oluşturduğu ölüm mangaları, solcu liderlere karşı cinayetlere girişti, solcular ve laikler devlet kadrolarından temiz-

lendi. Toplumsal tabanını yitiren Davut, SAVAK'ın kolladığı Suudi Arabistan'ın *Dünya İslam Birliği* ve *Müslüman Kardeşlerin* eline düşmüştü. Ülkedeki bunalım, 1978 Nisanında Nur Muhammet Taraki'nin darbesine kadar sürdü. Ardından Taraki, Sovyetler'le bir dostluk anlaşması imzaladı. Bu durum, ülke ölçeğinde islamcıların terör eylemlerine neden oldu. Yüzlerce öğretmen, resmi görevli, laik aydın öldürüldü. Haziran 1979 tarihli bir CIA raporu, Afganistan'ın, "*mücahit*" ve "*İhvan-ı Müslimin*" adındaki isyancıların kontrolünde olduğunu bildirmişti.[25]

İslamcılarla başedemeyeceğini gören Afgan Hükümeti, aralarındaki anlaşma doğrultusunda, Sovyetlerden müdahale isteğinde bulundu. 1980'de Sovyet askerleri Afganistan'a girdi. Sovyet sisteminde sonun başlangıcı, bu müdahale ile tetiklenmişti.

Sovyetlerin Afgaistan'a müdahalesi, ABD'nin beklediği fırsatın da önünü açmış oluyordu.

1998 yılında büyük bir petrol şirketinin başında bulunan bugünkü ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney, "*Hazar bölgesinin birden bire bu denli stratejik önem kazandığı bir dönem düşünemiyorum*" diyordu. Önemli olanın, bu gaz ve petrolü, gerekli olan yerlere ulaştırmak olduğunu da vurgulamıştı. Bu ulaşım yolunun da Afganistan olacağı öngörülmüştü.

Bölgedeki gaz ve petrolün Rusya ya da Azerbaycan üzerinden geçirilmesi, Rusya'nın Orta Asya cumhuriyetleri üzerindeki siyasal ve ekonomik denetimini güçlendirecekti.

İran üzerinden geçirilmesi ise, İran rejimini güçlendirirdi. Oysa, Afganistan üzerinden Pakistan ve Hindistan'a ulaştırıldığında, stratejik ve ekonomik olarak en verimli sonuç olacaktı. Pakistan'ın ABD'nin yanında Taliban'ı desteklemesinde bu projenin büyük payı vardı.

1995'te ABD şirketi *Unocal*, Türkmenistan'dan Afganistan üzerinden Pakistan'ın Umman Denizi limanlarına ulaşacak olan boru hattı için görüşmelere başladı. Şirket Afganistan'da istikrarlı bir yönetim istiyordu. 1996'da Taliban, yöne-

timi ele geçirince, hattın güvencesini sağladıklarını düşünüyorlardı. Şirket, Taliban önderlerinden bazılarını Huston'a çağırarak, konuklarını orda "*krallar gibi*" ağırladı. Günlük bir milyon varil kapasiteli 1000 mil uzunluğundaki boru hattı için, varil başına iyi sayılabilecek bir ücret ödemeyi de önerdiler. İlk yıllar ABD'nin Taliban'a karşı politikalarını bu şirket belirledi.

Taliban iktidarı, Afagan tarihinin en acımasız, en kanlı iktidarı olmuştu. 1996 yılında Kabil'e girdiklerinde büyük bir katliam yapmışlardı. Devlet görevlilerini boğazlamışlar, BM'e sığınan Devlet Başkanı Necubullah'ı alarak, soyup, boynuna geçirdikleri iple Kabil sokaklarında dolaştırmışlar, sonra da hayalarını kesip ağzına sokarak, elektrik direğine asmışlardı. Erkeklerin sakal tıraşı olmaları yasaklanmış, sakalların avuç içinden taşması zorunlu kılınmıştı. Televizyon, müzik, canlıların fotoğrafını çekmek, resim yapmak, uçurtma uçurtmak (uçurtma, ananız, çocuğunuza benzer, onları uçuramazsınız), satranç oynamak, kravat takmak kesinlikle yasaklanmıştı.

Kız çocukların okula gitmeleri, burkalı da olsa, kadının tek başına sokağa çıkması yasaklanmıştı. Mühendis, doktor, avukat, öğretmen kadınların çalışmaları yasaklanmıştı. Oysa, ABD'nin açık desteği ile iktidara taşınan Taliban, Afganistan'ı kadınlar için bir hapishane haline dönüştürmeden önce, kadınlara, oy kullanmak dahil, erkeklere verilen tüm haklar Anayasa ile verilmişti. Okullarda kız erkek aynı sınıflarda eğitim görüyorlardı. Öğretmenlerin yüzde 70'i, devlet memurlarının yüzde 50'si, sağlık çalışanlarının yüzde 40'ı kadınlardan oluşuyordu. Okullarda 106.256 kız, 148.223 erkek öğrenci vardı. 7.793 kadın bu okullarda öğretmendi.[26]

Büyük gerilla taktisyeni Vietnamlı General Giap, propagandanın silahlı savaştan daha önemli olduğunu söylemiştir. Afgan gerilla savaşında, silahlı propagandaya gerek yoktu. Çünkü direnişçiler, Tanrı adına kafirlerle savaşmayı inancının gereği olarak görüyordu. Afgan gerilla lideri Şah Mesud, "*benim askerimin bir eline Kuran, ötekine Stinger verin ye-*

ter" diyordu. Füzeyi kullanmak için teknik bilgiye de gerek yoktu, elektronik olarak çalışıyordu. Hedefe doğrultup tetiği çekmek yeterliydi. Mücahitlere 900 Stinger füzesi verilmişti. Bu füzeler Sovyetlerin 269 uçak ve helikopter kaybetmelerine neden olmuştu. Savaşta ölen bir milyon Afganlının ise hiç önemi yoktu.

Savaş döneminde Afganlı kadınlar erkek doktorlara gidemedikleri için ölüyor, mücahitler öteki dünyaya kolları bacakları kesik gitmemek için ameliyat olmuyorlardı.

1997'de bir ABD diplomatına Taliban rejimi konusunda fikri sorulduğunda, diplomat, "*Taliban Suudilerin rejimini benimseyebilir. Burada da Aramco* [ABD'nin Suudi Arabistan'la oluşturduğu petrol konsorsiyumu] *boru hatları, yönetimin başında bir emir, parlamentosuz bol şeriat yasaları geçerli olacaktır.*" diyor ve bunun önemi olmadığını vurguluyordu. Bu proje, doğu Afrika'da ABD elçiliğinin 1998'de bombalanmasından dört ay sonra "*şimdilik*" rafa kaldırılmış olacaktı.

2001 Ekiminde Afganistan bombalanıp, Taliban dağıtıldıktan sonra, *Unocal*'ın danışmanı, Brzezinski'nin yakın çalışma arkadaşı, Afgan kökenli, Zalmay Halil Zadi, ABD'nin özel temsilcisi olarak Afganistan'a atandı. Şirketin memurlarından Hamit Karzai, kurulan hükümetin başına geçirildi. 27 Aralık 2001'de Türkmenistan, Afganistan ve Pakistan arasında 5 milyar dolara mal olacak boru hattı anlaşması yapıldı.

Taliban sonrası, aradan beş yıl geçmiş olmasına karşın, Afganistan'da değişen bir şey olmadı, ülke savaş ağaları arasında yeniden paylaşıldı, yeniden Afgan halkı biribirilerinin boğazına sarıldı. Kabil hükümetinin varlığı başkentin varoşlarıyla sınırlıdır. Aşiret reisleriyle oluşturulan meclis (*Loya Jirga*) şeriata dayalı, emperyalizmin kuklası bir yönetim altında,"*islam demokrasisi*"ni kurma çabasında!

Toplumu, laik, demokratik bir uluslaşma sürecine dönüştürmek çabasında olan bir yönetimi, İslam radikalizminin batağında boğduktan sonra, yoksul Afganistan'ı BOP'un

ilk kilometre taşı olarak yerleştirmek zor olmadı. İkinci kilometre taşı, Irak olacaktı.

6. *BOP'un İkinci Hedefi: Irak*

> *Lesley Stahl*: "Irak'ta yarım milyon çocuğun öldüğünü duyduk. Yani Hiroşima'da ölen çocukların sayısından daha çok. Bunları biliyorsunuz. Değdi mi buna?"
> *Madelin Albright* (ABD Dışişleri Bakanı): "Biliyorum bu çok zor bir seçim. Ama biz doğru olduğunu düşünüyoruz."
> (CBS Haberler, 1996)

Irak 1638'de Osmanlı topraklarına katıldı. Irak Osmanlı için bir vergi kaynağı olmasının yanında, İran ve Doğu Arabistan'a karşı bir üs olma niteliğindeydi. Bu dönem içerisinde Irak iki önemli istila ve yağmaya uğradı. Nadir Şah 1733'te ülkeyi istila etti, Bağdat'ı kuşattı. 10 yıl sonra da Musul kuşatıldı ve yağmalandı. İkinci istila ise, Vahabilerden geldi. 1801'de Kerbela, 1802'de de Necef yağmalandı. Hz. Hüseyin'in ve Hz Ali'nin mezarları tahrip edildi. Vahabilerle Şiiler arasında çok kanlı çatışmalar oldu.

1750'den sonra Memlükler 81, yıl süreyle ülkeyi yönettiler. Memlükler bir yandan Babı-Aliyi idare ederken, İngilizlerin *Doğu Hindistan Şirketinin* desteğini alıyorlardı.

1831'de İstanbul, Memlüklerin bu ikili oyununa son vererek Bağdat'ta güçlü bir askeri garnizon kurdu.

1869'da Mithat Paşa, Bağdat'a vali ve ordu komutanı olarak gönderildi. Mithat Paşa yeni yollar açtı, bozulmuş eski su kanallarını temizledi, atlı tramvayı getirdi. Daha da önemlisi, bir banka (tasarruf sandığı) kurdu. Fırat demiryolu projesini oluşturdu. Paşa, Irak halkından büyük destek ve sevgi görmeye başladı. Bu durum İstanbul'u kuşkulandırdı. Paşa geri çağrıldı. Dönüş yolu parasını saatini satarak sağladığı söylenir.

Birinci Dünya Savaşı başladığında Rusya, İngiltere ve

Fransa, Osmanlı toprakları üzerindeki beklentilerini bir masaya yatırdılar. Rusya, İstanbul ve Boğazları denetimine almak istiyordu. Fransa, Napolyon'un düşüne takılı kalmış, Suriye, Lübnan, Filistin gibi Akdenizin doğu kıyılarını Türklerden temizleyerek egemenliği altına almak istiyordu. İngiltere ise, halifeliği Osmanlıdan alıp kendi kanatları altında yeni bir İslam imparatorluğu kurarak, Ortadoğudaki konumunu güçlendirmek, Hint ve Doğu yollarını güvenceye almak istiyordu. Mart 1915'te İstanbul Anlaşması ile bu paylaşım yazılı belge haline getirildi. Bu anlaşmaya koşut olarak Fransa ve İngiltere kendi aralarında bir araya gelerek Ortadoğu haritasını yeniden çizdiler. 16 Mayıs 1916'da imzaladıkları *Sykes-Picot* anlaşması ile Ortadoğu haritasını boyadılar. Filistin'in büyük bir bölümü kahve rengine boyanarak uluslararası alan olarak ayrıldı. Maviye boyanan Suriye'nin büyük bir bölümü ile Lübnan'ı kapsayan bölge, Fransa'ya bırakılıyordu. Mezopotamya'nın büyük bir bölümü kırmızıya boyanarak İngiltere'ye verilmişti. Mavi ve kırmızı arasındaki (*a*) ve (*b*) bölgesi bir Arap devleti ya da konfederasyonu için ayrıldı; (*a*) bölgesi Fransızların, (*b*) bölgesi İngilizlerin etkinliğinde olacaktı. Musul Vilâyeti Fransızların (*a*) bölgesi içerisine alınmıştı. Daha sonra Musul İngiltere'ye verildi. Buna karşılık Fransa, Musul petrollerinden pay alacaktı.

Savaş bitince, İngilizler Irak'ı 1920'de mandası altına aldı. Ama halk bağımsızlık istiyordu ve İngilizlere başkaldırdı. İsyan Güneyden başladı, Kuzeye yayıldı. İngilizler Hindistan'dan getirdikleri askerlerle isyanı 1921'de bastırabildi. İsyan İngiltere'ye çoğu Hintli olmak üzere 400 can ve 20.000 sterline mal oldu. Irak ise 8450 ölü vermişti, maddi zararı ise 4.000.000 sterlindi. Ülkede Mithat Paşa'nın Bağdat valisiyken yaptırdığı demiryolları, yollar, kanallar yıkılmıştı.

Iraklı yurtseverler, Türk ulusal hareketine yakınlık duyuyor, kemalist hareketle bağlantı kurmak istiyordu. Bu durum, Sömürgeler Bakanı Churchill'i endişelendiriyordu. Bu endişeyi Churchill, 22 Mart 1920 tarihinde, Avam Kanarasında şöyle dile getirmişti:

"Suriye'nin işgalinden rahatsız olan ve, ilk kez, Türk Ulusalcılarla pek çok yönde birlike hareket etme eğiliminde olan Araplar var. Bu iki gücün birleşmesi, bugüne kadar başarı ile yürütülen politikamıza zarar verebilir."[27]

Türk ulusalcıları ile Arap ulusalcılarının ittifakı, istenmeyen sonuçlar verebilirdi. Daha önce, Jön Türklerle birlikte çalışan Irak ulusalcıları, Osmanlı ordusunda görev yapmış eski subaylar, kemalist hareketi yakından izliyor, Mustafa Kemal özellikle genç subaylar arasında örnek bir kahraman olarak görülüyordu. Bu genç subaylar, Mustafa Kemal ile bağlantıya geçerek Suriye'ye yerleşen Fransızlara karşı, güç birliği yapmak istemişlerdi. O dönemde Şam'da bulunan Faysal'a, bu konuda baskı yapmışlardı.

1921'de Sömürgeler Bakanı Churchill, Kahire Konferansında Lawrance'in yakın adamı Faysal'ı Irak'a kıral olarak atadı. Böylece Irak "*anayasal, temsili ve demokratik*" bir monarşi yönetimine kavuşmuş oluyordu. Kıralın üstünde bir İngiliz yüksek komiseri bulunuyordu. Komiser, bütün iç ve dış ilişkileri denetliyor, onun "*oluru*" zorunlu kılınıyordu.

Faysal'ın İngiliz kuklası konumu, Iraktaki ulusalcı duyguları daha da ateşlemişti..

Kral Bağdat'ta soğuk karşılandı. Bağdat'a geldiğinden ancak beş ay sonra, taç giyebildi. Kıralı İngiliz Yüksek Komiseri yönlendiriyordu. 1922'de Bakanlar Kurulu, 20 yıllık bir anlaşma ile, hükümetin alacağı her türlü kararın önceden Yüksek Komiserin onayına sunulması koşulunu kabul etmişti.

1924'te Anayasa Meclisi oluşturuldu. İngilizler Irak'a monarşik bir demokrasi (!) getirmişlerdi. Gerçekten de parlamento göstermelik bir kurum olarak vardı. 1925-1958 dönemi arasında on beş hükümet değişmişti. Bunlardan yalnızca bir tanesi (1939-1943) dört yıllık normal süresini tamamlayabilmişti. Geri kalanların tümü, İngilizler ya da Sarayın istekleri doğrultusunda, başbakan tarafından azledilmişlerdi. Meclisin, İngiliz Komiseri ve Kıralın, başbakana verdiği tali-

matları onamaktan öte bir işlevi yoktu.

1930 yılında Irak'ın bağımsız bir ülke olarak, *Milletler Cemiyetine* katılması, Yüksek Komiserin onayı ile gerçekleşti. Ardından İngiltere ile 25 yıllık yeni bir anlaşma imzalanarak, dış ilişkilerde İngiltere'nin oluru öngörülüyor, maliye, eğitim ve ekonomi konularında İngiltere'ye öncelikler veriliyordu.

1925 Yılında *Irak Petrol Şirketi* adındaki İngiliz şirketine petrol ayrıcalığı verildi. 1927 yılında Kerkük'te arama yapan şirket, çok büyük bir kuyu buldu. Basra'ya tankerle taşınmayacak kadar bol olan petrolü Akdeniz'e ulaştırmak üzere, bir boru hattı döşendi. Boru hattı, Hayfa ve Bingazi limanlarına uzatılmıştı. Şirket Irak hükümetine ton başına 4 sterlin ödeyecekti.

1930'da İngiltere ile yapılan 25 yıllık anlaşmaya, Irak halkı tepki göstermiş, yer yer karışıklıklar olmuştu. Irak ordusu içerisindeki genç subaylar, bölgede yücelen ulusalcı hareketleri yakından izliyorlardı. Ancak bu ulusal duyguları yönlendirecek, yığınlara yol gösterecek siyasi bir parti oluşturulmuş değildi.

Irak ordusu, Arap dünyasında politikaya karışan ilk ordu olmuştu. Ordunun ilk komutanları Osmanlı ordusunda yetişmiş subaylardı. İngilizler tarafından eğitilmiş olmalarına karşın, İngiliz düşmanlığı ve ulusalcılık duygusu ordu kademelerinde hiç silinmemişti.

1936'da Irak ordusu yönetime el koyduğunda, yalnızca Irak halkı değil, bütün Arap dünyası, darbeyi "*Arap milliyetçiliğinin zaferi*" olarak alkışladı. Irak, tüm Arap dünyasında, "*Arap dünyasının Prusyası*", Arap kurtuluşunun önderi olarak algılanıyordu.

1937'de parlamento dağıtıldı. Yeni seçimlere gidildi. Ancak oluşan yeni meclis de gerici, tutucu unsurlardan oluşuyordu. Darbeyi destekleyen genç reformcu *Ahali* grubu ile askerler arasındaki anlaşmazlık, darbecileri güçsüzleştirdi. Aynı yıl, darbe lideri Bekir Sıtkı karşı bir darbe ile öldürüldü. En örgütlü olan Irak Komünist Partisi yasaklandı, üyele-

ri özel bir yasa ile ağır biçimde cezalandırıldı. 1941 yılına kadar darbeler birbirini izledi.

İngilizlere verilmiş sınırsız ödünlere karşı çıkan ordu, 1941'de bir darbe daha yaptı. Kral ve Başbakan Nuri Sait, ülkeden kaçmak zorunda kaldı. Ancak halkın büyük desteğini alan yeni rejim, İngilizlerin Hindistan'dan getirdiği Hintli birlikler ve Emir Abdullah'ın paralı askerleri karşısında, dayanamamış, başkaldırı kanlı bir biçimde bastırılmıştı.

Irak'ta sarayın İngiliz kuklası olarak varlığı, ulusal duyguları sürekli ateşlemiştir. Özellikle Nuri Sait Paşa önderliğindeki Irak yönetimi (1941-1958), ulusalcı eğilimleri ve hareketleri acımasızca bastırıyordu. Bu baskı ve yıldırma politikaları, Araplarla Kürtleri, Sünnilerle Şiileri, ulusalcılarla komünistleri kaynaştırıyor, rejime karşı ortak bir kin ve nefret cephesi oluşturuyordu. Partiler yasaklanıyor, hapishaneler siyasi mahkumlarla dolduruluyordu.

1947'de İngilizlerin Irakta varlığını sürdürmeyi öngören yeni bir Irak-İngiliz anlaşması, ülke çapında gösteri ve karışıklıklara neden olmuş, hükümet düşmüş, anlaşma imzalanamamıştı. Ama sonuç, gene kan ve zulüm oldu. Komünist Partisinin dört lideri 1949 yılında idam edildi. Irak cezaevlerinde 15 bin siyasal tutuklu bulunuyordu. İngilizler bundan sonra petrolün tonuna verdikleri 4 sterlini yeni anlaşma ile 6 sterline çıkarmışlardı.

1951'de İran petrolü millileştirilince, tehlikeyi gören İngiltere, 1952 başlarında bir başka anlaşma ile petrol gelirini İrak'la yarı yarıya paylaşmayı kabul etti. Irak'ın petrol geliri yeni anlaşma ile üç kat artırmasına karşın, Irak'ın ulusal güçleri yeni anlaşmayı "*emperyalist sömürgeye*" teslim olmak olarak yorumlamış, halk yeniden başkaldırmıştı. Bu hareketler de şiddet ve kanla bastırıldı.

İngilizlerin kuklası Nuri Sait Paşanın, iç ayaklanmalara karşı 1947'de Türkiye ile kurduğu ittifakı, 1955'te genişletilerek, İran, Pakistan ve İngiltere'yi de kapsayan beşli bir anlaşmaya dönüştürmüştü. *Bağdat Paktı* olarak bilinen bu anlaşma, tümüyle iç kargaşalara karşı kurulmuş bir ittifaktı.

14 Temmuz 1958 askeri darbesine kadar Irak, otuz kırk, aile ve aşiret reisi tarafından yönetiliyordu. Yeni yeni oluşmaya başlayan orta sınıfın toplumsal ve siyasal etkinliği yoktu. Bugün bile, 24 milyon nüfuslu Irak'ın dörtte-üçü, 150 aşiretten birine aittir. 8 milyon insan, şeyhinin buyruklarına kayıtsız şartsız bağlıdır.

Darbenin lideri Kasım, Sünni bir anne ile Şii bir babadan geliyordu. Laik, ilerci bir Şii ortamında yetişmişti. 500 yıldan beri Sünni Müslümanlar tarafından yönetilen Irak, ilk kez bir Şii tarafından yönetiliyordu. Ama sol eğilimli Kasım, Washington'u oldukça rahatsız etmişti.

1958 darbesi, kırk yıllık Haşimi yönetimine son vermişti. Bu yönetim, Iraklıların gözünde, İngiltere boyunduruğu ve ulusal aşağılanma olarak algılanıyordu. Nuri Sait, Kral ve prens öldürüldü. Yönetimin önde gelenleri tutuklandı ve Cumhuriyet ilân edildi. Geçici bir anayasa kabul edildi. *Bağdat Paktı* üyelerinden gelebilecek devrime tehditlere karşı, Sovyetlerden destek sağlandı. Tarafsızlık politikası benimsendi. Şiiler, Sünniler ve Kürtlerden oluşan bir konsey kuruldu. Toplantı, yayın, ifade ve örgütlenme özgürlüğü sınırsız olarak serbest bırakıldı. Siyasal mahkumlar salıverildi. Dışarıya sürgüne gidenler geri çağrıldı. Siyasal partilere izin verildi. Bireyin yasal ve anayasal hakları tanındı.

Ev kiraları düşürüldü, ücretler artırıldı. Yasal olmayan yollardan elde edilen servetlere, sarayın mallarına elkonuldu. Kadınların yönetime katılması sağlandı. Hükümetin Yerel YÖnetim Bakanı, Komünist Partisi yöneticisi bayan Dr. Nezihe Dulami'ydi. Kürtlere hakları verildi.

Devrimin hemen ardından, Irak *Bağdat Paktı*ndan çekildi. *Eisenhover Doktrini* ve Sterlin alanının dışına çıktı. Sovyetler Birliği ile anlaşma imzaladı ve bağlantısızlar grubuna katıldı. Çin Halk Cumhuriyetini tanıdı.

Devrim sonrasında, Irak'ta etkin hale gelen Baas Partisi, Birleşik Arap Cumhuriyeti (Mısır-Suriye birliği) ile hemen birleşmeyi savunuyordu. Darbenin ikinci adamı Abdul Salem Arif, bu tezi savunanların başında geliyordu. Darbe lideri

Abdul Kerim Kasım, bu görüşlere karşı çıkıyordu. Nasırın önderlik ettiği Arap milliyetçiliği ağırlık kazanınca, Kasım, yardımcısı Arif'i Bon'a elçi atayarak, yanından uzaklaştırdı. Kürtlere bütün hakları tanındı. Kürtlerle komünistler yükselen Arap milliyetçiliğine karşı birleşmişlerdi. Devrim sonrası, yer altından legale çıkan Komünist Partisi, en etkili kitle hareketi olarak devrime büyük destek sağlıyordu.

Nasır yanlısı Albay Abdul Vahap Savaf'ın Musul'da başlattığı isyan bastırıldı. İsyanda 2000'den fazla insan öldü. 1959'da Kasım'a yönelik başarısızlıkla sonuçlanan suikast girişimi üzerine, Baas yandaşlarına karşı büyük baskı uygulanmaya başladı. Komünistlerin denetimindeki *Halk Direniş Güçlerinin* oluşturduğu işçi ve köylü birlikleri yönetimde ağırlık kazanmaya başlamıştı. 1959'da Kerkük'te direnişçilerin desteğindeki Kürtlerle Türkmenler arasında çıkan çatışma sonucunda Kasım, direnişçileri silahsızlandırdı.

1961'de Molla Mustafa Barzani liderliğindeki Kürtler, ayaklandı. Kasım, komünistlere ve Kürtlere karşı tavrını sertleştirdikçe, yalnızlaşmaya başlamış, iktidar tek kişilik diktatörlüğe dönüşmüştü.

1963 Şubatında, ordunun aşırı milliyetçi unsurları ile Baasçılar ortaklaşa yaptıkları CIA destekli darbe ile Kasım'ı düşürdüler ve kurşuna dizdiler. Solcu bilinen yüzlerce aydın yokedilmişti. Bu "*temizlikte*" genç Saddam'ın etkili olduğu biliniyordu. Abdul Salem Arif lider oldu. 1968'de yapılan yeni bir darbe ile başbakan Hasan el Bakr başa geçti. Kurulan kabinede, iki Kürt lider yerini aldı. Ancak bu da Kürtleri memnun etmemişti. 1966'da varılan ateşkes yeniden ayaklanmaya dönüştü. Bu ayaklanma, Irak'a çok pahalıya mal olmuştu.

1972'de Irak Petrol Şirketinin payları devletleştirildi. Bu dönemde, *Devrim Komite Konseyinin* güçlü adamı Başkan yardımcısı Saddam Hüseyin'di.

1974'te Kürtlere otonomi verildiği ilan edildi. Ancak Arap milliyetçiliği ile Kürt milliyetçiliği derin bir çatışma ve çelişki içerisindeydi. Taraflar bu çatışmaları, şu ya da bu dış güçlerin desteğini alarak birbirlerini yoketme savaşına dönüş-

türmüştü.

Dünya Bankasının verilerine göre 1974'te Irak'ta kişi başına ulusal gelir 970 dolardı.

1979 yılında Saddam iktidarı tek başına ele geçiriyordu. Humeyni rejiminin "*şeytan Amerikalılara*" karşı tavrı belirginleşince, Irak nüfusunun yüzde 65'ini oluşturan Şiilerin hareketliliği Saddam'ı olduğu kadar, ABD'yi de endişelendirmişti. ABD Saddam yönetiminin sırtını sıvazlıyordu. Yalnızca ABD değil, Suudi Arabistan ve Körfez şeyhlikleri de Şii tehlikesine karşı Saddam'ın arkasında birleşmişlerdi. Saddam'ın Şii temizlik hareketine karşı 1980'de ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski, "*Irakla aramızda temel sayılacak hiçbir çıkar çatışması yok*" diyordu. Irak, İran'a saldırı hazırlığındaydı. Sekiz yıl süren İran-Irak savaşında kullanılan kimyasal silahlar dahil, bütün silahlar ABD ve Batı kaynaklıydı. Batıdan bu silahların kullanılmasına karşı tek bir ses yükselmemişti. ADB, Saddam'ın 1988'de Halepçe'de yaptıklarını, ancak ondört yıl sonra anımsayabilecekti.

2 milyon Iraklı ve İranlının canına mal olan savaşta ABD, Basra Körfezine gönderdiği uçak gemileri ile İran'ı denizden ablukaya alarak, Saddam'a doğrudan destek sağlamıştı.

Saddam, 1990 Ağustosunda Kuveyt'i işgal ettiği gün, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplandı ve oybirliği ile Saddam'ın geri çekilmesi kararını aldı. Ertesi gün Kahire'de toplanan *Arap Birliği*, Güvenlik Konseyi kararına benzer bir karar aldı. Saddam bu kararları dinlemiyordu.

Ocak 1991'de, ABD'nin önderliğinde, Avrupa ve Arapların oluşturduğu 700 bin kişilik askeri bir güç, Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerine konuşlandırıldı. 16 Ocakta *Çöl Fırtınası Harekâtı*, Bağdat'ın bombalanmasıyla başladı. 91 bin hava saldırısından sonra, 23 Şubatta kara orduları harekete geçti. Beş gün içerisinde Irak orduları dağıldı. Kuveyt "*özgürlüğüne*" kavuşturuldu.

Körfez savaşından önce, 8 yıllık İran savaşına, iç karışık-

lıklara karşın, Irak'ta kişi başına ulusal gelir 3000 doların üstüne çıkmıştı. Irak boydan boya bir şantiyeye dönüşmüştü. Arap dünyasında en hızlı gelişen, sanayileşen bir ülke konumundaydı. Üstelik, Filistinlileri en etkin bir biçimde destekleyen Arap ülkesi Irak'tı. Irak öteki Arap ülkelerine göre laik, kadınların toplumsal yaşama en çok katkıda bulunduğu ülkeydi. Dolayısıyla, Ortadoğuda İsrail için, ABD ve İngiliz çıkarları için, gelecekte en büyük bir tehdit oluşturuyordu. Saddam'ın ve rejiminin bir türlü yok edilmesi, yerine ABD-İngiliz çıkarlarını koruyacak, İsrail için tehdit oluşturmayacak bir yönetimin getirilmesi gerekiyordu. Saddam'ın kimliği değiştirildi. O artık eli kanlı, acımasız, faşist bir diktatördü. Tıpkı Süveyş bunalımında Nasır gibi.

Körfez Savaşının ardından, Irak'ın dörtte-üçü ABD ve İngiltere'nin fiili denetimine alınmış, Kuzeyde Kürtler desteklenerek, adeta bağımsız bir devlet oluşturulmuştu. Uygulanan ambargo ile petrol gelirlerini BM denetimi altında, yalnızca gıda ve ilâç gibi sınırlı gereksinimler karşılığı kullanılabiliyordu. Okullar kapatılmış, Irak sanayii adeta yokedilmişti. İlâçsızlıktan her yıl onbinlerce çocuk ölüyordu. Ulusal geliri 500 doların altına düşerek yoksullaşmış, felç edilmiş bir ülke konumuna düşürülmüştü.

Saddam yenilmişti. Ama Saddam'ı Irak'ın yönetiminden uzaklaştırmak kimsenin aklına gelmemişti. Nedeni çok açıktı. Güneyde Şiiler, kuzeyde Kürtler ayaklanmıştı. Ayaklananların başarıya ulaşması halinde, bölgede halkın kendi iradeleriyle kuracakları yönetimler, ABD ve Batının çıkarlarına aykırı politikalar izleyebilirlerdi. "*Yenilmiş Saddam*"ın Şiiler ve Kürtler üzerine yürümesine ses çıkarılmadı. Saddam, Batının kimyasal silahlarını da kullanarak bu isyanları bastırdı.

Savaş, Irak'a bir milyon insana mal olmuştu. Müttefiklerin kaybı ise, Amerikan kaynaklarına göre yalnızca 145 ölüydü.

Saddam 36-38 enlemler arasına sıkışıp kalmıştı. BM kanalıyla uygulanan sıkı ambargo sonucu, açlık, yoksulluk,

hastalık Irak halkını kasıp kavuruyordu. Irak fiilen üçe bölünmüştü.

BM verilerine göre, açlıktan ve ilaçsızlıktan her gün 200 çocuk ölüyordu. UNICEF, ambargonun, 1.5 milyon insanın ölümüne neden olduğunu açıklamıştı.

1989'da kişi başına düşen ulusal gelir 3.100 dolarken, ambargodan sonra 250 dolara düşmüştü. Aynı yıllarda okullaşma oranı yüzde 95, sağlık hizmetlerinden yararlanma oranı yüzde 93 idi. Ambargo bu oranı yüzde 10-15'e düşürmüştü. Irak'a kurşun kalem ithali bile "*içerisinde grafit var*", gerekçesiyle yasaklanmıştı.

Körfez Savaşı sırasında Cheney Savunma Bakanı, Powell ise Genelkurmay Başkanıydı. Savaş hazırlıkları sırasında Cheney, Powell'a bölgede küçük ölçekli nükleer silahlar kullanılması için hazırlıklar yapması talimatını vermişti. Nükleer silah kullanılmamıştı ama seyreltilmiş uranyumlu bombalardan tonlarcası, Irak üzerine yağdırılmıştı. Öldürücü etkisini daha çok çocuklar üzerinde gösteren bu silahlar, 500 bin Iraklı çocuğun lösemiden ölmesine neden oldu.

Birinci Körfez savaşı, Büyük Ortadoğu politikalarının temel taşlarını döşemişti. Bundan sonra adım adım bu politikaların yaşama geçirilmesi gerçekleştirilecektir.

Baba Bush zamanında hazıratılan *Savunma Planlaması Rehberi* adındaki çalışma, Clinton yönetimiyle ertelenmişti. Ama oğul Bush'un politikalarının ana hatlarını oluşturan bu *Rehberdi.*

Çalışmaya göre, dünyanın hiçbir yerinde rakip olabilecek bir süper gücün oluşmasına izin verilmeyecek, gerektiğinde ABD her türlü olanağı kullanarak bu tehlikeyi önleyecrkti. Bu amacı, ABD kendisinin oluşturacağı bir uluslar koalisyonu ile gerçekleştirecekti. Bu sağlanamadığında, ABD tek başına davranacaktı. Burda BM'lerin yeri yoktu. BM tarihsel işlevini tamamlamıştı. Avrupa yaşlanmış, etkinliğini yitirmişti. ABD politikalarının ardından gitmek zorundaydı.

Komünizme karşı kurulmuş olan NATO, artık ABD güdümünde irili ufaklı bir sürü devletin katılmasıyla, bu proje-

nin en kapsamlı gücü olabilirdi. Irak, bu politikaların hayata geçirilmesi olacaktı.

Bugün hedef ve kapsamı yeniden belirlenen NATO, ABD'nin uluslararası polis gücü haline getirilmektedir. Bu bağlamda ABD, AB'nin de içinde oynayarak, onun gücünü zayıflatmaktadır. BM ise, ABD'nin Güvenlik Konseyindeki veto hakkıyla işlevsiz hale getirilmiştir.

İlk hedef, Ortadoğuda rejimlerin değiştirilmesi ve bölgenin "*demokratik*" dönüşümü idi.

Clinton'un 1992 de seçilmesiyle bu ekip, enerji şirketlerinin önemli yerlerinde bol paralı görevler almışlardı. Clinton döneminin sona ermesini bekliyorlardı. Clinton'ın ikinci kez seçilmesi bu ekibi harekete geçirdi. Başını Wolwofitz ve Halil Zadi'nin çektiği ekip, Clinton'ın Irak politikasını "*yıkıcı*" buluyorlardı. Aralarında Rumsfeld'in de bulunduğu 18 kişi, 1998'de açık bir mektup yazarak Irak'a derhal müdahale edilmesi gerektiğini savunuyorlardı.

ABD bu arada Ortadoğuda yeni oluşumları da planlamada geri durmadı. Kuzey Irak'ta bir "*Kürt Devleti*"nin kuruluşunu hazırlıyordu. Körfez Savaşının ardından 600 bin Kürt, Guam adasına götürülüyor, oradan Kaliforniya'ya aktarılarak eğitiliyordu.

Irak'a saldırının Arapların tepkisini çekeceğini söyleyenlere karşı Richard Perle, "*Araplar dünyanın öteki pek çok halkları gibidir. Kazananları severler, hep kazananlarla birlikte yürürler*" diye yanıt veriyordu.

Amerikan tarihinin en tartışmalı seçimi sonucu yüksek mahkemenin çoğunluk kararı oyuyla Başkan seçilen oğul Bush, bu ünlü ekibi yönetime yerleştirdi.* Planın gerçekleşme süreci yeniden ivme kazanmış oluyordu. Ortadoğunun siyasal coğrafyası yeniden düzenlenecek, bölgenin bütün yerleşik yapıları "*yeni dünya düzenine*" göre yeniden kurulacaktı.

* Bu seçimlerde 90 milyon ABD seçmeni sandik başına gitmemistir. Kullanilan 110 milyon oyun yüzde 48.38'i Al Gore'a, yüzde 48.88'i Bush'a, yüzde 2,74'ü Nader'e gitmişti. Bush tartışmalı beşbin oy farkıyla seçimi almıştı. Bu seçimlerde petrol şirketleri Bush ve Cheney'ye 26 milyon dolar katkıda bulunmuşlardı. (*Middle East Report*, Fall 2001, Nr 220.)

Bu "*yeni dünya düzeni*", "*Küreselleşme gerçekte Amerikalılaştırmayı anlatmak için kullanılan bir deyim* mi?" sorusuna "*Evet öyle düşünüyorum*" diyen Francis Fukayama'nın yanıtında anlamını kazanıyor.

11 Eylül saldırısı, "*İslamın, Hıristiyanlığa saldırısı*" olarak algılanmıştı. Bu nedenle Bush bu yeni savaşın Vietnam savaşından da büyük bir savaş olacağını, "*yeni bir Haçlı Seferi*"nin başlatılacağını ağzından kaçırmıştı. Haçlıların, hıristiyan olmayanlara tarihin en acımasız vahşetini yaptıklarını birilerinin anımsatması üzerine, sözlerini tevil yoluna gitti.

"*Özgürlüğün*", "*demokrasinin*", "*insan haklarının*" şampiyonluğunu yapan ABD'de, 28 Eylül 2001 tarihinde CNN'in yapmış olduğu kamuoyu yoklamasında Amerikalıların yüzde 31'inin, tıpkı İkinci Dünya Savaşında Japon kökenli Amerikalılara yapıldığı gibi, üç milyon Arap kökenli Amerikalının "*toplama kamplarına*" toplanarak tecrit edilmelerini öneriyordu.[28] Fox News televizyonunda yorum yapan yazar Ann Coulter, 11 Eylül teröristlerinin "*ülkelerini işgal ederek, liderlerini öldürüp, onları Hıristiyanlaştırmak gerektiğini*" savunuyordu. Nitekim Sharon bu konuda görevini hakkıyla yapmaktaydı.[29]

The American Enterprise'nin başyazarı Korina Rollins, müslümanları, "*içinde bulundukları iyi huylu toplumun masum bireyleri*" olarak algılamanın "çok vahim ve tehlikeli bir hata" olduğunu vurguladıktan sonra, "*islam kültürünün özünde Batı karşıtı olduğu*", belirterek "*islam emperyalist bir dindir ve özünde varoluşunu kinle yoğurduğu uygarlığın düşmanıdır*" yargısına ulaşıyordu.[30]

Newsweek'in liberal eğilimleriyle tanınan etkili başyazarı Fareed Zaria ise "*İslam, Batıya, özel olarak da Amerika'ya düşmanlığı, güvensizliği ve kini besleyen bir kültürden gelmektedir. Bu kültür terörizmi özendirmez, ama yüreğinde kök salmış fa-natizmi ateşler*"[31] diyordu.

Tanınmış bir askeri tarihçi olan Victor Davis Hanson, "*Bizden nefret ediyorlar, çünkü kültürleri geri ve yozdur, çünkü gücümüzü ve saygınlığımızı kıskanıyorlar*". Hanson'a

göre "*demokrasi, uzlaşmacı yönetim, anayasa, özgürlük, yurttaşlık, bunların tümü Avrupalıdır (Latin, Grek'tir), İslamlıkla bir ilgisi bulunmamaktadır.*"[32]

Örnekleri daha da çoğaltılabilecek bu görüşler, ABD'nin Afganistan ve Irak'a saldırı politikalarının gerekçesi olduğu kadar, yöntemini de belirleyecekti. Medyada çok az bir bölümü gösterilen o tiksinç resim ve kasetlerin binlercesi saldırı yöntemlerinin somut belgeleri olarak Pentagon mahzenlerinde arşivleniyordu. Bu arşivlerde ırzına geçilen kadınların, birbirleriyle zorla ilişkiye sokulan çocukların görüntüleri, domuz eti yedirilen, İslama küfür etmeye zorlanan resimler, kasetler vardı. Bu kin ve nefretle Afganistan'da, Irak'ta sivil halk üzerine herbiri 700-800 bombadan oluşan "*misket bombalar*" atılıyor, kadın çocuk demeden binlerce masumun kavrulmuş, parçalanmış cesetleri arasında 12 yaşındaki Iraklı çocuğun, kopan kolunu bulmaları için yalvarışına Batılı haberciler tanık oluyordu.

Bush bu "*akıllı bombalarla*" "*adalet*" dağıtmaya kararlıydı: "*Ya onları adaletin önüne getireceğiz, ya adaleti onlara götüreceğiz.*"

Böyle diyordu da, ne böbrek hastası Usame bin Ladin'i adalet önüne getirebildi, ne de adaleti Afgan mağaralarına taşıyabildi. Oysa, bin Ladin adalet önüne getirilmiş olsaydı, kimbilir, Bush ve ekibinin hangi kirli çamaşırları ortaya dökülecekti!

Bush "*adaletini*", dev B-52 uçaklarıyla, ya da binlerce kilometre uzaktaki füzelerle çocuk, kadın, yaşlı hasta gözetmeksizin Afgan halkının üzerine gökten yağdıracaktı.

Afganistan'ı savaş ağalarına, büyük petrol şirketleri temsilcilerine teslim ettikten sonra, sokaklardan topladığı 600 kişi Kübadaki Guantanamo üssüne kapatılarak dünya ile ilişkileri kesilmişti. Yıllardan beri işkenceden geçirilen bu insanlar, aileleri ile görüştürülmedi, yargı önüne çıkarılmadılar.

Guantanamo kampında uygulamalı eğitimini tamamlayan işkenceciler Irak'ta görevlendirildi. Pentagon arşivlerin-

de ortaya dökülen o tiksinç fotoğraflar, filmler, Pentagondaki işkence uzmanlarınca hazırlanmış yöntem ve yönergelerin uygulanmasından başka bir şey değildi.

Kaldı ki, ABD'nin bu dehşet ve barbarlık sahneleri yeni de değildir. 1941 yılındaki Pearl Harbor'un intikamı, 1945'te yenilmiş Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerine attığı atom bombasıyla alınmıştı. Vietnam'da kullandığı napalm bombaları, kimyasal gazlar, yüzbinlerce kadını, çocuğu canlı canlı kavuracaktı.

Birinci Körfez Savaşı'nda teslim olan 150 bin Irak askerini havadan bombalayarak, diri diri çöl toprağına gömmüşlerdi.[33]

Irak'a saldırısını haklı göstermek için Bush, Eylül 2002'de BM'de Irak'ın "*çok tehlikeli kitle imha silahları olduğu konusunda kesin kanıtlar bulunduğu*" yalanını söylüyordu. Bununla da kalmıyor, Usame bin Ladin'in nefret ettiği laik Saddam'la işbirliği içerisinde olduğunu öne sürüyordu. Bunu kanıtlamak için, 11 Eylül saldırısının lideri olduğu söylenen Muhammet Atta'nın saldırı öncesi Prag'da yüksek düzeyli Iraklı bir istihbarat yetkilisi ile görüştüğü öne sürüldü. CIA ve FBI haberin doğru olmadığını saptamalarına karşın, bu yalan büyük gürültü ile açıklandı.

Aslında Bush ve ekibi, bu savaşın hazırlıklarını yaparken dünya kamuoyunu aldatmak için, emekli subaylar, emekli elçiler, dış politika uzmanlarından oluşan büyük bir propaganda ordusu oluşturmuştu. Medyayı, özellikle de görsel medyayı kullanarak sürekli bir beyin yıkama, yanlış bilgilendirme kampanyası yürütüldü. Saddam, Hitler'e rahmet okutan, tarihin kaydettiği en acımasız diktatör olarak tanıtıldı. Muhaliflerinin diri diri asit kazanlarına atıldığı, karanlık ölüm hücrelerine kapatılan insanların kemiklerinin yıllar sonra toplandığı ve gizlice toprağa gömüldüğü yazılıyor ve söyleniyordu. Saddam'ın oğlu Uday ise, öfkelendiği insanları aslanların önüne atıyor, parçalanmalarını zevkle seyrediyordu! Irak halkı, kendini bu kanlı diktatörlerden kurtaracak "*kurtarıcılarını*" bekliyordu.

Bush savaşa başlama emrini verirken, Irak halkına olduğu kadar, Irak'ın "*büyük uyğarlığına*" da saygılı olacaklarını vadetmişti. Oysa daha savaşın ilk gününde, tarihin en eski kentlerinden biri olan Bağdat acımasızca bombalandı. Elektrik, su ve kanalizasyon sistemleri yokedildi.

Irak halkı, ABD askerlerini hiç de gülle karşılamamıştı, *Abrams* tanklarına karşı tankerlerle, *Bradly* zırhlı araçlarına karşı Toyoto pikaplarına monte edilmiş makineli tüfeklerle karşı koyuyordu. ABD askerleri Bağdat havaalanına ulaştıklarında üç bin Irak askeri öldürülmüştü. ABD'nin kaybı ise, iki asker olarak açıklanıyordu.

Bağdat işgal edildiği gün, Saddam'ın sarayına giren askerler, sarayda yağmaladıkları puroları tüttürürken, hamile annesini, babasını, erkek kardeşini, 3, 6, 10 yaşlarında üç kız kardeşini ve amcasını kaybeden 12 yaşındaki Ali İsmail Abbas, kopmuş iki kolu ve yanık gövdesiyle dehşet içerisinde TV kameralarına bakıyordu. Ali İsmail'in halası ise, öldürülen yakınlarının cesetlerine kapanarak, "*Herkes birine ağlıyor, ya ben hangisine ağlayayım!*" diye ağıt yakacaktı.

Hastahaneler ölü ve yaralılarla dolmuştu. Doktorlar çaresizlik içerisindeydi. Dr. Hüseyin, çaresizliğini, öfkesini, "Bunları yapan Amerikan askerlerini görmek istiyorum. Bunlardan birini kendi ellerimle öldürmek istiyorum."[34] diye ifade ediyordu.

Ülke, yağmacıların, hırsızların, işbirlikçilerin ellerine bırakılmıştı. İşgalciler halkı yağmaya teşvik ediyordu. Her şey talan ediliyordu. Ulusal müze, ulusal kütüphane tiyatro, merkez bankası, bakanlıklar, resmi daireler, hastaneler yağmalandı. Yağmacıların yakınına bile yaklaşamadıkları bir tek yer vardı; Irak Petrol Bakanlığı. Bağdat'ın merkezindeki *Al-Kundi* hastanesinin elektrik ampulleri, kabloları, tıbbi cihazları, yatakları, karyolaları bile yağmalandı. Bağdat müzesinden 7 bin yıllık eserler dahil, 50 bin tarihi eser çalındı. Sümerler'den kalan beş bin beş yüz yıllık altın heykel, Uruk'tan kalma kadın başı heykeli, pek çok altın, bilezik, küpe koleksiyonları yağmalandı. Bağdat işgalinin üçüncü günü,

Musul müzesi yokedildi. Kral Saknotrok II'nin 2000 yıllık heykeli de dahil, pek çok eser birkaç dakika içerisinde yokoldu. Iraklı arkeolog Raid Abdul Ridar Muhammed bu talanı şöyle yorumlayacaktı: "*Bir ülkenin kimliği, değeri ve uygarlığı tarihinde saklıdır. Eğer bir ülkenin uygarlığı yağmalanıyorsa tarihi biter. Bizde olan budur.*"

Bu barbarlığın amacı da Irak'ın tarihini bitirmekti. Olanları İngiliz Savunma Bakanı "*halkın rejimden mallarını kurtarması*" olarak yorumluyor, Rumsfeld ise sırıtarak "*Iraklılar zenginliği yeniden paylaşıyor*" diyordu. Iraklı Rassan Hasan ise, *Guardian* muhabirine "*Saddam bizi uçaklarla vurmadı. Çocuklarımızı bombalarla katletmedi. Okullarımızın kapılarını kapamadı.*" diyecekti.

Bütün bu olup bitenler, dünyanın gözünden saklanmaya çalışıldı. Haberler işgal komutanlığının sansüründen geçiyordu. Pentagon'un tescilli gazetecilerinin dışında kalan gazeteciler ise her an işgalcilerin ateşiyle öldürülmek pahasına, yürek dağlayan görünümleri güçlükle merkezlerine iletebiliyorlardı.

Tarafsızlığı ve güvenirliği ile ünlü *El Cezire* televizyonunu susturmak için Katar hükümetine büyük baskılar yapıldı. Baskılar sonuç vermeyince, yoğun bir karalama kampanyası başlatıldı. Bu da sökmeyince, Kabil'deki büroları havaya uçuruldu. Bağdat'taki otel odaları dünyanın gözleri önünde bombalandı. Bir muhabirle bir fotoğrafçı öldürüldü. Bunların en büyük günahları, esir düşen iki ABD askerinin görüntülerini yayınlamaktı. Bu esirlerin korkulu görünümlerini yayınlamak "*insan haklarının ihlali*" idi. İşgal güçlerinin kayıplarının cesetleri büyük bir gizlilik içinde ülkelerine gönderiliyordu.

Bir evde kıstırılan Saddam'ın oğulları ile 15 yaşındaki torunu, sağ olarak ele geçirilmeleri olanaklı iken, param parça edilmiş, Uday ve Kusay'ın cesetleri biraya getirilip dikilerek, günlerce ABD gücünün ifadesi olarak dünya medyasında gösterilmişti. İnsan onurunu aşağılayan davranışlarla Saddam'ın sakalında, saçında tiksintiyle bit arayan askerlerin

görüntüleri, zafer sevinçleriyle TV ekranlarında defalarca gösterilecekti.

Sıradan Amerikan yurttaşı, dış dünyada olup bitenlerden haberdar değildir. Irak işgalinden dört ay sonra, 18-24 yaş arasındaki yedi Amerikalıdan biri, Irak'ın haritadaki yerini bilebiliyordu.[35]

Ama Irak'ta olanlar, insanın kanını donduracak kadar çarpıcı sahnelerle doluydu. Bu barbarlıkları dünya kamuoyunun gözlerinden gizlemeyi başaramadılar. Abu Gureyb hapishanesinde yapılanlar, orada görevli askerler tarafından basına sızdırıldı. Bush yönetiminin "*utanç verici*", "*tiksindirici*" dediği bu sahneler, hiç de yeni değildi. Bu uygulamalar, ABD'de 11 Eylül sonrası tutuklananlara, Guantanomo üssüne kapatılanlara, Afganistan hapishanelerindekilere de uygulanıyordu. Onları öfkelendiren, olanlar değil, olanların dışarıya sızdırılmasıydı. Çünkü uygulamalar Pentagonun bilgisi ve belirlenmiş olan yöntemler doğrultusunda yapılıyordu. O nedenle, altında imzası olduğu halde, ABD, 1949 Cenevre sözleşmesi açıkça çiğneniyordu. Rumsfeld, Cenevre sözleşmesinin eskidiğini, geçerliliğinin kalmadığını söylüyordu. Bush "*terörizme karşı savaşın yeni bir tür savaş*" olduğunu öne sürüyordu. Bush'un hukuk danışmanı "*yeni savaşın niteliği gereği*" yakalanan teröristler ve onların destekçilerinden acil bilgi almak için Cenevre sözleşmesinin katı kurallarının eskimiş olduğu görüşünü Bush'a bildirmişti.[36]

Bu nedenle ABD, Amerikalıların uluslararası mahkemelerde yargılanmasını kabul etmemişti. ABD askerlerinin "*savaş suçlusu*" sayılmayacağını dayatmışlardı. Uluslararası hukuk, insan hakları, ABD için geçerli değildi: "*Biz*" ve "*ötekiler*" vardı. "*Bizler*", yani Amerikalılar için hukuk ayrıdır, "*ötekiler*", yani Amerikalı olmayanlar için ayrı hukuk geçerlidir. "*Ötekiler*" için, Başkan'ın, baştaki komutanın emirleriyle seçilen subaylardan oluşan bir Askeri Komisyon, hiçbir uluslararası hukuk kuralı tanımadan, suçlunun "*çabucak*" yargılanarak cezalandırılmasını öngörülmüştür. İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin, Avrupa Sözleşmesinin, 1949 Ce-

nevre sözleşmesinin öngördüğü adil yargılama kurallarının hiçbiri geçerli değildir.

Bush ve ekibi için işgalicilere karşı direnen, yurtlarını savunan Iraklılar, birer "*lağım sıçanıdırlar*". Bu "*sıçanlar deliklerinden çıkarılacak*", yokedileceklerdir.

Şubat 2002 tarihinde ulusa sesleniş konuşmasında Bush, şunları söylemiştir: "*Silahlı güçlerimiz ABD'nin düşmanlarının artık açıkca anlamış oldukları şu mesajı vermiştir: 7000 mil uzakta da olsanız, okyanuslar ötesinde, kıtalar ötesinde de olsanız, dağların tepelerinde, mağaralarda bile olsanız, bu ulusun adaletinden kaçamayacaksınız*".

Pentagon bu adalet anlayışıyla Afganistan'ı bombalama harekatına İslam inancındaki "*Tanrının sonsuz adaleti*" kavramına nazire yaparak "*Sonsuz Adalet Harekatı*" adını vermişti.[37]

Pentagon müslüman Irak halkına "*Hıristiyan*" adaletini dağıtırken, eş zamanlı olarak Filistin halkına soykırım uygulayan Şaron da "*Yahudi*" adaletini dağıtıyordu.

İnsanlığın bu utanç verici vahşeti karşısında bütün değerleri ayaklar altında çiğnenmiş bir halk ne yapabilirdi! Yapabileceği, yokedilmek istenen ruhunu kurtarabilmek için bedenini ateşe sarıp yok etmek. Bunun adına da "*terör*" diyorlardı.

Büyük Ortadoğu Projesinin hayata geçirilmesi ile birlikte, insan hakları ihlalleri, nerdeyse İkinci Dünya Savaşı boyutlarına ulaşmış bulunmaktadır. Afganistan'a çocuk, kadın, genç, ihtiyar demeden kişi başına 40 kg bomba yağdırılmıştı.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin sahibi BM'lerin Irak'a uyguladığı ambargonun boyutlarını Irak'taki BM yardım sorumlusu Denis Dalliday "*soykırım yaptırımı*" olarak nitelemişti.

Irak'ta ABD işgal askerlerinin yapageldiklerine BM, Avrupa ve bütün dünya, ibret ve dehşet verici bir umursamazlıkla seyirci kalıyor. Irak'ın ulusal bütünlüğü yokedilerek, ülke Kürt aşiret reisleriyle, tarikat madrabazlarının ellerine teslim ediliyor. Ardından da "*Irak'ın toprak bütünlüğünün*

korunacağı" aldatmacası ile Arap dünyası oyalanıyor. Ulusal bütünlüğü yoket, toprak bütünlüğünü sağla!

Birinci Körfez savaşında Irak halkının yüzde 5'i öldürülmüştü. Bu sayı ABD nüfusu ile kıyaslandığında, 15 milyon insana denk gelmektedir. Bugün, dünyanın gözü önünde, Irak bir kan gölüne dönüştürülmüştür. Bu gölde her gün 500 can boğulmaktadır.

Aynı umursamazlıkla, Bush'un baş müttefiki İsrail'in Filistin'de uygulamakta olduğu soykırım karşısında "*insan hakları savunucuları*", "*demokratik*", "*özgürlükçü*" Batı, suskun!

Dünya Irak halkının acılarını sessizce seyrederken, Hıristiyan "*Batı*" ile Yahudi İsrail, İslamiyet'i yeniden yapılandırmanın gayreti içindeler.

NOTLAR

[1] Brzeziski, *Satranç Tahtası*, s. 13.
[2] John A. DeNOVO, *American İnterest and Policies in the Middle East*, Minnepolis 1963, s.167.
[3] Robert Dreyfuss, *The Devil's Game,* New York 2005, s. 69.
[4] Paul Herrmann, *Conquest By Man,* Newyork 1954, s. .357.
[5] Karen Armstrong, *The Battle For God*, New York 200, s.112.
[6] Paul Herrmann, *age*, s. .356-358.
[7] Sydney Fisher Nettleton , *The Middle East a History*, New York, 1959, s. 366.
[8] Sydney Fisher Nettleton, *age*, s. 366.
[9] Robert Dreyfuss, *age*, s. 200.
[10] Tarık Ali, *Fundamentalizmler Çatışması,* İstanbul 2002, s. 208.
[11] *Newsweek*, October 1, 2001.
[12] R. Palme Dutt, *The Crisis of Britain and The British Empire*, London 1957, s. 323.
[13] Brzezinski, *age*, s. 26.
[14] Brzezinski, *age*, s. 26.
[15] Muzaffer İlhan Erdost, *Üç Sivas*, Ankara 1996, s.51.
[16] Michel Collon, *International Tribunal for U.S.*, 10 Haziran, 2000.
[17] Michel Collon, *agm.*
[18] Muzaffer İlhan Erdost, *age*, s. 64.

[19] *The Middle East*, Temmuz/Ağustos 2000.

[20] George Packer, *The Assassin' Gate, America in Iraq*, New York, 2005, s.13.

[21] Huntington, *Uygarlıklar Çatışması*, s. 218.

[22] Benjamin R. Barber, *Jihad vs. McWorld*, London 2003.

[23] *Newsweek*, October1, 2001.

[24] Dreyfuss, *age*, s. 260.

[25] Dreyfuss, *age*, s. 264.

[26] Malise Rthven, *A Fury for God*, London 2004, s.190.

[27] George Lenczowiski, *The Political Awakening in The Middle East*, New Jersey, 1970, s. 78.

[28] *The Middle East*, Kasım 2001.

[29] Michael Moore, Where's My Country?, s. 176

[30] *The American Enterprise*, Aralık 2001.

[31] *Newsweek*, Kasım 15, 2001.

[32] Ziauddin Sardar-Merrly Wyn Davies, *Why Do People Hate America?*, s. 19-22.

[33] Ziauddin Sardar-Merrly Wyn Davies, *age*, s. 113.

[34] *The War We Could Not Stop*, s. 107.

[35] *Newsweek*, 25 Ağustos 2003.

[36] *Newsweek*, May 24, 2004.

[37] Ziauddin Sardar-Merrly Wyn Davies, *age*, s. 106.

SONSÖZ

> Serbest ticaretçiler, bir ülkenin bir başkasının sırtından nasıl zenginleşebileceğini anlayamıyorsa, buna şaşmamanız gerek. Çünkü bu aynı baylar bir ülkenin içinde bir sınıfın öteki sınıfın sırtından kendini nasıl zenginleştirebileceğini de anlamak istemiyorlar.
>
> K. Marx, *Felsefenin Sefaleti*, s. 238.

Doğu insanın ayırdedici özelliklerinden biri efsaneyi, mucizeyi yaşamının vazgeçilmez bir öğesi saymasıdır. Örneğin İslamlık mucizeyi yadsınmasına karşın, her müslüman, imanı ölçüsünde, mucizeyi yaşamının vazgeçilmez bir beklentisi olarak benimser. Doğudaki her varlıkta olağanüstü, gizemli bir nitelik arar. Doğaya ve topluma egemen olan nesnel yasaların işleyişini kavramak yerine, Doğu insanı, hep doğadaki tek tek nesneleri ve toplumdaki bireyleri algılamak yolunu yeğleyegelmiştir. O nedenle sistemler değil, o sistemi oluşturan tekil öğeler ön plana çıkarılır. Tekilin çoğul karşısında, bireyin toplum karşısında yapabileceği şey ise, ancak olağanüstü, tanrısal bir yetenektir, mucizedir. Belki de bu Marx'ın deyimiyle, "*Doğunun tarihinin bir dinler tarihi olarak ortaya çıkmasından*"[1] kaynaklanıyor.

Bu olguyu Türkiye tarihinin yakın geçmişinde çarpıcı bir biçimde görüyoruz. Mustafa Kemal (olağanüstü bir kişiliği ve

yeteneği olduğundan kuşku yoktur), toplumumuzun gözünde belirli tarihsel ve toplumsal koşulların yarattığı yetenekli bir önder değil, insanüstü niteliklerle donanmış, her şeye kadir, her şeyin en iyisini yapan, kusursuz, insanüstü, tanrısal bir güçtür.

Menderes, İnönü efsanesini yıkan bir başka efsane kahramanı olarak iktidara gelmişti. Öyle ki, öz çocuğunu ayakları önünde kurban etmeye kalkan yoksul ve çaresiz Anadolu insanının bu duygularını şeytanca bir acımasızlıkla kullanarak, "*yaratıcılığını*" her mahallede bir milyoner yaratma yolunda göstermişti. Günü gelip de "*Yüce Divan*"ın görkemli kürsüsü karşısında, devletin "*örtülü ödeneği*" ile tırnaklarını parlatan, cımbızla kaşlarını aldırtan ve saygıdeğer eşi hanımefendiden yaptığı kaçamaklarla eti-budu yerinde dilberlerle gönül eğlendiren, herkes gibi bir "*fani*" olduğu gerçeğini kendi ağzıyla ifade ettiği zaman bile, yığınlar bunu bir türlü kabullenememişlerdi. Belki de salt bu nedenle, bu faniliğini yığınların gözünde kanıtlamak için idama gönderilmişti, ama gene de sağlığında namaz kıldığı pek görülmemiş olan Menderes'in her cuma, beyaz atına binip Eyüp Sultan'a namaz kılmaya gittiği, geceleri atıyla ülkeyi dolaştığı söylencesi uzun süre yıkılamamıştı.

Su İşleri Müdürlüğünden Amerikan Morrison şirketi temsilciliğine atlayıp, kısa sürede dünyalığını doğrultma mucizesini gösterdikten sonra, efsanevi kır ata binmek sırası Demirel'e gelmişti. Demirel de, atını meydanda tek başına sağa sola alabildiğine dörtnala kaldırdığı bir sırada, başını 12 Martın ünlü muhtırasına çarpınca, kendisiyle birlikte efsanenin de yıkılmış olduğu sanılıyordu. Gerçekten de, bir süre için, bir zamanların anlı şanlı başvekili yerine, köşesine sığınmış, kendine yöneltilen suçlamaların altında ezilen bir Süleyman Demirel gerçeği ortaya çıkmıştı.

"*Karaoğlan*" efsanesinin böyle bir boşlukta yaratıldığına tanık oluyoruz. Aydın, alçakgönüllü ve çelebi kişiliğiyle toplumun üzerinde yaratılan bezginlik ve umutsuzluk ortamında, yeni bir umut simgesi olarak ortaya çıkması doğaldı. Ama

bu umudun kısa sürede bir simge olmaktan çıkıp, bizzat umut olma niteliğine dönüştüğünü görüyoruz. Toplum, "*karaoğlanından*" mucizeler bekliyordu. İktidara gelir gelmez, bütün kötülükleri bir anda ortadan kaldıracağı, toplumun bireyleri arasında dostluğun, kardeşliğin egemen olacağı, bu yeryüzü cennetinin kurulması için, dünyanın dört bir yanından iyi yürekli dostların yardıma koşacağı sanılıyordu. "*Karaoğlan*" barış ve kardeşlik türküleri arasında, barış güvercinleri uçurularak, büyük bir coşku içinde, iktidara zorlanıyordu. 22 aylık iktidar dönemi, sermaye çevrelerinin yıldırımlarını üstüne çevirmesiyle birlikte, Ecevit'in üzerindeki düşsel "*karaoğlan*" örtüsünü yırtıp, gerçek kişiliğini sergilemeye yetmişti. Böylece bir efsane daha yıkılmıştı, ama yerine hemen bir başka efsane sürülüyordu.

"*Türklük*" ve "*İslamlığı*" kişiliğinde simgeleştirerek yanına aldığı bir meczuplar topluluğu ile etrafa kan ve dehşet saçan bir "*Başbuğ*", halkın en seçkin evlatlarının kanlarına buladığı elleriyle "*Türklüğün büyük kurtarıcısı*" olarak bir masal ülkesinin görünmez ufuklarını işaret ediyordu. Ve bu soyu tükenmiş masal kahramanının gölgesinde, "*tek kurtarıcı*" Demirel, sınırsız ve sorumsuz yetkilerle donatılmış olarak, iktidar koltuğuna yeniden oturtulmuştu. Ne için? Yüz günde yeni mucizeler yaratmak için.

"*Milli ve manevi değerlere sıkı sıkıya bağlı*" Demirel, "*Bu hükümet gider, dertler biter*", dediği Ecevit hükümetinin yerini alır almaz, yüz günlük bir oyalama politikasının arkasında, eşi ancak Latin Amerikanın askeri diktatörlüklerinde görülebilen bir pervasızlıkla, ülke ekonomisini uluslararası çevrelere ipotek eden 19. Yüzyıl kaba sömürgeciliğine taş çıkartan bir liberalizm modelini, milli ve manevi değerleri alt üst eden bir modeli, kendi kafasından çıkmış dahiyane bir "*milli model*" olarak, kamu oyunun önüne sürmekten duraksamadı.

Daha da ilginç olanı, Türkiye Cumhuriyeti, dünyanın belli başlı finans çevrelerince ekonomik iflasın eşiğinde dolaşan üç ülkenin (ötekiler, Peru ve Zaire) başında gösterilirken

ve tıpkı Osmanlının çöküş döneminde olduğu gibi, ekonomik ve siyasal ipotek altına alınmışken, sendikalardan muhalefet partilerine, "*solcu*" geçinen iktisat profesöründen, yaşanılan ekonomik çöküntünün altında çırpınmakta olan mahalle bakkalına kadar uzanan geniş bir kitlenin, şaşırtıcı bir sessizlik içinde olup bitenlere seyirci kalmasıydı. Öyle ki, Demirel'in "*var mı başka yolu*" tarzındaki meydan okumalarına karşı bu çevreler, büyük bir çaresizlik içinde, bu girişimleri, Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğundan bu yana sürdürdüğü ekonomi-politikaları yerle bir eden bu politikayı, de facto onaylar görünüyordu.

Gerçekten de, çok uluslu tekeller adına Şikago Okulu mutfağında hazırlanıp tekelci sermayenin sofrasına sunulan bu menü, yeni bir küresel yapılanmanın da habercisiydi. Bu olgunun altını iyice çizmek gerekiyor. Çünkü geniş yığınların geleceğini doğrudan ilgilendirecek olan, son derecede tehlikeli bir dönüşüm projesiydi bu. Demirel iktidarının, Demirel'den daha yetkili görünen yardımcısı, eski MESS (Madeni Eşyalar Sanayicileri Sendikası) başkamı Turgut Özal, bunu açıkça söylüyordu: "*Alınan ekonomik tedbirlerin arkasındaki temel felsefe, Türkiye'de serbest ekonomik düzene geçişin ilk adımıdır*"[2]

İlerde yeni mucizeler yaratmak için hazırlanan tekelci sermayenin bu harika çocuğu, ardından gelecek adımları kendisi söylemiyordu, ama sermayenin öteki temsilcileri, atılacak adımları kamuoyundan gizlemek gereği duymuyorlardı."*Türkiye'de iktisadi hayatın son yıllarda bunalımdan bunalıma sürüklenmesinin ana sebebinin toplu sözleşme düzeni içinde ücretlerin aşırı artırılması olduğu*"[3], "*demokrasi*" *uğruna* "devletin yok edilmesi tehlikesiyle karşı karşıya" bulunduğu, kaşarlanmış politikacılarla, bol etiketli iktisat uzmanlarının önünde belirtiliyordu. Ekonomi düzenindeki bu "*serbestliğin*", siyasal özgürlüklerin kısıtlanması demek olacağı, ekonomik liberalizmin otoriter yönetimleri zorunlu kıldığına, kısa bir süre sonra, askeri darbe ile bir kez daha tanık olacaktık.

Tekelci sermayenin önünde bulunan her türden demokratik engellerin temizlenmesi anlamına gelen bu "*serbestlik*", kendi siyasal biçimini de kuşkusuz birlikte getirecekti. Gene hiç kuşku yoktu ki, bu biçim, mevcut Anayasa ve yasalarla oluşturulmuş bulunan siyasal düzenden, nitelik yönünden, çok farklı olmak zorundaydı. O nedenle, alınan yeni ekonomik kararlarla birlikte, yeni bir anayasanın ve yasaların gündeme getirilmiş olması hiç de rastlantı değildi. "*Demokrasi mi, devlet mi*" ikilemi gündeme getirilerek, "*devleti kurtarmak*" için "*demokrasinin*" feda edilmesi mesajı muhataplarına iletiliyordu. Mesaj yerini bulmuş, 12 Eylül darbesi "*bizim uşaklar başardı*" müjdesiyle Washington'a ulaştırılmıştı.

Turgut Özal mucizesi, Türk politika arenasına bundan sonra sürüldü. Nakşi tarikatının imanı bütün bir müridi olarak Özal, "*kurtarılmış devletin*" içini boşaltarak, kutsayıp bir kenara koyduktan sonra, sıra "*demokrasinin kurtarılmasına*" gelmişti. "*Jakoben devletçiliğin çağı*" bitiyor, "*özgürlükçü*", "*liberal-demokrat devlet çağı*" başlıyordu. Geçmişte solun kıyısında dolaşmış "*yeni liberalleri*", demokrasinin vitrinine yerleştirdikten sonra Özal, devletin kapılarını tarikatlara ve dış sermayeye sonuna kadar açtı. Türkiye kanatlanmış uçuyordu. Özal artık "*Cumhuriyet tarihinin en büyük devlet adamı*" olma unvanını hak etmiş olarak, Çankaya'ya çekildi. Rüşvet, yolsuzluk ve kayıt dışı ekonominin yanında, "*yeşil sermaye*" adı verilen islami sermayenin belirleyici olduğu yeni Türkiye, "*çağ atlıyordu*".

Özal'ın "*mucizelerinin*" etkisi uzun sürmedi. Türkiye yeni bir dizi ekonomik bunalımların fırtınasında yalpalayıp duruyordu. Berlin Duvarı yıkılmış, Sovyet sistemi dağılmıştı. Dünya egemenliğinde rakipsiz kalan ABD, Dünya siyasal haritasını yeniden çiziyordu. İşe Ortadoğuda başlamıştı. Türkiye bölgenin önemli merkezlerinden biriydi. Eski "*kurtarıcıların*" tümü siyaset sahnesine yeniden dönmüşlerdi. Ama bunalımı derinleştirmekten öte bir şey yapabilmiş değillerdi. Oysa ABD, İsrail ve Suudi Arabistan'ın yanına katacağı, sözünden çıkmayacak bir Türkiye istiyordu. Aslında böyle bir

Türkiye'nin alt yapısı uzun süreden beri hazırlanıyordu. Özal'ın "*mucizesi*", Uzak Doğunun kaplanları gibi, bir "*Anadolu Kaplanları*" ortaya çıkarmasında gerçekleşiyordu. Uzak Doğu kaplanları, ABD sermayesine dayanıyordu. Anadolu kaplanları, yurt dışında çalışan işçilerin, valizlerle Türkiye'ye taşınan paralarından ve Turgut Özal'ın önlerini açtığı İslam bankaların kaynaklarından oluşan "*yeşil sermaye*"ye, bir başka deyişle, "*islami sermaye*"ye dayanıyordu.

Kuşkusuz, ekonomideki etkinliğini siyasal etkinlikle bütünleştirme gereği vardı. İslami sermaye, siyasal iktidarını başkalarıyla paylaşmak istemiyordu. Bu yalnızca bir "*iktidar*" sorunu değildi. İktidarın islamlaştırılması yanında, Türkiye Cumhuriyetinin islamileştirilmesi sorunuydu da. Böyel bir siyasal iktidar, aynı zamanda, içiçe geçmiş, güçlü bir dayanışma içinde olan uluslararası islamcı hareketin de bir başarısı olacaktı.

Öteden beri, bu yolda süregelen sabırlı çabalar, emperyalizmin yeni dünya düzenine tam da denk düşüyordu. Gerekli ön hazırlıklarını yapılmış, siyasal kadrolarını tamamlamıştı. Şimdi iş yeni mucizeler yaratacak, harika bir çocuk bulmağa kalıyordu. Bu çocuk, "*Minareleri süngü, kubbeleri miğfer*" yapan, "*elhamdülillah şeriatçıyız*" diyerek, kendini "*İstanbul'un İmamı*" ilan eden, Tayyip Erdoğan'dan başkası olamazdı.

Washington'da kurgulanıp Türkiye'ye gönderilen trajikomik bir senaryo ile eski efsaneler siyaset sahnesinden silindikten sonra, sivrilikleri yontularak "*değişmiş*" (ılıştırılmış) bir islamcı parti, aritmetik kuralların da dışına taşan "*demokratik*" bir yoldan iktidara oturtuldu.

Erdoğan, Beyaz Sarayda ağırlanıp kutsanınca, Dünya yeni bir lidere kavuşmuş oluyordu! Türkiye'ye BOP doğrultusunda yeni bir kimlik verilmesi için hiçbir engel kalmamıştı. Bütün kurum ve kuruluşlarıyla Türkiye Cumhuriyeti, islamlaştırılacak, ele avuca sığmaz hale gelen İslam dünyasına *ılımlı İslam* modeli, ya da *islami demokrasi* modeli olarak sunulacaktı. Ancak, Türkye Cumhuriyetine kimliğini veren üç

engel vardı: ulus devlet, laiklik ve kemalizm. Her üç kavram da, *islami devlet* anlayışıyla temelden çelişiyordu. Bu kavramlarla temelden çelişen bir başka anlayış da, etnik milliyetçilikti. AKP'nin kadroları, bu anlayışta olan ya da bu anlayışa yakın olanlardan oluşturuldu. BOP kapsamında Washington, AKP iktidarını yakından izlerken, sık sık masaya yatırma gereği de duyuyor. 2004 Mayısında ABD Dışişlerinde düzenlenen çalışmaların birinde, toplantıya çağrılı uzamların AKP konusundaki görüşleri şöyle:

Dış ilişkileri uzmanı Steven Cook, Kerkük'ün Kürt eyaleti içinde kalması konusunda TSK büyük tepki göstereceğini vurguladıktan sonra şöyle sürdürüyor: "*Ama bu tepki, askerin ABD'ye olan güvensizliğini iyice derinleştirebilir. ABD açıkça Kürtlerin yanında yer almaya devam ederse, TSK'nın ABD'ye olan güvenini tamamen yok edebiliriz. Bence bu konuda çok açık davranılmamalıdır.*"

Utah Üniversitesi öğretim üyesi ve Fethullah Gülen'in ABD'deki önemli adamlarından Hakan Yavuz ise, islamcı gruplarının "*Kürt sorunu*" derdi olmadığına değindikten sonra, "*islamcı hareket şu an TSK'nın sistem içindeki gücünün azaltılması peşindedir. Bu amaç islamcıları en büyük avrupacı yapmıştır.*" demektedir.

Eski Dışişleri uzmanı, Leigh Üniversitesi öğretm üyesi Henri Barkey de, "*Cengiz Çandar ve İlnur Çevik'e göre AKP hükümeti Kürt federasyonuna karşı değil. Askerin ve Milli Güvenlik Kurulunun zorlamasıyla Kürt etnik federasyonuna karşı olduğunu söylüyor. Ben Dışişleri Bakanı ile Washington'da görüştüm. Bakan bana, 'Kürtlerin haklarına AKP ve hükümet olarak, karşı değiliz. Zatem bir de facto devlet var ve biz şu ana kadar iyi ilişkiler içindeyiz.' Türkiye'yi işin içine katmadıkça oradaki gelişmeler onların işi' dedi. Kerkük'ün Kürtlere verilmesine AKP büyük tepki gösteremez. Türkiye'deki Kürtler, Irak'taki Kürtlerin bağımsızlığını destekliyor ve bu desteği AKP içinde de devam ediyor.*"

ABD milli Savunma Akademisi öğretim üyesi Judith Yaphi ise, "*Hem Başbakan hem Dışişleri Bakanı, geleneksel*

bürokrasi yerine, danışmanlarıyla işi götürmeye çalışıyorlar. Bence Cüneyt Zapsu bugün Kürt konusunda en güçlü kişi. Zaman gazetesinde çıkan mülakatında açıkça Kürt kimliğine ve Kürt milliyetçiliğine olan sempatisini ortaya koyuyor." [4]

Görüldüğü gibi, AKP'nin niteliği en ince ayrıntılarına varıncaya kadar çözümlenip ve değerlendirilmiştir. O nedenle de AKP, yalnız içerideki egemen güçler tarafından değil, AB ve ABD çevrelerince de olağan dışı bir destek gördü. Bu çevrelerin "*Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük devrimcisi*" olarak sundukları Erdoğan, Cumhuriyetin 80 yılda sağladığı kazanımları birer birer yok ederken, ciddi sayılabilecek bir direnişle de karşılaşmamıştı.

Türkiye'nin siyasal tarihinde harika çocukların böylesine tek keman olarak sihirli elleriyle çaldıkları, demokrasi adı verilen, bir türlü düzen tutmayan o garip çalgının sık sık ses vermez hale gelmesinin pek de şaşılacak bir yönü yok. Çünkü demokrasi ile eş anlamlı olarak kullanılan çok partili düzen, siyaset sahnesinde bu üstün insanların tek başlarına gösterdikleri sihirbazlık hünerinden öteye geçememiştir. Demokrasinin vazgeçilmez öğeleri oldukları sık sık vurgulanan, ama demokrasinin eşiklerinden adım atamadığı siyasal partiler ise, bu "*üstün insanların*" kayıtsız şartsız egemenliklerini dayattıkları birer bağımsız krallıktır. Bu krallıklarda ikinci bir kemana yer yoktur. Partililer bu krallığın uysal birer tebaası olmaktan öteye gidemezler. Ya da başkaldıranın başı hemen ezilir. Öyle olunca da, yalnız partililerin değil, seçmenlerinin de iradesini temsil eden lider, demokrasiyi de kendi iradesinde toplamış olmaktadır.

Emperyalist dünyanın en tutucu partileri bile, çağdaş kapitalizmin gereklerinin dayatmasıyla da olsa, politikayı bir meslek olarak algılamaları ve başlı başına bir uğraş alanı olarak bu işin üstesinden ancak yetişkin, geniş bir kadroyla gelinebileceği kabul etmelerine karşın, Türkiye'de siyasal partiler politikayı bir göz boyamacılık, politikacıyı da bu göz boyamacılığı en iyi şekilde becerebilen kişi olarak benimsemişlerdir. Yalan, düzenbazlık, aldatmaca, politikacının belir-

leyici niteliği olarak bilinir. Burjuva bireyciliğinin çağdışı bu en ilkel anlayışı yüzündendir ki, demokrasi için en saygın görünen kurumlar bile, saygınlığını, işlerliğini yitirmiş birer biçimsel kurumlar haline dönüşmüşlerdir. Menderes'in "*odunu bile milletvekili*" yapabilme gücünde olmasalar bile, bu günün parti liderleri, hiçbir şey olmayanlardan pek çok şeyler yapabilme yeteneğinde olduklarına sık sık tanık olmaktayız.

Türkiye'de"*özgürlükçü demokrasi*" serbest ticaretin bir başka adıdır. "*Özgürlükçü demokrasi*", İkinci Paylaşım Savaşı sonrası, ABD emperyalizminin en gerici yönetimini temsil eden Başkan Truman'ın adını verdiği ünlü doktrini ile Türkiye'ye sokulmuştur. Anımsanacağı gibi, bu dönem ABD'de on binlerce aydının polis kovuşturmalarına uğradığı, özgür düşüncenin anti-komünizm hayaletinin ülkeyi baştan başa kara bir kabusun, *makarticilik* kabusunun karanlığına gömdüğü bir dönemdir.

Truman'ın Türkiye ve Yunanistan'a yönelik planı uygulama alanına konulduğu zaman, Türkiye'de dışarıya kapalı, devletçi geleneğini sürdüren İnönü iktidarı bulunuyordu. Ülke ölçeğinde pazara henüz tam olarak açılamamış, kapalı, geleneksel bir ekonomi ağır basmaktaydı.

Kuşkusuz böylesine bir ekonomik yapı, Truman'ın serbest ticaretçi, açık kapı modeline uygun düşmüyordu. İktidarın değişmesi gerekiyordu. Bayar-Menderes iktidarı bu çelişkiyi ortadan kaldırdı. Türkiye "*özgürlükçü demokrasi*" dünyasına katılmıştı. Ama Menderes'in "*özgürlükçülüğü*", Türkiye'yi uluslararası sermayenin açık pazarı haline getirmesiyle, "*demokrasisi*" ise partisinin adıyla sınırlıydı. Öyle ki, NATO yolunda dünyanın öteki ucuna binlerce seçkin gencin kanlarının bedeli olarak alınan savaş artığı ABD yardımlarını eleştirmek, "*komünist*" damgasını yiyerek, hapishaneyi boylamak için yeterliydi. Cumhuriyetin kurucularından olan ve "*demokrasinin*" öncüsü sayılan İsmet Paşa bile, partisini kafası gözü kırılma pahasına ayakta tutabilmişti. Menderes'in "*özgürlükçü demokrasisi*" tek partili dönemi fazlasıyla aratacak bir gericilik ve baskı dönemi olmuştu. Öte yandan,

sermaye en özgür dönemini yaşıyordu ve "*her mahallede bir milyoner*" Menderes özgürlükçülüğünün simgesi haline gelmişti. Her mahallede bir milyoner türemişti ama, on yılda Türkiye Cumhuriyeti, tarihinin en ağır bunalımıyla karşılaşmış, toplumsal eşitsizlikler, o zamana dek görülmedik boyutlara ulaşmıştı. Menderes bu çöküşü yaşamı ile ödedi.

"*Özgürlükçü demokrasi*" döneminin asıl önemli yanı ise, yalnızca dış politikanın değil, Türk iç politikasının da ABD güdümüne girmiş olmasıydı.

DP'nin devamı olarak ortaya çıkan AP, gerçek kimliğine Morrison adlı Amerikan firması temsilciliğinden, genel başkanlığa sıçrayan Demirel ile birlikte kavuştu. Özgürlükçü demokrasinin nimetlerinden ailecek yararlanmasını bilen Demirel, bu becerisini başbakan olarak da başarıyla gösterdi. Çokuluslu tekel komisyonculuğundan, çokuluslu tekellerin desteğinde Başbakanlık koltuğuna oturtulan Demirel, açık kapı siyasetinin en kararlı savunucusu olarak, ülkenin bütün üretken kaynaklarını uluslararası kapitalizmin sömürüsüne açmayı varlığının nedeni saymış ve ülkeyi tekelci sermayenin siyasal ve ekonomik boyunduruğuna soktuğu ölçüde başarılı görünmüştür.

Ama Demirel, serbest ticaretçiliğinin özünün dış borçlanmaya dayandığını belirtelim. Dışardan sağladığı dış borç ölçüsünde, Demirel, "*büyüyen Türkiye*" edebiyatını geniş yığınlar katında geçerli kılabilmiştir. Türkiye bu borç sarmalının içinde, borçlandıkça büyümüş, büyüdükçe borçlanmıştır.

Nüfusunun dörtte biri yoksulluk sınırının altında yaşayan, işsizliğin yüzde on beşlerde gezindiği ve dünyanın en borçlu ülkelerinin başında gelen Türkiye'de, üç yıllık AKP iktidarı döneminde kişi başına ulusal gelirin ikiye katlanarak 5 000 doları geçtiği, "*mucize*"den başka nasıl açıklanabilir ki? Bir başka üç yılda nüfusun yarısı açlık sınırına yaşarken, kişi başına ulusal gelir 10 000 dolara çıkınca, Türkiye'yi tutana aşk olsun! Bu mucizeyi gerçekleştiren manevi değerlerle mücehhez Tayyip Erdoğan'ı "*Türk Büyükleri*" şöyle dursun, dünya büyükleri sıralamasının önlerinde göremeyenlere

Tanrıdan şifa dilemekten başka yapılacak bir şey yok.

Buraya kadar söylediklerimizi özetleyecek olursak, Türkiye siyaset sahnesinde yaratılmaya çalışılan "*üstün insan, üstün lider*" yanılsamasının egemen sınıfların yığınlar üzerinde kurmak istedikleri baskı ve sömürü politikalarını, otoriter yönetim özlemini perdelemek amacını taşıdığı söylenebilir. Gerçekten de Menderes'in çok partili dönemi, yada Tayyip Erdoğan'ın çok partili dönemi ile, İsmet Paşa'nın tek partili dönemi arasında, zaman ve toplumsal koşullar göz ardı edildiğinde, büyük bir fark yoktur. Oligarşik iktidar, iktidarını sürdürmek için her türlü aracı kullanmakta özgürdür. İktidar güçlerinin karşısında, iktidarlarını rahatsız edecek güce ulaşamadıkları sürece, muhalefet her türden demokratik hakkını sınırsız bir biçimde kullanabilir. Ne var ki, yığınlar, çoğu kez bu tür göz boyamacılığın arkasında gizlenen bu sınıfsal gerçeği kavrayabilmeleri için acı deneyimler yaşamak zorunda kalmışlar ve daha da kalacaklardır.

Bugün bu alanda demokratik güçlerle, iktidar olmanın tadına varmış, bu tür göz boyamacılar arasında zorlu bir savaşım yürütülmektedir. Bu savaşı kazanmak sanıldığından da daha zor görünmektedir. İktidarla, zenginlik biribirlerinin ön koşuludur. İktidar, sermaye biriktirmenin en güvenli yoludur. Politikacı zenginleştikçe iktidarını güçlendirir. Bu da "*sağ*" iktidarlarla olanaklıdır. Küreselleşmenin "*mucizesi*" de burada yatıyor.

Konuya bu yönüyle yaklaşıldığında, Türkiye'de neden sola karşı, Marx'ın adına karşı bu denli bir düşmanlık duyulduğu kendiliğinden ortaya çıkıyor. Yeryüzünde ekonomi bilimiyle şu yada bu ölçüde ilgilenip de *Kapital*'in önemini kavramayan hiçbir burjuva iktisatçısı yoktur. Gene ekonomi bilimi ile tanışıklığı olup da Adam Smith'i tanımayan hiçbir marksit iktisatçı da yoktur. Ama Türkiye'de Marx'ın adı ve onun anıtsal yapıtı *Kapital*, yasak perdesini henüz tam olarak yırtmış değildir ve yakasına "*iktisatçı*" etiketi iliştiren pek çok kimse, *Kapital*'den bir bölüm bile okumamıştır. Oysa, *Kapital*, esas olarak, kendinden önceki burjuva ekonomi-

sini enine boyuna bir eleştirisidir. Öyle ki, yüz kırk yıldan beri her burjuva iktisatçısı, bu eleştirileri çürütmek görevini üstlenerek işe başlar. Marx'ın eleştirel dehasına hayranlık duymayan iktisat tarihçisi yok gibidir, ve bu hayranlık o dehayı tarih müzesinde en seçkin yerine oturtmak çabasından öteye gidemez. Ancak onun "*eskidiğini*" öne sürebilir. Bu eskimişlik savını daha eski olan Adam Smith'e sığınarak tanıtlamak zorunda kalır. Bu "*eskimişlik*", "*küreselleşme*" hastalığına tutulmuş kimi "*sol*" çevrelerin de söylemi haline geldi. Öyle ki "*sol*" bir günlük gazetede 36 puntoluk bir başlık altında, tam bir sayfa, Pentagon bağlantılı ünlü Chomsky'nin ağzından Marx'ın "*sahtekarlığı*" anlatılıyordu.[5] Kaldı ki, burjuvazi, Adam Smith'i kendi elleri ile öldürmüştür. Şimdi Adam Smith'i diriltmeye çalışmak, olsa olsa, onu hortlatmak olur. Ve bugün kapitalist-emperyalist dünyanın ufuklarında Adam Smith'in korkulu hayaleti dolaşmaktadır. Bu hayalet "*pazar ekonomisi*" adı altında Tanrı buyruğu gibi, Kongo ormanlarının mızraklı kabilelerine bile dayatılıyor.

Dünya nüfusunun üçte birini oluşturan Müslümanların yaşadığı hemen her coğrafyada "*islamcı*" hareketlerin ulaştığı boyutları, emperyalizmin katkıları göz ardı edildiğinde, doğru kavramak olanaksızlaşır. "*Yeşil kuşak*"tan başlayarak, "*ılımlı İslam*"a uzanan yolun kilometre taşları küreselleşme sürecine göre döşenmiştir.

Bugünün dünyası, tek kutuplu bir dünya olarak sunulmuş olsa da, gerçekte G-8'lerin temsil ettiği zenginler bloğu ve onun dışında kalan "*öteki*" dünya olarak iki kutba ayrılmıştır. G-8'lere göre, Dünya bir açık pazardır. Bu açık pazarda satıcılarla, tüketiciler, alıcılar vardır. Dünya bu açık pazarın isterlerine göre düzenlenmektedir. "*Ulusal sınırlar*", "*ulus devlet*", "*yurttaşlık*", "*ulusçuluk*" gibi kavramlar eskimiş, modası geçmiştir. Yurttaş, pazardaki alıcıya dönüştürülmüş, yurttaşlık haklarının yerini tek tek tüketicilerin hakları almıştır. Bu hakları küresel ekonominin gerekli gördüğü koşullar belirler. O pazarı özgün koşullarına göre, etnisite, dinsellik, mezhepçilik, tarikatçılık, kültürel farklılıklar

ön plana alınmıştır.

Bu yaklaşımın sonucu olarak, demokrasi, seçkinci, düşük yoğunluklu, parçalı bir demokrasidir. Demokrasiye bütüncüllük sağlayan devlet yönetimi, yerini "*sivil toplum*" örgütlerine bırakmıştır. Bu örgütler, neo-liberal yaklaşımlara denk düşen temel ekonomik, sosyal, siyasal hedeflerden uzakta, bireysel, marjinal amaçlara yönlendirilmişlerdir.

Dünün "*özgürlük savaşçılarını*" bugün "*teröriste*" dönüştürenler, dünün "*radikal İslamını*" da bügün "*ılımlı islama*" dönüştürmüşlerdir. Ne dönüştürenler değişmiştir, ne de dönüşenler. Amaç aynıdır: demokratik, laik devletin yerine dinsel bir devlet yapılanmasını gerçekleştirmek. Dinsel devlet, teokratik devlettir. "*Dinin otoritesi, otoritenin dini*" haline gelince, dinin otoritesine tapınma, eninde sonunda, devletin otoritesine tapınmaya dönüşür. Çünkü, otorite Tanrıdan gelir ve tanrının otoritesi mutlaktır. Bu süreçte "*demokrasi*" bir "*araç*" olmaktan öteye geçemez.

Ne yazık ki bugün, dünyanın yazgısını milyonlarca insanın kanına bulaşmış, günahkar elleriyle çizmeye çalışanlar, o insanların en masum duygularını, inaçlarıyla perdeleyerek, şeytanın yolunda ilerliyorlar.

NOTLAR

1 Marx'tan Engels'e mektup, Londra 2 Haziran 1853, Sol Yayınları, Ankara 2002, s. 113.

2 *Ankara Sanayi Odası Bülteni*, Mart 1980, sayı 39.

3 *Bülten*,

4 Hikmet Bila, *Milliyet*, 22 Haziran 2004.

5 *Bir Gün*, Aralık 2005.

KAYNAKÇA

Ali, Tarık, *Fundamantalistler Çatışması*, Çeviren: Abdullah Yılmaz, Everest Yayınları, İstanbul 2002.

Armstrong, Karen, *A History of God*, Mandarin Books, London, 1993.

--*The Battle for God*, Ballantine Books, New York, 2000.

Bellaigue, Christopher de, *In The Rose Garden of The Martyrs*, Harper Collins Publishers, London 2004.

Berger, John, *Görme Biçimleri*, Metis, İstanbul, 2006.

Bozarslan, Mehmet Emin, *Hilafet ve Ümmetçilik Sorunu,* Ant Yayınları, İstanbul, 1969.

Brzezinski, Zbigniew, *Büyük Satranç Tahtası*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1998.

Buruma, Ian - *Margalit* Avishai, *Occidentalism*, Atlantic Book London 2004.

Coles, Paul, *The Ottoman Impact on Europe*, Thomes and Hudson, 1968.

DeNOVO, John A. *American Interests and Policies in the Middle East* 1900-1939,

Dreyfuss, Robert, *Devil's Game*, Metropolitan Books, New York, 2005.

Dutt, R. Palme, *The Crisis of Britain and The British Empire,* Lawrence @ Wishart, London, 1957.

Erdost, Muzaffer İlhan, *Üç Sıvas*, Onur Yayınları, Ankara, 2002.

Fuller, Graham E., *Siyasal İslamın Geleceği*, Çeviren: Mustafa Acar,Timaş Yayınları, İstanbul, 2004.

Glubb, John Bagdot, *A Short History of the Arab Peoples*, Hodder and Stoughton, London, 1969.

-- *The Life and Times of MUHAMMAD*, Hodder and Stoughton, London. 1970.

Günaltay, Şemsettin, "Selçukluların Horasan'a İndikleri Zaman İslam Dünyasının Siyasal Sosyal, Ekonomik ve Dini Durumu", *Belleten*, Cilt VII, a. 25.

Hendrik, Willem Van Loon, *The Story of Mankind,* Liveright Publication, New York, 1994.

Herrmann, Paul, *Conquest By Man*, Newyork, 1954.

Hersh, Seymour *M., Chain of Command*, HarperCollins Publishers, New York, 2004.

Hiro, Dilip, *Iraq in the Eye of the Storm*,Thunder's Mmouth Press,New York 2002.

Hitti, K Philip, *The Near East in History*, D. Van Nostrand Company, New York 1961.
Hobsbawm, E. J., *The Age of Revolution*, Mendor Book, New York, 1962.
Hourani, Albert, *Arabic Thought in the Liberal Age*, Cambridge University Press. Cambridge. 1983.
Issawi, Charles, *The Economic History of the Middle East,* University of Chicaco Press, Chicago 1966.
Khater, Akram Fouad, *The Modern Middle East*, Houghton Mifflin Compony, Boston, 2004.
Kepel, Gilles, Cihat, *İslamlığın Yükselişi ve Gerilemesi*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001;
--*The War for Muslim Minds, İslam and the West*, Harvard University Press, London 2004.
Kinzer, Stephen, *All the Shah's Men*, John Wiley, New Jersey, 2003.
Köprülü, Mehmet Fuat, *Türk Edebiyatında İlk Mutassavuflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1966.
Lenczowski, George (edited), *The Political Awakening in The Middle East*, Prentice-Hall, New Jersey, 1970.
Marx, Karl, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Sol Yayınları, Ankara, 199
Marx, Karl, *Kapital*, I. Cilt, Sol Yayınları, Ankara, 1978.
Marx, Karl, Yahudi Sorunu, Sol Yayınları, Ankara, 1997.
Marx-Engels, *Alman İdeolojisi*, Sol Yayınları, Ankara, 199
Marx-Engels, *Din Üzerine,* Sol Yayınları, Ankara, 199
Mumcu, Uğur, *Tarikat, Siyaset, Ticaret*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1993.
Packer, George, *The Assassin's Gate,* Farrar, Straus and Giroux, New York, 2005.
Polk, William R., *Understanding Iraq,* Harper Collins, New York 2005.
Poyraz, Ergün, *Hilafet Ordusundan Arap Kürt Partisine,* Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2003.
Ruthven Malise, *A Fury for God*, Granta Books, London, 2004.
Sharabi, H. B., *Governments and Politics of the Middle East in the Twentieth Century*, D. Van Nostrand Company, London 1962.
Simpson, John, *The Wars against Saddam*, *Macmillan* , London 2003.
Tuchman, W. Barbara, *The March of Folly*, Abcus, London 1984.
Wilber, Donald N., *Iran: Past and Present*, Princeton University.
Press, New Jersey, 1950.
Yavuz, M. Hakan-Esaposito John L. (edited by), *Turkish Islam and the Secular State*, Syracuse University Press, New York 2003.
Yıldırım, Mustafa, *Sivil Örümceğin Ağında*, İstanbul, 2005.
Sardar-Merryl Wyn Davies, *Why Do People Hate America?*, Icon Books, 2002.

ONUR YAYINLARI
Kurucusu: İlhan Erdost
Sorumlu Yönetmen: Muzaffer İlhan Erdost
İLHANİLHAN KİTABEVİ
Karanfil Sokak 30/3 Kızılay Ankara
Tel: 0312 417 0008 Faks: 0312 419 4376

BASKI: KUBAN MATBAACILIK
Matbaacılar Sanayi Sitesi 558 Sokak No: 20 İvedik Ankara
Tel: 0312 395 2070

RENK AYRIMI: REPRO C
Özveren Sokak 25-2 Kızılay Ankara
Tel: 0312 229 3741

SERMAYENİN KÜRESEL EGEMENLİĞİ VE İSLAM

Küreselleşme Amerikanlaşmadır
Küreselleşmenin Öteki Yüzü - Din
Tarikat Yuvaları - Varoşlar
İslam Radikalizminin Gelişim Evreleri
İslam Bankacılığı - Yeşil Sermaye
Yol Kavşağında - Türkiye

Dinin Devletleşmesinden Devlet Dinine
Sömürgeciliğin Dini Hıristiyanlık
Cihad Dini İslam
Devlet Dini İslam
İslam - Hıristiyan Çatışması
İslam Dünyasının Kuşatılması
Reformculuğun Doğuşu ve Laikliğin Kaynağı

İslam Dininde Temel Ayrılıklar
Laiklik - Şeriat Çatışması
Pan - islamcılık
İslam Reformcuları

Anglo-Amerikan Emperyalizminin İdeolojik Aracı Olarak İslam Radikalizmi
Suidi Vahhabiliği
Müslüman Kardeşler
Hasan el Banna
Seyyid Kutb: Tek Yol İslam
Şii Radikalizminin Kökenleri
CIA'nın Mussaddık Darbesi
Hümeyni Radikalizmi

Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye
BOP'un Tarihsel Kökeni
Sömürgeciliğin Geleneksel Aracı: "İslam"
BOP'un Gerekçeleri
BOP'un Siyasal ve İdeolojik Gerekçeleri
BOP'un İlk Adımları: Afganistan
BOP'un İkinci Hedefi: Irak

ISBN 975-351-030-6

